

I 7482

V 9

SPKK

U 1069

CH $\frac{29}{80}$

Knihovna

professorův c. k. vyšších reálných škol

v Pardubicích.

Číslo:

277

Odbor:

L

Svazek:

ČÍTANKA

PRO

PRVNÍ TŘÍDU NIŽŠÍHO GYMNASIA.

SESTAVIL

JOSEF JIREČEK.

SEDMÉ VYDÁNÍ.

Vázaná za 70 kr. r. č.

V PRAZE 1880.

NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

1959/60

1968

1977

Pedagogická knihovna
J. A. Komenského

~~023/10/10~~

2924/30

Šetřte knihy
Nevpisujte do nich poznámek,
nepodtrhujte a nezatrhuje
v nich nic, neboť tím
se knihy poškozují

U

~~19/80~~

17482

v/9

Přehled obsahu.

I. Dle spisovatelův.

A. Z literatury staré.

XIII. st. Kralodvorský rukopis (Jaroslav) 119. — XIV. st. Pověst o Stojmíru 130. Tomáš ze Stitného 3, 10, 70, 107. — XV. st. Jan z Lobkovic 2, 38, 56, 154. Řehoř Hrubý z Jelení 64. — XVI. st. Mikuláš Konáč z Hodíčtkova 209. Zigmund mladší z Puchova 181. Václav Hájek z Libočan (spr. od Hanky) 13, 18. Václav Dobřenský 187. Staročeské písně 1, 24, 138, 200, 208. Vypravování historické o Max. II. 161. Daniel Adam z Veleslavína 11, 25, 31, 41, 63, 72, 95. Bartoloměj Paprocký z Hlohól 117. Bavor Rodovský z Hustiřan 97. — XVII. st. Jiřík Závěta ze Závětic 173. Křištof Harant z Polžic 139. Václav Vratislav z Mitrovic 132. Michal Pěčka Smržický z Radostic 43, 180. Vilém hrabě Slavata 23, 144. Jan A. Komenský 67, 137, 152. Jan Beckovský 43, 126, 183.

B. Z literatury nové.

a) Původní.

Amerling Karel 171. Beck Ant. 118. Ceyp z Peclínovce Jan 179. Čelakovský Fr. L. 27, 42, 85, 111, 133, 159, 177. Daneš Frant. 5, 46, 61. Erben Karel J. 88. Frey Pavel 113, 150. Furch Vincenc 37. Hanka Václav 13, 18 (dle V. Hajka z Libočan), 116, 148. Havelka Matěj 156, 190. Heyduk Adolf 198. Hnojek Vojtěch 77. Holý Jan 188. Chotek hrabě Rudolf 127. Jablonský Boleslav (Karel Tupý) 4, 74, 83, 129, 153, 184. Jireček Hermenegild 134. Jirsík Jan Valerian 51, 112, 123. Jungmann Josef 169, 174, 185. Kamarýt Jos. 40. Karlík Hugo Jan 84. Kocian J. a Isidor Proško 147. Kollár Jan 71. Koubek Jan 131. Krejčí Jan 9, 16, 59, 66, 87, 110, 146, 157 (dilem dle Masiusa). Lambl Vilém 191. Langer Jaroslav 8, 14, 60, 69, 124. Macháček Simeon 7, 50. Marek Jindřich 172. Malý Jakub 120. Maria Antonia (Pedálová) 114. Nejedlý Jan 103. Nejedlý Vojtěch 90, 151. Palacký František 75. Pařízek Aleš 82. Patrčka M. Silorad 52. Pečírka Jos. 86, 89, 93, 105. Pelcel Frant. M. 57, 122, 128. Pixa Frant. 73. Puchmajer Ant. Jar. 96, 106. Purkyně Emanuel 99. Purkyně Jan 28. Rokos Fr. A. 21. Sasinek Frant. V. 207. Slotta Jiří 54, 160, 212. Soukup Jan 85, 194. Stach Václav 12. Sušil František 135, 141, 145, 168. Škorpík František 136.

Šnajder Karel 102. Šohaj Frant. 162. Štorch Karel 189. Štule Václav 163, 196. Tablic Bohuslav 121, 165. Tešik Jos. 15. Tomek Václav 53, 115, 167. Tomíček Jan 30. Veleba Jan 210. Vetter Vilím 44. Vinařický Karel 17, 19, 45, 76, 158, 164, 175. Vocel Jan Erazim 20. Vrtátka Antonín Jaroslav 199. Zabranský Jan 47, 62. Zahradník Vincenc 6, 108, 155. Zap Karel 79, 101, 197.

b) Národní písně.

Anglická, od Fr. L. Čelakovského 73. České 34, 149. Litevská, od Fr. L. Čelakovského 58. Maloruská, od téhož 182. Moravská 32. Novorečká (Fr. L. Čelakovský) 204. Slovinská 186. Srbská 104.

c) Překlady z jiných literatur.

Z angličtiny: Burns 192 (Doucha), Darwin 201, Doane 203. *Z francetiny*: Tocqueville 142. *Z latiny*: Eneáš Sylvius či Pius II. 39 (Veleslavín), Aulus Gellius 41 (týž), Cicero 72 (týž), naučení o mrvech 67 (Komenský), Vestonie 100 (Fr. L. Čelakovský). *Z němčiny*: Engel 68 (Sattelain Tad.), A. Humboldt 193, Masius (pl. l.) a Tschudi 22 (Krejčí), Veselý 80, beze jména 49 (z Č. Včely), 55, 81 (z Safaříkova Světózora), Cestopis Novary 195. *Z polštiny*: Bronikowski 29 (Čelakovský), Mickiewicz 94, 98, 109, 140, 176. Holowiński 202. Morawski 170 (Čelakovský), Vincenty Pol 211, Zejszner 91, z Výpisův polských 26, 125, 178, pohádka 33 (Malý). *Z řečtiny*: Diodor Sikulus 205 (Vocel). *Z ruštiny*: Jakubovič 166 (Čelakovský), Puškin 65 (Čelakovský), 92, 143, beze jména 36. Kde při b) a c) překladatelovo jméno není doloženo, je překlad od J. J.

II. Dle formy a předmětu.

A. Veršem.

a) *Písně a popěvky*: 1. Vyzvání Ducha sv., 4. Máj, 17. Podoby, 21. Starcova píseň, 24. Prosha za uchránění úrod, 27. Zvěřina, 29. Zpěv Rusalek, 40. Píseň vesničanův, 42. Radostné cestování, 45. U Dunaje, 53. Širotek, 71. a 104. Slavík, 78. Tři havrani, 92. Chmúra, 102. Večer, 111. Luňák, 114. Píseň slepé Gabriely, 116. Fialka, 121. Píseň po vytrhání lnu, 127. Noc, 129. Vojnovo loučení, 138. Zdráva's Maria, 151. Veselý pacholík, 158. Zezulice, 160. Nad mrtvou sestřičkou, 166. Ukrajinská, 175. Růže, 182. Hrob v cizině, 188. Prosha o úrodu zemskou, 204. Charon a duše.

b) *Básně rozpravné a popisné*: 19. Dítě umírající, 32. Den soudný. 34. Osířelé dítě, 50. Heřman z Bubna, 65. Delibaš, 88. Polednice, 119. Boj s Tatary, 135. Serapion, 141. Den a noc, 143. Pohádka o zlaté rybce, 149. Rubáš, 156. Boj, 162. Loučení, 164. Mladý dráteník, 177. Vodník, 179. Anglický pán, 186. Laudon, 190. Povídky, 194. Drvař, 196. Vnuk a děd, 202. Kráva Jeremí. 208. Jaro, 210. Sen Narcissův.

c) *Básně mravoučné*: 37. Život plavba, 47. Odkládání, 54. Anděl strážce, 62. Marnotratnost, 67. Naučení o mrvech, 74. Dobrota, 83. Včely, 94. Míra, 98. Shoda, 109. Rozdíl, 145. Poutník, 153. S čím váhati, s čím kvapiti, 168. Stříbro a zlato, 172. Pravé štěstí, 184. Co tě nepálí, nehas, 192. Zima života, 198. Poklady, 200. Pokora, 204. Moc boží 212.

c) *Bájký*: 8. Slunečnice, 12. Rozdíl dvou klasův. 14. Rolník, 52. Housenka a liška, 60. Páv, 69. Rozdělání ohně, 90. Vinař, 96. Zaludek a

adové, 106. Vrána a liška, 124. Múra, 131. Kamzík a medvěd, 147. Trnít, 170. Osel a tele.

e) *Hádky*: 76. Hádky dvě, 133. Šaráda.

f) *Epigrammy*: 85. Kamelie, 100. Pravá urozenost.

B. Prozou.

a) *Bájky*: 6. Slavík a vrabec, 82. Pilnost a Rozmařilost, 108. Falešný tolar a člověk, 155. Kanec pod dubem.

b) *Anekdoty*: 5. Aristides, 25. Damoklův meč, 26. Dvě anekdoty, 41. Vděčnost lvova, 43. Důmyslnost Demosthenova, 57. Chudá vdova, 63. Vtipné pokárání, 72. Podivný sen, 79. Rytíř Pešík, 117. Erb Počepických, 126. Dalibor, 180. Mistr a učenník, 181. Bucefalus, 183. Vyplnění, 187. Moudrý rozsudek, 189. Anekdoty o cis. Františkovi I., 209. Věta za vetu.

c) *Pohádky a pověsti*: 18. Horymír, 33. Pišťalka, 130. Stojmír.

d) *Povídky*: 68. Tobiáš Vitek, 159. Přítel lidský, 169. 174. 185. Plivník.

e) *Vypravování dějepisná*: 11. Karel Veliký ve škole, 13. Smrt Přemyslova, 31. Kroesus v zajetí, 53. Sv. Václav, 64. Příkladové statečnosti válečné u Římanův, 84. Sv. Ladislav, 95. Podobenství Menenia Agrippy, 115. Tažení Čechův k Milánu, 122. Rudolf I. král český, 128. Smrt krále Jana, 134. Z mladých let krále Ladislava Pohrobka, 139. Maximilian I. na Martinské Stěně, 144. Vzdání se trůnu císaře Karla V., 148. Cis. Ferdinand I. vjezd do Prahy l. 1553, 161. Maxmilian II v nebezpečnosti, 167. Císař Rudolf II.

f) *Popsání*: α) historická: 7. Hry olympské, 20. Starý kraj český, 23. Povodně v Čechách l. 1570, 75. Nastolení knížete korutanského, 81. Zemětřesení v Lissabonu, 199. Vychování v Spartě. β) národ- a zeměpisná: 15. Hospodářství v horních Rakousích, 30. Řeka Nil, 35. Macocha, 36. Východ slunce v Sundu, 48. Stadice, 55. Poušť Sahara, 86. 89. 93. 105. Zcestopisu po Norsku, 101. Blanský les, 113. Římské katakomby, 118. Cesta na horu Titlis, 132. Pověry Turkův, 140. Návrat z polní práce (obraz ze života staropolského), 142. Severní Amerika, 150. Vesuv, 163. Hrad Pernštejn, 165. Zalíbení Slováků ve zpěvu, 178. Jezero cirknické, 193. Llanos, 195. Ostrov Amsterdam, 197. Šťedry večer v rodině polské, 201. Nový Jižní Wales, 203. Yellowstoneký park, 205. Povaha a obyčeje Keltův, 207. Noc svatojanská na Slovensku, 211. Maloruský lyrník. γ) věci přírodních: 9. Labuť, 16. Kůň, 22. Jezvec, 44. Výr, 49. Lov hadův v jižní Americe, 59. Jaguar, 66. Slepice a kohout, 87. Kanárek, 91. Kamzík a svišť v Tatrách, 99. Hlemýžď, 103. Král hadův (boa constrictor), 110. Helub, 120. Houba mořská, 125. Cuvier a vlaštovky, 146. Raní zpěv ptactva v letě, 157. Kukačka, 171. Tarakán, 191. Zimní spánek živočichův. — 28. Moc a užitek vody, 73. Užitek ovoce. — 77. Poměr slunce k zemi. — 80. Chumelice a závěje v Alpách, 176. Bouře.

g) *Články mravoučné*: 2. Povinnosti k Bohu a k rodičům, 3. Všemohoucnost boží, 10. Aforismy, 38. O štěstí tohoto světa, 39. Z přípovědek papeže Pia II., 46. Dělení práce, 51. Původ světa, 56. Opatrnost, 61. Rozcestí života, 70. Sporádání času, 97. Závist, 107. Nářek nad promařeným časem, 112. Tělo lidské, 123. Oko lidské, 136. Matka a její dítě, 137. Milování Boha, 152. V mladosti se učiti a cvičiti třeba, 154. O přátelici a nepřítelích, 273. Nespokojenost se svým stavem.

h) *Příslovi* 206.

III. Dle pořádu.

	Strana		Strana
1. *Vzývání Ducha svatého	1	42. *Radostné cestování	35
2. Povinnosti k Bohu a rodičům	1	43. Důmyslnost Demosthenova	35
3. Všemohoucnost boží	2	44. Výr	35
4. *Máj	3	45. *U Dunaje	38
5. Aristides	3	46. Dělení práce	38
6. Slavík a vrabec	4	47. *Odkládání	39
7. Hry olympské	4	48. Stadice	40
8. *Slunečnice	5	49. Lov hadův	41
9. Labuť	5	50. *Heřman z Bubna	44
10. Aforismy	6	51. Původ světa	44
11. Karel Vel. ve škole	7	52. *Housenka a liška	46
12. *Rozdíl dvou klasův	7	53. Sv. Václav	46
13. Smrt Přemyslova	8	54. *Anděl strážce	48
14. *Rolník	8	55. Poušť Sahara	48
15. Hospodářství v H. Rakousích	9	56. Opatrnost	50
16. Kůň	9	57. Chudá vdova	51
17. *Podoby	12	58. *Sirotek	51
18. Horymír	12	59. Jaguar	52
19. *Dítě umrající	14	60. *Páv	54
20. Starý kroj český	15	61. Rozcestí života	55
21. *Starcova píseň	16	62. *Marnotratnost	56
22. Jezvec	16	63. Vtipné pokárání	56
23. Povodně l. 1570	18	64. Příkladové statečnosti	57
24. *Prosba za uchránění úrod	20	65. *Delibaš	59
25. Damoklův meč	21	66. Slepice a kohout	59
26. Anekdoty	21	67. *Naučení o mravech	62
27. *Zvěřina	22	68. Tobiáš Vítek	63
28. Užitek a moc vody	22	69. *Rozdělení ohně	66
29. *Zpěv Rusalek	23	70. Sporádání času	66
30. Řeka Nil	24	71. *Slavík	66
31. Kroesus v zajetí	25	72. Podivný sen	67
32. *Den soudný	26	73. Užitek ovoce	67
33. Píšťalka	27	74. *Dobrota	68
34. *Osirelé dítě	28	75. Nastolení v Korutansku	68
35. Macocha	29	76. *Hádanky	69
36. Východ slunce	30	77. Poměr slunce k zemi	71
37. * Život plavba	31	78. *Tři havrani	72
38. O štěstí tohoto světa	32	79. Rytíř Pešík	73
39. Z přípovědek Pia II.	32	80. Chumelice alpské	73
40. *Píseň vesničánův	32	81. Zeměměření 1755	75
41. Vděčnost lvova	33	82. Pilnost a rozmarilost	76

	Strana		Strana
88. *Včely	77	136. Matka a dítě	133
84. Sv. Ladislav	77	137. Milování Boha	134
85. *Kamelie	78	138. *Zdráva's Maria	134
86. Po Norsku I.	79	139. Max. I na martinské stěně	135
87. Kanárek	80	140. Návrat z pole	136
88. *Polednice	82	141. *Den a noc	137
89. Po Norsku II.	83	142. Severní Amerika	138
90. *Vinař	84	143. *O zlaté rybce	140
91. Kamzík a svišť	85	144. Karel V.	143
92. *Chmára	87	145. *Poutník	146
93. Po Norsku III.	87	146. Rani zpěv plectva	147
94. *Míra	89	147. *Trní	150
95. Podobenství Agrippy	89	148. Ferdinand I.	150
96. *Žaludek a údové	90	149. *Rubáš	152
97. Záviš	91	150. Vesuv	153
98. *Shoda	91	151. *Veselý pacholík	154
99. Hlemýžď	92	152. O cvičení v mladosti	155
100. *Pravá urozenost	93	153. *S čím váhati	155
101. Blanský les	93	154. O přátelích	156
102. *Večer	95	155. Kanec pod dubem	156
103. Král hadův	95	156. *Boj	156
104. *Slavík	98	157. Kukačka	157
105. Po Norsku IV.	98	158. *Zezulice	159
106. *Vrána a liška	100	159. Přítel lidský	159
107. Nárek	100	160. *Nad mrtvou sestrou	162
108. Falešný tolar	101	161. Maximilian II.	162
109. *Rozdil	101	162. *Loučení	164
110. Holub	101	163. Hrad Pernštejn	165
111. *Luňák	103	164. *Mladý dráteník	169
112. Tělo lidské	104	165. Zalkbení Slováků ve zpěvu	169
113. Římské katakomby	104	166. *Ukrajinská	170
114. *Píseň slepé	106	167. Rudolf II.	170
115. Tažení k Milánu	107	168. *Stříbro a zlato	171
116. *Fialka	108	169. Plivník I.	172
117. Erb Pošepických	109	170. *Osel a tele	174
118. Cesta na Titlis	110	171. Tarakán	174
119. *Boj s Tatary	112	172. *Pravé štěstí	176
120. Houba mořská	114	173. Nespokojenost	176
121. *Po vytrhání lnu	114	174. Plivník II.	177
122. Rudolf I.	115	175. *Růže	179
123. Oko lidské	116	176. Bouře	179
124. *Můra	117	177. *Vodník	181
125. Cuvier a vlašťovky	117	178. Jezero cirknické	181
126. Dalibor	120	179. *Anglický pán	183
127. *Noc	121	180. Mistr a učenník	184
128. Smrt krále Jana	121	181. Bucefalus	185
129. *Vojínovo loučení	122	182. *Hrob v cizině	185
130. Stojmír	123	183. Vyplnění	186
131. *Kamzík a medvěd	129	184. *Co tě nepálí, nehas	187
132. Pověry Turkův	129	185. Plivník III.	187
133. *Šaráda	130	186. *Laudon	189
134. Ladislav král	131	187. Moudrý rozsudek	190
135. *Serapion	132	188. *Prosba za úrodu	191

VIII

	Strana		Strana
189. O císaři Františkovi	192	201. Nový Jižní Wales	211
190. *Povídky	193	202. *Kráva Jeremi	212
191. Zimní spánek živočichův	194	203. Yellowstonský park	214
192. *Zima života	197	204. *Charon a duše	221
193. Llanos	197	205. Povaha a obyčeje Keltův	221
194. *Drvař	199	206. Přísloví	224
195. Ostrov Amsterdam	200	207. Nocsvatojanská na Slovensku	225
196. *Vnuk a děd	204	208. *Jaro	226
197. Štědrý večer v Polsku	205	209. Veta za vetu	226
198. *Poklady	208	210. *Sen Narcissův	227
199. Vychování v Spartě	208	211. Maloruský lyrník	228
200. *Pokora	210	212. *Moc boží	231

1. Vzývání Ducha svatého.

(Od Matěje Červenky.)

Zavítej nám, Duše svatý, s Otcem, Synem též podstaty, a rozlej se v srdcích našich, v darech spasení nejdražších.	V úmyslu přímém postavuj, srdce čistotou korunuj, žádosti řiď svatou bázňí, těla bujnost skrocuj kázňí.	10
5 Mysl naši věrou osvěcuj, a vůli láskou rozněcuj, paměť ustavuj v naději, svědomí v dlouhém pokoji.	Nad smysly panovati dej, rouchem ctnosti je odfvej, ať vše, co se Tobě líbí, činí, mluví, slyší, vidí.	15

Bychom obraz Otcův nesouc,
a v Kristu postaveni jsouc,
tak po klopotě vezdejší
vzali v nebi život věčný.

20

2. Povinnosti k Bohu a k rodičům.

(Od Jana z Lobkovic.)

Nápnřed boj se Pána Boha, a miluj jeho ze všeho srdce svého, nade všechna stvoření, a služ mu rád, a jeho přikázání ve všem zachovávej vedle vší své možnosti, i nebudeš od něho opuštěn v svých potřebách; neb všemohoucí jest, a může se odplatiti. Pána Boha milovati jest dobré skutky činiti a zlých se varovati a vystříhati; a Pánu Bohu sloužiti jest nábožně se modliti, almužnu chudým dávati a se postiti, a jiné skutky dobré činiti, a spravedlivost ve všem milovati a žádnému křivdy nečiniti.

Cti otce svého a matku svou; tot boží přikázání a řeč moudrého Šalomouna, že budeš dlouho živ na zemi. Otce svého rady sluší synu vždycky poslouchati. Synu milý, otce svého nesluší hněvati; by pak i otce hněvivého viděl, syn to jemu má strpěti, a vše jemu smlčeti, neb mu to od každého moudrého za moudrost a za ctnost bude položeno.

Pánu Bohu, že nás z ničehož stvořil, a otci i materi, že nás vychovali, za jich dobrodiní dosti učiniti nemůžeme. A též rovně také těm nemůžeme dosti učiniti za to, od kterých jsme naučení ctnostem i mravům a kázeň přijímali pro své dobré.

3. Všemohoucnost boží.

(Dle Tomáše ze Štítného.)

Chcete-li všemohoucí boží moc v paměť přivéstí sobě, znamenajte, jak jest to veliká věc: *vše z ničeho učiniti!* Který to může smysl obsáhnouti? Malá-li je moc, i nejmenší věc z ničeho učiniti? Pomysli jen, co jest nic a co jest něco: jak jest to od sebe předaleko! A když by to byla převeliká moc, ježto by i jedinou věc a nejmenší mohla z ničeho učiniti: jak třeba velice tu moc vážiti, která tak velikou věc, tak mnoho věcí, a z ničehož, učinila! Pomysli, malý-li jest obor světa všeho i s nebesy vidomými, ježto je vidí tělesné oko! Nemluvíme ještě o tom blaženém nebi andělských kůrův, ale o světě nižším, o tělesném; Pakli chce kdo pomysliti o počtu, co je stvořeného: zečti hvězdy, zečti rozličná pokolení zvířat, ježto mají duši živou, každé podle rodu svého. A co jest těch rozličných proměn, a co hlav každého pokolení! Kdož zná všecko neb slýchal, co jest jiného a jiného pokolení? a co je všech lidí počet a jich vlasův? co písku? A tak o všem jiném bezčíslných věcí: v počtu, v míře i u váze, v šíři i u výši, v dlouhosti i v hlubokosti, Divíš se, že nemůžeš těch věcí stvořených stihnouti: div se více té velebné moci, ježto mohla to vše, a z ničehož, učiniti! Tak s rozumem mysliti o stvoření, přístup jest, boží velebnost poznávati a, divíc se jí, chválu jí vzdávati, a v pokoře i v bázni býti pod mocí tak všemohoucí.

4. Máj.

(Od Boleslava Jablonského.)

Sličný máj
v luh i háj
život leje;

vše se hýbá, vše se směje,
5 všude rozkoš, všude ráj.

Doliny,
roviny
kryje kvítí,

na ně jasné slunko svítí
10 s jasnomodré výšiny.

Včelek roj,
letě v boj,
plesně bzučí;

tu brav skáče, tam skot bučí,
15 pastýř zkouší zvučný stroj.

Kamkoli
po poli
oko točím,

veselosť a plesy zočím,
20 život vidím na roli.

Ptáčkové

hlásky své

vydávají,

potůčkové klokotají

s nimi písne májové. 25

5. Aristides.

(Od Frant. Daneše.)

V Athenách živ byl muž spravedlnosti milovný, Aristides. Vždy hájil právo potlačených, vždy opíral se křivdám, i překázel všemu, co by otčině jeho mohlo býti na ujmu. To se nelíbilo Themistoklovi, který prvním v městě chtěl býti mužem. I osočil Aristida, že prý dychtí po vládě. Sešli se měšťané na veřejném místě, aby věc rozsoudili. Kdo by chtěl, aby Aristides byl vypovězen z vlasti, měl jméno jeho napsati na tabuličku a do přichystané nádoby ji vložit. Právě již se hlasovalo, an se tu Aristides běře ulicí. K němu přiběhna člověk jakýs, praví: „Prosím, napiš mi sem jméno Aristides; neumím psáti. Nikdy mi sice neublížil, aniž ho znám, ale počíná si, jako by on sám jen byl spravedlivý, a to mne mrzí.“ Aristides, vzav tabulku, napsal jméno své, a byl na deset let vyhnán z vlasti.

Ale sláva ctnosti ani ve vyhnanství nepomine. S nesmírným vojskem táhl perský král Xerxes na Řeky, zkázou hroze vlasti 15

Aristidově. Sbírala se vojska po všech městech řeckých, ale vědělo se, že těžce bude odolati tak náramné síle nepřátel. V nouzi své vzpomněli Atheňané na Aristida, i povolali ho z ciziny. Ctnostný Aristides přišel, pomohl osvoboditi vlast od
 5 zkázy a stal se chloubou svých krajanův, kteří, aby památku jeho zvěčnili, ke cti mu stavěli sloupy, jmenujíce jej v letopisech svých mezi předními ozdobami obce athenské.

6. Slavík a vrabec.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Slavík, když pozoroval, že v zeleném háječku lidé se procházejí, jal se vydávati zvuky pořád líbeznější. Znamenaje to vrabec, tupil ho, řka: „Zpíváš, slavíče, ne aby zpíval, ale abys lidem plodil veselí a byl jim vděk.“ „Ó jak velice mne velebíš!“
 5 odpověděl slavík, a tím silněji se ozýval sladký hlas jeho.

7. Hry olympské.

(Od Simeona K. Macháčka.)

Ze čtyř slavných her v zemi řecké nejznamenitější bývaly zápasy neb hry olympské, tak nazvané po Zevsu Olympském, jemuž ke cti je Herkules byl zřídil. Slavívaly se každý čtvrtý rok blíže města Olympie v kraji elisském u řeky Alfea. Řekové
 5 podle nich léta počítali.

Člověk zlé pověsti k zápasům připuštěn nebýval. Každému, kdo se koli toho odvážití mýnil, bylo se dříve po deset měsícův cvičiti. Před zápasem byl mu v přítomnosti nepodkupných soudcův spoluzápasník představen losem. I králové se druhdy her
 10 účastnivali.

Mimo obyčejné Řekům běhání, klání a potýkání jezdívali též o závod na koni i na voze, i čítali práce řečnické, básnické a historické. Ba bývalo tu i rokováno o věcech, které se týkaly obecného dobrého veškeré země řecké. Za odměnu se vítězům
 15 dostávalo věnců olivových, i nebylo nad slávu, které si vítězstvím dobyli. V Olympii, v háji Zevsové, stavěny jim sochy; když se vraceli do vlasti, vozili je vítězoslavně na čtverospřežných vozech.

Ke hrám olympským netoliko celé Řecko se scházelo, ale také zahraniční národové z Egypta, Libye, Sicilie a z jiných zemí k nim se hrnuli.

8. Slunečnice.

(Od Jarosl. Langera.)

Kopřiva velice
jasné slunečnice
krásu sobě líbovala:
„I proč, květino ozdobná,
jsi tak *slunci podobná*?“
plna podivu se ptala.
„Divno-liť, proč tak vyhlížím?
Vždyť pak ve *slunci* se zhlížím.“

9. Labuť.

(Od Jana Krejčího.)

Tichá, vážnější sestra husina je *labuť*. Jest to vodní pták dokonalosti největší. Všecko na něm jest krásné a vznešené. Pěvci všech národů velebili jej, a chtějí-li sami sebe v obraze představití, vyvolují si nejraději tohoto Apollinu zasvěceného ptáka.

Tiše a nádherně plove po jezeře; ani list se nepohne, ani větrík nezaduje, jen labuť čerí hladinu vodní v jemné kruhy, teď se ponořujíc, teď zase tím skvěleji vystupujíc. Jak se skví sněhová bělost její, jak půvabně zdvíhá a ohýbá svůj krk, jak lehce a volně pluje dále s křídlyma rozkošně pozdviženými! Každá část její zahýbá se jemně, každé postavení jest sličné, každé hnutí její jest ušlechtilé.

Neméně rozkošný jako plování jest také let labutin; v oblacích letí jako vznešený vůdce, a z daleka již rozléhá se hlas tlupy její přidušeným hlaholem zvonův, napolo co válečný ryk, napolo co zpěv míruplný. Ale labuť více miluje mír nežli pětku. Panuje-li lev a tygr na zemi, orel a sup v povětří jen válkou a ukrutností; nad vodami panuje labuť svou velebností a jemností, míru jsouc milovná, že nikdy boje nehledá, ač dosti silná,

že se boji nikdy nevyhýbá. Beze strachu očekává orla, a síla její přemáhá i lišku nebo železný chrup vlkův, ježž do vody strhuje a utápí.

Na této mírné ušlechtilé povaze zakládají se též pověsti 5 slovanské, v nichž krásné ušlechtilé panny proměňují se v labutě.

Labuť, cítí-li blízkou smrt, posledními prý dechy odzpívá líbezným zvukem úmrtní svou píseň; toť sice jen báchorka, ale jedna z nejdůmyslnějších starého věku. Krásně též litevská píseň 10 vypořádňuje žal nevěstin, sestřin a matčin nad hrobem mláden-

covým, porovnávajíc nářek jejich se žalostným zpěvem labutím:

„I přiletěly tři labutičky ze sadu královského;

hle tu usedly tři labutičky na hrobeček bratříčkův.

U noh mu labuť, u hlav mu labuť, labuť po boku sedla:

u noh nevěsta, u hlav sestřička, a při boku matička.

15 Truchlí nevěsta po tři neděle, sestřička po tři léta:

cti nejhodnější stará matička, dokud na ní hlavička.“

10. Aforismy.

(Od Tomáše ze Štítného.)

Jakož nebeské hvězdy všechny jsou světly, avšak ona má jinou jasnost a jiný blesk, a ona jinou: taktéž i my podle stavův našich rozličnosti budeme jasnost rozličnou míti, avšak protivni nebudeme sobě, když zde, i v rozličných jsouce stavech, budeme 5 spojeni jednou láskou v Hospodínu.

Jakož slunečný papršlek, skrze kteréž sklo projde, toho barvu na se vezme: takéž, s kterýmiž jest kdo v obyčeji, těch vášně mívá.

Znej rozdíl mezi horkostí slunečnou a ohnivou. Horkost 10 sluněčka rodí a zachovává i činí býlí a koření a trávu a štěpy plodné: ale horkost ohně zažže to vše, sžeře a zkazí. V horkosti slunce znamená se láska; nebo jako bez slunce nemůž býti příroda, tak bez lásky nedokonává se skutek milosrdný. Jakož od slunce rodí se semena zemská, tak láskou skutkové dobří. Skrze 15 horkost ohně znamená se žádost lakomá neb tělesná, o níž dí Šalomoun: Oheň nikdy nedí „dosti“. Tak žádostiví zboží, rozkoší neb cti světa nemohou nasyceni býti.

11. Karel Veliký ve škole.

(Od Dan. Adama z Veleslavína.)

Císař Karel slavné učení v Paříži založil, a tam něco chudých a něco bohatých i urozených lidí synův nějakému Klimentovi k učení a vedení poručil. Po některých letech příjev do Francouz, rozkázal před se ta pacholata přivésti, aby jich, jak sou mnoho v umění prospěli, zkusil. A když poznal, že se chudí mimo jeho naději pilně a bedlivě učili, bohatší pak, doufajíce ve zboží rodičů svých a jdouce po rozkošech a libostech těla, cvičení vtípu a mysli v poctivém umění zanedbali, rozdělil je různě. Chudé po pravé, bohaté pak a urozené po levé ruce postaviv, řekl k chudým: „Boh pomozí vám, poslušní synáčkové, kteří ste rozkazu našeho uposlechli a pilně se učili; vaše budou časem svým nejbohatší úřady a největší důstojenství. Já vás ke dvoru svému přijmu, z vás radních a správcův nadělám, vás za soudce v zemích a městech zvolím, a slavné i bohaté učiním.“ Potom obrátiv se k panským synkům, s hněvem k nim promluvil: „Vy pak, rozkošní a rozmarilí mazánkové, že ste, spolehše na slávu a bohatství rodičů svých, rozkaz náš potupili a více sobě vážili zahálky, rozkoše, pýchy a neumělosti, nežli poctivého literního umění a šlechetné ctnosti, nemáte od nás očekávati ani se nadíti z hola žádné cti, žádných darův, žádných užitkův, anobř ani jednoho nejmenšího haléře. Ale živi býti musíte všem lidem v posměchu a potupě. Nad to více, jestli že se nenapravíte a předešlé nedbanlivosti vaší opravdovou pilností nenahradíte, trestati vás budu z moci své, tak aby se příkladem vaším jiní káli.“

12. Rozdíl dvou klasův.

(Od Václ. Stacha.)

Klas jalový nadutými slovy k tučnému se ozval:

„Jak ty celý snížen až k zemi se shybuješ!“

„Bratře“, pravil mu druhý, „proto jen sem velmi ponížen, že hlavu tak prázdnou mozku nemám jako ty.“

Pán nás rozsoudí, co platíme, na humně budoucím:

chlub se a pyšni plevou, — ze zrna já se těším.“

13. Smrt Přemyslova.

(Od Václ. Hanky, dle V. Hájka z Libočan.)

Přemysl, znamenaje na sobě těžkou nemoc, zemanův i starších k sobě na Vyšehrad povolal. Tu jim mnoho předešlého, počav od Čecha do Kroka i Libuše, připomínal, i všecky příhody, ježto se za vlády jeho udály, k paměti jim přivodil. Těz
 5 o budoucích věcech mnoho oznamoval. Posledně, že jej za kníže sobě volili, jemu poddáni byli, děkování veliká jim činil i žádal, aby též synu jeho Nezamyslovi činili, jej jakožto mladého pánovníka sobě opatrovali a milovali. Což všecko činiti slavně přislíbili, a rozžehnavše se smutně s knížetem svým, na svá obydlí
 10 se rozjeli. Ještě Nezamyslovi mnohá naučení a napomínání dával. Když pak jej bolesti přepadly, položil se na loži svém a umřel.

Pláč a kvílení veškerého lidu do třetího dne nepřestávalo. Na všech rozcestích zaněcovali ohně i přinášeli oběti. Hody
 15 chudým činíce, ve škraboškách divné skoky a hry přitom provozovali. Pak vzavše tělo, pět penízkův do jedné a tři do druhé ruky jemu vložili, v krásný je oděv oblekli, v rakev zavřeli a na Hrobce pod Vyšehradem vedle jiných nad potokem pochovali.

14. Rolník.

(Od Jarosl. Langer.)

Jistý rolník v Skalici
řídko nasel pšenici.
 Bylo jaro, bujně vzrůstala,
 přišlo leto, pšenka dozrala:
 5 každý klas sto zrněk měl.
 Než, po množství rolník lakotě,
 u veliké hlupotě
 na rok *hustě* zrno vhodil.
 Přišlo leto, ach jak smutno chodil,
 10 yida, že mu nevyrostlo než
snět a rež.

15. Hospodářství v Horních Rakousích.

(Od Jos. Těšika.)

Hospodáři hornorakouští pole svá mají ne různě, nébrž vždy v jednom. Prostřed vlastních rolí stojí veliký zděný dvůr o jednom poschodí, krytý křídlicemi. V domě nalezneš lesknoucí se nábytek, nádherné nádoby; veliká čistota ve světnicích svědčí o zámožnosti sedlákově. I louky mají vždy v celosti; na březích potokův a na mezích luk vysázeny sou olše. Olše dává dříví, ale poskytuje ještě jedné výhody. O žních totiž, když svážejí obilí do stodol, mezi snopy kladou haluze olšové s listím, ale svadlé, aby se vlhkost nenatáhla do obilí; tím jest stodola pojištěna proti myším, které olšového zápachu snést nemohou. Na mezích rolí a všude, kde jaké místo neorané, viděti ovocné stromy. Zvláště pěstují míšenská jablka, kterých do Vídně po Dunaji plné lodě dovážejí. Doma z nich připravují ovocný most (cider). Role vzdělávají větším dílem jako u nás na tři obory, t. j. tři léta sejí obilí a čtvrtý rok pole nechávají úhorem.

16. Kůň.

(Od Jana Krejčího.)

Domovem koui jsou úrodné roviny eufratské. Od starodávna přidružil si jej člověk co výtečného i věrného sluhu, a starostlivou péčí a laskavostí jemu věnoval, dává mu přednost před všelikou jinou němou tváří. Vyvolil si ho za průvodce a pomocníka ve všech dílech svých a rozplemenil jej i na travnatých rovinách Ameriky, kde před tím jen pásovec a jaguar, žlaznatý vepř a plavoun rejdiště své mívali.

Vyjmeme-li psa a slona, jak vysoko stojí kůň nad všelikou zvěří! Ba i nad ty předčí v nejedné příčině. Jemnost a síla, poslušnost a bujnost, přichylnost a učelivost, kdež sou tak spojeny jako v koně?

Krásná podoba naznačuje postavení jeho v řadách živočišstva. Poklidné ušlechtilé čelo, ačkoliv ploské, jeví znamenitý důvtip, prodloužení jeho v rovný podlouhlý nos, široké nozdry, jiskřivý plamen očí, citlivé uši bystře se pohybující, krk hrdě vztyčený, obrovská prsa, krásná oblošť hřbetu, pěkné přední

nohy, silné a slušně vytvořené zadní nohy, lehké a půvabné pohyby celého těla: všecko ukazuje na vlohy jeho k tomu, co dobrého a krásného. Kůň rozeznává potravu, obydlí, prostoru, čas, světlo, barvy a tvářnost věcí; kůň má cit pro rodinu, sou-
 5 sedy, přátele, vrahy; rozeznává věci, zvířata a lidi: má paměť a obraznost. Znameníť jest chápavost koňova a snadno se obrací v umělost, pročež se velmi dobře cvičiti dá. To vše jeví se sice také u jiných zvířat s koněm příbuzných, ale buď jen menší měrou, buď u koně ještě nad to se zvláštním výrazem.

10 Kůň nemá tak dobrého sluchu a zraku do dálky jako jiná zvířata, čich a chuť jeho nejsou také zvláště jemné; ale tím bystřeji pozoruje předměty blízké, tak že všecky dokonale poznává a do výborné paměti své vštěpuje.

Významná jest ta okolnost, že k člověku lnou právě jenom
 15 taková zvířata, která již divoká žijí po společensku. Koně v stavu přirozeném žijí stádně. Nejsilnější hřebec stádu bývá vůdcem. Převeden jsa do společnosti lidské, považuje kůň člověka za svého vůdce a spravuje se volí jeho. Totéž platí, ač menší měrou, o skotu, bravu, psu, slonu atd. Zvířata samotářská,
 20 lev, tygr, kočka, zajíc, nikdy nepřivyknou člověku tak, jako zvířata společenská.

Nejpamátnější vlastnost pozorné mysli koňovy jest smysl místní, jímž se vyznamenává přede všemi zvířaty. Cestu, kterou již jednou vykonal, zná mnohem lépe nežli vůdce jeho, a proto,
 25 přijda na rozcestí, zpěčuje se kráčetí nepravou cestou, jestli že ho vůdce na ni pudí. V temné noci vozka bezpečně může na voze spáti, ač má-li koně, který jednou tudy byl již jel. Okamžitě pozná kůň hostinec, ve kterém jednou byl na stáji, a nerad jej pomine; myslí snad, že jezdec se mýlí, že hostince již nezná.
 30 Ještě dokonaleji poznává kůň svého pána po šatu, po obličejí a po hlase. Viděl sem jednou starého koně v selském voze zapraženého, který, uzřev mimojducího člověka, radostně řehtati počal. Když tento k němu přistoupil, s podivením poznal koně, na němž co voják jezdíval. Jak významně hledí kůň na nově
 35 přidruženého koně nebo na nového kočí! Pohled ten docela jest jiný než pohled volův, an se dívá na nová vrata. Všecko, co jest mu nového a neobyčejného, dojí má koně znamenitě; nový vůz, nová stáj jsou mu důležitými věcmi.

Pozorností, pamětí a důvtipem naučí se kůň všechněm umělostem, jakým se slon, osel, pes a někteří ptáci naučiti mohou. Kůň odpovídá na otázky, rozlušťuje hádanky, přisvědčuje neb odpírá kýváním hlavy; oznamuje hrabáním, kolik je hodin atd. Ale nejvýtečněji jeví vlohy své v umělecké jízdárně. Ne mistr jezdecký, nýbrž kůň jest, jemuž se zde obdivovati sluší! A věru můžeme se spíše ptáti, čemu se kůň nenaučí, nežli čemu by se naučil.

Kdo však koně čemu lidskému naučiti chce, třeba, aby s ním také nakládal po lidsku; ne bitím, hrozbou, hladem, nýbrž dobrými slovy, jako člověk rozumný rozumnému něco vykládá. Dobrým nakládáním vymůže se na něm všecko; kůň jest jako dítě, i v dobrém i ve zlém.

Mimo smysl místní má kůň smysl časový, že totiž rozeznává odměry času. Dle toho naučí se kůň do taktu choditi, běhati, ba tancovati; kůň ví dobře, kdy jest ráno, kdy poledne, kdy večer. Též k hudbě není bez citu. Jako vojín miluje i on hlas trouby válečné, a bujaře tepe půdu, uslyší-li znamení k bitvě nebo ke běhu. Při cvičení vojenském snadno poznáme, jak rozumí všem znamením daným trumpetou.

Avšak; ačkoliv kůň beze strachu prostřed válečného hřmotu nepohnutě stojí jako hrdina, předce jest zvíře nad míru lekávé. Neobyčejný zvuk, neobyčejná věc, zavěšené prádlo, zaražený kůl, osamělá socha ho polekají. Pozorně dívá se na kamenitou cestu, obezřele vstupuje do potoka a řeky, i pakli spadne do strouhy, třese se a řičí strachem. Jdouce na horách úzkou stezkou, koně po celém těle trnou; cítí, že se ničeho zadržeti nemohou. Při bouři potí se po celém těle, a nejlépe jest zastaviti je; neboť strachem se splaší a slepě se vrhnou v neštěstí.

Ale kterak jináč chovají se na rovné jisté půdě! Chlapec uhání šesti koňmi střelhitě po dobré silnici; žena, děvče může jimi svládnouti.

Mnohonásobné jsou vášně koňovy, a již to ukazuje na vysoký stupeň jeho; neboť zvíře bez vášní přibližuje se k rostlinám. Kůň jest ctižádostivý a marný, on miluje a nenávidí, jest závistivý a zlostný, má své choutky a rozmary atd. V běhu o závod samou ctižádostí nasazuje i poslední své síly. Hrdě vykračuje si ozdobný kůň generálův nebo jsa zapřažen do vozu královského.

Podivné věci vypravují se o rozumnosti koňově. V stepech ruských sešikuje se stádo koní válečně proti vlkům; silní hřebci, obrácení jsouce zadními kopyty proti nepříteli, neproniknutelný tvoří kruh, prostřed něhož stojí slabší kobyly a hříbata. Kdož by nepoznal něco vyššího v koni, an v bitvě u padlého pána svého zůstává a od něho se nehne, zachováváje věrnost i po smrti? Jiný kůň v tísní kruté seče kousá koně i vojáky nepřátelské, jako by též on boj vésti chtěl. Zvláště tam, kde jej člověk považuje přítelem, v Arabii a severní Africe, vyvíjí se přednost koňova v nejkrásnějším květu; tam i podoba jeho jest nejpěknější.

Kůň, jakož důstojně žije, tak důstojně i hyne. Smrtných ran v boji se neleká; jako rek umírá tiše a pokojně, ačkoliv cítí blížící se konec. I starý kůň slušně snáší smrt, když jej nevděčný člověk zabíjí, nemoha služeb jeho více užiti. Neleká se, netrhá sebou, nýbrž stoicky přijímá smrtící nůž, padne a zvolna dýchá, až s odtékající krví uplyne život.

17. Podoby.

(Od Karla Vinařického.)

Koně-li ve běhu
kopyty dupotají,
čemu se dupoty
podobají?

Dupoty,
cupoty
na zem a půdu
tepotu cepů se
podobají.

18. Horymír.

(Dle V. Hájka z Libočan od Václ. Hanky.)

Žádný Libušina proroctví o rudných horách tak nerozvažoval jako kníže Křesomysl. Kde koho sehnati mohl, všechněm bylo v horách pracovati; a práce hojně nahrazena byla, neboť Libuše neklamala. Čím více stříbra a zlata nacházeli, tím více lidí se

hrnulo k horám; ale čím se více pod zemí pracovalo, tím více povrchnost její pustla, tak že z toho vznikati počaly hlad a drahota.

I sjeli se vládykové a zemané na Vyšehrad ku knížeti, předkládající jemu zkázu tuto. Nejvíce pak Horymír Neumětelský na to dotíral, aby se práce ta pódzemní zastavila a lid opět se 5 navrátil k orbě. Což kníže, ač mu stříbro a zlato milejší bylo, spůsobiti přislíbil. To dověděvše se horníci, k Horymíru, který nedaleko Příbramě pod horami, ježto Úsiny slovou, hrad svůj měl, velikou vzali něchuť. I sestoupili se v hromadu a rokovali, jak by se za to nad ním pomstili. Někteří jej zabiti chtěli, což 10 jiným málo býti se zdálo; i uradili se, aby, j mouce jej, poněvadž se hladu bojí, chléb jemu do úst cpali, až by se i zadávil. I sebravše se večerního času u velikém počtu, k hradu jeho táhli. Což Horymír zpozorovav, i nemeškal hned na svůj přerýchlý kůň, jemuž Šemík říkal, vsednouti, a útekem svůj život zachoval. Oni 15 pak ke dvoru jeho pospíšili, obilné stohy rozmetali, a vše, co našli, pobrali neb ohněm popálili. Po této pomstě vrátil se Horymír na hrad svůj a čekal příhodného času, jak by se žhářům těm odplatiti mohl. I vrazil jedné noci velmi nenadále do Příbramě. Máchaje štítem, udeřil v boudu, i rozpadla se na kusy. Jiskřily 20 se oči Šemíkoví, chřípěmi frkal, otřásal hřívou, dupal v skaliny a ve stromy, až praskaly a v doly se hrnuly. V dolech hrozný hřmot povstal a chodby všecky se zasypaly. Horníci, pospíchající ku pomoci, viděli Neumětelského na oři, ale chopiti ho nemohli; byl-tě tu i tam, uhodil, koho chtěl, štítem i mečem. Šemík strašně 25 říčel, dupal a kopal. Stromy se kácely, boudy se bořily, plamen všecko zžíral, a než kohout zazpíval, všecko bylo v niveč obráceno. Nyní v prudkém chvatu na Šemíku svém k Vyšehradu klopotal, a než slunce vyšlo, knížeti k službám se postavil. Kníže, ač se ulekl, přívětivě se měl k Horymírovi. 30

Dlouho Křesomysl vyhlížel vozy, ježto po polední přijížděvaly s kovem; naposledy hromadu horníků pěšky přicházejících spatřil. Tito předeň přistoupili a na Horymíra, co té noci učinil, žalovali. Křesomysl jej předvolal, a proč by takovou škodu učiniti se opovážil, se ho tázal. „Ctný kníže,“ odpověděl, „jakž to možná? 35 Vždyť pak sem na hradě tvém před svitáním se dostavil, aniž k pravdě podobno, bych já sám takovou práci vykonati dovedl?“ Kníže, žalostiv jsa více pro stříbrné a zlaté doly, než nad usmrčením těch lidí, kázal Horymíra zavřítí do sklepa, povolal vládyk

a starších, a přísný soud nad ním konati rozkázal. Soudcové, ač neradi, Horymíra, poněvadž usvědčen byl, odsoudili k smrti. Horymír, dovědév se, že hrdla odsouzen jest, i stoje před knížetem a vládkami, tuto řeč učinil: „Ctný kníže, již vidím a znám, že sem tvým soudem odsouzen; nicméně té naděje jsem, že bohové jinak souditi budou. Ale poněvadž mi živu býti nelze, za to prosím toliko, popřej mi toho, prvé než umru, ať na svůj milý kůň vsedu a maličkou chvíli na něm se po tomto hradě projedu; potom učiníš se mnou, cožkoli ráčíš.“ Kníže zasmál se tomu, i kázav bránu dobře zavřítí a strážnými osaditi, jemu, aby šel, řekl a svou kratochvíli sobě provedl; kterýž ihned šel, se svým koněm něco promluviv, i vsed naň zavýskal. Tot kůň počal se divně obracet i veliké skoky činiti. Horymír zavýskal po druhé, kůň pod ním od jedné brány hradové ke druhé skok učinil. Po třetí zavýskal a zvolal: „Nuže, Šemíku, vzhůru!“ a Šemík přes hradby na druhou stranu Vltavy skok učinil, a jako v letu s Horymírem pospíchal k Radotínu.

19. Dítě umírající.

(Od Karla Vinařického.)

Ponocuje chudá žena;
ke dítěti nachýlena
u lože po tichu sedí,
a co asi tuší
5 ve bolavé duši,
city její vědí.

„Běda, máti!“
volá choré dítě,
„milá máti,
10 oko moje nevidí tě,
ale vidí, vidí
samé divé lesy
a nijaké lidi!
Běda, máti,
15 milá máti,
oko moje nevidí tě,
duše má se děsí.“

Na to máti ke milému
pacholíkovi chorému
ukojivě dí:
20 „Sen, ubohé dítě,
maně tebe děsí.
Upokoj se
a neboj se!
Nejsou tuto lesy,
25 máti u tebe sedí,
i ve šeré noci době
není se co báti tobě.
Bůh o tebe vede péči,
pomoc udělí a tě uléčí.“
30 Ponocuje chudá žena;
ke dítěti nachýlena
u lože po tichu sedí,
a co asi tuší

35	ve bolavé duši, její city vědí. „Máti, milá máti! nebudu se báti. Viz aj pacholík tady,	Duše moje veselí se.“ Pacholíček utiší se. Máti se dítěti do náručí vine; — rosa z oka jí se line, líbá, roší bílé čelo, líbá fialové líce; ale ledovité tělo líbání necítí více!	45
40	na peruti letí, kyne mi a ukazuje utěšené sady a zelené háje jako ráje.	50	

20. Starý kroj český až do XII věku.

(Od Jana Erazima Vocela.)

Mužové oblékali se v krátká roucha, podobná k římským tunikám. Osoby vznešeného rodu na prsou a na dolejších kraji rozmanitým zdobená je mívali lemováním, „řasnem“; takové též řasno táhlo se od hrdla dolů.

Přes spodní tento oděv nosili plášť (plachtu), linoucí se na způsob pláště římského po levém boku těla a na pravém rameně sepatý záponkou, tak že pravé nezakryté ruce dosti zůstalo k pohybování volnosti. I plášť býval u osob vznešených řasnem okrášlen.

Hlavu kryla čtyrrohá čepice, z níž po obou stranách visely dlouhé cípy, opatřené na konci zlatým třepením. Vlasy mívali krátce střižené, zato pak dlouhé vousíky.

Nohavice bývaly úzké a až po kolena křížem obtočené tkanicemi nebo řemínky, a škorňe podobným způsobem k nohám upevněné.

Bojovníci měli odění buď z drátu pletené (drátěné košile) anebo šupinaté, které z tuha přiléhalo nejen na prsa a hřbet, nébrž i na ramena. Přes odění oblékali na se koženou košili. Ostatek drátěné košile nalezá se posud v kapli sv. Václava na hradě pražském jakožto památka po tomto patronu českém.

Nejstarší štíty mají podobu srdce; sou pak rozmanitě malovány a ozdobeny, tu vlníci se prouhy, tam křížky, arabeskami atd., kteréžto však jen co pouhé ozdoby, nikoli co erby rodinné se objevují. Erbův starí Čechové neznali. Z vypouklého středu některých štítů dlouhý čněl hřeb na způsob rohu.

Meč měli dvoji. Jeden býval krátký a široký, v ostrý bod se končil a v ozdobné pošvě (nožnách) se skrýval; jilce měl na způsob kříže. Druhý meč pak byl dlouhý a úzký. Na pošvách spatřovaly se rozmanité prouhy a točky.

5 Ostatní útočné zbraně byly: mláty (*malleus*), hrále (*lancea*), dřevce, dlouhé silné kopí s ostrým hrotem, oštěp (*missilia tela*), pak šípy a napuštěné jedem střely, nálepy nazvané, které v túlci (*pharetra*) se ukrývaly a z lučiště na nepřítele metaly.

Ozdobou ramen bylo oplecí, též obručí. Řetěz, jenž
10 krk a prsa zdobil, jmenovali hřivnou.

Ženštiny odívaly se v dlouhé řizy, u vznešených též zlatem lemované, a zahalovaly se v roucho svrchní, karnáček řečené. Hlavu a plece kryl závoj. Hrdla zdobily sponkami, ruce obručím, prsty prsteny, uši obuším. Skráně si věnovaly
15 s kráncem. Potnímu šátku říkali čechel.

21. Starcova píseň.

(Od Fr. A. Rokosa.)

Kam ste prešli v prudkém letu,
krásní dnové mladosti?

Těšivalo všecko mne tu,
zvalo k čisté radosti.

5 Co mne jindy těšivalo,
již mne k sobě netáhne.

Čemu srdce výhost dalo,
po tom ruka nesáhne!

Svraštily se hladké tváře,
10 rtové jen již šeptají;

zhasla očí jasná záře,
nohy těžké klesají.

Vše trvá jen okamžení,
zhyne zase v krátkosti;

15 v široším světě není
v ničem žádné stálosti.

Když se tedy všecko mění,
i já měním podobu,

a ta v krátkém okamžení
20 také klesne do hrobu.

22. Jezvec.

(Dle Tschudiho od J. Krejčího.)

Jezvec dosti je vydatná kořist myslivci. Kůže jeho velmi je pevná a vody nepropouští; maso podobné k vepřovému má sice příchut' zemnatou, ale, vloží-li se na čas do tekoucí vody, nabude též dobré chuti a může z něho býti výborná pečeně;

za sádlo, které na podzim tří prstů ztlouští jezevci leží na zádech (asi 5—10 liber), dobře platívají v lékárnách; tuhé chlupy slouží k děláni štětcův a kartáčův.

Podivné to zvíře, asi 2 $\frac{1}{2}$ stopy dlouhé, na bříše je černo a přes oko černým prouhem znamenáno. Nejraději přebývá na 5 pokračí lesů, kde se na blízku rozkládají úrodné pole a sady. Na výslunné straně kopečův silnými zahnutými drápy vyhrabuje si pohodlné doupě, jež měkkým mechem a listím vycpává a čtyřmi, ba osmi východy a průchody opatřuje.

Zde podle své tupé studené lenivé plaché a mrzuté povahy 10 žije samojediný. Samice má zvláštní doupě v sousedství. Obvykle se živí potravou rostlinnou: kořínky, ovocem, houbami, brambory, řepou, žaludy, bukvicemi, jahodami; ale žere také velmi rád hmyz, brouky a kobyly, myši a žížaly, hady, hlemýždě, slepáky, vejce a ptáky. Jedovatých hadův požívá s velikou 15 oblibou; uštknutí jich pranic mu neškodí. Na podzim zachází také do vinic i trhá celé ratolesti, obtížené vinnými hrozny; též do rolí kukuřičných chodí na pastvu, a za několik hodin dovede zrušiti veliký kus pole.

V zimě spí jezvec jako medvěd, neztuhne a často se pro- 20 bouzeje. Leží stočen na loži, hlavu maje mezi zadníma nohama. V té době často jezevce vykopávají a zabíjejí; ale to jest příliš surové a škodlivé, ješto se jich bez toho řádnou houbou ničí přílišný počet, takovým pak počínáním zvěř tato do cela by se vyhladiti mohla. Jak sme z potavy jezevcovy viděli, spíše ho 25 lze počítati k užitečným nežli ke škodlivým zvířatům.

Úhlavním jezevci nepřitelem je liška. Ta jej přechoasto z pokojného pohodlí vyburcuje tím, že mu smrduté lejno pustí do doupěte. Jezvec jest přítel čistoty; pohodlného lože raději zanechá, než by smrad lejna ošemetné lišky ztrpěl před nosem. 30 Chrochtaje opouští doupě a chrochtaje hrabe si nové, kdežto liška se svou rodinou pohodlně do teplého hnízda se přivelebí.

Z jara snadno lze mladé jezevce vyhrabati, vychovati a zkrotiti. Ale nikdy se nedočkáme mnoho cti a radosti na vychovancích takových, poněvadž bez proměny zůstávají věrni 35 své vepřové nespolečenské povaze. Jako pravá noční zvířata nepřivkají, leč velmi nesnadno, k nějaké činnosti ve dne. Staří, jsouce chyceni, nepohnutě celý den vyleží, bij a kopej je jak chceš, a kdy bys jim i nejmilejší jejich lahůdky (sladké ovoce)

podával, ani se nehnu; leda že zlostně zavrčí a zafoučí. Teprv na večer nabudou větší živosti a zůstanou čilí po celou noc. Vodu milují velice, a když několik dní v žízni přežijí, do smrti prý se upijejí. Ničemu se nepříučí, do cela jsouce neschopní. Vlohy jejich jediné se jeví v zřizování pohodlných průdušných a čistotných doupat. Na to více pilnosti a péče nakládají, nežli kteríkoli jiní dravci, jmenovitě medvědovití, ku kterým i jezevce počítáme.

U nás honba na jezevce není valná, poněvadž zvěř tato dosti vzácna jest a myslivci si jí nehájí, nýbrž za škodlivou ji stíhají. Z jara a v letě jezvec vychází na pastvu večerem, když se již silně setmělo; na podzim, kdež je hodně tučný, málokdy před půlnocí. Jestli ve dne pes nebo myslivec doupě jeho vyslídil, tu i dva neb tři dni tiše doma vysedí. Jezevce, když v noci vyjde, při světle zacloněné lucerny jezevčími vidlicemi možná napíchnouti, anebo lze jej časně z rána na čekání před troubou zastřeliti, nebo do pytle v troubě zavěšeného vehnati a chytiti, když, ode psů hnán, do lože se utíká. Nejjistěji honí se malými ostrozubými psy, kteří jej v doupěti zaženou do slepých trub, odkud dále uteci nemůže. Potom se doupě prokopá, vrčící jezvec se vytáhne jezevčími kleštěmi nebo hákem, a zabije se. Často však se přihází, že honěný jezvec troubu za sebou zacpe prstí, tak že se psi na něj dostatí nemohou. Pakli doupě leží pod tvrdým kamením a nemůže-li se prokopati, nalecejí s prospěchem železa, do kterých se jezvec při východu chytí. Bez těchto nástrah nezastihne myslivec jezevce leč šťastnou náhodou.

23. Povodně v Čechách l. 1570.

(Od Viléma hraběte Slavaty.)

Roku 1570 české království velmi veliké sněhy mělo, z nichž neobyčejné rozjize a z toho potom veliká povodeň se strhla. U Praby Vltava řeka měsíce ledna, v úterý před hromnicemi, tak se rozvodnila, že voda bradáči *) na mostě praž-

*) Bradáč hlava tak řečená, v kameni pod klášterem křížovníkův s červenou hvězdou konec mostu v Starém Městě vytesaná. Podle zatopení jejího měřivali staří výšku povodně.

ském do huby dosahovala. Netoliko pak z jara, ale i prostřed leta, času žně a klizení obilí, rozličné povodně v království českém náramně škodlivě se strhovaly.

V sobotu na den rozeslání sv. apoštolův, 15ho dne měsíce července, oblak spadl v horách nad Halbstadtem, odkudž⁵ potom velice prudká povodeň k městu Broumovu času nočního nenadále se přivalila, téměř všecko předměstí potopila a v domech, kterých nepobrala, lidi i dobytky ztopila. Některé však dítky malé v takové hrozné povodni a vody prudkosti divným způsobem Pán Bůh při živobytí zachovati ráčil. Jak jest nevinnost věku¹⁰ dětinského Bohu mila a kterak ji v své obzvláštní péči a ochraně Pán Bůh má, dosti tímto příkladem ráčil ukázati. Nebo na zejtrí dítky po vrchu vody plovaly, sedíce na dřevěných špalcích. Mezi jinými také jedno pacholátko nehrubé, kteréž bylo usnulo na kupě sena, nic nevědouc o žádné povodni a co by se dalo,¹⁵ tak v tom spaní s touž kupou sena semo tamo více než na půl míle po vodě ploulo, až kupa, přinesena jsouc od povodně k jednomu vrchu, na něm se zdržela. Pacholátko pak předce libě spalo, až lidé, sena chytajíc, našedše je spící na kupě, zbudili.²⁰

Táž povodeň netoliko dotčené předměstí broumovské ztopila, ale nad to vše prudkostí svou třidceť domů z gruntu od tud s lidmi i s dobytky v celosti vzala a je jako nějaké městečko plující pryč nesla. Lidé, kteří mohli z domův těch, vzavše do lucerny světla, na vrch střechy vylezli, a tu s těmi lucernami²⁵ sedíce, žalostivě o pomoc křičeli. Okolo nich pak ploulo veliké množství slam, obilí v snopech, sena v kupách a semotam rozbořená stavení a všelijaká dřevěná nádobí, dělané sáhovní neb trhovní dříví, i dobytek. Povodeň, kde co přepadla, zachvátila a s sebou nesla s takovým žalostivým křikem, pláčem,³⁰ řváním, hlukem a od dříví se potýkajícího troskotem a hučením, že lidé strachem se třásli, jináče nemyslíce, nežli že již den soudný před rukama jest. V tom pak povodně toku a běhu stavení, kteráž v celosti byla vzata, když z nich některé o nějaký břeh neb skálu aneb stromoví zavadilo, nemajíce gruntu, takovým³⁵ udeřením se bořila a hrozný hřmot na vodě způsobila. Mlýňův touž povodní několik se ztopilo, jiné z gruntu k zkažení a zanešení přišly; též několik tisíc na nich korcův obilí a sladův.

U Police, u Trutnova, u Fridlandu podobně veliké škody

táž povodeň z dělala. Tu však lidí nic neztopila, proto že ve dne přišla a lidé mohli a viděli jak se chrániti.

Sotva že se povodeň broumovská utišila, v málo koliksi dnech potom, jmenovitě 10ho dne srpna, opět na řece Jizeře nová tolikéž povodeň jest se strhla, a netoliko po vesnicích, ale také i v Mladé Boleslavi na předměstí několik domův, též mlýn, a i jeden dvůr se vši ohradou nákladně vystavený z gruntu vyzdvihla i s lidmi, s dobytky i všelijakým nábytkem; též stodoly s obilím, stohy i stromoví s kořenem vytrhavši, pryč odnesla; 10 rybníky pak, na které přišla, potrhala a nesčíslné škody jako i broumovská z dělala.

Byly též ustavičné průšky jak v Čechách tak v Moravě času žně, tak že obilí kliditi se nemohlo a na poli v snopech i na hrstech zrostlo. Kroupy též za časté přšely a často tolikéž 15 velké povětrí povstávalo a škody na stavení veliké dělalo.

Následovala veliká drahota a náramně veliký hlad po všem království českém, též i jiných okolních krajinách, a trval celý rok pořád. Lidé z husta po ulicích, po polích a lesích hladem zemřeli se nacházeli. Kterí chudší byli, ti místo obilí v lesích 20 z dříví kůru loupali, na mouku mleli a z toho sobě chleby pekli. Toho pak se najedše, otékali a mřeli.

24. Prosba za uchránění úrod.

(Staročeská píseň.)

Ty Sám oblaky zdržuješ,
sloupy země pohybuješ;
k Tvému slovu hrozně hřímá,
leď, hrom po hotově bývá.

Vydáváš všemu potravu,
lidem i dobytku stravu,
když svou rosičkou svlažuješ,
zemi k zrostu připravuješ.

Proto Tě všickni žádáme,
k Tobě srdečně voláme:
„Rač úrod zemských chrániti,
živností našich šetřiti.“

25. Damoklův meč.

(Od Dan. Adama z Veleslavína.)

Dionysius, král syrakusanský, když jednoho času s Damoklem, pochlebničkem svým, o rozličných věcech rozmlouval a tento jej jako slavného mocného bohatého a šťastného pána vysoce vychvaloval a velebil, i vždy řečí svou k tomu vedl, jako by před ním a nad něho nikdá žádného šťastnějšího a slavnějšího nebylo, řekl k němu Dionysius: „Chceš-li tedy, ó Damokle, poněvadž se tobě ten život tak velice líbí, sám také pokusiti ho?“ Když toho Damokles požádal, rozkázal mu ihned král zlatý stůl s pěknými velmi a nákladně vytkanými koberci vystrojiti, kredenc zlatými a stříbrnými koflíky ozdobiti, krásným a výborným mládencům před stolem státi i sloužiti mu po vůli, nákladné a skvostné krmě na stůl nositi, vonnými věcmi kaditi a jiné více. I domníval se Damokles v té skvostnosti a slávě již opravdu šťastným a blahoslaveným býti; jedl, pil, což mu se vidělo, byl vesel a v té nádhernosti velmi se sobě líbil. Ale v tom, jakž náhodou nahoru k stropu pohleděl, uzřel, an nahý břitký meč právě nad hlavou jeho dolů visí, na tenké hedvábné nitce aneb, jakž někteří píší, na koňské vlasině za jilce uvázaný. I ulekl se náramně a zapomenuv na všecku předešlou slávu a rozkoš, kterouž z toho měl, prosil krále, aby mu od stolu vstáti a pryč odjiti dopustil, že již té slávy a štěstí královského dosti má a o ně více nestojí. Král pak odpověděl mu v ten rozum, že z toho snadno i on i jeden každý poznati může, jakou radost králové a správcové mají, a jak veseli býti mohou, poněvadž na každou chvíli nebezpečností velikých obávají se musejí.

26. Anekdoty.

Nádenník nesl trám přes ulici a neustále křičel: „Vary z cesty! vary z cesty!“ Všickni se mu vyhýbali krom jednoho hejska, o kterého i skutečně zavadil a kabát mu roztrhl. Chopil ihned milý panáček nádenníka za rameno, zavedl jej na úřad i chtěl, aby byl potrestán. Úředník se táže: „Proč si roztrhl kabát tomuto pánovi?“ Nádenník ani úst neotevře. „Proč si mu roztrhl kabát?“ Chlap pořád mlčí. „Co to, jsi-li

snad němý?“ Nádenník opěť nic, jen poslouchá. V tom se panáček, pozbyv trpělivosti, ozve: „Však on není němý; jen se dělá němým, proto že nemá, čím by se bránil. Slyšel sem dobře, jak z celého chřtánu vřeštěl: Vary z cesty! vary z cesty!“ „A když
5 ste to, pane, slyšel,“ odvece úředník, „proč ste se nevyhnul?“

Pán chlapci jeden zlatý dal na ocet, druhý na olej. Za hodinu vrátí se chlapec, a nic nepřináší. „Proč si nekoupil, co sem ti poručil?“ ptá se pán. — „Proto že se mně spletly zlatky,“ odpoví chlapec, „a teď nevím, která je na ocet a která
10 na olej.“

27. Zvěřina.

(Od Frant. L. Čelakovského.)

Potkal sem myslivce Ferinu,
odváděl do zámku zvěřinu:
dvě veverka, hlavy ptačí,
z vaku mu koukalo hnízdo stračí.

28. Moc a užitek vody.

(Od Jana Purkyně.)

Voda jest živel životný: větší část našeho těla z vody slo-
žena jest; bez vody, bez nápoje nelze v životě trvati; ale nad to
pomáhá voda rozličným potřebám lidským. Voda na lehkém nás
dřevě přenáší ke břehu protějšímu. To dalo příčinu k hotovení
5 člunův, lodí, jimiž by se přeplovaly daleké hladiny mořské; dalo
původ k objevení nových dílů světa, k zrůstu obchodu světového.
Voda, bydlíště rozmanitých tvorů, za potravu poskytuje ryb, ano
celí národové poříční a pomorští jediné se živí tím, čeho jim
moře nebo řeka podává. Rozvedeno vodu rýhami po lukách,
10 rolích a zahradách k napájení rostlin užitečných. Tak Eufrat a
Tigris, byvše za časův starodávních podmaněny potřebám lidským,
ráje utvořily z pustin sinearských, které však ihned zase navrátily
se v předešlý stav, jakmile péče člověka přestala vládnouti volnou

přírodou. Hle tam Nil, na pomezí pustin afrických, pouhým namáháním lidským již mnohá tisíceletí udržuje se v uzdě a přičiněním obyvatelstva nucen jest rok co rok ukládati urvanou s hor prst na místa plodonosná. Voda jest onen Proteus báječný, který, jakkoliv mění se u všelijaké brozné potvory, neodolá 5 konečně neustupné mysli hrdinské a vrací se k podobě první, příznivé, aby člověku věstil blaho. Pohybu vod užito též k hnání strojův rozličných, mlýnův, stup, papíren a jiných mašin na rozličné výrobky. Za našich časů sloučením ohně s vodou vznikly parní stroje, jichž účinek přesahuje všecko, seč dosaváde byly 10 síly hmotné; stroje, ježto ponenáhlu vstupují na místo všech sil hmotných, menších i větších, kterých člověk užíval k pracem svým. Parní vozy již zaujaly službu koní, kteří vozili pocestné, rozváželi tovary, přepravovali břemena rozličná, i konají to vše s rychlostí a silou nad porovnání valnější. Parní lodě bez přestání 15 plovou směrem naznačeným, větrům a proudům, ano i tišinám morským na vzdory, s rychlostí nevidanou. Celé fabriky tkací, řezací, mlecí, kovací atd., jediným parním strojem pohybovány, často vykonávají práce, kterým jindy v rovném čase ani na tisíce ruk lidských nepostačovalo, i můžeme se nadíti, že, dokud se ne- 20 vyskytne síla jiná, ještě mocnější a ohebnější, malými příručními parostroji vyhověno bude i pracem nejpodrobnějším.

29. Zpěv Rusalek.

(Od L. Bronikovského, přel. Fr. Čelakovský.)

Po zlatě, po stříbře my nebažíme,
tancem a písněmi jen se bavíme.
Nač-že nám stříbro? — Jsouť pěny bělejší!
Nač-že nám zlato? — Písek-tě žlutější!

Ve vlnách jak rybky vesele si hráme,
jak ptáčkové v hájích písně zpíváme.
Na dně vltavském naše jsou světničky,
tam my Rusalky žijem jak sestřičky.

30. Řeka Nil.

(Od Jana Sl. Tomiška.)

Nil jest jediná řeka, kterou se svlažuje Egypt. Východiště její jsou dílem jezero Ukerewe pod rovníkem, dílem prameny v Habeši při Rudém Moři. Řeka z jezera slove Nil Bílý, řeka z pramenů habešských Nil Modrý. U Chartumu se spojují. Řeka, spojením tím vzniklá, teče skrze Nubii do Egypta, až se, vykonavši pouť 600 mil, vylévá do Středozemského Moře. Největší památnost tohoto pěkného velikého proudu jest pravidelné z břehův vystupování, na němž se zakládá známá úrodnost Egypta; kam Nil nevystoupí, tam se šíří nehostinná poušť. Z břehův vystupují sice skoro všechny řeky na světě, jak mile na horách taje sníh, nebo silně-li prší; ale bývá to vystupování nepravidelné a často škodlivé. Nil snad jest jediný, jehož voda po malou a v jisté určité doby stoupá i padá, jehož zaplavení nikdy veliké škody nečiní, anobrž okolní krajiny zúrodnňuje. Nil jest dobrodinec Egypta; on jej činí bydlitelným. Hlavní příčina úkazu toho jsou pravidelné deště v horkých obratníkových krajinách, kde Nil má své počátky. Tuto světu starému neznámou příčinu vyšetřili teprve za časův novějších. V polovici června počíná řeka po nenáhlu vystupovati, denně o dva — čtyři palce; nicméně vystoupí již na konec měsíce o devět der (dra, egyptský loket). Zřetel všeho obyvatelstva jest nyní obrácen na řeku; od ní závisí úroda země. Od prvního července provolávají denně v Kahiře míru, o kterou Nil vystoupil. Když 16 der dojde, zhotoví se veřejná o tom listina, neboť nyní musejí najímači polí sčítati daň a třetinu z ní hned napřed skládati; pakli Nil toho stupně nedosáhne, zůstanou rolníci prosti všeho poplatku. V polovici srpna počíná vystupovati z břehův a v polovici září dochází největší výšky, kteráž, není-li nad 16 der, Egyptu úrodného roku nedá; výška 18 der slibuje prostřední žně, a nejlepší bývá pro zemi výška 22 až 23 der; 24 a nad to zemi již škodí, ježto pole dlouho zůstávají pod vodou a úprava jejich tudíž se opozduje. Někdy vystoupá Nil příliš rychle i neobyčejně, a zase tak rychle padá, že voda půdu náležitě zúrodniti nemůže. Zemi i to na škodu bývá, opadne-li před nastáním chladnějšího povětří, poněvadž potom všelijaký hmyz hubívá rostliny. Zaplavení trvá obyčejně do října, někde a někdy až do začátku listopadu. Aby však Nil sám toho dobrodiní po vši zemi náležitě mohl rozdělit,

umění přispělo přírodě na pomoc. Nouze člověku dodává vtipu a učí jej mysliti; tudy již v dávnověkosti hledáno v Egyptě prostředkův, jak by se záplava Nilu, pokud možná, rozkládala nejen po veškeré zemi, něbrž i v náležitých mezích, čehož se dosáhlo hrázemi a průplavy. Z oněch starověkých památek mnoho však 5 nezbylo; nyní počítá se větších průplavův asi sto; zvelebitel Egypta, Mehmed-Ali, zřídil ovšem také některé nové. Průplavy na břehu řeky zavřeny sou hrázemi, kteréž se, když voda jistého stupně dosáhne, protrhují. Děje se to v určitém čase a v Kahiře se při tom konají veliké slavnosti. Mimo tento nevyrovnaný užitek 10 jest voda nilská i k pití velmi zdravá a rybami hojná. Nil, ačkoli má mnohé skály, mělčiny a víry, předce je splavný, tak že po něm vždy panuje obchod velmi čilý.

31. Kroesus v zajetí.

(Od D. Adama z Veleslavína.)

Když Cyrus, král perský, přemohl a jal děda svého Astiaga, krále medského, a skrze takové vítězství království s národu medského převedl na Peršany, vzal před sebe Kroesus, král Lydie, pomstíti Astiaga, příbuzného svého, a válku zdvihnouti 5 proti Cyrovi. Ale Cyrus, sveda s ním bitvu, porazil a jal Kroesa, vzal všecko království jeho, a velmi pevného města Sardes, na kterémž se Kroesus zavřel, útokem dobyl. Když pak Cyrus Kroesa svázaného na hranici uvrci a spáliti rozkázal, počal Kroesus na té hranici velikým hlasem volati: „Ó Solon! Solon! Solon!“ Po- 10 divil se tomu Cyrus a poručil se ho otázati, co by tím voláním na Solona mínil. Tu Kroesus, velmi žalostivě vzdech, řekl: „Toho sem volal, kteréhož přál bych, aby všickni králové slyšeli.“ Cyrus, nerozuměje tomu, ptal se ho dále, co by to bylo. Tu teprva roz- 15 právěl mu Kroesus, „kterak jednoho času hodil se k němu nějaký moudrý muž z Athen, jménem Solon, kteréhožto já, prý, poctivě sem ctil, jemu všecku slávu, poklady a bohatství sem ukázal a potom se ho ptal, co by o mně smýšlel, také-li bych mohl slušně za šťastného a mocného krále na světě držán a jmín býti? Ale 20 on, jako za nic položiv všecko bohatství mé, trestal mne z toho a pověděl, že žádný člověk nemá tak všetečný a drzý býti, aby se za šťastného pokládal, dokud živ jest, ani za tak mocného, že

by ho neštěstí snížit nemohlo. Já pak toho času potupil sem takové napomenutí moudrého muže a málo sem ho sobě vážil, ale byl sem bezpečný, neobávaje se žádného neštěstí ani pádu; až teď nyní, v této mé poslední nešťastné chvíli, přišla mi na 5 pamět jeho rada, že jest věrnou pravdu pověděl. A protož sem na něho volal, a žádal bych toho, aby všickni lidé v štěstí a prospěchu rozpomínali se na to, že rozličným protivenstvím a neštěstím poddáni sou, a skrze pýchu a nestřídmost svou nepřišli k takovému pádu, jako já sem přišel.“ Tu odpověď Cyrus uslyšev, 10 pohnul se lítostí nad Kroesem, rozpomenuv se, že i on člověkem jest a mohl by v takovéž neštěstí upadnouti, v němž by pomoci lidské potřeboval. Protož ukázal milost Kroesovi a netoliko mu život daroval, ale také jako jednoho z velikých knížat při svém dvoře ho choval a s radou jeho všecko činil.

32. Den soudný.

(Moravská národní píseň.)

Svatý Michal trúbí trúbú:	hned na lesy posedaly:	
„Vstaňte hříšní, podte k súdu.“	„Ach, vy lesy, přikryte nás,	
Na tom súdě což tam bude?	sám Pán Ježíš zapřel se nás.“	
Sám Pán Ježíš súdit bude.	„A jak my vás přikryt máme,	25
5 Kterí budú na pravici,	a my samy shořet máme.“	
ti do nebe půjdú všeci.	Dušičky se polekaly,	
Kterí budú na levici,	hned na skály posedaly:	
budú všeci pekelníci.	„Skály, skály, přikryte nás,	
Řekla sestra k druhé sestře:	sám Pán Ježíš zapřel se nás.“	30
10 „Poďme k Bohu, prosme ješče,	„A jak my vás přikryt máme,	
a padněme na kolena	a my samy se pukáme.“	
před stolicí Krista Pána.“	Dušičky se polekaly,	
Odpověděl jim Kristus Pán:	hned na vody posedaly:	
„Jistě, jistě, já vás neznám.“	„Vody, vody, potopte nás,	35
15 Dušičky se polekaly,	sám Pán Ježíš zapřel se nás.“	
hned na hory posedaly:	„A jak my vás potopíme,	
„Hory, hory, přikryte nás,	a my samy vysycháme.“	
sám Pán Ježíš zapřel se nás.“	Dušičky se polekaly,	
„Jakož my vás přikryt máme,	hned na peklo posedaly.	40
20 samy se propadnút máme.“	Peklo se jim otevřelo,	
Dušičky se polekaly,	a na věky se zavřelo.	

33. Píšťalka.

(Pověst polská, od J. Malého.)

Byly tři sestry, všechny dorostlé a spanilé, ale nejmladší krásou převyšovala obě starší. Přišel mládenec z daleké krajiny i spatřil na louce sestry, any věnce pletou. I zalíbila se mu nejmladší a chtěl ji míti za ženu.

Za několik dní šly sestry do lesa na jahody, a nejstarší ze 5 zívisti, ačkoli jí prostřední bránila, zabila sestru nejmladší. Vykopala hlubokou jámu, mrtvé do ní tělo položila a nahala rodičům, že sestru roztrhali vlci. Přijede mládenec, ptá se po své nevěstě, všickni s slzami vypravují o strašném jejím zahynutí. Hořce a žalostivě oplakával její smrt; ale čas ukojil jeho zármutek, a 10 vražednice, těšíc mládence, tak sobě srdce jeho naklonila, že žádal o její ruku a den zasnoubení byl ustanoven.

Zatím na hrobě zabitě sestry vyrostla vrba. I přišel jednou pastýř, udělal sobě z prutu jejího píšťalku a zapískal na ni. Ale jak se podivil, neslyše z ní obyčejného zvuku, a ona toliko ža- 15 lostným hlasem zpívala tuto písničku:

Hrej, pastýři, hrej!

Bůh ti pomáhej!

Starší sestra zabila mne,

mladší sestra bránila mne,

20

Hrej, pastýři, hrej!

Bůh ti pomáhej!

Šel k rodičům zabitě, a píšťalka vždy těmi slovy se ozývala.

Když zadula matka, uslyšela písničku:

Hrej, matičko, hrej!

25

Bůh ti pomáhej!

Starší sestra zabila mne,

mladší sestra bránila mne;

hrej, matičko, hrej!

Bůh ti pomáhej!

30

Otec, vzav do ruky píšťalku, též slyší:

Hrej, tatíčku, hrej!

Bůh ti pomáhej!

Když uplakaná prostřední sestra vzala píšťalku od otce, 35 touž uslyšela písničku:

Hrej, sestřičko, hrej!

Bůh ti pomáhej!

Starší sestra zabila mne,
 ty's to, sestro, bránila mne;
 hrej, sestřičko, hrej!
 Bůh ti pomáhej!

5 Slyšíc tu píseň, zbledla vražednice. A když otec a matka
 podali jí píšťalku, krev zavražděné sestry polila jí líce, i píšťalka
 poslednímkráte zazpívala svou písničku:

Hrej, sestřičko, hrej!
 Bůh tě pokárej!

10 Ty's to, sestro, zabila mne,
 mladší sestra bránila mne;
 ty's mne, sestro, usmrtila,
 neb's mi štěstí záviděla!
 V jámě si mě pochovala,
 15 černou zemí zasypala.

Vrba vyrostla na hrobě,
 ježto zpívá v každé době:

„Hrej, sestřičko, hrej!
 Bůh tě pokárej!“

20 Takto vyšel na jevo zločin. Vražedníci přivázali za ruce
 a za nohy k plachým koním, kteří za živa ji roztrhali, a mlá-
 denec, nelituje jí, za ženu pojal pozůstalou sestru.

34. Osirelé dítě.

(Česká národní píseň.)

Osiřelo dítě
 o půl druhém létě.

Když je rozum bralo,
 na matku se ptalo:

5 „Ach táto, tatíčku,
 kam ste dal matičku?“

„Tvá matka tvrdě spí,
 žádný jí nezbudí.“

Na hřbitově leží
 10 nedaleko dveří.“

Jak dítě slyšelo,
 na hřbitov běželo,

špendlíčkem kopalo,

prstíčkem hrabalo.

„Ach mámo, mamičko,
 promluvte slovíčko.“

15 „Ach, dítě nemohu,
 mám na sobě hlínu,

a na srdci kámen —
 hoří jako plamen.“

20 Jdi, dítě, jdi domů,
 máš tam jinou mámu.“

„Ta není tak milá,
 jako vy ste byla.“

25 Když má chleba dáti,
třikrát jej obrátí:
když vy ste dávala,
vy ste mazávala.
Když hlavičku češe,
30 krev potůčkem teče:
když vy ste česala,
vy ste objímala.
Když nožičky myje,
o škopíček bije:
35 když vy ste mývala,
celé ste zlíbala.
Když košilknu pere,
div mne neprokleje:
když vy ste právala,
40 vy ste si zpívala.
Což je po té mámě,
když my vás nemáme!“
„Jdi, dítě, jdi domů,
poruč Pánu Bohu.
45 Já tam přijdu k tobě
a vezmu tě k sobě.“ —
Dítě přišlo domů,
položilo hlavu:
„Ach, táto, tatíčku,
50 jednejte rakvičku,
chystejte zvoníkům

a žáčkům zpěvákům,
knězi od průvodu,
hrobaři od hrobu.“
„Co, dítě, co činiš!
55 Což zemřítí míníš?“
„Ach, táto, tatíčku,
už vidím mamičku.
Mamička jde ke mně —
ona si mne vezme.“ 60
„Co dítě, co děláš;
vždyť mamičku nemáš!
Tvá mamička hnije
na hřbitově v hlíně.
Vždyť žádný tu není — 65
ty, dítě, jsi v snění!“
„Ach táto, tatíčku,
dejte poduštičku,
hlavička co plamen,
už je se mnou amen. 70
Má dušička Bohu,
mé tělo do hrobu,
do hrobu — k mé matce,
ať jí zplesá srdce.“
75
Jeden den stonalo,
druhý den skonalo,
třetí pohřeb mělo.

35. Macocha.

(Od Jana Soukupa.)

Macochou národní pověst nazvala hrůzoploдную propast něco víc než hodinu k polední straně od Sloupa vzdálenou. Ohromná kotlina tato propadá se 84 sáhův zhloubí do země, že by se tam nejvyšší v Evropě věže pohodlně schovati mohly. Délka propasti u vrchu obnáší 50, šířka 30 sáhů. Před časy 8 nebylo lze dna dohlednouti než jedině ležmo s patrným nebezpečenstvím života. Nyní na vrcholu kolmého skaliska stojí

pevná pavlač železným zábradlím opatřená. Kdo trpí na závrať, nemůže se dlouho dolů dívat. I zmužilého člověka bezděky obchází třesení údův. Kámen s pavlače hozený teprva za 7 neb 8 sekund s temným rachotem doletí dna. Předce však denní světlo až na dno Macochy vniká; tráva, křoví i stromy projevují tam jakési stopy života. S pavlače též je pozorovati živý potok v hlubině, který velikánskou kamenou branou do Macochy vchází a na druhé straně opět pod skálu se ztrácí. Teprv po delší pouti pod zemí vychází v tak nazvaném suchém žlebu co silný již potok, který P ů n k v a *) slove, a hned blízko východu ze skály žene mlýny a rozličné stroje při pověstných železných dílnách v Blansku.

Na dno Macochy není přístupu leč spuštěním-se po lanech; avšak i tu s velikým nebezpečenstvím, poněvadž mnohá místa s vrchu zdají se býti rovinami, dole však jsou vysoké skály a kopce.

Cestovatelé ujišťují, že v Alpách viděti dosti podobných divův přírody, ale žádný nedojímá prý srdce lidského tolikou hrůzou jako Macocha. Žádné péro nestačí vylíčiti divadlo tak velikolepé, jako zásnoucímú oku tuto se objevuje. Přijď a viz!

36. Východ slunce na moři.

(Z ruského přel. J. J.)

Chcete-li viděti, kterak vstává slunce, dejte se na moře; nikdeť tak velikolepě nevychází jako tam. Pomyslete si, že od půlnoci do páté hodiny raní projíždíte Sundem, abyste se zakotvili naproti Helsingöru a Kronborgu. Měsíc srpen v počátku, noc bez lunny temna, ačkoli hvězdy lihotají se ve všem blesku. Na korábě odbilo tři skleňky čili, po suchozemsku mluvíc, půl druhé s půlnoci; málo po málu se na severovýchodě šerá obloha stává světlejší a světlejší. Začínáte rozeznávatí předměty, tvrz Kronborg, oba břehy průlivu, i stojící na rejdě koráby objevují se; ale tenká mlha jako pokryvadlo leží na spícím okolí. Vítr nehýbe větrníky; moře spí a jako dýchá, rozhupováno jsouc lehkým větříkem, přicházejícím z ticha od severu. Ukázala se hvězda

*) Prvotně Ponikva, t. j. voda, která na čas pod zemí se ztrácí, poniká.

jitřní; záplava rozlévá se v pravo po obloze; mlhy vznášejí se po částech vzhůru, tvoří stříbrné oblaky a potom jako kouzlem nějakým rozvanou se na východě. Zahřmělo požárové dělo ze strážnice a při rachocení odhlasův jeho valí se slunce po světlém nebi z omšných skal břehův švedských. Větérek dechnul, moře hnulo se bystřeji; niti dýmu nad městem zatáhly se k východu; všecko probudilo se v ústřety králi nebeských světél. Předměty po nenáhlu osvětlované vystupují jako z vody a určitých rysův nabývají jedny za druhými: veliký se obraz malebného Sundu odhaluje zraku vašemu. Na levo hrdá tvrz Kronborg vyvyšuje se na břehu dánském: hradby s dvojitým řadem děl skvějí se světlou zeleností. Na nejbližší baště přechází stráž; jí samé rozeznati nelze, viděti jen odraz paprsků s lesknavé zbraně její, když se otáčí, přecházejíc odměřenými po náspu kroky. Vedle je pěkný Helsingör; vysoký břeh poset sady, mlýny, veselými a čistými domky. V zadu vysoký a rovný ostrov Hven, bydliště a pozorovatelná slavného Tycha de Brahe, zahrazuje obzor průlivu. Na pravo proměňuje se obraz: příroda divoká, šeré pošmourné skály Švédska, zřídka kde pokryté červenavým mechem, a nuzný Helsingborg mezi nimi: úžasný to opak usmívajícího se Dánska. Vzdálenost není veliká; průliv mnohem širší jedné míle; ale v levo rozkoš přírody, v pravo pečet nedbalosti její. Naproti Kronborgu náhle se průliv rozšiřuje a na světlozelených vlnách jeho viděti okřídlené koráby; dále vysoké skály švédské obmezují průhled, a ztrácejíce se v sinavé dálce, podobají se k hromadám mračen na obzoru.

37. Život plavba.

(Od Vinc. Furcha.)

Všickni jsme my plavci
na chatrné lodi,
jedna hvězda všecky
v kraj neznámý vodí.
Loď pohazovaná
v bouřném vlnobití
musí se o hrobní
kámen rozraziti.

Širý svět je mořem,
tělo tvé je lodí;
správce světa loď trou
do přístavu vodí.
Duše, tvoje duše
v korábě tam pluje —
z ciziny se duše
domů navracuje.

10

15

38. Ó štěstí tohoto světa.

(Od Jana z Lobkovic)

Dá-liť Pán Bůh štěstí v světě, že zbohatíš aneb úřadem že povýšen budeš, toť jest dar boží. Nebuď hrd a nepýchej v tom, abys tím Pána Boha nerozhněval; neb Pán Bůh pýchy nemiluje a tebe toliko zkouší, povýšiv tebe, ostojíš-li. Jako hrnčíř hrnce v peci zkouší, a kterýž hrnec neostojí v ohni v peci, ten odvrže: též ty rovně, zpýcháš-li v tom daru božím a neostojíš a nechceš pomněti na to, že to od Boha máš, věz jistě, že jakž Pán Bůh štědrý jest, čest a zboží dáti tobě anebo jinému člověku, tak jest i mocný, to vše zase tobě i každému odněti a zase vzíti, když chce a bude ráčiti.

39. Z přípovědek papeže Pia II (Eneáše Sylvia).

(Od Dan. A. z Veleslavína.)

Literní umění jest obecným lidem místo stříbra, urozeným místo zlata, knížatům a pánům místo perel a drahého kamení. Věrnému příteli žádný, jakkoli drahý, poklad vrovhati se nemůže.

Život příteli, závisť smrti připodobniti se může.
Lakomý nikdá lidem vděk nečiní, leč když umře.
Nedostatkové lidští štědrostí se přikrývají, lakomstvím obnažují.

Pokojného života ani zlato ani drahé kamení nedává.
Lépe s poctivostí umřítí, nežli bez cti živu býti.

40. Píseň vesničanův.

(Od Jos. Vl. Kamaryta.)

Kdo chce vidět boží ráje,
čistou rozkoš požívat,
ten se musí v naše kraje
z města jíti podívat.

Kde zeď vysoká začlání,
tam nevidět žádný máj:
u nás plny radování
louky, sady, stráž i háj.

V městě tma, když slunce zlaté
 10 v růžích z hory vstupuje;
 tam se spí, když city svaté
 zvonek vísky zvěstuje.

Tam se hluk a zmatek děje,
 pokoj bydlí v kraji jen:
 15 libě nám zde ptactvo pěje,
 radosten nám každý den.

Náš skřivánek prozpěvuje
 pod nebem si s veselím:
 v městě v kleci hořekuje
 20 nad ukrutným vězením.

Tam se stěna, řeč i líce,
 snad i srdce maluje:
 zde nic jináč a nic více,
 než jak Bůh vše daruje.

25 Z hedvábí jest slečen kvítí;
 nevoní-li — co po něm!
 Na našem se rosa třpytí,
 a jest med a vůně v něm.

Ani slunce ani deště
 30 růži naší neškodí,
 ano tím sličnějších ještě
 z poupátek ven vyvodí.

Jasněji se zde nad námi
 modrá nebes klenutí,
 stromy nám jsou záclonami
 35 v sladkém odpočínutí.

Pěkné jab'ko, plná višně
 stromův našich plodem jest;
 však to nečiní nás pyšné:
 40 Bohu za to dík a čest.

Marných skvostností neznáme,
 ni lahůdek strojených;
 více než bohatství máme
 v chyžinkách spokojených.

Čistý potok stříbro dává,
 45 zlato — naši klasové!
 Z těch se zdraví, síla brává,
 při nich zlatí časové!

Když se v slunci rosa mění,
 perly sypouc po lukách:
 50 takých krásot v panstvu není
 na hrdle ni na rukách.

Naše panství, vísky, lesy
 tam se draze malují;
 55 ale život, krásy, plesy
 v skutku s námi obcují.

Věru, kdo chce vidět ráje,
 čistou rozkoš požívat,
 60 ó ten musí v naše kraje,
 sem se musí podívat.

41. Vděčnost lvova.

(Od Dan. Adama z Veleslavína, dle A. Gellia.)

Když v Římě na velikém place měly hry a kratochvíle
 strojeny býti, vpuštěno bylo do ohrad mnoho divokých a litych
 zvířat. Byli mezi nimi i také lvové, jimžto Římané obyčej měli
 dávatí k roztrhání otroky své, kteří pro své nešlechtnosti

smrti zasloužili. Mezi těmi ubohými byl nějaký otrok jménem Androklus, jenžto od pána svého utekl a zase polapen byl. Toho když jeden ze lvův, největší a nejhroznější, uhlédal, nejprvé se jako s podivením zastavil, potom poznenáhla a tiše k němu
 5 šel, jako by ho znal, a vrtě ocasem jako domácí úlisný pes, jazykem svým lízal mu ruce a nohy a nedal k němu jiné zvíři přistoupiti ani mu uškoditi, jako by ho brániti chtěl. Čemuž se všecko množství lidu římského nad míru divilo, a císař sám
 10 přátelství mezi ním a lvem poslo a proč by mu ta nejlítější šelma odpustila? Na to odpověděl Androklus a učinil zprávu o všem, jak se zběhlo: „Když sem, prý, od pána svého utekl, nemoha déle přísnosti jeho a ukrutného bití snášeti, obrátil sem se na pouště, abych aspoň tam života svého ukrátil. Pro veliké ná-
 15 silné horko vlezl sem do jedné hluboké a skryté jeskyně, abych se v ní vychladil. Ale brzo po mně přišel tam lev, a uzřev mne, šel upřímo ke mně, velmi pokorně podáváje mi své nohy, v níž veliký končítý trn vězel, jako by mne za pomoc žádal. Tu já vytrhl sem ten trn z nohy jeho, a vytlačiv hnůj i ne-
 20 čistotu z rány, setřel sem krev, a on, položiv nohu na klín, ten celý den vedle mne odpočíval. A tak, zhojiv lva, bydlil sem s ním v té jeskyni tři léta celá pořád a s ním jednoho i téhož pokrmu sem požíval. Nebo on, cožkoli zvíře polapal, z té mi co nejlepší kusy přinášel, a já, nemaje ohně, na slunci sem je
 25 sušil a jedl. Naposledy, že mi se již stýskalo s tím divokým životem, ušel sem z toho místa, když lev na lov odběhl, a odšed odtud za tři dni cesty, jat sem od vojákův a z Afriky ku pánu svému do Říma přiveden, kterýž mne ihned na smrt odsoudil a lité zvíři k rozsápání dáti rozkázal. A protože nemám za jiné,
 30 než že to jest ten lev, kteréhož sem já uzdravil, a on, pamatuje na mé dobrodiní, nyní tuto vděčnost ke mně, jakož k hosti a lékaři svému, prokázal.“ Na takovou zprávu jeho a na žádost všeho lidu Androklus i s týmž lvem svobodný jest propuštěn, vina mu odpuštěna a ten lev darován, kteréhož on na tenkém
 35 řemenu uvázaného po všem světě s sebou vodil. Lidé, potkávající ho, peníze dávali mu a říkali: Tentof jest lev hospodář člověka a tento jest člověk lékař lva.

42. Radostné cestování.

(Od Frant. L. Čelakovského.)

Ó radostné cestování!

Ó radostné cestování!

Čtvero pánů na vozíku:

Kvetoucími doly těmi

jeden spí a druhý dřímá,

kolem této tvrze šedé

třetí zívá, čtvrtý dýmá,

vůz tu zabeďněný jede,

5 vozka kleje na kozlíku.

ověšen jsa krabicemi.

Ó radostné cestování,

Ó radostné cestování,

jaké mají velcí páni!

jaké mají velcí páni!

Hahaha, hahaha!

Hahaha, hahaha!

43. Důmyslnost Demosthenova.

(Od Mich. Pěčky Smržického.)

Jednoho času v Athenách dva lidé přespolní, přišedše pohostinu do hospody, dali hospodyni schovati peníze a tak se na tom usnesli, aby jednomu bez druhého jich nevydávala. Po malém čase přišel jeden z nich, vyklamal všechny peníze, řka, že tovaryš jeho umřel, a pobrav je od ní, šel pryč. Potom 5 přišel druhý i požádal peněz svých, a nemoha jich míti, obeslal ženu před soudce; ale ona, vidouci, že jest oklamána, zoufala sobě a chtěla se oběsiti. Tedy Demosthenes, slavný řečník v témž městě, vida ženu truchlivou a lstivě podvedenou, přijal na se její při, a jejímu protivníku před právem na žalobu odpo- 10 vídaje, dí takto: „Žena tato hotova jest tobě učiniti vedle snešení. Ale jakož sám vyznáváš, že těch peněz nemá vydávati jednomu bez druhého, protož když oba přijdete, tehdy budete moci z svého pokladu upomínati; ale na ten čas ničím tobě povinna není.“ A tak moudrostí a zřetelnou výmluvností řečníka toho žena 15 ubohá sprostěna byla těžké příhody.

44. Výř.

(Od Viléma Vettera.)

Kdo jednou měl příležitost blíže pozorovati výra, prvním pohledem poznal jej za silného a odvážlivého dravce. Složitě

tělo, kostnaté údy, přímé držení, široká prsa, plamený vzhled, silný zobák a dobře ozbrojené drápy okazují sílu a odvážlivost. Celé tělo výrovo přioděno jest měkkým hustým peřím barvy rezovité, černě žíhané, které na zádech tmavější jest než na předních částech. Přední strana krku, zvláště u samce, jest bělavá. Po ocase a křídlech táhnou se tmavé prouhy.

Hlava výří jest velika a též hustě opeřena, a ze zarostlého obličejce září výrazné oko. Nad očima na způsob dvou růžků čnějí pohyblivé chomáčky prodloužených per, častokrátě 3½ palce dlouhé, které výr, jak chce, skládati a vztyčovati může, což podobě jeho dodává tvářnosti velmi podivné, od jiných ptákův rozdílné. Z kostrbatých vousův, které široko se otvírající hubu obstupují, vyniká tmavohnědý silně zahnutý zobák co nějaká hrozebná zbraň. Veliké ucho výrovo jest velmi vkusně utvořeno a zřejmě svědčí, že pták ten obdařen výtečným sluchem. Křídlo, ačkoliv silné, méně je dokonalé nežli u některých denních dravců; nemá ani pružnosti křídla orlího, ani obratnosti křídla sokolího. Za to opatřeno jest tak měkkými brky, že se jím celé těžké tělo výrovo beze všeho šumotu velmi tiše unáší mořem povětrným. Mimo to příroda výrovi k činnosti vykávala dobu, v níž spíše tichý nežli rychlý let bývá prospěšen. Celé složité tělo výří spočívá v tiché postavě vážně a hrdinsky na přiměřeně silných nohách. Nohy, mimo spodní část prstův, hustě jsou opeřeny a prsty na nich ozbrojeny ostrými tmavohnědými drápy, jimiž výr kořist svou uchvacuje, protýká a usmrcuje.

Jako každý lupič a zákeřník, tak i výr miluje tichá osamělá místa a štítí se světla denního; protož také sídlí vzdálen od obydlí lidských, v temných horských lesích, v nepřístupných skalínách a nejraději v starých zpustlých hradech a zříceninách. Zde trvá po celý den, dílem aby sobě po nočním výletu odpočinul, dílem aby se ukryl ostatnímu ptactvu, spravedlivým hněvem naň soptícímu a dorážejícímu. Úhlavní jeho nepřátelé jsou vrány, které jej druhdy i v úkrytu vypátrají a nezbedným pokřikováním vyzrazují mimojdoucímu myslivci. Nebyl-li však výr z brlohu vyplašen, vytrvá tam od bílého rána až do tmavého večera.

Když poslední červánky na západním nebi zmizejí, když první hvězdy na obloze třpytiti se počnou, když vše po okolí

v klidném spánku spočívá, toliko liška a jezvec noční své rejdy provozují: tu výr opouští stanoviště své, protahuje údy dlouhým stáním zdřevěnělé, poopravuje zmačkaný kožich, i vyskočiv si na zvýšené místo, odkud lze celou krajinu přehlédnouti, rozhlíží se bystrým zrakem, zdaž mu nějaké nebezpečení nehrozí. 5 Přesvědčiv se o své bezpečnosti, vztýčí tělo, rozkřídlí mohutné peruti i zdvíhá se velmi tiše a z volna do povětří.

Let svůj řídívá nejprvé k onomu místu svého hájenství, kde se domnívá, že by nejspíše něco k ukojení hladového žaludka ulovil a po celodenním postě se zotavil. 10

Tu lapne bzučícího brouka, s nímž se byl náhodou v povětří potkal, nebo v zarosené trávě prohání dlouhonohé žáby; v hnízdech veverčích přísnou koná prohlídku, anebo přepadá v temném houští ukrytého pěvce. Jindy zase zalétá do mýtin a v mechovitých močálech pátrá po dlouhozobých slukách. 15

Vše, cokoliv bystrým zrakem vyslídí, ihned také s hrubým násilím přepadá a vražedně usmrcuje. Tetřev, tetřívka, bažant a jeřábek nezřídka bývají kořistí jeho; ba ani plachý zajíc a mladá srnčata nejsou nočního času jista, aby na nich síly svých drápů a ostroty zobáku nezkusil. Pakli se mu lesní zvěřina 20 znechutí, anebo když valná část opeřených poutníků při nastávajícím podzimku do teplejších krajín odtáhne a tudy mu les dostatečné výživy neb lahůdky poskytovat nemůže: zalétá výr do sousedních polí, by i tam svou krvavou vládu zavedl a pokojnou domácnost bezbranných obyvatelův hrubým násilím přerušil. 25 Tu spočívá hejno koroptví, bezstarostně spící; ač těsně k zemi přituleny a v hrudovité ornici schovány, nejsou přece dosti ukryty bystrému zraku nočního dravce, an již je zočil a nyní v dalekých kruzích obletuje. Již se mezi ně uvrhl, a dříve než se ubožátka ze spaní proberou a na prchnutí pomyslití 30 mohou, octne se některá z nich v ostrých drápech surového loupežníka.

Výr, když se dlouhým proletováním polí unaví, zasedne jako káně na mezník neb nahromaděnou krtinu k čekání. Nic zlého netušíc, vyskočí si hladová myška z podzemní skrýše do 35 pšeničného strniště a pokojně hoduje na pozůstalých zrnkách, nevšímajíc sobě noční obludy, která na sousedním mezníku číhá a toliko jiskřivým zrakem každé její hnutí pozoruje. Nenadále zaslechne lehké zachvění křídel. Všecka polekána chce se na-

vrátiti do svého bezpečného příbytku; ale než k tomu nabude času a z prvního leknutí se zotaví, již se drzými drápy cítí uchvácenou, a zanedlouho bývá navždy pohrobena v nenasytném žaludku.

6 Tak provozuje výr všechny spůsoby honby, a krvavé jeho hody trvají po celou noc. Co nevyvede násilím, podniká lstí. I své budoucnosti velmi jest pamětliv; proto také vše, co mu po stole zbude aneb čeho naloví více, nežli hrdlo jeho ráčí, pečlivě schovává a skrývá buď v svém brlohu nebo na jiném
10 blízkém příhodném místě, aby příští noci, kdy by nepříznivé povětrí nastalo, nedostatku netrpěl.

Však noc se schyluje ku konci. Nad temným obzorem již vystupuje skvělá dennice a noční stíny kladou se v údolí. Veselým jásotem pernatý pěvec v huštinách vítá nové jitro, a
15 křepce pobíhající koroptve hlasem svým ohlašují blížící se den. V době této nechává i výr divokého lovení a ubírá se přímo k domovu. Nejprve zasedne si na ono zvýšené místo, kde sme jej u večer byli spatřili, i potřepá raní rosou skropené peří anebo oštípe krví zbarvené drápy, jako by chtěl takto všechny
20 známky svého lupičství ukryti. Teprv když první poblesk slunečný zasvitá a na citlivé jeho oko příliš dotírá, zaleze do tmavého kouta, kdež jej na celý den upoutá dřímota.

45. U Dunaje.

(Od Karla Vinařického.)

Dunaji, Dunaji,
pýcha tobě veliká!
Nepýchej, nepýchej,
že jsi voda široká.

Řeky a potoky
do tebe zapadají:
ty tebe velikým
dělati pomáhají.

5

46. Dělení práce.

(Od Frant. Daneše.)

Jistý otec, chtěje květnici svou udržeti v žádoucím stavu, svolal dítky své a na starost jim dal hledění a ošetřování její. „Mějte o ni péči,“ pravil; „časem svým přijdu, bych zvěděl, jak

ste o to dbaly, abych z práce vaší radovati se mohl.“ Dítky, nemeškajíce, pílily vyplniti vůli otcovu, počaly pleti, okopávati, zalévati a škodlivý hmyz sbíratí. Ale že celá květnice odevzdána byla všechněm vespolek, že všechny pilnost svou osvědčiti chtěly všude, stalo se, že pracovaly bez pořádku, jedny druhým dílo 5 přebíraly, v něm se mátlý, sobě překázely a při nejlepší vůli je kazily; stalo se, že, rozdrobivše sílu svou, zde i tam něco začaly a nedokonalý, mnohé místečko přehlédly a na jiném zbytečně se zaměstnávaly. Otec, dne jednoho vstoupiv mezi pracující, neměl příčiny těšiti se. Poznav okamžitě chybu, zvolal: „Dítky! Dílo, 10 které ste potud konaly, nevedlo k cíli. Jinak třeba si počínati. Každé z vás ode dneška jen svou částku květnice měj na starosti, každé z vás odpovídej mně jen ze svého dílce.“ A takto promluviv, rozdělil zahradu na kusy a každému odevzdal po jednom. A ejhle, jak brzo bylo viděti blahý účinek rozkazu 15 toho! Každé dítko, považujíc odevzdaný sobě dílec za svůj, celým srdcem přilnulo k práci; žádné nechtělo býti zahanbeno druhým; jedno nad druhé chtělo předčítí a pochvaly dojítí. Pracovaly jako o závod, povzbuzovány jsouce patrným zdarem díla svého k dvojnásobné horlivosti. A když otec po druhé vešel mezi přičinlivé 20 dítky, aj tu stála květnice v nejkrásnějším květu. Láska k částce vhod přišla celku, a veliká byla radost otcova, veliká odměna dítek.

47. Odkládání.

(Od Jana Zabranského.)

„Zejtra, zejtra chcem se učít, polepšit a prací mučit“, říkají vždy lenoši;	Zejtra? Ale zejtra ráno, co dnes bylo zanedbáno, k zejtrku odloží se zas;	15
„času ještě dosti máme, 5 zejtra všecko uděláme, dnešek nám buď k rozkoši.“	předrahy pak zatím mine, než si lenoš odpočine, bez činů a zásluh čas.	
Zejtra? Ale zejtra bude, kromě té, co dnes nám zbude, práce opět všeliká.	Zejtra? Ale zejtra lehce, ač se tomu věřit nechce, může již již pozdě být.	20
10 Máť své zejtrěk povinnosti jako dnešek na starosti, s nimiž dost co činit má.	Dnes se vám již večír lůže v truble umrlčí stlát může; zejtra můžete již hníť.	

48. Stadice.

(Od Jana Beckovského.)

Od Ústí když sem po řece Bílině k polední straně l. 1712 dne 22. máje jel a všechno pozorně shlížel, spatřil sem mezi dosti vysokými vrchy, na nichž dobré a zdravé víno roste, vesnici Řehlovice řečenou a v ní nový kostel farní Nejsvětější Trojice. 5 Nedaleko té vesnice stojí prostranný dvůr nazvaný Hlíňany. Ten pak dvůr stojí na místě vlhkém. Viděl sem i svými kroky měřil sem nedaleko téhož dvora Přemyslovo pole neorané, na kterém stojí domek zděný, mající 7 rohův neb úhlův ve své okrouhlosti, nedávno vystavěný. Má 5 oken a jedny toliko dvéře. Délka Přemyslova pole obsahuje 200 mých kročejův, šířkost pak jeho 10 někde je větší někde menší. Leží úhorem, a byť se zoralo a osilo, osení však buď od přívalův neb od jiné příhody své porušení brává. Nedaleko od téhož pole při Přemyslově skále, do které jeho volové dva vpadli a z které hnojná neb k ní podobná voda 15 teče, — ta skála, když se na ni někdo, v jistém místě stoje, dívá, osobu mužskou vypodobňuje, — stojí ves Stadice, která má 8 sedlákův robotních, dva polousedláky a dva chalupníky. Má také tři svobodné dvory, dva při sobě a třetí od nich trochu vzdáleněji stojící, z nichž jeden do Falknova, druhý do 20 Chomútova a třetí do města Ústí nad Labem měšťanům přináleží. Bývaly někdy těch tří sedlákův, kteří Přemysla do Prahy doprovázeli. Při řece Bílině spatřuje se Přemyslovo starodávné i také dosti husté lístí, z ostnu neb z rolné otky Přemyslovy vyrostlé. Ohrazeno jest řezanými latěmi neb sloupky nad člověka 25 vyššími. Ohrada ta v své délce 22 a ve své šířce 20 kročejův má. Ačkoliv lístí při samé ohradě stojí a ji také převyšuje, předce žádný prutek ani větvička ven z ní nevisí, nýbrž všecky do ní se skloňují. Rostou na tom lístí veliké ořechy lískové, podobné k ořechům královským, z nichž žádný ani červivý ani prázdný 30 nebývá. Částka těch ořechův do Prahy panu královskému fiškálovi každoročně se posílává od držitele téhož gruntu. S druhé strany řeky Bíliny z jednoho vrchu teče hojný čistý a studený pramen, kterýž se nazývá Přemyslova studánka.

49. Lov hadů v jižní Americe. (Z České Včely.)

Byl sem hostem u pana Henwala, jehož dům vystavěn jest na břehu řeky, valící se s hor guayanských. Zeman tento, mimo svá nesčíslná zaměstnání druhdy se uprázdnil, účastnil se mých venkovských zábav. Obyčejně nás provázal Cesar, přičinlivý a obratný otrok, kterýž, zastávaje spolu úřad lovcího, stál pána svého opatroval zvěřinou. Tu sme nejednou mezi opeřenci i čtvernožci veliké činivali porážky. Druhdy také, vstoupivše na malé loďky a projíždějíce se z povolna po řece, na udici sme chytávali ryby.

Krajiny zdejší tak na plocho leží, že ovlázející je řeky, než vtekou do moře, na množství se rozdělují ramen. Ostrovy, takovými roztokami způsobené, často dosti veliké prostranství mívají; půda jejich jest bahnitá i zarostlá travou, sítím a jiným býlím vodním. V tomto zmotaném trstí a chrastí hemží a hnízdí se všeho druhu plazové a vylézají z něho jenom tehdá, když, puzeni jsouce hladem, hledají loupeže. Také ptactvo překrásných a rozmanitých barev celými hejny navštěvuje tato místa, a vody oplývají rybami nad míru chutnými. Vypravoval mi pan Henwal i Cesar, že často vídati bývá i hady náramné velikosti, jižto se po těchto mokřinách s jednoho ostrova přesmykují na druhý, ale že nemalého úsilí stává, chce-li je kdo zahubiti. Na mnohonásobných cestách a potulkách mých dosavad nikdy sem nepřipadl na něco takového, a již sem se domníval, že můj přítel a lovcí jeho poněkud z hruba přikrojují, mluvíce o počtu a velikosti hadův, rukou jejich zabitých.

Jednoho dne vyšel pan Henwal do své dědiny asi dvou mílí vzdálí od obydlí našeho a za průvodce po neschůdných lesích vzal s sebou Cesara. Chtěje sobě mezitím chvíli ukrátiti, sáhl sem po udici, a opatřiv se dobrou ručnicí, jel sem na loďce sám po řece až k tomu místu, kde se rozkládá na několikero ramen. Potom dále zajeda do jednoho pobočného toku, kde sem již častěji s Cesarem býval na lovu, počnu udici vrhati, ale pro neštěstí toho dne ryby bráti nechtěly. Mysle sobě, že by výšeji snad lépe se dařilo, o několik honův dále sem se pustil a z novu udici zahrhnul. Horko toho dne bylo nesmírné. Abych se poochladil, umyl sem si nohy ve vodě a položil se bos na dno loďky. Nabitá ručnice ležela mi po boku. Umdlén jsa parnem, brzo sem usnul. Po některé chvíli podivné šemrání ze sna mne vytrhlo. Zdálo se mi, jako by zvíře nějaké olizovalo nohy mé. V rozespá-

losti své, jedva prohlédnuv, nejprvé popatřím k nohám; leč jaké bylo moje leknutí! Do nejdelsí smrti nezapomenu té hrůzy, která mě jala, když sem zočil hlavu a krk náramného hada, an nohu mou slintá nepochybně tím úmyslem, aby ji snáze mohl polknouti. V tisícerych podobách za čas života mého smrt se mi ukazovala: na bojišti, na moři směle sem jí vůči hleděl; ale nikdy bych nebyl pomyslel, by se zjeviti mohla v podobě tak hrozně a obyčdně. Na okamžení byl sem jako omráčen a beze vsí vlády.

Ale brzo, zpatovav se a myšlénkou na ochránění života ponuknut, potrhł sem nohou od toho netvora, jenž baziliškových očí se mne nespouštěl, a ruka má sklesla k ručnici. Had, jsa tímto těla hnutím poněkud pomaten (domnívám se, že mne z počátku měl za mrtvolu), hlavu schoval pod okrají loďky. Ale jedva sem se napolo vztýčil a ručnici k oné straně zaměřil, již z novu hlava nad loďkou dala se viděti. Krk se převíjel na všechny strany, jako by badal po ztracené kořisti. Nalezal se na šest stop od ústí mé zbraně: v tom sem spustil a rána vjela hadovi do hlavy. Strašlivě zasyče, až krev v žilách mi stydla, vztýčil se v hrozných kotoučích nad loďku, i zdálo se nejináče, než jako by chtěl na mne se řítiti a mne zatočinami těla svého rozdrtit. Odloživ honem ručnici, jedním udeřením vesla vyvázł sem z hrozícího mi nebezpečnosti. Ujžděje dobře sem si povšíml, že se rána má nechybila, neboť krvácela hlava jeho. Ale byl více rozlícen než omráčen, já pak pro nehodu neměl sem střeliva.

Vše to dálo se v čase mnohem kratším, nežli třeba k vypravení této příhody. Poháněje co možná rychle loďku proti vodě, slyšel sem silné šramocení v trstinách, kam se obluda ta skrývala. Doma celou svou příhodu jal sem se vypravovati panu Henwalovi, kterýž té doby se byl navrátil z dědiny. „Tuť“ — vece — „jistotně ho dostaneme; pročež nedleme opět se tam podívati.“ Rozkázal ihned Cesarovi, aby měl ručnice na pohotově a vzal s sebou ještě dva soudruhy. „Libo-li vám“ — pravil dále — „s námi jíti, můžete počatý hrdinský svůj skutek dokonati a svědkem býti lovu nejnebezpečnějšího v krajinách našich.“ Odpovím, že se ovšem nerozpakuji. „Vůbec“, připomenul, „velmi jest nebezpečno na poraněné tyto plazy z blízka dorážeti; neboť tu rozlícenost jejich dostupuje vrchu nejvyššího. Známo jest, že lidé svou odvahu nejednou splatili životem; my však opatrně budeme sobě počínati, aby žádná nehoda z pŕtky té nám nepošla.“

Jedva pan Henwal domluvil, již tu byl i Cesar, ozbrojen jsa palicí. Jeden ze společníkův jeho měl obušek a druhý zbraň podobnou ku kose, kterou se cesta klestiti měla rákosím. Palice nejlépe se hodí k potýkání z blízka.

Netrvalo dlouho, i došli sme místa, kde sem se potkal s vypravovanou tuto příhodou. Na úzkém pobřeží, tu kde sítím a trstinami nebylo zarostlé, ukazovala se krvavá stopa, z čehož sme se domýšleli, že had těžce poraněn. Dále našli sme rákosí zpřehýbané a polámané, i mohli sme se tudy pohodlně prodrati. Pan Henwal napomenul nás ještě jednou, abychom zbraň ohledali a měli ji pohotově. Načež všecko náležitě opatřivše, dávali sme pozor, zdali by nás šramot nějaký kořisti naší nepřivedl na stopu. Kolem hluboká tichost. Za chvíli jeden z otrokův, pouštěje se dále, kosou odklizeti se jal parosty v cestě nám překážející; pan Henwal a já následovali sme ho s nataženými ručnicemi. Za námi šel Cesar s druhem. Když sme takto asi na třicet sáhův se prodrali, zastaviv se najednou vedoucí nás otrok, dával znamení, že se nalozáme blízko hada. Pan Henwal pokynul mu, aby stál, a postoupivše o něco dále, tudíž skrze rákosí sme viděli hada, an si hová, z částky jsa svinut, z částky natažen. Hlavy sme pro husté trstiny dopátrati se nemohli. Vyplašen a ihned rozdrážděn byv naším přiblížováním, začal se sem tam kroutiti, a jak se zdálo, chystati k útoku. Ručnice byly naměřeny, a jakmile se hlava ukázala, skoro na jednu sme po ní střelili.

Potvora syčíc k zemi sklesla a na všechny strany se svíjela. I této chvíle bylo ještě nebezpečno přistoupiti blíže. V tom pokynuv rukou Cesar, člověk nad míru smělý a neohrožený, abychom již nestříleli, oklikou přiskočil k hadu a jedním jej udeřením zabil palicí. Volno nám bylo potom přistoupiti a ohledati svou kořist. Přiznati se musím, že mráz šel po mně, když, hledě na toto strašlivé zvíře, pomyslil sem sobě, jak snadno státi sem se mohl lupem jeho. Naloživše jej na lodku a přivezše do domu páně Henwalova, měřili sme zabitou nerůdu. Délka byla čtyřiceti stop a tloušťka náležitě k tomu míry. Přítel můj vyznal, že po tu dobu žádného tak velikého hada nezabil, ale že viděl některé v podání, kteří tomuto se rovnali, ano velikostí jej i převyšovali.

50. Heřman z Bubna.

(Od Simeona K. Macháčka.)

- Heřman z Bubna byl udatný pán,
u svého krále na slovo vzatý;
kterýkoli mu rozkaz dán,
býval věrnému vládce svatý.
- 5 Král ho byl vyslal s poselstvím
v Mouřenínův daleké kraje,
které hrozí plamenem zlým,
kde vše divné se rodí a zraje.
- Heřman, všeliké bázně prost,
10 projíždí tam pouště a lesy,
novou konaje myslivost,
potvory dráždí, bije a děsí.
- Jednou, žena se za pardem,
od komonstva vzdálil se svého:
15 kůň tu zarazí v běhu svém,
a hluk dopadá ucha i jeho.
- Rychle tam bodá, odkud ten řev,
ač kůň se mu zpouzí a brojí;
dojel a vidí, an zápasí lev
20 se dvěma tygry v nerovném boji.
- „Jednomu na dva se pomoci má!“
praví a dřevce svého se chopí,
a než ho dravstvo znamená,
v tygra jednoho zarazí kopí.
- 25 Skočí s koně a vytasí meč,
aby druhou potvoru ubil;
ale než ji dohonil v seč,
už lev ji svou tlapou byl zhubil.
- I chvěl hřivou, se zdvíhaje,
obou tygrův a svou krví zbrocen, 30
vděčně k ochránci vzhledáje,
k nohám mu lehl jako by skrocen.
- Heřman se nad ním smiloval,
obvázal mu opasem rány;
skočil na kůň, a lev se bral 35
stále za ním až do městské brány.
- Kudy stoupal, po boku mu dlel,
každý se divil průvodci tomu;
a když vládyka poselství zděl,
následoval ho do Čech domů. 40
- Hrdina miloval věrného lva,
lev zas ochránitele svého,
okoušivali oba dva
všeho dobrého spolu i zlého.
- A když Heřman byl dokonat, 45
aby na nebi odměny došel:
lev ten žalostí hrozně řval,
nejedl, nepil, třetí den pošel.
- Tam na Hořejším Jelení,
kde rod z Bubna panoval možný, 50
kostel k boží slávě a cti
stavěl a nadal náš vládyka zbožný.
- Prostřed kostela sladce spí,
lví kůže mu pod hlavu dána;
odpočivej tam v pokoji 55
tělo slavného českého pána!

51. Původ světa.

(Od Jana Valer. Jirsíka.)

Kdo učinil tu oblohu nebeskou a zavěsil na ní to hořící
slunce, bez jehož světla by země naše tmavým byla žalářem?

Kdo zavěsil na vysosti nebeské oblohy i to druhé veliké a libé světlo, jež osvěcuje tmy noční? Kdo blankyt nebeského kruhu posil tím náramným množstvím stkvoucích a třpytivých hvězd, jichž nikdo scísti nemůže? Zda nemusil někdo býti, jenž všecky ty věci učinil?

Vidíme-li obraz nějaký, hned si na malíře zpomínáme; vidíme-li hodiny aneb pěkně ustavěný dům, hned nám na myslitane hodinář aneb stavitel. Obraz, hodiny, dům musejí míti svého původce, sic by jich zde nebylo: a svět ten veliký, v němž tak podivné všeho spořádání spatřujeme, mohl-li by býti bez původce? 10
 Obrátme oči své k zemi a vizme zde to nesčíslné množství stromů, bylin a kvítí, to množství živočichův, zvíře, ptactva a rozličných zeměplazů. Odkud medle všickni tito živočichové povstali, a kdo jest ten, který je tak rozdílnými dary a schopnostmi obdařil? Obrátme zraky své ke skryším zemským, podívejme se do hlubin 15
 země a do propastí vod: jak mnoho kovů, kamenů, kopanin a nerostů, jak mnoho živočichův i zde spatřujeme! My pak sami, odkud my sme se vzali? Či povstali sme sami sebou? Snad nás a všecko to, což zde podle nás, pod námi a nad námi jest, nějaká slepá náhoda učinila? Ó tot byla všemocná, velemoudrá 20
 a svrchovaně prozřetelná náhoda, kteráž by takové věci mohla působiti! Než odstup od nás takový nerozum. Víme, že nemožno jest, aby se všecka kolečka v hodinách náhodou tak spojila, by jedno druhému slušně pomáhalo a hodiny dobře šly i ukazovaly. Jestli cos takového se nedá rozumně ani o hodinách 25
 mysliti, jež v přirovnání k veškerému světu nejsou ani to, co krůpěje vody jest k moři: tím méně může se zdravý rozum domýšleti, že by tento krásný a veliký svět náhodou nějakou byl povstal aneb sám sebe učinil. Nic není samo sebou; nic samo sebe učiniti nemůže. Nebyl tedy svět tento zde vždycky, ani sám sebe učinil, aniž nějakou náhodou povstal: nébrž povstal 30
 Bohem všemocným, nejvyšším moudrým, prozřetelným a vševědoucím, jenž toliko jediný jest sám sebou a „skrze něhož stvořeny sou všecky věci, na nebi i na zemi, viditelné i neviditelné.“ (Kolos. 1, 16.)

Slovem Hospodinovým nebesa utvrzena sou, a dechem úst jeho všecka moc jejich. Kterýž shromažďuje jako v láhvi vody

mořské, chová jako v pokladnicích propasti. Boj se Hospodina všecka země, a třeště se před ním všickni obyvatelé okršlku zemského. Nebo On řekl, a všecky věci učiněny sou: On rozkázal, a stvořeny sou. (Žalm 32, 6—9.)

52. Housenka a liška.

(Od M. S. Patrčky.)

Na kvetoucím stromečku,
v zavínutém lístečku,
krásná housenka, když světu výhost dala,
mistrně se zapřádala.

Liška, nedaleko v křoví sedíc,
s podivením na ni hledíc,
rozum svůj chtíc vyjeviti,
jala k ní se tak mluviti:

„Bloude, jak tak život plný radosti,
rozkoše a blahosti,
spokojeně můžeš opustiti,
natož s veselím hrob sobě vítí?

K tomu ona: „Nemám báti se co smrti.
Vím-tě, že, když údy mé se zdrtí,
přeblažená změna na mne čeká,
které se jen zlosyn leká.“

53. Sv. Václav.

(Od Václava VI. Tomka.)

Kníže Vratislav tři měl syny, Václava, Boleslava a Sptyihněva, z nichž nejstaršímu po smrti otcově (921) teprv bylo 18 let. Tehdy zemi zatím spravovala matka jejich Drahomiř, knížecí dcera ze slovanského kmene Liticův; vychování pak synů vedla pobožná bába jejich Lidmila, která vzdalovala se světského hluku a v tiché pobožnosti přebývala na vdovském sídle svém, na Tetíně. Ale Drahomiř, jsouc nárůživa a obávajíc se o své panství, poslala vrahy, kteříž Lidmilu v domě jejím zabili. Ten dům později, když litovala hříchu svého, pře-

stavěti dala v kostel sv. Michala; Lidmila pak ctěna jest od národu českého co mučennice pro víru Kristovu a tělo její pochováno v kostele sv. Jiří na hradě pražském.

Toho času králem německým byl Jindřich I. příjmím Ptáčník, prvě vévoda saský. Ten Litice, Bodrce a jiné Slovary polabské⁵ sobě podmanil. Také Čechy zamyslíl uvesti pod svou moc a obnoviti i nad zemí jejich někdejší panství králův franských. L. 928 spolu s Arnulfem Bavorským vojensky vtrhl do Čech. Vojska německá přitáhla až ku Praze. Václav, nemoha odolati jich moci přílišné, poddal se králi německému v ten způsob,¹⁰ že se zavázal odváděti dávnější poplatek 500 hřiven stříbra a 120 volův ročně.

Od té doby, co nastoupil na stolec otcův svých, všecko ke cti a chvále boží a z milosrdenství k bližnímu činil. Hladové krmil, žíznivé napájel; vdovy, sirotky a chudé chránil; hostinný¹⁵ byl k cizím; nad národem svým panoval mírně, rovně k chudému laskav jsa jako k bohatému. Skutky milosrdné tajně času nočního a s velikou pokorou konal. Učen byl ve knihách latinských a slovanských, i s největší snahou pečoval o další zvelebení křesťanského náboženství. Po všech místech v zemi české založil²⁰ kostely, z kterých nejslavnější chrám sv. Víta na hradě pražském, a povolal kněží z rozličných zemí.

Ale tichá a pobožná povaha Václavova mnohým lechům a zemanům bojovným se nelíbila. Záviděli kněžstvu přízně, jíž požívalo u knížete; mrzely je veliké náklady na stavění kostelův;²⁵ jiní zase hněvali se na Václava, že zemi uvedl v poplatnost. Ti, kteří takto smýšleli, přidržovali se mladšího bratra Václavova, Boleslava, jinocha bujného a pánovitého, který byl údělným knížetem nad částí země, v níž založil hrad, dle jména jeho nazvaný Boleslav (starou). Nejuživější z nich jali se konečně³⁰ ukládati o bezživotí Václavovo, a Boleslav k nim přistoupil. To se stalo, když roku 935 Václav dle obyčeje svého o posvícení přišel navštívit kostela boleslavského. V noci po slavných hodech, ku kterým Václav pozván byl od bratra svého, vrahové o usmrcení jeho radu vzali; ráno druhého dne zabit jest u samých³⁵ dveří kostelních, an šel na jitřní vykonat své pobožnosti. Divoký bratr jeho první jej mečem sekl do hlavy (28. září 935).

54. Anděl strážce.

(Od Jiřího Slotty.)

Chodí anděl po všem světě,
nikdo ho však nevidí,
s námi bývá v zimě v letě,
jen opouští zlé lidi.

Skrytě dlí on mezi námi,
on vše vidí, on vše zná;
vlast jeho sic nad hvězdami,
a však při nás byt svůj má.

55. Poušť Sahara.

(Ze Světozora.)

Nesmírně veliká písečná poušť v Africe, co do prostranství svého nemnohem menší polovice Evropy a téměř třikrát širší Středozemského Moře, jmenuje se Sahara, kteréžto arabské slovece vyznamenává tolik co poušť čili pustina. Můžet se opravdu a ne nepřípadně považovati za písečné moře, mající své zátoky a zálivy, pobočné výstřelky, pouštky méně divé a jednotvárné, jakož i ostrovy rozličné velikosti s úrodnými nivami a lučinami, kterážto místa v jazyku lidí tamějších slovou oazy. Úrodnost oaz odtud přichází, že mají hojnost pramenité vody, kteráž z blízkých hor ve studnicích se shromažďuje, neboť tu, jakož i v samé poušti, nikdy neprší. Nejhlavnější plodina těchto travnatých míst jest datlová palma; půda a podnebí připouští však i setí pšenice, ačkoli obyvatelé méně tím se zanášejí. Oazy, ležící na východní straně pouště, mnohem jsou úrodnější nežli na straně západní. Poušť Sahara vlastně jen částkou jest pouště mnohem větší a rozšířenější, ježto se od západního pobřeží Afriky až daleko vztahuje do Arabie a údolím řeky Nilu i Mořem Rudým na tři nerovných dílův jest rozdělena. Celé toto prostranství jest povahy velmi podobné, nerci-li jednostejné.

Sahara čili africká část veliké arabsko-maurické pustiny okrouhlým počtem obsahuje něco výše 500 zeměpisných mil zdělí a asi 144 mil zšíří. Hlavní zvláštnost její jest drobnický písek. Vrstva písku toho, povrch země pokrývajícího, není všude stejná, nýbrž někde jest hrubší a jinde tenší. Obyčejně v něm nic neroste; místy však předce se nacházejí některé byliny, z nichž jedna, šeh od Arabův jmenovaná, velmi libou a příjemnou vůni vydává asi jako u nás mateří douška; jiná

ostrým lupením svým podobá se k našemu bodláčí, nicméně velbloudům dosti chutnou bývá pící. Jiné rostliny saharské jsou i počtem nehojné i povahou nepatrné.

Na některých místech nalezájí se stáda ovec, koz, ano i krav, hledajících sobě skrovné potravý; sic jinak ničeho neviděti 5 leč pusté chlomy nakopeného větrem písku, jež Arabové jmenují pouští bez vody. Výraz ten v ohnivě obraznosti jejich ihned budí myšlénku nesmírného dusivého horka, úplného nedostatku rostlinstva a bázeň hrozné smrti nedostatkem vody. Tvárnosti dokonale pusté jest západní část Sahary, pročež právem se po- 10 kládá za největší a nejnebezpečnější pustinu na veškerém oboru zemském.

Ke zvláštním pouští těchto plodinám náleží hojnost soli, která všude se vyskytá na povrchu země. Mimo zvířata nahoře dotčená nalezájí se v Sahaře i pštrosi, ačkoliv menším počtem 15 nežli v Africe západní; zvláštní druh gazel tolikéž po travnatých místech se plahočí. Ostatní těchto končin živočišstvo pro nedostatek rostlinstva a vody počtem i rozmanitostí nad míru jest skrovné a chudé.

Promyslnost a příčinlivost lidská dovedla přemoci překážky, 20 které obchodu skrze nesmírnou tuto poušť zavalovaly cestu a takořka jej činily nemožným. Od nejstarší paměti lidské po Sahaře putovaly kupecké spolky, ježto v jazycích východních slovou karavanami, k přepravě užívajíce velblouda, zvířete slóžením těla, povahou, silou, učelivostí a střídmostí k tomu velice 25 spůsobného, anobřž k tomu jako stvořeného. Bez jeho pomoci člověk nikdy by do vnitra té pouště odvážití se nemohl. Avšak i s pomocí tohoto zvířete a při všeliké opatrnosti, jízto se vyučili dlouhou zkušeností, karavanám nejednou pro nedostatek vody největší bývá nebezpečnoství podnikati. Písek ustavičně 30 větrem zmítaný druhdy všecky zasypává sledy obvyklých chodníkův. Karavany, přinuceny jsouce pracně jich vyhledávati, aby nezabloudily, obyčejně tím mnoho tratí času, tak že zásobu vody dříve spotřebují, nežli k některé se studni dostanou, ježto vůbec jedna ode druhé velmi jsou vzdáleny. Znameními na nebezpeč- 35 ných výpravách jsou jim vysušené a zbělelé kostry velbloudův i koní, kteří žízni a hladem umořeni pohynuli.

Jiná v pouštích saharských nesnáze přichází od písečných oblakův, silným větrem do víru zatáčených a vzhůru do povětří

vyháněných. Od nejdávnějších časův karavany nejednou trpce okoušely záhubnou moc zhouřeného živlu toho, bývajíce jím zasypány a za živa pochovány. Cestovatelé, kteříž tyto hrůzoplné roviny navštívili, všickni jednohlasně vypisují strašlivé příznaky 5 blížícího se vichru takového a spojené s ním nebezpečnosti. Z počátku nevyslovné, smrti rovné ticho panuje v povětří a v přírodě. Brzo pak probřeskuje jakés bledé světlo a jeví se rozličné jiné úkazy elektrické, načež viděti ohromné oblaky písku, any vystupují nad obzorem. Jestliže vítr oblaky tyto žene 10 v stranu, kde se karavana nachází, a čas k pouchýlení se anebo k útěku nepostačuje: tu všickni jezdcí, sestoupíce s velbloudův i s koní, tváří se na zem vrhají, ústa zavrouce i oči, aby se ubránili dusivého prachu, an větrem se mele. Velbloudi tolikéž přirozeným pudem chřípě své strkají do písku; jediné kůň beze 15 vší obrany a zástity podniká hrozná ta muka a nejednou konce svého bolestnou smrtí dochází. Když pomine nebezpečství a umdlený poutník vstane z tohoto nepřirozeného položení, což naň tu čeká žalosti a zármutku! Před ním všeliká známka další cesty zaváta, kolem něho společníci, ne-li mrtví, však jistě 20 přemožení a vysílení unavením, horkem, mdlobou, záduchem. Nad to nade všecko, pro dovršení bídy a neštěstí, i potrava a zásoba vody obyčejně vichřicí tou na zmar přichází; nebo vátý prach tak jest drobný a tenoučký, že proniká všude, i skrze sebe menší dírky, aniž čeho před ním ochrániti lze.

25 Silnější vichrové celými pískovými mračny semotam zmítají. V dějinách starověkých se připomíná, že plukové římsští, kteří jednou ve válce hlouběji se odvážili do této pouště, takovou písečnou vichřicí mentem byli zasypáni a pochováni.

56. Opatrnost.

(Od Jana z Lobkovic.)

Cokoli chceš činiti, mluvíti aneb počínati, prvé rozvaž a rozmysli dobře, a pomysli na konec, coť by z toho mohlo potomně dobrého aneb zlého přijíti, abys, učině něco v náhle a bez rozmyslu, potom toho nepykal. Neb se často přihází, kdož 5 něco učiní aneb mluví, nemysle na konec, že toho potomně pyká a potom by to rád napravil, ano již bude darmo a pozdě to napravovati, co se stalo neb mluvilo.

57. Chudá vdova.

(Od Frant. M. Pelcla.)

Když kníže Spytihněv jednoho času s lidem svým válečným táhl, potkala se s ním jedna chudá vdova, kteráž volajíc pravila: „Ctné kníže! smiluj se nade mnou chudou ženou i sirou vdovou a učin mi za spravedlivé!“ A on řekl: „Učiním rád; měj strpení, až se zase navrátím; neb mi není slušné lidu 5 tohoto opouštětí.“ A ona řekla: „Ale kdy by se nenavrátil, komuž mne poručíš, aby mne ochránil? Lid tento tebe dnes nepotřebuje, ale já smutná žena potřebuji od tebe spravedlnosti; to jestli že učiníš, před Pánem Bohem obdržíš milost, a nad to hojnou tobě odplatu učiní.“ I řekl kníže: „Bych pak já tobě 10 neučinil za spravedlivé, dřív než bych se navrátil, moji úředníci by tobě učinili.“ A ona, poklonivši se, řekla: „Milostivý Pane, proč na jiné ukazuješ a proč svou odplatu, kterouž od Boha za každý dobrý skutek míti žádáš, zmařiti chceš a dáti ji jinému?“ 15

Kníže tedy Spytihněv ssedl s koně svého, a povolav soudcův i toho, na kterého ona žalovala, tu se posadil a při slyšel. A uznav její spravedlnost, toho, jenž ze statku oloupil vdovu, kázal přísně trestati a jí, co jí náleželo, navrátiti.

A tak to kníže Spytihněv ovšem toho zasloužil, že ještě 20 za živa otcem vdov a sirotek nazván byl.

58. Sirotek.

(Litevská píseň, přel. od Frant. L. Čelakovského.)

Na zátoce z hloubky moře
vystupuje skála;
na té skále na vysoké
zelená se doubek.

„Proměň zelený se doubku
v milého mi otce!

Změňte se vy svěží větve
v bílé jeho ruce!

Proměň zelené se listí
v laskavá slovíčka!“

5 Tam já mládec doplavil se,
zachytil ho v páže:

10

Ach já mládec odcházeje
 žalostně sem plakal!
 15 Neproměnil se mi doubek
 v otčíka milého,

ani zelené ty větve
 v bílé jeho ruce,
 aniž zelené to listí
 v laskavá slovíčka!

59. Jaguar.

(Od Jana Krejčího.)

Není zvířete, u něhož by vzácná krása a lepota forem takovou měrou se spojovala s potměšilon a zuřivou divokostí, jako u jaguara. Neobyčejná ohebnost těla a obratnost pohybů této šelmy při souměrnosti údův každému hnutí i každému postavení
 5 jejímu zvláštní dodává ušlechtilosti, jejíž dojem nemálo se zvyšuje sličnou kropenatostí kůže. K levhartovi má jaguar velikou podobnost, jenom že jest větší a že černé skvrny i tečky po měkké hladké jeho srsti, která na hřbetě jest žlutá a na břiše bílá, nalezají se ne tak pravidelně rozestaveny jako u levharta.
 10 Vlast jaguarova jest jižní Amerika, jmenovitě pak poríčí veletoku Orinoka. Krajiny ty zvláštní štědrotou obdařeny sou od dobrotivé matky přírody. Rozsáhlé jejich roviny (savañas, ljanos), pokryté travou a nízkým útlým býlím, naskýtají podivuhodnou bujnost a rozmanitost rostlinstva; sem tam po nich
 15 rozptýleny sou mocné hromady granitových balvanů; obrubu činí hluboké doliny a rokle, jejichž vlhká půda zastřena jest houštím nepronikavým. Povrch oněch balvanův, které často sotva vystupují nad plochou půdu, z části porostl lišejníky a mechy; místy pokrývá je křoví vždy zelené s lesknavým listím.
 20 Obzor ohrazen vysokými chlumpy vavřínovitých stromů, nad nimiž tlupy palem vypínají koruny své až na sto stop zvýší. Na východ od řeky Atures vystupují jiné hory, jejichžto hřbety vysoko nad lesiny vysílají ohromné skalnaté pilíře. Na temenech sloupovitých skal těchto, kde k Orinoku se sblížíjí, hnízdí se volavky, plameňáci a jiní ptáci bahenní u velikém množství, i viděti je tam, ano stojí nepohnutě jako strážce. Na blízkou prahův čili vodo-
 25 pádův, jež tvoří všecky tamější řeky a říčky, věčná se vláhou povětrnou plodí zelenost v rostlinstvu, a půda, kde se koliv jen dosti skrovně oděla prstí, ozdobena jest rozkošným chrastím.

Ale utěšený obraz není beze stínův. Onano mocná vodstva, která zúrodnují půdu, hemží se alligatory; ony krásné huštiny a bohatě kvetoucí křoviny útočiště poskytají jedovatým hadům; v temných vavřínovitých lesích přístřeší nalezá divoký dravec jaguar, neustále číhající na kořist. Tamto tiše a bez hnutí leží 5 na dolejší větvi jednoho z mnohostaletých stromů, pozorné do dálky upíraje zraky. Najednou vyvalí oči, uši na zpět položí a těsně celým tělem přitlačí se k větvi. Spatřil-tě jelena, an, žízni puzen, spěchá k řece, nemaje tušení o nepříteli naň pasoucím. Rozčilenost chvěje každým údem lité šelmy, ana se natahuje a 10 k skoku napíná; — na jednu, jako střela, tětivou z luku vymrštěná, s hrozným se jekem vrhne na kořist, uchvátí ji v týle, a jelen, jedinou ranou mocné tlapy udeřený, s vazem zlomeným klesá k zemi. Jaguar vyssaje nyní teplou krev oběti své a odvede ji pak do zátiší, aby tam pohodlně požřel maso. 15

Humboldt jednu jaguara překvapil v brlohu, an právě slaví hody na ulovené zvěři, kdežto se vůkol shromažďovala hejna supův čekajících na zbytky. Zajímavo bylo pozorovati smíšenou s bázní smělost těchto ptáků, kteří často až na dva kroky se přiblížili k jaguaru, ale vždy, nejmenším hnutím jeho 20 polekáni, uskakovali na zpět. Po některé chvíli ukrutník lesní, spatřiv pozorující jej lidi, poustoupil do houští, načež lakotně vrhli se supové na opuštěnou od něho kořist; brzo však zahánáni sou od jaguara, kterýž, opět vyraziv, mezi ně se vrhl.

Na stepech paraguayských (pampas) jaguar náramně spůsobuje 25 škody ve stádech koní; jest zajisté tak silný, že snadno uvleče dokonale vyrostlého koně, ba Azara viděl na vlastní oči, kterak se jeden jaguar s uloveným koněm přeplavil přes řeku dosti širokou.

Zvláště si jaguar oblibuje v želvách; stíhá je na březích, 30 kde vejce snášejí do písku. Aby mu neušly, obrací je na znak, v kterémžto položení tlapou svou těla tak obratně vyrývá ze štítův, jak by je nějakým nástrojem vykrojil. Že pak jaguar mnohem více želv na znak překlopí, nežli na jednu požití stačí, Indiáni chytře užívají této jeho Isti. Jak mile se totiž od břehu 35 vzdálí, nemeškají oni sami sebrati překlopené želvy. I želví vejce vyhrabuje jaguar, ba někdy želvu až do vody pronásleduje. Tu se však často potkává s úhlavním nepřítelem svým, s alligatorem, který jaguara, dopadna ho v řece, pod vodou potud

držívá, až utone. Ale za to běda alligatoru, překvapí-li jej jaguar na suchu! Znáť dobře poranitelné místo pod ocasem, za kterěz jej popadne a nezřídka, zvláště na písku spícího, k smrti umoří.

Útok jaguarův vždy se děje od zadu, jakož leží v úkladné povaze šelem tohoto rodu. Jde-li okolo něho stádo dobytka aneb zástup lidí, vždy si posledního vyhlídne za kořist, skočí mu na záda i v okamžení mu líce zakrouťí v týl, tak že ihned následuje smrt. Někdy, jmenovitě když je nažrán, bývá líný a nesmělý, zalézá do nejtemnějších hlubin lesních a ledajaká jej maličkosť vyplaší; ale naopak, trápen-li hladem, zuřivě přepadá sebe větší zvířata, ba i člověka, a vždy s úspěchem.

Gaučové vypravují, že jaguar na nočních vycházkách hlučným skolením následován bývá od lišek, jako sova, odváží-li se za dne ze své díry, od menšího ptactva.

Každému znám zvyk našich koček, že, natáhnouce noh a vystrčíce drápy, rády vztyčují se po nohách stolicím nebo i člověku. Týž obyčej má i jaguar. V krajinách, kde obývá, často se na kmenech co patrné známky drápův jeho spatřují dlouhé rýhy v kůře. Jako divoký kanec kly, tak jaguar drápy své o stromy ostřívá.

Obyčejný způsob zabíjeti jaguara jest tento. Gaučo, ozbrojen jsa dlouhým kopím, jaguara stopuje až k jeho loži, před něž postaví se s nastraženou zbraní, aby šelma při prvním skoku napíchnouti se musela na kopí. Nyní do doupěte pošlou psy, kteří jaguara vyplaší, načež tento zuřivě se vrhne na Gauča. Gaučo útok jeho očekává kleče se zrakem na oko jaguarovo upřeným a s krví tak chladnou, že málokdy s účelem se mine. V tom okamžení totiž, co tělo šelmy na kopí se nabodne, Gaučo obratně uskočí stranou, a napíchlého jaguara snadno dotlukou.

60. Páv.

(Od Jarosl. Langera.)

Páv sí v trávě vykračoval,
stooký chvost za ním plovál,
drúbež se mu divila,

krásu jeho chválila.
To když páv jest uslyšel,
na pařez si povyšel,

pyšný ohon pozdvíhal,
na vše strany roztahoval,
naděje se větší pochvaly.

Ale jak se všickni chechtali,
an, co ohon vyzdvíhuje,
hnusné nohy ukazuje!

10

61. Rozcestí života.

(Od Frant. Daneše.)

Vyšel poutník z domova a dal se na cestu k svému cíli. Slunce právě obruby nebes se dotknulo a růžovým červánkem brzký svůj zvěstovalo východ. Ptactvo procítlo ze spaní a putujícímu tisícere posílalo pozdravení z háje; hmyz hemžil se pod nohama jeho, pospíchaje po své denní práci, po svém chlebě, 5 vykázaném jemu od laskavého Tvůrce; plachá zvěř přes cestu utíkala, a polekána byvši příchozím, v osení a houští se ukrývala. Poutník kráčel ku předu, v nevinnosti srdce svého raduje se a nábožnou písní chvále Boha. Slunce zatím vzešlo a v světle jeho všechna se zastkvěla krajina, oděna jsouc v sličné roucho. 10 Od hlavní cesty vinuly se stezky k rozkošným sadům; zelená pažit třpytila se v rose jako poseta drahými perlami, ratolesti stromův prohýbaly se pod tíží ovoce. Ode všad vábící hlasy ozývaly se k uším pocestného. Zdálo se mu, jako by slyšel volati: Nechej drsnaté cesty, sem pojd; tu na stezce jest pohodlí! 15 Zdálo se mu, jako by voláno bylo: Nač ten spěch tvůj? Sem pojd, tu poodpočiň sobě v měkkém trávníku pod stínem košatého stromu! — Zdálo se mu, jako by byl zván: Zde pramen křišťálový; sem pojd, poubčerstvi prahnoucí ústa! — Zdálo se mu, jako by, lačný jsa, kárán byl: Nač ostýchavá zdrželivost? 20 Sem pojd a trhej ovoce sladkého, kde i jak ti vhod a libo! Dlouho zvaný nedbal lákání toho; slunce vystupující nad hlavou jeho napomínalo jej, že důležitý jest cíl pouti jeho, že nemá meškati ani chvíle, že na vykonané v pravý čas cestě závisí jeho a mnoha jiných lidí štěstí. Než volání svodné opakovalo se 25 konečně ne nadarmo. Stále jsa váben, pomysлил sobě: Což uškodí, podívám-li se na rozcestí a zkusím, jak se tam kráčí; však pro to netřeba opouštěti cestu pravou a cíl její. I sejda v skutku s cesty, jal se trhati páchnoucí libou vůní kvítí; se stromů trhal ovoce ústům jeho lahodící; pozastavoval se, aby poslouchal líbezných 30 zpěvů; vybíhal, aby uhonil motýlce přestého; sedal, aby si odpo-

činul od běhu; odpočíval, až slunce sklánělo se k západu. Hlasy ptactva umlkaly, táhlé stíny se šířily, hukot sov oznamoval, že již se připozdilo. I vzchopil se teď z odpočinku svého, spěchem chtěje nahraditi, co promeškal rozkoší; ale bylo pozdě. Cesta 5 zmizela mu s očí; kroky zastaviti musil zde před hustým křovím, tu před hučící řekou, tam před propastnou stráňí. On nedošel cíle svého; v bludišti svém bídně zahynul.

62. Marnotratnost.

(Od Jana Zabranského.)

Ráno marnotratnost skvostně snídá,
o polednách ohryzky pojídá,
k svačině má, co si vyvěří,
na noc z prázdné mísy večerí.

63. Vtipné pokárání.

(Od Dan. Adama z Veleslavína.)

Demosthenes některého času vedl při ubohého člověka před soudem, kdežto jistě náleželo obzvláště soudcům pilně poslouchati všech slov, kteráž se mluví, aby se žádné straně zkrácení nestalo. I vida, že ho soudecové nebedlivě poslouchají, ale jeden toto, 5 druhý jiné vespolek rozprávějí, prosil jich, aby ho maličko vyslechli, že jim chce velmi kratochvilný příběh, který se nedávno zběhl, oznámiti. A když oni všickni uši nastavili, hotovi jsouce slyšeti, co by jim nového pověděl, on takto mluvil: „Jeden, prý, měšťan od druhého najal osla, chtěje na něm některé věci 10 své z Athen do města Megary odnesti. Když byli na cestě, připadlo na ně o poledni násilné vedro. Jak pán tak nájemník toho osla byli by se rádi někde do stínu a chládku uchýlili; ale, nemohouce ho nikdež v širém poli najíti, ten, kterýž osla najal, složiv s něho břemeno, posadil se sám pod osla, aby se pro- 15 chladil. Ale pán osla nechtěl mu toho dopustiti, pravě, že jest mu osla toliko pronajal, a ne stín jeho. Druhý proti tomu odpověděl, že jest od něho najal osla do jistého času, v kterémžto může ho užiti, jak chce a v čemkoli mu jest příležitost a potřebné.

Tak dlouho se ti dva o ten stín oslův vadili, až se i o to seprali a naposledy, nemohouce se srovnati, před soudce se dostali, kdežto vždy jeden na tom stál, že jest toliko osla pronajal a ne stín jeho, druhý tomu odpíral a trdil, že jest od něho s oslem i stín jeho najal.“ To pověděv Demosthenes a vida, an ho soudcové bedlivě poslouchají, šel z soudné světnice ven. Ale soudcové, chtějíce rádi slyšeti, jaký ta pře konec vzala, kterak je soudce rozeznal a kdo z těch dvou práv zůstal, rychle poslali a rozkázali zavolati Demosthena, aby jim ostatek začatého příběhu dopověděl. Kterýžto, vrátiv se, řekl k nim: „Soudcové milí! o stínu osla rádi chcete s pilností slyšeti, tohoto pak ubohého člověka veliké pře, z níž se života a hrdla jeho dotýče, obtěžovali ste sobě bedlivě vyslyšeti, tak že sem jí musil na straně zanechati a o ní mlčeti.“

64. Příkladové statečnosti válečné u Římanův.

(Od Řehoře Hrubého z Jelení.)

Pravé statečnosti dali příklady mnozí i Řekové i jiní národové; ale Římanův největší jest počet. Z toho počtu zdá se mi prvním býti Horatius Cocles. Neb když na Římany přišla pohroma, a v největším jich nebezpečení když na ně táhl a tiskl nepřítel ukrutný a mocný, král Porsenna, Horatius pro zachování všech sám se na nepřítele obořil. Ale jakým úmyslem? Tímto, aby dokudž by most nebyl obořen, statečně zdržel nepřítele. Neučinil toho ze zoufalství, aby svůj život potupil, ale proto, aby i nepřítele bil i bránil těla svého, v němž že bylo zachování vlasti složeno, věděl, ačkoli i umřítí neodpíral. A když porozuměl, že jest most pobořen, nepovrhl svou zbraň, aby jí nepřátelé nedosáhli, ani sebe samého zanedbal v takovém boření, ale, skočiv do řeky, ke svým připlynul ve své zbroji. Ten tak znamenitý skutek netoliko měšťanův římských, ale i nepřátel mysli divením naplnil.

Po Horatiovi jest Publius Decius Mus, ačkoli ve věci onéno nerovné. Ten byl nižším hejtmanem nad vojskem ve válce samnitské. Když konsul Aulus Cornelius neopatrně uvedl vojsko do hlubokého těsného a nepřátely vůkol obklíčeného údolí: tu Decius, vida, že i sám konsul byl zmámen, pojal s sebou bojov-

níky, šest tisícův pěších a osm set jízdných, i vtáhl na vrch, kterýž byl nad nepřátely. Když se té věci nenadálé Samnitští lekli a na to se dívali, zatím konsul na lepší místo sbory své vyvedl. Tak Decius svou statečností zachoval všecko vojsko římské.

5 Aniž na tom skutku měl dosti, ale takto řekl ke svým vojákům: „Buďte již statečnější, milí vojíni, a poněvadž ste jiné zachovali, i sami sebe zachovejte. Prokletíme sobě cestu mečem, abysme zde nemuseli zemřítí zízni a hladem.“ Když sou nepřátelské vojsko proskočili, a jsouce vítězové, k vojsku konsulovu se přiblížili, opět toto řekl: „Aby, milí vojáci, váš účinek všickni potomní chválili, dočkejme světla. Neslušit tma a mlčení na ty, jenžto sou přemohli a z tak velikých nebezpečností ve zdraví se navrátili. Potřebít jest jim dne i světla.“ I přišed do vojska na způsob těch, kteří zvítězili, nečekal jest, jakož ten obyčej

10 byl, od konsula přede všemi chválení; ale, posilniv se k udeření na nepřátele, dovedl toho, že sou nejvíce jeho prací Samnitští pobiti i stanův svých zbaveni byli. Po kterémž vítězství dal mu konsul darem zlatý věnec a sto volův, jednoho vola krásného s pozlacenýma rohy. A Decius sám toho krásného vola Martovi

20 obětoval a sto volův mezi své vojáky rozdal, kteříž sou byli jeho tovaryši i v nebezpečnosti i v statečnosti.

Když Římané měli bitvu s Latiníky, jsouce u velmi velikém nebezpečnosti, a již vojáci s levé strany klínu ze šiku ustupovali: tehdy Decius, toho času konsul, aby tělem svým

25 Římany ochránil, s dobrým rozmyslem ve zbroji na kůň vskočil, a rozbod jej, vběhl mezi nejhustší nepřátele. Nejprvé korouhve latinské zmíchal, potom, proskakuje veškeren jich klín, učinil vraždění veliké. Sám jsa osut nepřátelskou střelbou a vším jiným, což se může z rukou vyhoditi, tak jest byl zabit; sborové

30 pak latinští zmámení utíkali. Vidíš-li, jak zřízenou myslí v dobrovolnou se vydal smrt pro všech zachování, a jak, nežli jest zabit byl, dovedl věci muže hodného v tak velikém nebezpečnosti? A že tento příklad i syn toho Decia následoval, čte se.

M. Valerius Corvinus konsul, když uzřel, že Římanům

35 zle se vede v bitvě se Samnity, řekl ke svým bojovníkům: „Nuže, milí bojovníci, jak uzříte, že já se mezi nepřátele deru a že mečem dělám cestu: tehdy z vás každý čiň sobě vedle své možnosti, a hned uzříte, ano všecko bude rozraženo, kdež největší stojí šik.“ Když to řekl, sám nejprvnější udeřil na

nepřítele a toho, na kohož uhodil, hned sesekal. Tou věcí zapálení jsouce jeho bojovníci, dali se zase v bitvu, a Samnitští hned utíkali.

Mucia Scaevolu nerad stavím v tuto řadu, proto že jeho skutek nezdá se býti lsti prázen. Pro to pak jest to znamenitá věc velmi, že svou pravici, poněvadž zbloudila, ukrutně pokutoval, totiž v ohni ji dlouho bez pohnutí držel.

65. Delibaš *).

(Od Al. Puškina, přel. Fr. L. Čelakovský.)

Střelba slyšna za horami — tam jejich, zde tábor náš; harcuje před kozáky vrchem pěkný Delibaš.	Kroť, kozáku, se v jarosti, viz křivou tu šavličku: Delibaš ti bez milosti srubne bujnou hlavičku!	10
--	---	----

5 Delibašo! chraň se pútek, nepouštěj se k dolu níž! Pohyne sic tvůj živůtek, hrotu kopí zakusíš!	Darmo! — pádí v divém ryku — již boj končen krvavý! Delibašu vzav na píku, letí kozák bezhlavý!	15
--	--	----

66. Slepice a kohout.

(Od Jana Krejčího.)

Nejprvnější ptáče, které se přidružilo k člověku, jistě byla slepice. Spolu s užitečným skotem co věrná služka všude jej sleduje.

Sprostnost a poddanost jsou podíl její. Jak často obelstil ji ferina lišák a jak zle rádival v posadách jejích! Ale se sprostností souvisejí i ostatní chvalnější vlastnosti slepičiny: dobrosrdečnost, horlivá pilnost, ba po vykonaných povinnostech i veselá krákoravost.

Mrav její řídí se mravem předkův, a prostý a domácí, jako kroj, všecken jest byt její i život.

S prvním svitem raním počínají se starosti její a při západu pokojně se může odebrati na hřadu. Vyhledavši si ráno příhodné

*) Delibaš, nebo-li lépe Delibaša, jest plukovník nad jízdným tureckým vojskem.

místo, snese tam vejce, a sama s sebou jsouc spokojena, hlasitě krákorá, aby všecken dům o tom zvěděl. Jak radostně běží, najde-li zízalu! A což teprva, když okolo sebe má hejno kuřat! Všecka podoba její se změní. Rozčechrána, s křídloma polo-
 5 otevřenýma i vždy k ochraně hotovýma, vodí svou rodinu, poučujíc a vábíc ji zvláštním jemným kvokem; každé zrnko kuřátkům rozkousne, každý drobet před zobáček jim položí; o všecky se stará, jen na sebe zapomíná. A jakkoli oko její ani sebe menšího červíčka nepřehlédne, nezánedbává přitom bedlivosti na nebez-
 10 pečí; spatří-li luňáka, an se vysoko v oblacích vznáší, úzkostlivým ihned svolává hlasem kuřata, bezstarostně rozptýlená. A kuřata, rozumějice hlasu jejímu, úprkem přiběhnou a kryjí se pod rozšířená křídla jako pod štít, na nějž marně naráží zobák lupičův. S jakou vřelou mateřskou láskou opatruje kačátko, jež vyseděla!
 15 Nevědouc, že to cizí podstrčené mládě, vede je na louku, aby mu tam hledala semení a hrabati je učila. Ale běda! Tam klokotá potůček a mladý žlutý plavec, nedbaje na poučení vychovatelčino, v radostném se vytržení batolí ke spřízněnému živlu, vrhá se veň a směle jme se hráti ve vlnách. Jak se tu leká
 20 ubohá kvočna, jak běhá sem tam po břehu, napomínajíc, prosíc a volajíc o pomoc!

Jistě to tklivá známka věrné oddanosti, i pochopíme z toho, jak kvočna, ač ošumělá jako Popelka, chvály docházeti může od otcův i od synův. Vážný Plutarch za vzor ji klade lásky k rodi-
 25 čům a dětem, Arabové a Slované i s kuřátky ji postavili mezi hvězdy, a sám Kristus Pán lásku svou k člověčenstvu porovnával s láskou slepice ke svým kuřátkům.

Čím skromnější jest slepice, tím stkvěleji přioděn udatný a bedlivý kohout. Proto také v bájce stojí mezi prvními rádci
 30 na dvoře krále Lva. Vysoká mysl kohoutova již v nádherném se jeví rouše jeho. Prsa jako krunýř se klenou, vousy jako plamen se rdí, z oka smělost září, chůze jeho plna jest důstojnosti. Věru k panování jest kohout zrozen. Jde-li branou, kudy by jezdec projeti mohl, předce vždy sehne hlavu, aby ozdobného si
 35 hřebene nenarazil. Ale nejlépe jeví se, když zpívá. Zkušeným okem podívav se na zamračenou oblohu, vylítne na střechu, pravá noha před levou kročí a tato zůstane na polo vyzdvížena. Celá postava se nyní vztyčí, peří na krku se zježí, prsa se

nadmou, křídla zatlukou o boky, oko se přimhouří, daleko pak rozléhne se kokrhání jako kovový zvuk polnice.

Od hlasu jeho prechají chmúry noční. Pobožného budí k modlitbě, neb

již kohout zpívá, 5
 pána svého vzývá:
 „Vstaniž, člověče!
 přičiniž péče,
 bys chválil Boha,
 jenž tvá ochrana.“ 10

Učence budí k raní práci, leká zlosyna, napomíná líného:

Nechtěj bydliti lenivě s sebou,
 ať zlý duch nevládne tebou!

Slibuje vláhu rolníkovi a těší toho, komu noc v strastech uplývá:

Ó zpívejte naši kohouti, 15
 ať se mé srdéčko nermoutí!

Když Orion v nebeskou nastoupí stráž a na pernatém šatě všeho jiného ptactva ještě se perlí rosa, již rozléhá se jásavý kohoutův zpěv.

Proto pobožní mistři podobu jeho vysoko upevňovali na věže 20 kostelní ke znamení kříže, aby vedle ochránitele stál napomínatel a buditel; proto učitelé malovali kohouta na první lístek písemnový, připomínající tím mládeži, že záhy počítí má, kdo blahého chce dojít cíle.

Vojínové kohouta brávali do ležení válečného, aby je v čas 25 budil a upomínal. A jak povznesl hrdinskou mysl jejich, když v strašlivé krvavé bitvě mořské, vyletév na roztržštěný stožár korábu Nelsonova, v dešti kulí dělových vítězoslavně zakokrhál! A toť kohoutovi nejkrásnější místo; tam náleží. Sám zajisté jest 30 vojín udatný, smělý, vytrvalý, cti své bdělý, jako žádné jiné zvíře. Vnikne-li jiný kohout do dvora jeho, směle se mu staví v ústřety, otrásá křídlo a úprkem naň naráží. Hřeben krví se naleje, peří na krku jako štít se zježí, z očí zarsší plamen, tuhá ostruha se vzpříjí a mocným skokem jme se odpůrce srážeti. Jest to boj dlouhý, tvrdošijný. Couvne-li jeden, však 35 couvne jen na oko; brzo začne se boj tím krutější. Konečně umdlí křídla a ozbrojené nohy; oba sáhnou k poslední strašlivé zbrani. Jako krupobití padají rány zobákův a brzo krev se jim řine z krku i z hlavy. Tu srdnatost opouští nepřítel, ano couvá,

prchá s chvostem sklopeným, zalézá do kouta, krákorá o milost, a stíhán jsa, útekem se chrání. Boj jest rozhodnut a vítěz, byť i krvácel, povznese se na zeď, smělým zvěstuje kokrháním vítězoslávu svou.

5 Nedivme se tedy, že mnozí národové, ba i vzdělaný a vážnomyslný národ anglický, zvláštní nalezají kratochvíli v bojích kohoutích. Již Themistokles příkladem kohoutího boje, jež před vojskem vyvesti dal, podněcoval kleslou mysl svých bojovníkův. „Hle,“ pravil, „udatnost a tuhou bojovnost těchto zvířat, jež pouze o
10 vítězství bojují! A vy, kteříž bojujete za vlast, za své rodiny, za přátele, za hroby svých praotců, — vy chtěli byste zoufati?“ A Řekové, nadšení jsouce touto řečí, barbarům vyrvali vítězství.

Posledním účelem zápasu není válka. Také kohout nebojuje
leč o dosažení míru a udržení vlády.

15 Nalezne-li dobrou pochoutku, ihned zvučným hlasem všecku svou svolává čeled, neboť dělí se s družkami svými o sebe menší kousek; ale žádná nesmí se zrnka dotknouti, pokud nezačne on sám. Toť do cela podle starého přísného mravu našich předků. Pouhý pohled dostačí, aby se všetečná slepice vrátila do slušných
20 mezí.

Proto sláva a čest kohoutovi, jehož příklad u všelikém ohledu hoden jest následování. Sedmero cností zdobívalo pravého rytíře, sedmero cností zdobí také dokonalého kohouta: jesti opatrný, moudrý, udatný, počestný, důstojný, plu vroucí
25 lásky a ve vládnutí zkušený.

67. Naučení o mravech.

(Od J. A. Komenského.)

- Když před lidmi stojíš, na šestero pilně pozor dej:
Spoj nohy, též ruce slož, hlavu přímo drž, ústa zavírej,
všech zanechej lelkův, mluv středně, když-t se otáží.

68. Tobiáš Vítek.

(Dle Engla od Thad. Sattelleina.)

Pan Tobiáš Vítek rodem byl z malého městečka a mimo okolní vsi dáleji do světa nepřišel. Předce více věděl a svět znal

lépe nežli mnohý, který své dědictví promrhal v Paříži nebo v Neapoli. Rád povídal malé povídačky ze zkušenosti své. Básnické zásluhy neměli ovšem, tím větší byla zásluha jich praktická; i to jim bylo zvláštního, že vždy dvě a dvě patřily k sobě.

Jednou pan Bouček, mladý známý, chválil jeho opatrnost. —⁵
Aj, pravil starý Vítek, usmívaje se; což bych měl skutečně tak moudrým býti? — Celičský svět tak praví, pane Vítku; a poně-
vadž bych i já rád byl moudrým, —

Inu, chcete-li, toť snadná věc. — Třeba jen, abyste na to, pane Boučku, pozor dal, co činí blázni.¹⁰

Jak? Co činí blázni?

Ovšem, pane Boučku! a jinak abyste činil a jednal než oni.

Ku příkladu?

Ku příkladu, pane Boučku. Za mladosti mé žil zde jistý starý počtář, vyzábělý a škaredý mužik příjmím Vorel. Ten chodě¹⁵
bručel a vždy sám do sebe mumlal; jak-tě živ nikdy s nikým nepromluvil, natož aby se komu podíval do očí, potměšile vždy jen do sebe hledě. Jak medle myslíte, pane Boučku, že ho lidé nazývali?

Jak? Hlubokomyslnou hlavou.²⁰

Ano, práli, — bláznem. Ha, pomyslí sobě (nebo titul blázna vhod mi nebyl), jako pan Vorel nesmíš se chovati; toť není dobře. Do sebe hleděti za nic nestojí. Směle se ty lidem dívej do očí! Aneb sám k sobě mluvíti — ba ano! Mluv ty radší s jinými! Nuže co myslíte, pane Boučku, měl-li sem dobře?²⁵

Aj, ovšem! ovšem!

Ale nevím, snad předce ne tak do cela dobře. Nebo tuto opět běhával jiný co čamrha, a to byl taneční mistr pan Spěch; ten ovšem lidem hleděl do očí, hovořil s každým, u koho měl sluchu. A toho, pane Boučku, co myslíte, jak opět jmenovali lidé?³⁰

Bezpochyby veselým společníkem.

Chyba lávky, i toho nazývali bláznem. Ha, pomyslí opět sobě, toť divná věc; jak tedy nastrojiti, abych moudrým byl? Ani z cela tak jako pan Vorel, ani z cela tak jako pan Spěch. Prvé každému pěkně hled do očí jako tento, pak i pěkně pozor-³⁵
livě shléděj do sebe jako onen. Dříve mluv s každým zřetelně jako pan Spěch, pak potajmo sám s sebou jako pan Vorel. — Vidíte, pane Boučku, tak sem já se zachoval a v tom vězí celé tajemství.

Jiným časem Vítka navštívil mladý kupec, pan Soukup, náramně sobě na neštěstí naříkaje. — I co, pravil starý Vítek, potrášaje mu rukou; třeba vám, milý Soukupe, hledati štěstí.

To sem učinil, ale co na plat? Vždy opět přijde pád za
5 pádem! Budoucně radši ruce vstrčím do kapes a zůstanu doma.

Ne tak! ne tak! pane Soukupe! Jítí musíte za štěstím, ale spolu pozor dáti, jak tvář nesete.

Kterak to? jak tvář nesu?

Ano, pane Soukupe, jak tvář nesete. Vysvětlím vám to.

10 Když tuto můj soused v levo stavěl dům, ulice jednou byla plna trámův, kamene a latí. I jde tudy náš purkmistr, pan Dvorský, — byl tehdá pramladým rádním, — i běží, rukama rozháněje, nos skoro v jedné míře maje s oblaky. Bác! padne, zlomí nohu a kulhá až podnes. Co chci tím říci, pane Soukupe?

15 Staré naučení, že nikdy nos příliš vysoko nositi nemáme.

Vida! Ale také ne příliš nízko. Nebo nedlouho potom jde mimo i pan Zpíval, městský básník; ten, buď že kul verše anebo trampoty v hlavě měl, z tichoučka kráčí zamyšlen a hledí do země, jako by se chtěl do ní propadnouti. Prask! utrhne se
20 provaz, kláda letí dolů a bleskem před jeho nohy. Strachem skácí se ubohý básník, omdlí a rozstůně se, že za několik neděl z lože nepovstal. Znamenáte-li, co tím říci chci, pane Soukupe, jak tvář nésti máme?

Vy myslíte, tak hle pěkně prostředním směrem.

25 Ovšem! Ani příliš opovázlivě vzhůru k nebi, ani příliš bázlivě dolů do země nehledíce. A když tak hle tiše oči nahoru i dolů, v před i v zad, v levo i v pravo, krátce na všechny strany obracujeme: tuť lze jest ve světě s prospěchem ujíti dále, a neštěstí se tak snadno nestane.

30 Ještě jiného času pana Vítka navštívil mladý začátečník, pan Novák, chtěje sobě od něho k jisté malé spekulací vydlužiti peníze. Mnoho zisku, pravil, při tom nebude, to předvídám; ale mané mi to přichází do rukou, a nepohrdnu tím.

Slova ta nelíbila se do cela panu Vítkovi. A kolik myslíte,
35 můj milý pane Nováku, že k tomu potřebujete?

Ach, nemnoho, maličkost! Asi sto tolarův.

Není-li více, tyť vám půjčím. Rád! rád! A abyste viděl, že vám přeji, ještě vám nad to dám přídavek, jenž mezi bratry stojí za tisíc tolarův. Můžete jím zbohatnouti.

Jak to, pane Vítku, ještě nad to přídavek?

Nic více — jest to jen pouhá povídačka. Za mladosti své měl sem zde sousedem jistého vinaře, mužička veselého jménem pana Chvoje. Ten navykl jedinké průpovídce, která ho vyprovodila z města.

Aj, to by bylo! Jak pak zněla?

Když se ho někdo časem zeptal: Nu jak jest, pane Chvoji? Co ste při tom obchodu vyzískal? Maličkosť, pravil, asi padesát tolarův. Což jest to? — Aneb když mu kdo řekl: Nu, pane Chvoji, vy ste také při tom pár grošův ztratil? Ach co, pravil¹⁰ opět, nestojí to za řeč. Maličkosť, asi pět set. V dobrém stavu byl ten muž; ale jak pravím, ta proklatá průpovídka na mizinu jej přivedla. — Kolik toho bylo, pane Nováku, co ste chtěl?

Já? Prosil sem o sto tolarův, můj milý pane Vítku!

Ano, dobře! Po malu mne opouští paměť. Ale měl sem¹⁵ ještě jednoho souseda, a ten byl pan Výmel, obilník; ten opět jinou průpovídkou vystavěl celý ten veliký dům i se sýpkou. Co tomu říkáte?

Aj, pro pána! tu bych rád věděl; jak ta zněla?

Když se kdo časem tázal: Nu, jak se vede, pane Výmele?²⁰ Co ste tím obchodem vydělal? Ach, mnoho peněz! odpověděl, mnoho peněz! I bylo viděti, kterak se mu srdce v těle směje. Celičkých sto tolarův! Aneb když mu někdo řekl: Co vám chybí, proč tak mrzut, pane Výmele? Ach, pravil opět, mnoho peněz sem ztratil, mnoho peněz, celých padesát tolarův! —²⁵ S málem začal ten muž, ale, jak pravím, celý ten veliký dům vystavěl i se sýpkou. Nuže, pane Nováku, která z těch průpovědek lépe se vám líbí.

Aj, to se rozumí, že poslední!

A však tak do cela se mi nelíbil pan Výmel. Nebo říkával³⁰ také: Mnoho peněz! když chudým dáti aneb daně platiti měl, kdežto ovšem byl by radší měl říkati jako pan Chvoj, můj druhý souseď. Já, pane Nováku, který sem mezi oběma průpovídka-
bydlel v prostředku, pamatoval sem sobě obě a dle času a potřeby brzo říkám jako pan Chvoj, brzo jako pan Výmel.³⁵

Ne, na mou věru, já se držím pana Výmela; dům a sýpka se mi líbí.

Vy chcete tedy?

Mnoho peněz, mnoho peněz, pane Vítku! Čeličkých sto tolarův.

Vida, pane Nováku! Nu, dobrou mám o vás naději. To bylo dobře! Když se od přítele dlužíme, máme říkati jako pan Výmel, a když v nouzi příteli pomáháme, máme říkati jako pan Chvoj.

69. Rozdělání ohně.

(Od Jarosl. Langerá.)

Nezkušená Milena
k uhlí kladla polena;
foukání však marné bylo,
tlusté dříví nechtylo.
5 Matka dříví odvalila,
tříštky drobné podložila:
a hle, kouř se vzhůru hual,

plamen se tu mžikem zňal.
Tuť teprva matinka
kladla větší polínka;
od menších pak v krátkém čase
chytla se větší zase.
A tak matka došla cíle svého,
že počala nejprv — od malého.

70. Spořádání času.

(Dle Tomáše ze Štítného.)

Slušno jest znamenati, v jaké moudrosti spořádal Bůh časy! Ne vždy den, ne vždy noc; po noci den, jenžto k dílu budí a svítí, po dni noc, aby ustalí v práci odpočinuli; delší den, když jest větší potřeba toho, a noc delší, když jest méně dělati třeba.
5 A také i v tom učinil Bůh proměny, aby někdy byl delší den noci, někdy kratší, a někdy aby obé sobě rovno bylo; což, bylo-li by vždy jednostejné, tesknost lidem by způsobilo; neboť proměna činí libost. A tak jest jaro, leto, podzim a zima, ti zvláštní časové čtyři mění postavu tohoto světa. Teplem jarním
10 počne se svět obnovovati, letem bude jako v své síle, a na podzim bude jako uzráv stárnouti, až zima jako zahubí a přemůže svět; ale opět božím způsobem vše bude obnoveno.

71. Slavík.

(Od Jana Kollára.)

Králi zpěvu nejslavnější,
synu jara nejmilejší,
pěj jen dále, pěj, pěj
ve křovině zdejší.
6 Já chci všecek býti uchem,
slyše srdcem tě i duchem.

Ať jdou jiní na koncerty,
na zábavy, hry a žerty:
ptáčku ušlechtilý,
buď můj svatvečer ty.
Lidé lidí, ale tebe
hudbě naučilo nebe.

72. Podivný sen.

(Dle Cicerona od Dan. Adama z Veleslavína.)

Dva známí a dobří tovaryši brali se spolu do města Megaris. Když tam přišli, jeden z nich šel k svému dobrému příteli do jeho domu, druhý obrátil se do obecné hospody. I stalo se, když oba po večeři na odpočinutí odešli a usnuli, že tomu, kterýž ležel u svého přítele, zdálo se ve spaní, an 5 ten druhý tovaryš jeho přišel k němu, prose ho, aby mu na pomoc přišel, že by jej hospodář jeho o hrdlo připraviti a zabiti usiloval. Ten jistý, protrhnuv se ze sna, vstal a přistrojil se tím úmyslem, aby k svému tovaryši dohledl a při živobytí zachoval ho; ale brzo zase rozmyslil se, že nic jistého není, alebrž 10 že jest sen, i rozstrojiv se zase, položil se a usnul. Po malé chvíli zdálo se mu, an týž tovaryš jeho přišel k němu, žádaje ho, poněvadž jest mu živému spomoci nechtěl, aby aspoň nehodné a nevinné smrti jeho pomstil a ráno k bráně města šel a tu šetřil, když by hospodář jeho hnůj na voze z města vezl; ozna- 15 moval, že jest ho zabitého na vůz uvrhl a hnojem přimetal. Tím snem on pohnut jsa a vstav ráno, šel k bráně města a vida, ano vůz hnoje vezou, ptal se vozky, co by na tom voze měl. On pak, uleknuv se, utekl. Potom když mrtvý na voze nalezen, hospodář ten, postižen jsa v tom morděřském skutku, na hrdle 20 trestán byl.

73. Užitek ovoce.

(Od Frant. Pixy.)

Ovoce, jak čerstvé tak sušené, pravou jest každému pochoutkou. Mládeži zralé ovoce jest potravou, která zdraví a vzrůst její udržuje, šťávy v těle čistí a tělo od všelijakých osutin chrání. Stařec, jemuž sešlost nedovoluje, aby se dostatečně procházel na čerstvém povětří, střídým požíváním ovoce, zvláště sušeného a 5 vařeného, obhájí se před nemocmi, které pochodí z nedostatku pohybování.

Ovoce jádrové i té poskytuje výhody, že se z něho může tlačiti mest, zdravý to a dobrý nápoj. Jmenovitě z jablek některých druhův mest tak bývá zdárný, že se vyrovná ledakterému 10 vínu. Z jádrového ovoce zhotovuje se také dobrý ocet. Ze sliv

připravuje se známá slivovice, z višňové a třešňové dobré vodky třešňová a višňová. Neméně hodí se ovoce mnohých druhův k zavařeninám a k dušení.

Ovocným stromovím se krajiny, zvláště jsou-li suché, stávají 5 úrodnějšími a zdravějšími. Mnohá půda, které by pro hubenost a suchopárnost nebylo lze jinak užiti nežli za pastvinu, vysázením stromů nabude potřebného stínu a vláhy, tak že tráva, chráněna jsouc před sluncem, lépe se může zmáhati. Podobnou výhodu má sázení ovocných stromů podle cest a silnic, ačkoli tu stínem 10 svým poněkud na škodu bývají vedlejší polím. Ale zato ochraňují se jimi pole před vysušujícími větry.

74. Dobrota.

(Od Boleslava Jablonského.)

Jak tu, synu, klidně stoj
jablon ta v své hojnosti!
Jak každého vlídně vítá
k důkazům své štědrosti!

Tu přichází člověk divý,
zbraní svou ji ztrzyňuje,
ona pak mu za vše rány
plod své lásky věnuje.

5

Budiž jako strom, ó synu,
jímž tě Bůh tvůj učít chce:
Kdo jej tepe, kamenuje,
tomu dává ovoce.

10

75. Nastolení knížete korutanského.

(Od Frant. Palackého.)

Nedaleko města Celovce na širém poli gosposvetském stál stolec okrouhlý z mramoru vytesaný, na kterýž knížata korutanští až do XIV. století usazování byli tímto způsobem. K starostovi rodu sedlského, sedícímu na tom stolci prostřed hojných 5 zástupů lidu obecného, blížil se nový kníže se všemi šlechtici zemskými i s nádherným komonstvem. Přišel na blízko, svlekl knížecí roucho své a oblekl se v oděv staroslovanský sedlský, krpce s červeným řemením, sukni šerou s pásem a kabelí, též halenu a klobouk plstěný na způsob čepice. S holí v ruce, ob- 10 stoupen jsa v levo i v pravo dvěma šlechtici, z nichž jeden vola strakatého, druhý strakatou kobylu vedl, předstoupil před sedláka na stolicu se založenými koleny sedícího, jenž po slovensku tázal

se hlasitě: „Kdo jest ten, koho sem vedete?“ Šlechticové odpovídali: Jest kníže země této, jemuž ty stolce toho postoupiti máš. „Tohoť neučiním (vece sedlák), pokud ujistěn nebudu, že na něm sedati hoden jest.“ Jest ovšem hoden, říkají páni. „Je-li tedy muž počestný, pravověrný, bezúhonný?“ Jest. „Je-li 5 spravedlivý soudce, nedadoucí se ani přízní ani nepřízní odvesti od pravdy?“ Jest i bude. „Bude-li hájiti pokoj země této, chrániti vdovy a sirotky, zachovávati každého při právu jeho?“ Bude. „Ať tedy přísahá, že tak učiní.“ I přísahají na to nejprv tři páni ve jménu knížecím. Počemž starosta sedlský, se stolce sšed, dá 10 knížeti lehký políček a káže mu posaditi se na stolec. Pak kníže, na stolci stojí, opakuje sám za sebe přísahu a máchá mečem nahým ke čtyřem světa stranám na znamení, že vlast proti všemu násilí obhajovati bude. Potom i páni s ním přišli a lid veškeren koří se a slibují jemu poslušensství. Vůl i kobyla 15 i oděv knížecí mimo jiné věci dostávaly se v dar starostovi sedlskému, jehož rod od nepaměti měl právo konání obřadu takového. Mezi lid obecný rozhazovány při tom na rozličných místech peníze, aby se umírnil dav okolo stolce knížecího.

76. Hádanky.

(Od Karla Vinařického.)

1.

Nemám domku, denně předc vycházím;
jak vysoko vystupuji,
tak hluboko sestupuji,
noclehu však nikde nenacházím.

Ani koní běh ani jich skok
nepředběhne můj povlovný krok.
Kdo jsem asi, zdali znamenáš?
Častým vídáním mne dobře znáš.

2.

Bydlím po lesích, a nejsem myslivec,
mezi skalami, a nejsem jezovec;
žádné řeči nerozumím,
a předc každou dobře mluvím,
vždy mám slovo poslední.
Kdo jsem, hádej, kdo to ví?

77. Poměr slunce k zemi.

(Od Vojt. A. Hnojka.)

Říkáme, že slunce „vychází“ a že „zapadá“, ano vidíme, že ráno jest na jiné straně oblohy nebeské a večer opět na jiné. Ale, že by vycházelo a zapadalo, zdá se jen. Slunce stojí, jest jedna ze stálic, naše pak země točí se okolo něho kruhem poddlohým, elliptickým, kterýžto kruh slove „drahou“. Že slunce stojí a že země spolu s ostatními planetami kolem něho se točí, tomu ovšem již v pradávních dobách učili někteří mudrcové, ku př. Pythagoras Samoský, jenž kvetl okolo l. 540 před Kristem Pánem, a Aristoteles Stagyrský (okolo l. 350 př. Kr.). Ale pravda ta protiví se našim očím a tehdáž, nebyvši ještě dosti patrně dokázána, z nenáhla upadla v zapomenutí.

Claudius Ptolemaeus, slavný hvězdář v Alexandrii v Egyptě, okolo l. 160 sepsal a pořádně sestavil všecko, co tenkrát známo bylo o hvězdách. K vysvětlení toho, co se na obloze nebeské nachází a děje, podle obecného mínění učených věku svého předkládal, že země stojí prostřed všech těles nebeských, slunce pak a ostatní hvězdy že okolo ní jednou ve 24 hodinách se otáčejí. Právě, že země nejprv obklíčena jest aetherem, dáleji ohněm, pak že kolem ní se točí sedmero za onoho času povědomých planet, k nimž omylně počítal netoliko lunu, nýbrž i slunce; nade drahami těch planet jest prý obloha hvězdnatá stálic, nad tou oblohou dvojí klenutí křišťálové, nejvyš pak klenutí nebeské, obklopující prý všecko všudy, sídlo blahoslavených. Toto učení Ptolemaeovo za pravé měli všickni mudrcové až do 16 století.

Mikuláš Koprník, narozen l. 1473 v Toruni, městě tehdá k Polsku náležitém, doktor lékařství v Krakově, professor matematiky v Římě a posléze kanovník ve Frauenburku v nynějším Prusku, poznal ten blud a opět se přichýlil k náhledu hvězdářův starověkých. L. 1543, kterého i zemřel, vůbec oznámil náuku svou o spořádání těles nebeských čili novou soustavu světa. Učil, že slunce stojí prostřed světa a tyto planety že okolo něho se točí, totiž nejprvé Dobropan, pak Krasopaní, pak Země, pak Smrtonoš, pak Kralomoc a posléze Hladolet.

Ale soustava jeho, tak dávnímu bloudění odporující, ne hned došla slušné pochvaly. Ano sám slovutný Tycho de Brahe, zeman dánský (nar. 1546 v Knudstrupu v krajině Schonen, † v Praze

1601, kdež v týnském chrámě Páně tělo jeho pochováno), žák Čecha z Hradce Králové, Cypriana Lvovického, jenž v městě bavorském, v Lauingách, učil hvězdářství a mathematice, nemoha se odhodlati k uznání toho, aby země se pohybovala, zavrhl soustavu Koprníkovu a smyslil sobě novou l. 1586. Podle jeho 5 domnění stojí prý země prostřed nesmírného prostranství světa a kolem ní točí se nejprvé luna, u větším okruhu pak slunce a okolo slunce Dobropan, Krasopaní, Smrtonoš, Kralomoc a Hladolet. Vidíme patrně, že soustava Tycho de Brahova poněkud jest Ptolemaeovou a poněkud Koprníkovou. 10

Tycho de Brahe nepohnuté stání země a obíhání slunce kolem ní také dovozoval z písem svatých. Čteme zajisté v knize Josue (10. kap.): „Když Josue, vůdce lidu israelského, vedl bitvu s pěti králi amorejskými, a již se chýlil ku konci den a Josue nebyl ještě dokonal porážku válečnou, prosil k Hospodinu a řekl 15 před syny israelskými: Slunce proti Gabaon nehýbej se a měsíc proti údolí Aialon! I zastavilo se slunce a stál měsíc, dokudž nepomstil se lid nad nepřátely svými. Tedy stálo slunce prostřed nebe a nepospíchalo k západu jako za jeden celý den. Nebylo dne takového prvé ani potom, v kterýž by byl tak vyslyšel 20 Hospodin hlas člověka; nebo Hospodin bojoval za Israele.“ Takt ovšem čteme tam. A však nepovážil Tycho de Brahe, že písma svatá nejsou nám dána k tomu, bychom odtud se učili znáti hvězdy a vlastnosti jejich.

Soustava Koprníkova pravá jest, ač i Koprník sám pravdi- 25 vosti její zevrub neprovedl. Toho dokázali teprv slavní skoumatelé přírody: Galileo Galilei (nar. 1564 v Pise, † 1642), Jan Kepler (nar. 1571 ve Weilu ve Würtembersku, † 1630 v Řezně) a Isak Newton (nar. 1643 ve Wolstropu v Anglii, † 1727).

Otáčení se země kolem slunce vysvítá již z toho, že země 30 mnohem (milion i třístatisíckrát) jest menší těleso nežli slunce. I jak by, mne-dle, tak veliké těleso, větší jsouc nežli země, se všemi ostatními planetami, jichž mnohé také jsou větší nežli země, točiti se mělo okolo ní? Zdaliž není přirozená věc, aby hmota větší a těžší odpočívala, menší i lehčí pak aby se hýbala? Z toho, 35 že oči naše spatřují, jako by slunce se pohybovalo, nedá se bezpečně souditi, že by tomu skutečně tak bylo. Takového cos podobného zdává se nám častěji, a předce jistotně víme, že naopak jest. Jedeme-li ku př. rychle na lodi po vodě, vidí se nám, že

loď stojí a břehy že utíkají; jedeme-li čerstvě lesem, vidí se nám, že vůz stojí a stromy že běží; při závratí zdá se nám, jako by hlava šla kolem atd.

Že pak slunce stojí, říká se jedině proto, jelikož neobíhá okolo země. I slunce otáčí se jako planety o svou osu, a sice pokaždé za 25 dní a 14 hodin jednou. Ano takových sluncí, jako naše jest, na obloze nebeské nachází se na milliony (nejméně 75 millionů), a kolem nich rovněž jiné hvězdy kolují. I domýšlejí se přírodoskumci, že se naše slunce se všemi hvězdami svými točí okolo jiného většího slunce a s tím i se všemi hvězdami jeho opět okolo jiného ještě většího, a tak bez čísla dále. V celém tedy světě nic nestojí, nébrž všecko se hýbe a tudy opravdu anebo takořka žije. Takového pak pohybování pro dálku těchto ostatních sluncí, pro nedostatečnost dosavadních dalekohledův a pro zdlouhavost, ať jen zdánlivou, oběhu toho buď naprosto nelze pozorovati, buď toliko málo.

78. Tři havrani.

(Anglická píseň, přel. od Fr. Čelakovského.)

Černější ptáci nad smolu
tři sedli na strom pospolu.
Dí jeden: „Bratři havrani,
kde dnes si najdem snídání?
5 Na poli leží zabitý
bohatýr štítem pokrytý;
psi leží však u nohou jeho
a střehou pilně pána svého.
Jej sokolové obletují
10 a k němu ptákům poctivým
přiblížití se zabraňují.
A ještě k tomu tamto dolem

přibíhá plavá fena polem:
Ta, usednuvši nad hlavou,
líbá mu ránu krvavou.
I vyhrabavši po boku
pro pána jámu hluboku,
o jitřní v ní ho pochovala,
s klekáním sama dokonala.“

15

Dejž Bůh, by při posledním lůžku
20 tak věrné každý rytíř měl
psy, sokoly a takou družku.

79. Rytíř Pešík.

(Od Karla VI. Zapa.)

Ve vsi Komárově v kraji pražském, kde se znamenité železné hutě a nejvýtečnější slevárny v Čechách nalezají, stojí starobylý pevný a posud obydlený zámek bývalých komárovských rytířův z rodu Pešíkův, jejichžto erb ještě na mnoha místech v něm se spatřuje. Erb ten ukazuje uříznutou lidskou nohu, a 5 staří kronikáři původ jeho takto vysvětlují. Rytíř Pešík jednou i s vůdcem vojska českého byl jat a s ním do jednoho uvržen vězení, kdež oba, těžkými k sobě řetězy jsouce přikováni, bolestně očekávali rozhodnutí smutného osudu svého. Ale že jim, zvláště vůdci, všecka naděje k nabytí svobody zmizela, šlechtný Pešík, 10 chtěje vlasti k užítku zachovati svého vůdce, odhodlal se k neobyčejnému obětování sebe samého. Nohu svou k vůdci přikovanou nožem odříznul u kolena, a nuzně obvázal ránu svou, jemu, an přikovanou nohu Pešíkovu s sebou vlekl, oknem pomáhal ven ze žaláře na svobodu; což se šťastně povedlo. Pešík tajil a beze 15 vší pomoci náramnou bolest snášel dotud, až s jistotou mohl předvídati, že vůdce na útěku dosti daleko býti může a dostižení se obávati netřeba. Toto velikomyslné zapření sebe tak hnulo velitelem nepřátelským, že Pešíka co nejopatrněji dal léčiti a pak z vězení vyvesti na svobodu. Když pak se Pešík opět do 20 vlasti navrátil, král jej za příkladnou jeho věrnost obdaroval znamenitými statky, i pro věčnou hrdinského skutku paměť v erb mu udělil uříznutou nohu.

80. Chumelice a závěje v Alpách.

(Od Jos. Veselého.)

S výškou nad mořem přibývá i studena; čím výše se tedy v zimě po vysokých horách vystupuje, tím je sníh sušší a drobnější. S výškou však roste zároveň i prudkost větru, který na výšinách horských z husta se proměňuje v opravdovou vichřici, kdežto v údolí panuje 5 dokonalá bezvětrnost. Vichřice, sbírajíc drobný sníh, daleko jej unáší a nepouští ho dříve, leč když prudkost její ochábně anebo když náhle uhoří jiným směrem. Silný víchř žene sníh až na 60 stop do výšky, a to v takovém množství, že se povětrí 6—10 10 stop od země jako za husté mlhy zatemní a bílý prach k zemi

jako přívalem nějakým se sype. Vichrem se z míst některých sních do cela odnese a na jiných nahromadí kupami jako domy vysokými, z čehož povstanou závěje, podobající se k jespům mořského písku.

5 Nejděsnější chumelice takové zuřivají na hřbetech a planinách horských, kde vítr nejbujnější a spousty sněhu největší i nejsušší. Lidských životův bez čísla jimi zhynulo. Všecko se spojí proti pocestnému, zabloudí-li v takové době na hory. Vytla-
paná pěšina dávno je zaváta; nic mu neprospěje, zná-li běh její,
10 poněvadž nový již sních vysoko ji kryje. Brodění-se těmito prachovitými spoustami a jmenovitě prorážení závějí tak jest namáhavé i zdouhavé, že na trati několika set stop snadno celou hodinu promaříš; za nedlouho umdlí tu síla i sebe mohutnějšího muže; vichr shání ti sních takovou prudkostí do očí, že se domní-
15 váš cítiti píchání jehel; smysly tvé omračují se; změněný do cela obraz krajiny a zamčenost všeliké výhlídky nezřídka tě svede na nepravou cestu anebo mysl tvou aspoň naplní tesknou pochybností.

Obyvatelé alpští ovšem zimní cesty po hřbetech hor nazna-
20 čují tyčkami a prostřed delších cest stavějí domečky, kladouce do nich trochu dříví, aby nešťastník, vážna v chumelici, mohl tam se uteci a nad ohněm nových sil nabyti: ale pohříchu často i tyčky i domky bývají zaváty. Darma se unavený poutník staví na okamžení, aby se douškem kořalky posílil. Ještě kus se dále
25 brodí; ale konečně jej práce přemáhá, nesmírná mdloba jako olovem spouští se mu do kostí, smysly mu umrtvují, neodolatelná ospalost jej přepadá; i v skutku usedne, chtěje na chvíli podřimnouti, a usne, — aby napovstal více.

Až hrůza jest podívati se na ty, kdo notnou chumelici
30 přestáli; vlasy i vousy naježeny, část obleku a jmenovitě nohy všecky jsou omrzly, ba i sama tvář na větrné straně pokryta bývá tenkým náledím a obličej tak skroucen, že se člověk leká vlastního pohledu v zrcadle; svaly tak jsou ztuhly, že sotva lze žvatlati. Kdo v takovém stavu neopatrně vejde do teplé světnice,
35 na dlouhá léta odnese oznobeniny.

Za časův, když v Alpách ještě nebylo nynějších silnic a vešken tah národův obyčejně šel dosti přímo po prolukách hřbetů horských, podobné hospice nacházely se i na rakouských Alpách, jako jest podnes ona proslavená na sv. Bernardu ve Švýcarech.

Zdi těchto útočišť posud sice stojí, ale buďto se rozpadly ve zříceniny, anebo se proměnily v krčmy. Paneveggio, San Pellegrino a San Martino v Tyrolích patří k těmto druhým. Jakkoli však hluboko klesly naproti tomu, co za dávna bývaly, předce je poutník, přestáv chumelici, neméně srdečně vítá, jako druhdy obrněný křížák vítával hostinné hospitium anebo jako podnes Arab pozdravuje milostnou oazu hrozné své pouště.

Jen severovýchodní větrové přinášejí chumelice; neboť jsou nejsušší a ze suchých nejčastější. Z té příčiny chumelice bývají četnější na jihovýchodním úbočí Alp, a k jihu stávají se pořád prudšími i silnějšími. Na kraňském Dolensku a na jižním kraji Notraňska vystřídává je bóra.

Sněžné záměti velice jsou obtížny. Zavívají se jimi obydlí, jmenovitě pak silnice; neděle projdou, nežli se opět jezdit může. Sníh se vyhazuje teprv po chumelici; nebo dokud tato trvá, zmařila by se práce jedné hodiny za nejbližších pět minut.

81. Zemětřesení v Lissabonu l. 1755.

(Ze Světozora Šafaříkova.)

Zemětřesení toto, které téměř po veškeré Evropě se vztahovalo, jistě přičísti sluší k nejhroznějším, o nichž dějepis lidský připomíná. Jednak jím samým, jednak též povstalým z něho ohněm zničeno přes polovici Lissabonu a do 30.000 lidí života zbaveno. A není pochyby, že by se ještě mnohem větší počet obyvatelův byl stal obětí, kdy by vyšším řízením (byloť Věch Svatých) drahá částka lidu nebyla se nalezala vně města. Nebe bylo čisté a jasné i zdálo se zvěstovati krásný den, když mimo nadání, o půl desáté hodině raní, temný hřmot slyšán byl, načež hned následovalo nejprudší a nejsilnější zemětřesení, kterým se vše bořilo a řítilo. Větší počet nešťastníkův, kteří v tomto pohnutí země našli smrt, zbití a pohřbeni byli zbořením a sesutím chrámův, v nichž oni právě ke službám božím se shromáždili. Královská rodina šťastnou náhodou nalezala se na projížďce do Belemu, blízkého sídla královského. V paláci svém v městě by jistotně i oni všickni byli přišli o život. Za dvě hodiny po zemětřesení na třech rozličných stranách města vypukl ná-

ramný oheň. Bezvětří, až potud trvavší, náhle proměnilo se v prudký víchř, kterým záhubný živel tak se ode všad sesílil, že v krátkém čase všecko téměř město ulehlo popelem. Hned po prvním zátřesu, který v čas přílivu se udál, vody mořské nadobyčejně opadly a břehy opustily; avšak brzo potom vystupovaly zase na podobenství hor a v několika okamžicích stály zvýši 50ti stop u zámku belemského, vystavěného při vchodu do přístavu k upevnění a obhájení jeho; tedy o 40 stop výše, nežli kdy před tím pozorováno bylo. Kdy by moře bylo nazpět neopadlo, jisté jest, že by vzedmutím jeho celé město bývalo zalito a vytopeno. Půda zemská trnula a pohybovala se potom ještě po celý měsíc. Zdá se, že počátek toho zemětřesení byl pod tichým oceanem, neboť i vody moře tohoto samy nejináče jím byly zmítány jako suchá země. Anobř následky tohoto pohnutí vod zasahovaly i do těch okolí a krajin, kde nižádného zemětřesení nebylo znamenati.

Zemětřesení to šířilo se od Grönlandu až do Afriky, v kterémžto prostranství účinky jeho více méně byly patrný. Komárno v Uhrách do cela jím bylo zbořeno. V Němcích, ve Švédsku, v Norsku a ve Švýcarech pozorováno neobyčejně hýbání vod. Ve Francouzích, ve Španělich a v drahné částce půlnoční Afriky země se třásla. Anobř i v Americe pocitovány týmž časem následky tohoto zemětřesení. Na některých místech teplice přestaly na čas vydávati hojitelné vody, ku př. karlovarské v Čechách. Neobyčejný tento úkaz sprovázelo násilné pozdvižení mořských vod, čímž způsobeno obecné potopení a zavodnění pomorí evropského. V některých končinách moře po dvakrát náramně vysoko vystoupilo a tolikrát též zase opadlo. Řeka Tajo, nad kterou město Lissabon leží, rozvodnila se několikrát a zatopila rozvaliny zkaženého města. Později na místě starého vyvráceného města založeno a vystavěno nové sličnější a pravidelnější, kteréž teď přijímá Nového Města se vyznačuje a za nejkrásnější částku nynějšího královského sídelného města Lissabonu právem se pokládá.

82. Pilnost a Rozmařilost.

(Od Alše Pařizka.)

Pilnost a Rozmařilost umínily sobě jedna každá zvláště pro sebe dům vystavěti. Pilnost svůj příbytek tak zřídila, že vchod

do něho hrubě obtížný a trním zamezen se spatřoval, kdežto vnitřek nad míru byl příjemný a poklady všelikými naplněn. Naproti tomu Rozmařilost učinila přístup k obydlí svému velmi snadný a přímý; ale vnitřní jeho světnice tak zle byly spořádány, že lidem tam obývajícím na zdraví a živobytí škodily. Kdo tedy⁵ v těch domech svého štěstí hledati chtěl, nesměl jen hleděti na zevnitřní vchod neb přístup do nich, nébrž musel na vnitřní jich povahu pozor míti, by tudy seznal, zdali by tam šťastným čili nešťastným býti mohl.

Tak tomu i podnes jest. Pilnost nám z počátku obtížna a¹⁰ nepřijemna, ale pak liba a prospěšna: rozmařilost naproti tomu z předu snadna a lahodna, dále pak škodna a záhubna bývá.

83. Včely.

(Od Boleslava Jablonského.)

Patříž na ty čilé včely,
což je pudí z úlu ven?
Což je vábí z klidné cely
ku květinkám sterých jmen?

⁵ S nimi pestří motýlové,
každý stkvostně ozdoben,
letí jako průvodcové
na luh, sad i květný len.

¹⁰ Takto sem tam poletují,
jak mile zasvitne den,
sbírají a nelenují,
až vše klesne v tichý sen.

Pilně z květu všelikého
včely šťávu sbírají
a v tichosti úlu svého
sladký med vzdělávají.

Tyto květiněk milenky
následuj též duše tvá;
pilně snášej si myšlénky,
dokud chvíle příznivá.

Ssaj ze květův ducha lidu,
putuj v krásný boží svět,
a když přijde doba klidu,
vzdělávej duchovní med.

84. Sv. Ladislav, král uherský.

(Od Hugona Jana Karlíka.)

Ladislav, mladší syn Bely krále uherského, narodil se l. 1031 v Polsku. Po smrti staršího bratra svého krále Gejzy l. 1077 vyvolen byl králem. Byltě muž u všelikém ohledu výborný. Již v mladých letech nad míru se stkvěl tichostí, skromností, počestností, moudrostí, nábožností a láskou k chudým. Kdo ho koli⁵

blížeji znal, velikou veň skládal naději. Na tomto volení Ladislavův bratranec Šalamoun přestati nechtěl, ačkoli nespravedlivým jednáním a ukrutenstvím sám se byl připravil o přízeň a důvěru všech. Ladislav všemožně se snažil, aby ho upokojil, ale na darmo.

5 Šalamoun nejprve úkladem z světa zprovoditi chtěl krále, a když se mu to zhatilo, tu na pomoc proti bratrancu povolal Tatary, národ velmi surový a krvežíznivý. Ale Bůh Ladislavovi propůjčil vítězství. Od té doby Ladislav, požívaje žádoucího míru, hleděl v zemi dobrý řád a mrav upevniti a kleslou kázeň opět pozdvihnouti.

10 K tomu cíli vydal výborné zákony; ale rázněji, nežli zákony, živý v lidu působil příklad sv. krále. Ač denně mnoho hodin modlitbám věnoval, nestávalo se to nikdy na ujmu záležitostem zemským. V něm chudí, vdovy a sirotci přívětivého měli těšitele, štědrého pomocníka, laskavého otce. On vystavěl mnoho

15 kostelův, mezi nimiž nejznamenitější byl kostel varadinský. Při všem, co činil neb prikazoval, jiného neměl úmyslu, než aby čest boží rozmnožil a svatou jeho vůli naplnil. K nepřátelům byl velikomyslný a milostivý, ale když šlo o práva církve a vlasti, srdnatý a statečný. Slavně zvítězil nad Poláky, Rusy i Tatary,

20 a pod své žezlo přivedl Charvatsko i Dalmácii. Pověst o svatém králi roznesla se i do jiných zemí. Práví se, že kurfirštové němečtí, prohlédajíce ke vznešeným jeho ctnostem, i koruny císařské jemu podávali, čehož on v skromnosti své nižádným způsobem přijmouti nechtěl. Tím radostněji přijal správu nad vojsky, která

25 roku 1096 do zaslíbené země táhnouti měla, aby jí z rukou nevěřících vydobyla. Nežli však překročil hranice zemí svých, roznemohl se nebezpečně. Znamenaje, že se více neuzdraví, obeslal k sobě pány zemské, umluvil s nimi, aby po něm na trůn povolali Almoše, syna nebožtíka bratra Gejzy. Potom své zboží a poklady pořídil

30 ku prospěchu chudým a kostelům, s největší skroušeností přijal svátosti a l. 1095 dne 30. července život svůj dokonal. Papež Coelestin I. 1198 prohlásil jej za svatého.

85. Kamelie.

(Od. Fr. L. Čelakovského.)

Jak lahodiš tak přívětivá oku ve trudu zimním!
Každý rád první místo po růži ti dá.

86. Z cestopisu po Norsku.

(Od Jos. Pečírky.)

I.

Štěstí mi přálo. V neděli z Kodaně jezdívá poštovská loď mořská do Kristianie; poněvadž sem v sobotu přijel, nebylo mně dlouho se meškati. I vstoupil sem tedy na loď nazvanou Nordkap a po moři pokojném za krásného počasí plul sem k Norsku, Švédy neustále maje po pravé straně. Plavba taková je přerok-⁵ košna, zvláště koná-li ji pocestný ponejprv. Moře s paprskem slunečným v nejkrásnějších hraje zelených barvách, a není-li příliš hluboké, stkví se průzračná voda jeho jako ohromný křišťálový palác, příbytek to nejkrásnějších vodních tvorův a dějiště nejlíbeznějších báchorek. Jako duchové v živlu jasném plovou¹⁰ tichouunké meduzy, živé to květiny krásné violové barvy. Byliny mořské ukazují neobyčejnou přeladnou zelenost, a možno-li spatřiti i mořskou zvěř, ana se mezi nimi pohybuje, aj tu bývá obraz tím rozkošnější.

Dlouho sem jel podle břehů švédských; teprva druhého dne¹⁵ večer spatřil sem půvabné ostrovy norské, stkvoucí se v podvečerní růžové páře. Záliv kristianský, do něhož sem vjížděl, táhne se skoro celý stupeň šířky do země. Místem je velmi úzký, všude pak plný překrásných ostrovů. Pocestný se diví, kterak se loď mezi nimi proplesti může; ale v tom okamžení, kdež se domnívá,²⁰ že loď ke břehu přiraziti musí, obrátí se tato poněkud v pravo nebo v levo, a krajina nad přešlou půvabnější prostírá se před zrakem jeho. Teď teprv vidí, že to, co měl za pevnou zem, nic jiného není nežli několik vedle sebe ležících ostrovů, moře pak mezi nimi že bylo zakryto.

Třetího dne plavby, totiž 21. máje, byl sem v Kristianii,²⁵ hlavním městě norském. Město, asi 65 tisíc obyvatelův čítající, v novějších časech povstalé, v stavbách svých neposkytuje sice nic velikolepého, ale leží na konci zálivu v pěkné kotlině mezi vysokými vrchy. Pro svůj účel nalezl sem tam mnoho zaměstnání,³⁰ a poněvadž pohostinnost Normanův velika jest, uběhlo mi deset dní velmi rychle, příjemně a k poučení mému prospěšně. Všickni učení mužové v Kristianii mluví buď německy nebo francouzsky, a tak jest pro počátek dorozumění snadné. Za krátký čas může se přichozi tolik norský naučiti, aby se smluvil i s lidem. Peníze³⁵

norské nejsou podobné k našim. Tolary norské dle našich peněz mají 2 zl. 36 kr. ceny a dělí se na 5 mark, každá marka na 24 šilinky. Srovnáme-li norskou s naší mincí, tedy je marka tolik asi co 47 kr. a šilink co 2 kr. r. č.

87. Kanárek.

(Od Jana Krejčího.)

Milým společníkem jest kanárek, jež rovnou láskou chová i boháč ve stkvostné síni i řemeslník v hlučné dílně.

Z čeledi pěnkav jsa rodem a původně na blažených ostrovech kanárských domovem, nade všechny své příbuzné předčí největšími vlohami, a jako by se ještě více zalíbíti chtěl, špinavě zelený oděv mění u nás v krásně žlutý nebo zelenavě zažloutlý.

V povaze své kanárek jest podivu hodný; jestiž rozumný jako čáp, zlostný jako hus a učelivý jako psík. V malém očku jeví se mu čtveračivost a dobrota; hlavička jest útla, postava těla slušna, celé chování příjemno. Výborně vyvinuty sou všechny smysly jeho; paměť, obraznost a zvláště hudebnost u žádného se ptáčka nenalezají tou měrou spolu sloučeny jako u kanárka.

Kanárek k hudbě jest zrozen. Avšak jenom samci provozují toto umění; samičky pouze se starají o domácí hospodářství. Již v útlém mládí se kanárek zpěvu učí od starého. Pozorně poslouchaje, namáhá se hlas jeho napodobiti; ba i cizí hlasy, zpěv slavíkův, skřivanův, hvizdot svého pána a písničku kolovrátkovou zdrží v paměti a po čase ji dokonale opakuje.

Velmi rád zpívá ve společnosti jiných ptákův, ač jestli tito lépe nebo hlasitěji nezpívají nežli on. Uslyší-li jiného ptáka zpívati, honem mu odpovídá. Pověsíme-li do pokoje klec s jiným ptákem, hned se po něm ohlíží a neustále hlavičkou po něm kroutí. Pakli se nový příchozí ozve, nelení mu odpovídati; začne-li zpívati, zpívá také a sice vždy hlasitěji nežli soused. Zpívá-li druhý ještě hlasitěji, namáhá všechny síly své; nižádným způsobem se poddati nechce. Dva kanárkové, jsou-li dobří zpěváci, klecí svých vedle sebe ani míti nesmějí; sice rozhněvá se jeden, jakmile druhého zpívati zaslechne. Jízlivě naměřují pak proti sobě zobáky, a k boji jsouce odhodláni, rozevřají proti sobě křídla. Mluví-li lidé v pokoji na hlas, ihned se jnou zpívati a sice pořád hlasitěji,

že svého slova slyšeti nebývá. Na zakřiknutí umlknou sice okamžením, ale za chvíli počne se opět hlasitý jásot jejich

Všelikým, často k víře nepodobným kouskům naučí se tento pták. Nejsnadněji přivykne si vodu k pití vytahovati v malém okovu. Uchopí zobákem niť, zadržuje ji jednou nožičkou⁵ i opětuje to tak často, až okůvek nahoru je vytažen a žízeň uhašena. Ale vždy jej náhle dolů pouští, nemysle na to, že by se niť mohla přetrhnouti. Ještě divnější jest vystřelování z malého děla, které přivázanou na dřívku žhoucí hubkou zapaluje. Proti své přirozenosti tu přivyká silnému a náhlému výbuchu. Naučí¹⁰ se jednotlivá písmena znáti; na nepatrné pokynutí pánovo oznamuje, která z osob ve společnosti jest nejsličnější, která nejstarší. Ba, jak sme nedávno v Praze viděli, naučil se jeden kanárek i na kytáře po jistých strunách poskakovati a tak zahrávati. K rozkazu pána svého tahá vozíček, a sám se pak svléká ze¹⁵ svých pochev. Mimo to provozuje tisícero jiných kouskův, jejichž ukazováním celé rodiny chléb sobě vydělávají. Někdy ovšem bývá také svéhlavý a prostřed hry nechce dále; ale malým potrestáním (ku p. stisknutím rukou), ještě snadněji pak dobrým slovem, opět ho lze přiměti k poslušenství. Též jen trpělivostí a dobrotou dá²⁰ se cvičiti takořka hravě, nikoliv nucením. Že kanárkové sny mají a ze sna zpívají počínají, je věc známá a velmi zajímavá; neboť málo zvířat na rovném stupni s kanárkem tolik má paměti a obraznosti, aby sníti mohly.

Kanárek v skutku má citlivou mysl. Snadno přilne k člo-²⁵ věku, svému příteli; ale některý se mu v duši protiví.

V podivném odporu jest necitedlnost k lahodám samostatnosti, kterou kanárek záhy v mládí jeví. O svobodě skřivana poletujícího nad vlajícím polem, slavíka klokotajícího v temném houští, nemá ani zdání. Též ve vlasti své, na krásném³⁰ ostroví kanárském, rád se drží obydlí lidských, skoro jako náš vrabec, a u velikých hejnech je obletuje.

Za to jeví jistou odhodlanost, ba i odvážlivost. Bojovně staví se proti psu, ale též se s ním spřátelí a rád si s ním zahrává.³⁵

Podivuhodné jest, jak rychle se kanárek zpacmatuje z leknutí. Když klec jeho náhodou dolů spadne na zem, omráčí se leknutím a zůstane natažen jako mrtev; ale brzo se vzkřísí a zpívá i skáče zase, jako by nic se bylo nepříhodilo. Více ho již zastrašiti

může kočka; též rána střelná. S touto jeho povahou též souhlasí, že okamžením znamenitě rozzlobiti se může. Když r. 1836 ve Švýcarsku zemětřesením v noci se zatřásla klec, v níž dva kanárkové byli, jeden z nich bezpochyby myslil, že od druhého ze spaní byl probuzen, i zuřivě jej přepadna, všecka mu z ocasu péra vytahal, ba oškubal ho tak, že nevinný jeho soudruh zůstal z části holým.

Horale tyrolští, důmyslní a přívětiví k zvířatům jako všickni obyvatelé hor, ode dávna již obírají se cvičením kanárek ve zpěvu, učíce je velikému množství písní, načež je rozesílají po veškeré Evropě až do Petrohradu a Cařihradu. Jimi hlavně rozšířili se po našem dílu světa, jimi seznámili sme se s příjemnými vlohami tohoto ptáčka.

Kanárek přes svou útlost dosáhnouti může znamenitého věku; máme příklady, že i 20 let žil. Když zpěvný bezúhonný život jeho ku konci se chýlí, umírá velmi krásně. Krátce před smrtí zdá se býti do cela zdrav; náhle pak po trudné mysli jeho pozorovati, že onemocněl. Zdá se, jako by tušil smrt, právě jako labuť; vydáváť jemný polohlasný zvuk, skrčí se, složí hlavičku pod křídla, a mlčky spadna dolů, natáhne se ještě jednou a již vyhaslo žití jeho.

88. Polednice.

(Národní pověst od Karla J. Erbena.)

U lavice dítě stálo,
z plna hrdla křičelo.
„Bodejž si jen trochu málo,
ty cikáně, mlčelo.“

„Poledne v tom okamžení,
otec přijde z roboty:
a mně hasne u vaření
pro tebe, ty zlobo, ty!“

„Mlč! hle husar a kočárek! —
Hrej si! — tu máš kohouta!“
Leč kohout, vůz i husárek
bouch, bác! letí do kouta.

A zas do hrozného křiku —
„I bodejž tě sršeň sám!
Že na tebe, nezvedníku,
polednici zavolám!“

„Pojď si proň, ty polednice,
pojď, vem si ho zlostníka!“
A hle, tu kdos u světnice
dvěře zlehka odmyká.

Malá, hnědá, tváří divé
pod plachetkou osoba,
o berličce, hnáty křivé,
hlas — vichřice podoba:

- 25 „Dej sem dítě!“ — „Kriste Pane! Již vztahuje po něm ruku —
odpusť hříchy hříšníci!“ matka tisknouc ramena:
Div že smrt jí neovane: „Pro Kristovu drahou muku!“
ejhle tuť — polednici! klesá smyslů zbavena. 40
- Ke stolu se plíží tiše Tu slyš! jedna, druhá, třetí,
30 polednice jako stín: poledne zvon udeří,
matka hrůzou sotva dýše, klika cvakla, dvěře letí:
dítě chopíc na svůj klín. otec vchází do dvěří.
- A vinouc je, zpět pohlíží — Ve mdlobách tu matka leží, 45
běda, běda dítěti!
35 Polednice blíž se plíží, matku vzkřísil ještě s těží,
blíž, a už je v zápětí. avšak dítě — zalknuté.

89. Z cestopisu po Norsku.

(Od Jos. Pečírky.)

II.

Z hlavního města vydal sem se do Bergův, města námořského, založeného od Hanseatů, o něco menšího než Kristianie, které však jest prvním sídlem obchodu norského. Mohl sem sice po moři okolo břehův plouti, než volil sem, pokud možná, poznati i zem. I pustil sem se tedy po suchu a vykonal tím způsobem 5 cestu za svého živobytí nejobtížnější a nejkrásnější.

Z Kristianie do Bergův je skoro osmdesát našich mil. Na silnicích, kudy mnoho pocestných přejíždí, sedláci ještě mají obyčejné káry se sedadlem; kde však pocestný málo kdy se ukáže, tam nemívají jiného povozu leč prkenný truhlík o dvou kolech, 10 na kterém i kámen i hnůj vozí. Truhlík ten je asi šest neb osm palců hluboký, na prostředek se přibije prkno a na prkno vsedne pocestný, kolena skoro až u brady maje. Jeda po kamenité cestě přinucen jest držeti se oběma rukama, aby nespadol a na příkré skále krk nesrazil, anebo v hluboké mnoho set stop pod ním 15 bouřící řece nebo v černém jezeře neutonul. Strasti tyto nahrazují se však vrchovatě rozkošemi jiného způsobu. Slovy nelze vyličiti rozmanitost, krásu a velebnost krajín, kterými se jede. Ustavičně pocestný zrak svůj napíná na hory zelené a sněžné, na skály holé, ohromné, na lesy bujné, na vody pávabné, na 20 doliny úrodné, na vodopády velebné, a domníváš-li se, že nic již

krásnějšího bytí nemůže, náhle se povoz uhne v pravo nebo v levo, a nový zázrak boží uchvátí zrak a celou duši tvou; jako ztrnulý zarazíš se, oko tvé lpí připjato na úkazu novém, velikolepém, a z hlubokosti duše vzdechněš po dlouhé chvíli.

5 Zvláštního rázu jsou osady norské. Hospodářská stavení stojí každé o sobě, ale vypadají jako malé vesnice. Zálezejí předně z bytu hospodářova i rodiny jeho, a to je zvláštní o sobě stojící dům; druhé stavení stojí též pro sebe a je určeno hostům; někde bývá pro čeládku též zvláštní stavení; opět jiný dům je špižírnou 10 neb zásobárnou; též zvláštní stavení je určeno k vaření; k tomu připojme stáje na rozličný dobytek, stodoly, kolny, stavení na zimní píci, a malá ves je hotova. Stavení od stavení stojí vzdáleno pro nebezpečnoství ohně, a každé založeno na dřevěných sloupech téměř dvou stop zvýší, kterých bývá v zemi asi šest zaraženo; 15 pak-li stavení dlouhé, bývá jich více. Každý zámožný sedlák obyčejně několik domkářů mívá na svém gruntě. Domkáři ti bydlejí v chaloupkách sedlákovi patřících, užívají kus jeho pole, z cela od něho jsouce živi a závisli, i musejí za jistou mzdu v hospodářských pracech pomáhati, kdykoli jich potřebuje. Skutečných 20 vsí podle našeho způsobu v Norsku není, a města se nacházejí toliko na břehu mořském, kromě jednoho v nových dobách vnitř země založeného, jehož jméno je Lillehammer.

90. Vinař.

(Od Josefa Nejedlyho.)

Vinař, maje z toho světa jíti,
syny k posteli své zval:
„Milé dívky! bysto mohly šťastny býti,
otce svého ještě v hrobě ctíti,
5 snažnou péči na sebe sem bral.
Poklad, kterýž ve vinici leží“
V tom svou duši Pánu Bohu vzdal.
Pochovavše otce, všickni běží
zlatých hledat pokladů.
Každý kopá, hledá, kde co leží,
10 pole, háj a zahradu.
Ale běda! nikdež není
zlatý poklad k nalezení.

Zatím jaro v nové spanilosti
 úrodu svou na zem vylilo,
 pole bohatstvím a krásou odilo.

15

Vidouc bratří s veselostí
 vinici svou krásně kvěsti,
 počali řeč mezi sebou vésti:

„Práce jest ten poklad, kterýž umíraje
 milý otec zanechat nám chtěl.“

20

K práci, otce svého žehnaje,
 k práci hned se každý z bratří měl.

91. Kamzík a svišť v Tatrách.

(Od Ludv. Zeisznera, přel. J. J.)

Nejen rostliny horské pokrývají hole Tater, ale i zvláštní zvířata čtvernohá se na nich plemení. Jako na všech horách evropských mírného zeměpásu, tak i na Tatrách žije kamzík či divoká koza a svišť.

Kdekoli se hory vznášejí do znamenité výšky a pod ostrým podnebí vlastní rostliny alpské rostou, tam i kamzík má dědinu svou. Cestovatelé, třeba všecken svět daleko široko scho-
 dili, nikde předce kamzíka nespátřili v rovině. S nevyrovnanou švihlostí těká po všech horách evropských, vynikajících tak vysoko jako Alpy. V Karpatech jediné prostřed nejvyšších skal-
 natých turní tatranských zahrnuje se a pobývá; zřídka kdy sestupuje na nižší vrchy do kosodřevin. Na štítech horských nalezá zamilovanou píci svou. Jen když zima vši ostrotou pano-
 vati začne, scházívá do lesů, stýkajících se s holemi. Ve dvou částech Tater nalezají se kamzíci, totiž v skupině nejvyšších hor
 mezi vrchy Mořského Oka, Svinnice, Kriváně a Lomnického štítu, pak u Roháčův, skupině to od předešlé na západ ležící. Mezi těmito štíty vyvstávají menší vrchy 5000 do 6000 stop vysoké, po kterých kamzíci rej vedou, z jednoho sídla svého na druhé přecházejíce. Počet kamzíků v Tatrách rok od roku se zmenšuje:
 ode všad je střelci honí a za každý rok jich několik zastřelí. Kolik bylo možné vyptati se od střelců, majících zdravý soud o věci, není těchto zvířat v celých Tatrách více než sto, a možná že ještě méně.

10

15

20

Honba na kamzíka obtížna je a nebezpečna. Kdo nemá odvahy choditi nad nesmírnými propastmi, nechať se na ni nevýdává. Mnoho hodin třeba po drsných kamenech vystupovati. Střelci vyhlédnou si průliny ve skalnatých hřbetech, a tam stojí, čekají na kamzíky, jižto, vyplašení byvše z pokojné pastvy skrze lidi schválně k tomu vyslané, utíkají po známých svých prtech. Prti říkají chodníkům, po stráních hor od pasoucího se tam dobytka vydupaným. Tudy kamzíci s nevýslovnou prudkostí prchají ke strmým turním. Když se zblíží ke střelcům na čekání stojícím a první rány padnou, aj tu polekáni zaměřují bleskem k povědomým rozsedlinám, aby utekli do odlehlejších dolin. V kyapném tom nápadu nejeden střelec, stoje na nebezpečném stanovisku, vzal za své; neboť kamzík v největším úprku poráží všecko, co mu koli přijde v cestu. V tu chvíli nezbyvá k ochranění leč jeden prostředek: střelec co nejrychleji položí se na zem, a splašený kamzík jej přeskočí. Nádherný to pohled, když kamzík, utíkaje smrti, žene se na strmé turně! — Maso kamzičí je chutné; dobře-li ustrojeno, rovná se srncímu.

S kamzíkem na vysokých horách žije svišť. Zvláštní to zvěřátko vypadá jako by ze dvou složeno bylo. Hlavou podoben jest k myši, ostatním tělem k medvědu. Horalé jej svištěm neb svišťákem nazývají od jeho štěkotu; jednotlivé totiž hlasy štěkání jeho tak jsou krátké, že mají velikou podobnost k svistu čili hvizdu. Chovaje tatranského sviště ve svém pokoji, mnohokrátě přsvědčil sem se o tom. Když žádal žrádla a málo mu bylo dáno, tehdy jednotlivé tóny po jistých přestávkách vyrážel. Jest to velmi kratochvilné zvíře a zdomáčkuje výborně. Ač jest obyvatelem nejdivočejších končin, předece cukroví má radší než zelné listí, sladké nápoje radší než studničnou vodu. Svišť veliké chápavosti nemá. Savojané učí ho tancovati. Vypuštěn byv na svobodu, snadno opět divočí. Když sem sviště po celou zimu a polovici leta okroceného pustil do zahrady, začal kopati náramné díry, denně více zdivočoval a přicházel jen, když se mu žrátko podávalo. Na holích tatranských hrabe si svišť velmi dlouhé díry, vystělá je mechem i travou, a podobně jako mnoho jiných zvířat na zimu usne. S koncem leta do jam svých snáší hojné zásoby kořínků; ztučněv jimi, dochází neobyčejné tloušťky. Tu pak usne na zimním svém pelechu a teprvé z jara probouzí se všecek zhubeněly. V teplém pokoji jsa chován, neusne. Pozoroval

sem jen, že v prosinci a lednu velmi byl smuten a málo co jedl; v únoru zase k nepřírovnání byl živější a veselejší. Následující zimu držel sem ho pod širým nebem; tu zahrabal se do sena a spal čtyři měsíce. Když svišt, vleza do jámy, zabere se do zimního spaní, vykopávají ho Podholané; sádlo z něho vyškvařují a za nejuvornější lék na rozličné choroby draho cení. Spolu s kamzíkem žije svišt v celých Tatrách nad rozhraním stromů; na nižších Tatrách sám toliko obývá pod nejvyššími horami Soliskem a Djumbírem.

Tatry vlastní, mimo tato dvě, nemají žádných zvířat, ježto by zvláštního vzpomnutí zaslubovala. Vlk a medvěd z Liptova a z Oravy přicházejí do lesů pod holemi ležících; onen krade ovce, tento dusí koně. Ve vlastních Tatrách škodná ta dvě zvířata se nezahyzdují; neboť za letních měsícův všechny lesy jsou plny pastýřův, v zimě zase panují ostré mrazy a potravy se nedostává.

92. Chmúra.

(Od Alex. Puškina.)

Opozdlá chmúro bouřky pominulé!
 Jediná se vznášíš na nebes kupule,
 jediná stín plachý steleš na krajinu,
 jediná nám kalš zjasnělou hodinu!

Kruhem si nedávno nebe obléhala,
 žhavých bleskův šlehem hrozně je svírala,
 temný hromu rachot z tebe se ozýval,
 zprahlý vedrem obor deštěm tvým okřival.

Dosti již, ukryj se! Skončenaf tvá dráha,
 země občerstvěla, rozprchá se vláha;
 větřík, jenž láskovně zahrává v lupení,
 brzo s klidných nebes sžene tě sklepení.

93. Z cestopisu po Norsku.

(Od Jos. Pečírky.)

III.

Bylo prvního dne po výjezdu z Kristianie, když sem se dostal do údolí Ringerige, kteréž asi čtyři míle od hlavního města leží. Ptám se chlapce po „Dronningens Udsigt“ (t. j.

výhlídce královnině); ochotně mne vedl na prosté místo, odkud je rozhled na krajinu, který do jista patří mezi nejkrásnější na světě. Člověk žásne, nevěda, kam by zrak nejprvé obrátil. Dole asi 1500 stop pod tebou leží široké jezero s zelenou vodou a 5 nesčíslným množstvím menších i větších ostrůvkův; každý z nich je úrodný, porostlý bujným stromovím, lukami zelenými a krásným osením; každý kámen, by hlavu jen jako klobouk z vody vynořoval, nese strom neb křovíčko, jehož kořeny po stranách a skulinami kamene vinou se do vody. Břehy jezera toho, Tyrifjord 10 nazvaného, kam jen zrak dostihne, až k samé hladině jsou zeleny, a prostředkem vody na přič vedena je silnice, na níž vozy, potah a lidé tak malinkými se býti vidí, jako dřevěné hračky, jež dětem dáváme. Slunce na vodu jasně svítí, a prsa pozorovatelova tajnou prudkou toužebností trnou po oné cestě, která se prodlužuje 15 bohatým údolím, zpestřeným kupami červených stavení. Dále na zad zelenají se hory s hustými lesy, homole vedle homole. Za nimi pyšní se druhá řada podobných vrcholů, jen že zelenost lesův zastřena modrými závoji. Za modrými vrchy vypínají se dále ještě hory šedé; nejzáje pak, kde u veliké vzdálenosti nebe 20 k zemi se kloní, celý ten obraz objímá řada velikánův s bílými starými hlavami, jejichžto sněhové šediny žlutavě se skvějí v jasném slunci. A daleko na západ po levé straně, hle co to? Jsou-liž to mraky či hory? Hory jsou to. Dvě, tři, čtyři řady sněžných obrů, vždy výše nad sebe se tlačících, — jest to maje- 25 statný Gaustafjeld v okrese thelemarském. Asi deset mil vzdálen jest od tebe a předce srdce tvé naplňuje úžasem a podivem. „Ó kéž bych mohl tam býti!“ — tak se ozývá tajný hlas v duši tvé a s truchlivostí téměř odvracíš oko od něho: cesta tvá vede jinudy, ohromného Gausta třeba nechat v levo.

30 Ó jak krásný jest obraz ten! Ještě jednou blud opojené oko po rozkošné krajině. Ale kam nejprvé obrátiti vzhled: na zrcadlo-li zeleného jezera či na líbezný jeho ostrovy, na kvetoucí luka či na husté osení, na temný les či na modré hory, na břehy vodní či na utěšené dvory, na sněžné-li velikány či na roman- 35 tické skály? Skřivan pěje raní píseň, nikoli však nad hlavou tvou, — tak vysoko se nevznáší, — pod nohama tvýma chválu vzdává Hospodinu; čekany pastýřů ozývají se s hor a zvonce stad slyšíš kolem sebe. Kam oko pohlédne koli, všude spatřuješ věci neobyčejné, zázračné, líbeznost a sílu, divokost a úrodu,

krásu a velebnost! Celý den seděl bys na prkenné lavičce a oko tvé ustavičně by nové libé předměty nacházelo, ba stokrát bys mohl patřiti na údolí Ringerige a s velikou radostí spěchal bys tam opět a opět!

94. Míra.

(Od Ad. Mickiewicze.)

Po hovoru obyčejné
mudřec lidí cení:
těch, kteří jsou umem vyšší,
poznává z mlčení.

95. Podobenství Menenia Agrippy.

(Od Dan. Adama z Veleslavína.)

Jednoho času pozdvihla se v Římě obec proti pánům z toho, že se obec domnívala, že je páni a bohatí příliš stěžují a sužují. A protože, nechtějice toho dále snášeti, vytáhli ven z města u velikém množství a položili se na jednom vrchu, kterýž „horou svatou“ nazvali. Vzali své zbroje s sebou i jiné potřeby, nejinak než jako by chtěli polem ležeti a s nepřátely se potýkati. I byl k nim od pánův k jednání míru a pokoje vyslán Menenius Agrippa. Ten zase obecný lid velmi krátkou, ale rozumnou řečí spokojil a k tomu, že se k obydlím svým do města navrátili, přivedl. „Některého času, prý, údové těla lidského v nevoli byli a nesrovnávali se za jedno, ale, hněvajíce se na žaludek, že by on sám v prostřed těla nic nedělal, než jejich prací, pečí a posluhováním živ jsa, rozkoše své plodil: spikli se a snesli se na tom a tak mezi sebou zavřeli, aby mu dále ničehož k živnosti jeho nedodávali a jemu ku pohodlí v ničemž nepracovali. A protože poručili rukám, aby pokrmu k ústům nedonášely; ústům, aby dodaného nepřijímaly; zubům, aby přijatého nežvýkaly. Ale v tom hněvu, chtěvše skrotiti žaludek, sami spolu jiní údové, a tak; všecko jiné tělo churavěti a hubeněti počalo. I poznavše z toho, že by tou měrou všickni zhynouti musili, a že i žaludek velice posluhuje lidskému tělu, neméně krmě a živě jiné údy jako sám sebe, když na všechny strany dodává užitečného pokrmu a dobré krve, již se člověk sílí a živ jest: smířili se s ním a dodávali

mu zase potřeb k živnosti. Od té chvíle jsou zase v přátelství a v svornosti, tak že, otážeš-li se nyní ucha, co dělá oko, odpoví: mně vidí; a oko dí o uchu: mně slyší; a ta obě o rukou odpoví: nám pracují; jako i ruce o uších a očích: nám slyší a 5 vidí; a o nohou: nám chodí; a všickni spolu údové o žaludku: nám jí a pije, nám živ jest, nám pokrmu zažívá. Sumou, všickni údové v zdravém těle svorni jsou, radují se spolu a v neduhu trpí spolu.“ Z kteréhož předloženého podobenství lid obecný porozuměv, že jest nedobře učinil, snesl se přátelsky se pány o 10 všecko a domů se navrátil.

96. Žaludek a údové.

(Od A. Jar. Puchmajera.)

V ona drahá léta
krále tuším Hladoleta
v člověku se stala v marné vzpouře
záhubná a pošetilá bouře.
5 Bylo v něm až potud dávné
království a panování správné.
Každá částka v stejné společnosti
k všeobecné potřebnosti
právu svému podléhala,
10 ráda, co jí náleželo, dala.
Až se jednou údy sřekly,
že jho těžké dost již dlouho vlekly,*
reptajíce na žaludek,
že jen sedí, dřepí jako dudek;
15 ony vždy že musí sbíratí a pracovati,
on pak lenoch že chce z hotového požíratí.

Hned se rázem spiknou na něho:
„Nač pak máme, dějt, toho darmojeda pástí?
Nedodávejme mu ničeho!
20 Hlava již se nesmí myslí mástí,
nohy nesmí chodit, a ramena
nižádného zdvíhat břemena;
složí se i ruce; slovem, v té době
každý buď sám sobě.“

Vyschnul, chřádnul, hynul žaludek: 25
 vizme však, co za nerozsudek!
 Puls již ledva bije, ústa posvadly,
 nohy soslábly, oči zapadly,
 svisla ramena i celé tělo
 umrtvělo. 30
 Poznavše svou zkázou údy hned,
 žaludek že není darmojed,
 že, krev dodáváje žilám,
 k zdraví je vede i k silám,
 v čem když jemu posluhují, 35
 že i vlastní život posilují:
 daly sou se zase pospolu
 do obvyklé práce mozolů,
 tak že jako prvé dávné
 v člověku se stalo králování správné. 40

97. Závist.

(Od Bavora Rodovského z Hustiřan.)

Závist plodí lež, vzbuzuje sváry, různice, nevole a činí zlé věci, jest kmenem všeliké nešlechtnosti a všech hříchův příčinou. Závist také plodí utrhaní, utrhaní nenávisť, nenávisť křivdu, křivda nelibost, nelibost hněv, hněv protivenství, protivenství nepřízeň, nepřízeň boje, bojové ruší a kazí práva, s snižují obecné dobré, rozptylují království, země a krajiny, boří pevná města, zámky i hrady.

98. Shoda.

(Od Ad. Mickiewicze.)

Pravý mistr v takovém jen
 sboru s chutí píše,
 kde ví jistě, že s souhlasem
 jeho se hlas sleje.

99. Hlemýžď.

(Od Emanuela Purkyně.)

Kdož nezná hlemýžďův? Již děti je znají, zahrávají sobě s nimi a diví se zvláštnímu jich pohybování. Více zajisté, nežli u kteréhokoli zvířete, člověk má příležitost seznámiti se s tímto tvorem, aspoň s povrchní podobou jeho. Žádné jiné zvíře tak se, jako hlemýžď, pokojně na všechny strany převraceti a ohlédati nenechá. Mírný náš domonoš neodletuje nám jako pták neb motýl, neutíká jako zajíc a jelen, nestraší nás hrozícími pohyby jako had, ani jako ryba pod vodou se skrývá. K hlemýžďi směle se můžeme přiblížiti; nekouše, neotravuje, nýbrž po malounku plazí se u nohou našich s lenivostí u přísloví vzatou.

Pomalů leze hlemýžď po větvích a po zdech. Tělo jeho, vráskovitou kůží pokryté, podobu má ploského červa a zdá se býti nepohyblivé; jen spodní plocha (noha) ustavičným vlněním pomalů je dále vleče. Zvláště krásně se to ukazuje na hlemýžďi, když po sklenici leze. Tu vidíme, jak hladkou sliznatou nohou ke sklu se přisává a pohybováním vlnovitým jako pijavka dále se ubírá. Také hubu nám ukazuje šněk ve sklenici uvězený. Nalezat se na konci hlavy a má čtverhranou podobu. Podáme-li mu lístek, objeví se černá zoubkovatá čelist, jižto hbitě do zelí se zatíná, až slyšení je chřest. Tak pohybuje se hlemýžď líně travou v lese, žvýkaje a v taktu kloně i zdvihaje rohy, na kterých černá očka sedí jako strážce na hlídkách. Pod nimi ještě viděti dvě kratších rohův bez oček, pouhá to tykadla, jimiž ohledává půdu své dráhy. Při tom se skořepina od jedné strany ke druhé hýbá, jako by ještě nebyla přivykla jízdě na hlemýžďích zádech. Tu na jednou napadne někomu, aby vyskoumal, zdali šněk v růžkách má cit nějaký. Dotkne se oček, a ihned celá podoba se proměňuje, rohy se krotí a konečně, když jim i tu pokušitel nedá pokoje, zkracují se a mizejí v hlavě. Trvá-li škádlení ještě déle, choulí se předeck do skořepiny víc a více. Široká noha s obou stran se skládá, všecko se táhne do domku, až konečně jen očásek ještě ven čouhá. Pěna kypí z domku a zahaluje otvor jeho jako závojem. Kam se poděl šněk? Je-li snad domek dutý? či skrývá se hlemýžď do něho jako pes do boudy? Nikoliv, odpoví znatel. Hlemýžď v domku má svá střeva. Domek není vedlejší nepodstatnou

částkou těla jeho, nýbrž náleží k samému tělu, ukrýváje nej-
důležitější ústroje vnitřní.

To vše, jakož i podivná podoba hlemýžďova, která nesou-
hlasí se žádným jiným obyčejným zvířetem, ukazuje k tomu, že
mezi živočichy drží zvláštní místo. Jíme-li hovězí maso, obí-
ráme-li ptáka, vždy se nám naskytují kosti. U ryb jsou kosti
a kůstky skoro nebezpečny. Hlemýžď zase, třeba bychom ho
anatomicky neskoumali, na první již pohled ukazuje nám, že
kostí nemá; neboť kosti by mu pohybování na všechny strany,
jakož i skrácování a roztahování těla činily nemožným. Hlemýžď¹⁰
nenáleží tedy do třídy pateřníkův čili zvířat, obratli a kostrou
vnitřní opatřených, ku kterým patří ssavci, ptáci, plazi a ryby.
Namane se nám snad, že raci, brouci, včely, mouchy atd. rovně
jako hlemýžď opatření bývají tvrdou skořepinou. Ale raci a hmyz
po celém těle pokryty sou brněním, které jim slouží ku podpoře¹⁵
svalů. Každá nožka, každé tykadlo, i sám dřík rozdělen jest na
články a kroužky. Hlemýžď zase kromě své nepohyblivé škořápky
všecek jest měkký, aniž nám ukazuje určitých článků; neboť se
na něm může všecko podle libosti stahovati, skrácovati i vystrko-
vati. Nemůžeme ho tedy počítati ke členovcům, kam náležejí²⁰
hmyz a raci. Tedy by snad pro své ohebné nečlánkovité tělo
náležeti mohl do třídy červů, k pijavkám a žížalám? Čtenář si
při tom zpomíná na šněky bez domkův, na plže, k červům velmi
podobné. Ti však valně se liší od červův tím, že červi mají tělo
kroužkovité, válcovité, bez zvláštních hybadel a jiných výběžků,²⁵
hlemýžď pak aspoň růžky nosí a střeva oddělena má od nohy,
která ku pohybování slouží. I postavíme tedy hlemýžďě ve třídu
měkkýšův, do které, stoje na středokratech mezi členovci a
červy, patří spolu s příbuznou sobě mušlí.

100. Pravá urozenost.

(Od Alžběty Vestonie, přel. Fr. L. Čelakovský.)

Kdo zděděnou se jenom honosí slávou a bohatstvím,

buď kdokoliv, co stín v proudu zanikne času.

Ten však nejvyšším urozenstvím věčně se leskne,

ctnost a rozum — jasný chrám komu vystavují.

101. Blanský Les.

(Od Karla VI. Zapa.)

Mezi Krumlovem a rovinou budějovskou rozkládá se mohutná hora Blanský Les, a u paty její k polední straně leží knížecí letní zámek i park, Červený Dvůr zvaný. Z Krumlova tam údolím chvalšinským vede stromořadí pořád podél potoka a mezi samými lukami. Knížecí zámek není sice veliký, ale jest skvostný a opatřen kaplí; anglická při něm zahrada náleží k nejkrásnějším v Čechách. Tu vidíme rozmanité pavilly, rybníky, vodomety a celou osadu bobřův; na mnoha místech otvírají se nám překvapující výhledy na okolní hornaté krajiny, s jichžto lesy bezprostředně se spojuje zahrada, příkopem toliko jsouc obehnána. Kdy zámek a park založen byl, známo není, neboť pamatuje se již za časův Rožmberkův a Eggenberkův; také tu bažantnice ode dávna bývala. Ale vše teprv l. 1756 a 1786 od knížat z Švarcenberka náležitěho zvelebení došlo; zvláště kníže Jan Adolf mnoho učinil pro toto obyčejné letní sídlo své, tak že všecko dohromady činí celek rozkošný a nad míru skvostný. Odtud vozová cesta vede na vrchol Blanského Lesa, který, 3374 vid. stop nad hladinu severního moře vystává, nahoře opatřen jest římskou kulatou věží, 66 stop zvýší, l. 1825 od knížete Josefa vystavěnou. S této věže tak náramný rozhled jest, jako snad málo s které hory v Čechách. Před sebou přehlédáme vůkol vyšší a nižší vrchy, roviny a nescíslné hladiny rybníkův kraje budějovského; k severu a východu viděti daleko do vnitřních Čech na lesnatá pohoří v Pražsku, v Čáslavsku a v Tábořsku; k západu nám Šumava nedaleká poněkud překáží, i nespátřujeme než blízké rozložené hřbety její a lesnatý Boubín. Nejdalší výhledka jest k poledni do Rakous. Tam se nám v náramném pásmu objevují všechny Alpy štyrské, hornorakouské a salcburské; rozeznáváme přední pásma od podivně utvořeného Schneeberka v Dolních Rakousích až k Watzmanu, kterýž blíže hranic tyrolských strmí. Za jasného povětří ukazují se ještě dále za nimi věčným sněhem pokryté střední Alpy, tak zvané Taury na hranicích korutanských, Ankogl a velký Glockner. Unaveni jsouce patřením do dálky, obracíme raději opět zraky ke vlasti své. Dole u paty Blanského Lesa stříbrnou se nitkou vine mladistvá ještě Vltava, a tu hned při ní Krumlov

a Zlatá Koruna, bývalé opatství s velikým chrámem; dále prostřed veliké roviny vítají nás věže budějovské.

102. Večer.

(Od Karla Sud. Šnajdra.)

Západníček věje,	Za zbořenou věží	
slunéčko se níží:	měsíček se směje,	10
stáda táhnou k stájím,	s jabloně květ vonný	
k večeru se blíží.	zefýr na mne seje.	
5 Přestává již ptactvo	Okolo mne všecko	
v porostlinách pěti,	ke snu se ubírá:	
blahý pokoj z nebe	ach! jen mně sirotku	15
tichý večer světí.	smutek srdce svírá.	

103. Král hadův (boa constrictor).

(Od Jana Nejedlého.)

Boa všechny jiné hady převyšuje náramnou velikostí a silou, až i někteří národové pro krásu a strašlivé její vzezření božskou jí činí poctu. Do 20, ano i do 40 stop je dlouhá a tlustší než tělo člověčí. Domovem jest ve východní Indii a v Africe. Větším dílem pobývá na stromech a podle řek, kdež na zvířata 5 okolo jdoucí číhá. Jak které shlédne, již jako střela s stromu se spustí, o zvíře několikrát se ovine a tak je v hromadu stiskne, že zadusiti se musí. Tím způsobem se zmocňuje větších zvířat, jako srnek, jelenův, bůvolův, tygrův a jiných více, načež hnáty jim v těle přeláme, krev vyssaje a maso po kuse zhltná; ano i hnáty, 10 aby kluzké byly, poslintává a pak celé požírá. Po takových hojných hodech zleniví a znejapní tou měrou, že snadně ji přemoci lze. Barvy jest rozličné, nejvíce pak zažloutlé a zamodralé, majíc širokou černou čáru přes celý hřbet a náhnědé skvrny. Celá kůže se blyští, jako by fermeží byla potažena; pro krásu 15 u veliké ceně ji mají a obchod s ní vedou. Jícen hadův tak jest veliký, že najednou pohltí celého zajíce. Když velikých zvířat dostati nelze, za vděk bere malými hady, ještěrkami, ropuchami a kobyilkami, jakých se množství nescíslné nachází v zemích těch. 20

Tento příběh, jež jistý hollandský důstojník, na ostrově Ceyloně přebývá, jakožto očitý svědek popsal, dosvědčí nám o síle

a strašlivosti boině. Píše pak v tato slova: „Bydlil sem na konci předního města na tomto ostrově, výhlídku maje na nedaleký les. Opodál bytu mého byl kopec, na němž stáli tři neb čtyři velcí topolové. Jednou na ně z rána hledě, znamenám, jak tlustá větev, podivně sem a tam se pohybující, se strany na stranu se otáčí, hned k zemi se sklání, hned zase do výšky vynáší a v tom mezi jinými větvemi se ztrácí. Vítr nevál, povětrí bylo tiché. Všelijak o tom úkazu sem soudil, když mne právě přítel můj, rodilý z toho ostrova, navštívil. I okáži mu zjev ten. On, pohleděv k stromům, všecek v tváři zbledl; div že strachem a hrůzou nepadl. Snažně mne prosil, abych ihned všechny dveře i okna uzamykal a zastrkal; neb co, prý, já mám za větev stromovou, to přenáramný jest had, který, v takovém pohybování své zalíbení maje, jako blesk na zemi se spouští, aby loupeže došel.

Brzo sem poznal, že můj známý má dobře; neb po chvílce viděl sem, že had zvěřátko jakési, na zemi je uloviv, s sebou na strom mezi větve bře. Když sem přítele svého obšírněji o této potvoře se vyptával, odpověděl mi, že jim zde na ostrově velmi dobře jest známa, že obyčejně prostřed lesův peleší, z přehustých stromův na lidi a zvěř okolo jdoucí jako střela se snáší a za živa je sežírá.

I vyzvalo se nás dvanáct, dobře sme se ozbrojili a za husté křoví na koních vjeli, tak co bychom k hadu z ručnic dostřelili. Když sme ho na blízce spatřili a jeho náramné velikosti povážili, hrůza nás obešla, že žádný neměl srdce, aby naň vystřelil, obávaje se, aby se nechybil. Ceylonští, kteří u mne byli, všickni pravili, že tento had všechny jiné, které sou kdy viděli, daleko přemáhá velikostí svou. Těla člověčího byl tlustší, ale nezdál se býti tučný a v poměru k tloušťce své velmi byl dlouhý. Když ocasem za nejvyšší větev stromu se zavěsil, hlavou dosahoval až k zemi. Byl velmi hbitý i rychlý a v okamžení do tisíce hnutí tělem svým učinil. Spustiv se dolů, ocasem se otočil o kmen a celou se délkou položil na zemi; ale v okamžení se zase vymrštil a mezi větvemi stromu zmizel. Mezi tímto pohráváním v povětrí viděli sme, jak s neobyčejnou rychlostí na zpět uskočiv, tiše mezi větve se vine. Brzo nám příčinu toho bylo poznati. Liška, kterou nepochybně zahlédl, chtěla okolo stromu; ale jak se přiblížila, had jako šipka na ni se snesl a v okamžení celou ji vyssál. Širokým náčerným jazykem polizoval její

maso a volně se na zemi položil, ocasem však kmene se nespouštěl.

Bedlivě sme hada pozorovali, a dosti se na něj nahlédvěše, střelili sme po hlavě jeho. Nevím jistě, zdali jí v tom okamžení hnul, či sme dobře neviděli; z krátka, chybili sme se ho, on pak bez bázně na zemi ležeti zůstal. Že se již smrákalo, umínili sme domů jíti a na zejtrí počtem o mnoho větším tu se shledati. Ceylonští pravili, že had ne tak snadno opouští strom, který za obydli sobě byl zvolil.

Na zejtrí zase sme se shromáždili za křovím i našli hada ještě na témž místě. Zdálo se nám, že veliký má hlad. Netrvalo dlouho, i uviděli sme něco, čeho sme se všickni náramně zhrozili.

Tygr zvící krávy přišel pod strom, na němž had byl. Ihned sme z větvi stromu zaslechli strašlivý šust. Had střelhbitě spustil se na tygra, popadl jej za hřbet a kus masa mnohem větší hlavy člověčí z něho vytrhl. Tygr dal se do náramného řvaní a chtěl s nepřitelem svým utíkat; ale had, znamená to, asi čtyřikrát obvinul se o tygra a tak pevně jej sevřel, že tento za chvíli sklesl v smrtelných úzkostech. Maje ho tak sevřeného, opustil hřbet, šel dále k hlavě, a tlamu, co nejvíce mohl, otevřev, celou hlavu tygrovu v ní zavřel, až všeho dechu jej zbavil. Tygr se strany na stranu sebou zmítal i strašlivě řval v jícnu hadově. Bylť silný a srdnatý, a ač se nemohl zprostiti hada, dosti ho shmoždil, brzo se na nohy stavě, brzo několik kročejův utíkaje; ale vždycky dílem pro tíži, dílem pro osidla hadova umdlen upadl. Po několika hodinách zdál se všecken unaven a jako bez sebe býti; tu had, úžeji stískaje tělo své o tygra ovinuté, žebra a hnáty jeho lámati chtěl; ale nedařilo se mu po vůli. I rozvinuv se a jediné ocas o krk tygrův otočiv, vlekl jej, ač s prací nemalou, ke stromu. Tu sme patrně viděli, nač mu byl strom.

Tygra, poněvadž nyní z přima státi nemohl, postavil si had na kmen nohama vzhůru; tělem svým i tygra i strom ovinul a vší mocí v hromadu se stáhl, až žebro po žebro, hnát po hnátu, silně praskajíce, se lámaly. Jsa hotov s trupem, dal se do hnátů, které tolikéž na čtyrech i na pěti místech zpřelámal. I o lebku se pokoušel; nemoha však ničeho poříditi, musil ustati. Když konečně viděl, že tygr více mu uteci nemůže, odebral se zpátkem mezi větve topolové. Třetího potom dne sme ze zákřoví nic jiného neviděli než pozůstalou z tygra červenou bez spůsobu

mrchu, potaženou žlutým mazem; ležela opodál stromu a had se s ní ještě obíral; pak teprv požřel lebku a ostatní tělo, ač ne bez velikého namáhání.

Čtvrtého dne mnoho žen a dětí s námi šlo, proto že prý žádného již nebezpečnosti od hada nebylo se obávat. I v skutku sem pravdu toho shledal; neb had, přecpav se, ani se brániti ani utíkati nemohl. Když sme se k němu blížili, chtěl se uchýliti na strom, ale všecka práce jeho byla daremna. Ceylonští ho utloukli, maso z něho, jež k telecímu bylo podobné, připravili a s největší chutí snědli.“

104. Slavík.

(Srbská národní píseň.)

Pěkně zpívá slavíček,
až zní všecken báječek.
Jdou tam tudy myslivci,
zastřelí jej usmyslí.
5 „Oj vy milí myslivci,
nechtějte mne střileti;
rád vám budu zpívati
na zahrádce zelené,
na růžičce ruměné.“
10 Jali, vzali slavíka

i odnesli do dvora,
ať jich doma veselí.
Slavík zpívat nevolí,
mysl se mu rozželí.
Zas jej vzali myslivci
a na luh jej zanesli.
Jme se slavík zpívati:
„Těžko druhu bez druhu,
těžko druhu bez druhu,
a slavíku bez luha.“

15

20

105. Z cestopisu po Norsku.

(Od Jos. Pečírky.)

IV.

Pátého dne z rána k divokému sem dorazil údolí a spatřil nejkrásnější vodopády, ač sem jich před tím více nežli sto byl pozoroval. Jede se hlubokým úvalem, tak úzkým, že se jenom řeka a podle ní cesta provinouti může bludištěm rozličných skalín.
5 Málo místeček nalezneš, kde by stál domek a vedle domku políčko, motykou a rýčem prostřed kamení pracně vzdělávané. Tři čtyři čtvercové stopy obsahuje někdy taková úrodná dlaň a předce se jí zaraduješ; vždýt jest důkazem pilnosti lidské a povýšenosti ducha lidského nad nesnáze přírody. Křivé břízy a chatrné
10 olše jediná jsou okrasa úžlabiny této; všude viděti odřené lavinami

skály, a sníh tisíceletý leží tam nahoře, kde právě slunce, dávno již vyšedší, teprv rozsvěcuje paprsky své. Před člověkem ukazuje se stádo skalin, a on ani pochopiti nemůže, kterak se odsud dostane. Asi za dvě hodiny dojíždíme konce skalní průliny; než tu vystupuje na příd ohromná skála Staleimsklev a nenechává žádného průchodu. Ale člověk průchod si udělal; krásná silnice, která staviteli k veliké jest cti, asi osmnácti oklikami vine se až k vrcholu; celou hodinu musí se po ní vzhůru jeti.

Byl sem ještě daleko od Staleimsklevu, aj tu slyším hřmot, jako bývá při bouřce, když hrom z daleka se ozývá. I myslím, že to lavina, a ohlízím se, kudy letí, abych se rychle vyhnul; hřmot však trvá bez ustání. To nemůže býti lavina — jistě že to vodopád! Vůz se uhne v levo a — jaký to pohled! Dva vodopády bouří po pravé i levé straně vysokého Staleimsklevu. S úžasem se dívám na tento div přírody, nemoha se dočkatí okamžení, až bych dojel vrchu, odkud oba vodopády úplně viděti možná. Konečně vyjedu na bok hory — jakáž tu velebnost! S výšky čtyř set stop rozpěněná řeka ve čtyřech obloucích vrhá se do hlubokého kotla i roztríští se v tomto ohromném pádu na milliony millionův krůpějí, ty pak ze strašné propasti, kde se voda nejprudším kloketem dme, zdvíhá a vše, jako pára třicet sáhů opět vzhůru vystupují. Slovy nikterak vypsati nelze krásu tohoto úkazu, zvláště když na milliardy vodních prášků svítí papršlek slunečný, proměňující je v lesklé diamanty a veškerou páru v stěnu duhovou, která se ustavičně pohybuje, právě jak ji větrík přesouvá. V takové chvíli je podívání čarokrásné! Teď stojím na místě, kde se duha dokonale uzavírá, a široký oblouk její jako posel Páně vznáší se v sedmi barvách nad burácející vodou. — Druhý vodopád, k prvnímu do cela podobný, leží ještě ve stínu, bez ustání však stříbrnou pěnu hrne do šumivého kotla po černých kamenech. Z obou vodopádů spojuje se voda v řeku, spěchající v zeleném rouše k blízkému moři.

S vysokého vrchu krásná je podívána do hlubokého úvalu, kterým pocestný právě byl přijel. V pravo a v levo hřmí oba vodopády, v prostředku doliny strmí veliká holá skála. Ani stéblo, ani travička, ani kříček neroste na rulových bocích její; zdá se, jako by se jí štítily ostatní skály; odstoupilyť od ní ode všad, ohromnou homolí osamělou zanechavše. Je to Jordals-Nuten, dějiště četných pověstí. Konečně jsem nahoře v Staleimu.

Půl hodiny jedu ještě divou krajinou, ale brzo nastane krásné utěšené údolí, nazvané Voss. Pěkná řeka tiše plyne, v běhu svém tvoříc malá jezera a úrodné ostrůvky; smrky, břízy, borovice, olše, jasany, platany okrašlují bohatou krajinu; dvory jsou 5 četnější, než kde před tím, a obšírná pole a luka dokazují, že zde bydlí zámožní rolníci. Hory plny jsou křovin a stromů; kde se koli zachytilo kousek země, tam stojí strom; ale vrcholky hor pokrývá věčný sníh.

106. Vrána a liška.

(Od A. Jar. Puchmajera.)

<p>Na vysokém dubě, sýra držíc v hubě, paní vrána seděla, sýr ten snísti hleděla.</p> <p>5 V tom jej liška ucitívši, honem z doupy běžela, a k vráně se přiblíživši, takovou řeč k ní měla:</p> <p>„Jak jsi pěkná, sestro zlatá! 10 Jak jsi všecka pěknoucká, žlutá, modrá, kropenatá, červená a běloucká! Kdy by's hlas jak peří měla, věz, to bych ti věřit chtěla,</p>	<p>že's ty nejpěknější ptáček, v lesích našich ohniváček.“ Vrána, jíž ta marná chvála pravdivou se býti zdála, chutě zazpívati chtěci, sýr ten z huby pustila, 20 jejžto liška uchopěci takto k vráně pravila: „Ne tvůj, bloude, hlas a peří, ale sýr mi libě voní! Pochlebníku kdo co věří, 25 věz, že pozdě bycha honí. Podruhé ty, majíc sýra, střež se lišky hůř než výra.“</p>	<p>15</p> <p>20</p> <p>25</p>
---	---	-------------------------------

107. Nářek nad promařeným časem.

(Die Tomáše ze Štítneho.)

Ó hoře, že sem neobmyslel, že tak předrahá věc jest čas. Pustiv se jako loď na moři, aby, kamž ji vítr povede, tam šla, anebo jako kůň bez uzdy, aby běhal, kudy ráčí: tak sem, nedržev svých žádostí, veškeren čas svůj v marnosti ztrávil. Čas, minuv, 5 utekl pryč; nižádný člověk nemůže jeho odvolati. Nemohla tak malá chvílka býti, v níž bych byl nemohl dobytí a utěžití zisku duchovního zboží, jenž nerovně vyniká drahocenností svou nad zboží světské. Proč sem se obmeškal? proč sem se tak opozdil? i čemu sem v nedbání tak drahý čas zmrhal, ztráviv své dni

v marné řeči? Vy všickni, jižto vidíte mou bídu a ještě jste mladí, ještě máte čas hodný, vizte mého hubenství a vystřezte se mou ztrátou své škody. V Bohu ztravte svou mladost a svůj čas v dobrých skutcích, ať též hoře nepřijde na vás, jako na mně přišlo. Ó má mladosti! jak sem tě ztrávil neužitečně! Bujná má mladost vždy nenáviděla trestání pravdy, nechťela poslouchati dobré rady. Mívalť sem úmysl dobrý, ale nepočal dobrého. Ó to odkládání, ještě sem říkal: „Zejtra, zejtra polepším se!“ To prodlévání mne obloudilo, i sem oblouzen. Zdali to prodlévání není záhuba nade všelikou záhubu? Aj, všickni dnové moji minuli a 10 ztraceni sou, zhynuvše v mém nedbání, že nevím, ztrávil-li sem kdy jeden podle vůle boží, tak jakž bych byl mohl a jakž sem byl povinen podle svého stavu. A protož tím i sem zarmoucen a raněno je tím ve vnitř srdce mé.

108. Falešný tolar a člověk.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Falešný tolar řekl člověku: „Nedělím se nikterak od dobrého; nebo tak jsem těžký, tak bílý, tak kulatý, takovým rázem znamenán a rovněž tak způsoben jako on; ale ty, člověče, předce mne máš za povrhel.“ „Máš do sebe všecko, co má tolar dobrý,“ odvece člověk, „jen že se ti nedostává jeho podstaty.“ 5

Nemáš-li ušlechtilé mysl i ctné povahy, nižádný tebe v pravé vážnosti míti nebude.

109. Rozdíl.

(Od Adama Mickiewicze.)

Dobry i zly zároveň
chodí za bližními,
onen, aby jich živil,
tento, by žil jimi.

110. Holub.

(Od Jana Krejčtho.)

Všech křídlatcův nejmilejší jest nám holub. S holuby nejraději se obírají jemnocitné duše. Již mezi vážnými Římany mnoho bývalo holubářů; ale nikde tolik, jako mezi národy slovan-

skými. Všude v dědinách, na hradech, ba i na kostelích sídlí holub dosaváde volně, drubdy chráněn jsa přívětivou péčí vší osady. Není ptáka, kterého by tak často připomínaly slovanské národní písně, a to vždy ve smyslu pěkném.

5 Holub jest jemný, přívětivý, pln upřímné lásky. Trpělivě a bez zlosti snáší všecko, i smrt, ani nehlesna. Dle mínění starých holub nemá žluči; a v skutku jest pravé nevinňátko, jakož dobře praví píseň slovenská:

10 Holubička sivá
něurobí škody,
sadne na kolajku,
napije sa vody.

A holub z archy Noemovy! Jaký to utěšený obraz, když přes ohromné rozvlněné moře na zpět letí do korábu, zelenou 15 ratolest nesa co známku smíření!

Duch svatý přijal na se podobu holubice, když se zjevil při křtu nad Jordánem.

Milý pěkný pták jest holub, k člověku přítulný a předce svobodný, roucha vždy čistého, barvy světlé, často skvělé; každé 20 jeho hnutí jest něžné, v chůzi a v letu vždy jeví se bodrá jeho mysl. Jeden nosí luzný čepeček, druhý malý chochol nebo límec nebo stužku, jeden houká a druhý se směje, jiný zase v letu do kolečka se točí. Jak pěkně pospíchá bíle obroubená nožka po 25 kola, jak toužebně vábí holub holubici ze zeleného loubí! A když k němu přilítne holubice, jak tu neustálým celováním a pokloňováním, otáčením, obcházením a vrkáním jeví svou lásku! Přátelství jejich trvá, ne jako u jiných ptákův jen jedno leto, nýbrž holub a holubice žijí věrně a srdečně pospolu až do smrti.

30 Jako k samečkovi, tak holubice i ke svým mladým se chová, ošetřujíc je věrně a pilně; každé zrnko jim dříve ve volátku rozmočí, a když dospělé holoubě ponejprv opouští budník, ode všad je stará obletuje. Nic není žalostnějšího, jako viděti holuby při požáru: v hustém dýmu a plameni ubozí ptáci kruhy pořád 35 užšími a rychlejšími lítají okolo holubníka, až popálení a omámení spadnou na zem nebo do ohně.

Ale i své příznivce milují vděčně a věrně. Již mnohokrát pozorováno, že holubi po smrti svých pánův jako na rozloučenou kroužili nad domem, nad pohřebním průvodem a nad hřbitovem.

Let holubův jest krásný a rychlý, nejrychlejší všeho ptactva, a jedinou jeho zbraní proti ostríží. Koluje-li dravec vysoko nad dvorem, že ho lidské oko ani nestihne, holub již jej uviděl, a nemůže-li se schovati, vyzdvihne se ihned celým zástupem do výšky. Vždy rychleji a rychleji zatáčí se hustě zapletený uzel, aby zmámili vraha; tento, vrhna se mezi ně, obyčejně zmýlí se v kořisti. Pokouší se ještě dvakrát třikrát o lup, ale konečně nic mu nezbyvá, než aby s hanbou odešel po svých. Jednotlivý holub, stíhá-li jej ostríž, hledí v obrazech co blesk rychlých dostihnouti nejbližšího stromová, kde ho již žádnou mocí lapiti nelze.

Vypočítalo se, že holub za deset minut přeletí cestu tří hodin; třikrát tedy letí rychleji parovozu. Pro tuto rychlost a přítulnost k stálému bydlišti holubů již ode dávných časův užíváno za posly. První mezi Římany, jenž takového posla užil, byl 15 D. Brutus, z Mutiny, od Antonia obleženého, holuba pustiv s poselstvím ke přátelům svým. Aelian o Taurosthenu z Aeginy vypravuje, že, dobyt v olympských hrách věnce vítězoslavného, zprávu o tom na svůj rodinný ostrov poslal po holubu.

Tak jest tedy holub pták nejdobrotivější, symbol tichosti, 20 mírnosti, lásky, družnosti, svornosti, slovem, všeliké života čistoty a svatosti.

Nuž následujme ho, pamětlivi jsouce slov božského mistra: „Buďte sprostni jako holubice!“

111. Luňák.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Táhne mračno proti mračnu,
v stromech vítr bouří,
vyvalil se luňák z mraku,
nad rybníkem krouží.
5 Otec volá Ančičku:
„Kde máš, dcero, husičku?
Chraň ji před luňákem,
tím zlodějským ptákem!“

Táhne mračno proti mračnu,
v stromech vítr bouří, 10
vyvalil se luňák z mraku,
nade dvorem krouží.
Matka volá Ančičku:
„Kde máš, dcero, slepičku?
Chraň ji před luňákem, 15
tím zlodějským ptákem!“

Táhne mračno proti mračnu,
 v stromech vítr bouří,
 vyvalil se luňák z mraku,
 20 nad lukami krouží.
 Bratr volá Ančičku:
 „Kde že máš holubičku?
 Chraň ji před luňákem,
 tím zlodějským ptákem!“

Táhne mračno proti mračnu, 25
 v stromech vítr bouří,
 vyvalil se luňák z mraku,
 nad zahradou krouží.
 Sestra volá Ančičku:
 „Kde máš, sestro, hrdličku? 30
 Chraň ji před luňákem,
 tím zlodějským ptákem.“

112. Tělo lidské.

(Od Jana Valeriana Jirska.)

To, což na člověku vidíme, nazýváme tělem jeho. Jak po-
 divna jest postava těla toho! Jaká opatrnost, jaká boží dobrota
 ukazuje se v těle našem! I podle těla všech tvorů zemských
 člověk jest nejznamenitější a nejvýbornější. Již přímou postavou
 5 a hlavou, která se vzhůru k nebi nese obrácena, ješto všickni
 ostatní živočichové hlavy své k zemi sklánějí, projevuje se po-
 někud vyšší jeho povolání. Příčinou tou praví sv. Augustin:
 „Ne tak zajisté stvořen jest člověk, jak vidíme jiná hovada
 nerozumná k zemi obrácena; ale stvořen jest s vyzdviženým
 10 k nebi tělem, a to jej napomíná, aby těch věcí, kteréž hořejší
 jsou, vyhledával.“ Podobně všechny jeho údy, ruce a nohy, bystré
 oči, pěkný hlas, kterýmžto srozumitelnou řeč vydává, to vše
 zjevným jest důkazem, že vévodí nade všemi ostatními živočichy,
 že pánem a králem jest všech tvorův pozemských. Vše, což je
 15 koli na těle lidském, nechať to jenom člověku jest vlastní aneb
 i také jiným živočichům společno, vše, pravím, přemoudře a mistrně
 jest stvořeno.

113. Římské katakomby.

(Od Pavla Freye.)

Katakomy, podzemské hřbitovy starokřesťanské, okolo
 celého téměř Říma se táhnou. Vykopány sou ve vulkanické
 prsti šedočervené barvy, tak nazvané puzzolaně, která s vápnem
 jsouc smíchána, dobrou maltu ke stavění dává. Po obou
 5 stranách chodeb ve stěnách vytesány sou hroby, větším dílem
 tři a tři nad sebou, asi dvou stop zdělí a 15—18 palcův zvýší.

Do těchto čtyřhraných sklípkův kladla se těla v plátno obvinutá. Otvor zandán podlouhlým mramorem neb hrnčenou ploskou a pak zároveň se stěnou neprůdušně zamazán. Veliký díl chodeb je nyní zbořen a zasypán.

Dlouho se mělo za to, že první křesťané římské mrtvá těla 5 vkládali do jam neb dolů, katakomby pak že před časem křesťanským již byly hotovy. Ale tomu tak není. Pan Macchi, maje sobě od papeže poručeno propátrání katakomb, dokázal, že podzemní tato pohřebiště způsobena byla od křesťanů v prvních čtyřech stoletích. Pohanští Římané mrtvoly buď vkládali do 10 kamených rakví, anebo je pálili a popel vstavovali do malých výklenků v kolumbariích. Což ovšem jen bohatým možno bylo. Těla chudých a otroků v jamách zahrabávali na Esquilinu před branou. Křesťané, věřice v těla vzkříšení a svatých obcování, mrtvé své pochovávali způsobem židovským, o kterém písmo 15 svaté vypravuje při vzkříšení Lazara. Jednomu každému, byť i sebe byl chudší, církev připravila pohřeb ze záduší. Jen možnější dávali pro své rodiny vykopati po straně chodeb zvláštní kaple. Již v prvním století byly v rozličných dílech města zbory křesťanské. U každého zboru ustanoveni byli hrobařové, 20 kteří mrtvé svého okresu nejbliže před branou pochovávali, a sice vždy v chodbě již na delší čas hotové. Hrobaři tito byli takměř nejnížší stupeň duchovníků, a úřad jejich skutečně byl svatý.

Pronásledování křesťanův často na delší dobu přestávalo. 25 Křesťané den ode dne se množili, tak že na konci druhého století veliký díl Římanův vyznával učení Kristovo. V tomto čase bylo město nad míru lidnaté. Před branami kolem města se tedy podzemní hřbitovy náramně rozšiřovaly. Počítalo se jich šedesáte, které, na rozličných místech byvše začaty, později pod zemí na- 30 mnoze byly spojovány. Hroby zůstávaly navždy nedotknuty, každému tělu dostalo se nového, a byla-li chodba naplněna, vykopali jinou.

Za času pronásledování scházivali se křesťané v katakombách i ke službám božím. Aby ve schůzích těchto od pohanů pře- 35 kvapeni nebyli, měli zvláštní tajné chodby do podzemí, kdežto jiné, na které snadno bylo dopadnouti, zasypali kamením a pískem. Ledakde na pahorku stála stráž, aby dala návěští, kdy by se blížilo nebezpečství. Přese vši opatrnost někdy byli přepadeni,

zasypání nebo zavraždění. V dobách takových vykopaného pisku nevyváželi, než vyplňovali jím chodby, hrobův již plné. Pan Macchi našel takové zasuté chodby, kde všechny hroby podnes sou neporušeny.

5 Do hrobů mučenníkův dávali skleněné neb hliněné nádoby s krví, někde také všelijaké nástroje mučení. Plosky, kterými hroby zavírali, mívají nápisy a starokřesťanské symboly, jako monogramma Krista, kříž, palmu, kotev, věnec. Velmi často viděti holuba s ratolestí olivovou aneb s vinným hrozem v zo-
 10 banu. Všecky ty symboly vztahují se k budoucímu z mrtvých vstání. Nápisy jsou latinské, někdy řecké, též latinské písmem řeckým. Hrobařové sem i tam svá jména připojovali, prosíce sv. mučenníkův za přímluvu. Po různu je viděti malby, představující biblické příběhy: první rodiče, Noema s hrozem, oběť Abrahama-
 15 movu, Mojžíše u skály, z níž voda se prýští, Daniele v jámě lvové, tři mládence v peci ohnivé, Jonáše, dobrého pastýře, ukřižovaného Spasitele, obrazy Panny Marie, apoštoľův, mučenníkův a jiné z nového zákona. Někde našli mramorové rakve, na kterých vypouklou řezbou tytéž obrazy se objevují. Rakve tyto
 20 později v kostelích bývaly za oltáře. Odtud až podnes každý oltář má podobu rakve, do níž se kladou ostatky svatých. I studně nalezeny byly, kterých za křtitelnice užíváno. Na mnoha místech, jako v katakombách u sv. Anežky, kde chodby ve třech nad sebou patrech sou vedeny, nalezají se malé čtyřhrané kaple
 25 s jedním sloupem v každém rohu k podpoře klenby. V mezisloupí nad kameným hrobem sv. mučenníka slavívala se nejsvětější oběť. Na stěně býval malovaný obraz. Před tímto oltářem visela lampa.

Vchody do katakomb buď mají stupně, anebo bez stupňův dolů vedou. Na některých místech vchod velmi je náhlý,
 30 protož viděti po straně díry, aby lidé, spouštějíce se dolů po provaze, nohou se mohli opíratí.

114. Píseň slepé Gabriely.

(Od Marie Antonie.)

Mne obkličuje temná noc,
 mé oko rouška pokrývá,
 oblohy pohled přívětivý
 30 darmo se na mne usmívá.

Radostné slunce a hvězdy tam
 pro mne nesvítí více,
 pro mne nepěstuje zahrada
 ni louka kvítkův tisíce.

I lidská spanilá podoba,
 10 obraz božích milostí,
 ve mně jen smutně rozvlažuje
 pramen nových žalostí.

Mne obkličuje temná noc,
 mé oko rouška zakrývá,
 a přede mou duši nebeský hlas, 15
 když truchlím, mocně těšívá.

Utěš se, utěš, dcero má,
 tam vzejde tobě zoře,
 a v radosti se promění
 tvé trápení a hoře. 20

115. Tažení Čechův k Milánu r. 1158.

(Od Václava VI. Tomka.)

Zvelebením všelikého umění následkem válek křížových nejvíce se zmohly Vlasy a jiné země v jižní i v západní Evropě. Průmyslem a rozsáhlým obchodem, vedeným po suchu i po moři, zvláště zbohatla veliká města v Itálii; velikým bohatstvím měšťané sobě dobyli i velikých svobod, tak že všech předešlých vrchností 5 svých se zbavili, i neměli jiných představených, než každé město své konšely a starší, volené od obce. I císaři římskému začali se konečně vzpouzeti a moci jeho zhošťovati. Všech jiných měst v počínání takovém hlavou bylo slavné město Milán v Lombardii. Proti němu strojil se tedy císař Fridrich k válečnému tažení, 10 chtěje města vlaská uvesti sobě v poslušenství a v Itálii zase obnoviti moc císařskou. Aby sobě získal pomoc knížete českého Vladislava, slíbil mu krajinu budišínskou navrátiti a se všemi nástupci jeho v Čechách za krále jej povýšil.

Tedy se strojil Vladislav k dalekému tažení. Starým žu- 15 panům a kmetům zemským nehrubě se líbil úmysl jeho, aniž se ukázali ochotnými k povolení nějaké pomoci. Ale mladší panstvo a rytířstvo, dychtivo jsouc bojů, nedbalo na nechuť starších. K vyzvání knížete, aby s ním šel, kdo chce, že se každému za službu odmění, sebralo se 10.000 udatných druhů, s nimiž ra- 20 dostně nastoupil cestu do Itálie.

Tažení toto bylo druhé, na kterém Čechové ukázali udatenství své v krajinách tak vzdálených. Král Vladislav vedl vojsko své přes hory tyrolské, sněhem pokryté. Za horami v rozkošném poli vlaském položili se, očekávajíce příchod ostat- 25 ního vojska císařova. Když se vojsko všecko sebralo, táhli nejprvé k řece Addě, hluboké a divé, kteráž tehdá rozvodněním

ještě byla divější. Milánští všecky mosty přes ni strhali a za řekou mocně se položili, přechodu císaři bráníce. Všecko vojsko musilo se v pochodu svém zastaviti, a císař seděl mrzut ve stanu svém, nevěda hned rady, jak na nepřítele dostoupiti. 5 Čechové stáli při řece asi míli od císaře vzdáleni, kdež byla řeka nejnebezpečnější, pročež méně střežena od nepřátel. V tom Odolen, Střízův syn, rytíř český, skočil do divé řeky a pokusil se přeploviti; jiní dva druhové jeho pustili se za ním, z nichž jeden se brzo zase obrátil; Odolen se soudruhem šťastně dostal se 10 na druhou stranu. I obdivovali se všickni na břehu stojící smělosti jejich. To uslyšev král Vladislav, „Co ti učinili“, řekl, „slušno všem dovésti.“ I skočil do vody a všecko vojsko české za ním. Přeplovli na druhou stranu řeky se ztrátou ovšem velikou; neb mnozí zahynuli ve vlnách. Král udeřil na Milánské překvapené 15 i přivede zmatek do vojsk jejich, kdež stáli proti ležení císařovu. Již vidí císař utíkatí je od řeky, nevěda příčiny jejich zmatku, až v tom uslyší českých bubnův rachot a vidí zástupy české, jak mocně rozhánějí nepřítel.

I nemeškali císařští učiniti mosty přes Addu, po kterých 20 všecko vojsko přešlo, i poráželi pluky milánské až k samému městu jejich. Pod pevnými a vysokými zdmi položili se v sedmi leženích, i jali se Milán oblehati. Milánští vždy nelekali se. Ven z města vyskočili na dvojí ležení a dobyli jich, a byli by velikou porážku spůsobili celému vojsku císařovu, když aj 25 v tom podruhé slyšáno známé všem české bubnování a českých rohů válečné troubení. Čechové Vlachy porazili na útěk. Dacia, předního vůdce Milánských, sám král Vladislav v boji probodl kopím. Tu po nedlouhém čase počal město hlad mořiti, i měšťanům ubývalo srdce, až obrátili se ku králi českému o přímlovu u císaře, aby jim učinil milost. Tak se město poddalo s velikým 30 ponižením. Nejřednější obyvatelé musili vyjítí bosí do ležení císařova a jemu se pokloniti i přijmouti jeho rozkazy.

116. Fialka.

(Od Václava Hanky.)

Něžná fialinko,
 proč se v houští skrýváš?
 Vždyť ty nejlibější
 vůni z kvítí míváš.

Nejlibější vůni
 dýcháš po všem lese,
 sotva se k nám vesna
 z rajských lučin snese.

Krásá s božskou ctností
 10 ať i v houští zajde,
 po líbezné vůni
 přede jí každý najde.

Krásu každý najde,
 když ji vedou ctností;
 plnotě v tom kvítku
 něžné líbeznosti. 16

Plná líbeznosti
 fialinka měrná,
 libosti a míře
 že je věčně věrná. 20

117. Erb Počepických.

(Od Bartol. Paprockého z Hlohov.)

Ne nový jest mezi národy slovanskými erb pánův Počepických, ale právě starožitný. První jeho původce byl mláde-
 neček nějaký, který divným působením božským ušel z ruk
 pohanských. Dostal pak erbu toho způsobem takovým. Při
 počátku rozšíření víry svaté v krajinách národu slovanského, 5
 když proti ukrutným pohanům bojovali Slované, po nešťastném
 svedení bitvy byl zajat jeden ze strany křesťanské od pohanův
 a prodán do Egypta. Přihodilo se za času podzimního, kteréhož
 čápi z krajin studených do teplých se odebirají, že, letíce skrze
 krajinu dotčenou, usedli u velikém stádu na místě jednom. 10
 Pohané vyběhli k dívání a ten rytíř také s nimi. A vida, jak
 se pohané čápům díví, dí k nim: „Není tak divný pták; však
 jeden z nich každého roku mladé má na domě mého otce.“
 Na to odpoví pohan, kterýž byl vězně toho koupil: „Jestli že
 to jest ten tvůj čáp, kterýž se hnízdí na domě otce tvého, za- 15
 volej ho; přijde-li k tobě a pozná-li tebe, jistě propuštěn
 budeš ode mne a do vlasti přijdeš.“ Klekl rytíř na kolena svá,
 žádaje skroušeně milosti božské za vysvobození z ukrutnosti
 pohanské a silné maje doufání k Pánu Bohu, že vzhledne na
 poníženou prosbu srdce skroušeného a všemohoucí ukáže moc 20
 pohanům. I slyše čáp hlas volajícího, přišel k němu. Což spatřiv
 pohan, učinil zadosť přípovědi své a rytíře propustil svobodného.
 Kterýž navrátil se do krajiny své, na věčnou památku takové
 lásky božské obdržel to při knížeti svém, že jest čápa za zna-
 mení rytířské on i potomci jeho užívati mohli. 25

118. Cesta na horu Titlis.

(Od Antonína Becka.)

Po několika dnech nastoupil sem z Lucerna pouť do půvabného údolí engelberského. Za pět hodin došel sem Andělské hory, místa to proslulého malebností polohy své, kdežto se klášter řeholníkův sv. Benedikta nachází. Zde hora Titlis, ledovec přes 10.800 stop vysoký, vypíná čelo své běloskvoucí do říše mrakův. Dávno mne tajný mocný cit vábil, abych vystoupil na cimbuří hory, lesknoucí se sněhy věčnými; abych, patře s ní do tmavých dolův, sčítal ledové štíty, jež z boků velikánův nad pozemské mraky vystupují do modra nebeského: a hle, teď sem stál před 10 cílem touhy své u paty ledovce velikána, odhodlán jsa na čerán jeho vystoupiti a se sněžné báně přehlédnouti daleké kraje, jezera, luhy a nesčíslná hor temena.

Předvídaje krásné jitro, umínil sem sobě ještě této noci na cestu se vydati, i nastoupil sem dráhu ve společnosti jediného 15 průvodce, jenž s sebou nesl krmě, nápoj a vše, čeho k podniknutí takovému nevyhnutelně potřeba. O silnou hůl alpskou se podpíraje, za průvodcem, malou svítilnou chodník mi poněkud osvěcujícím, sem kráčel, nevěda, že propasti po obou stranách stezky se otvírají, aniž se domnívaje, že by jediný chybný krok uvrhnouti 20 mne mohl do hlubiny bezedné. Cesta, čím dále, tím vedla příkřeji; zvonění zaplašených krav zvěstovalo mně, že na blízkou alpských pastev kráčím. Teď poslední mihání světél v údolí očím se ztratilo, a brzo po tom dechy ledové s hůry na mne vanuly, zvěstující, že se k spoustám sněhu věčného blížím. Vítr 25 ostrý, se zdvihnuv, zhašoval slabý plamének ve svítilně, záře lunina do cela zmizela, a ještě nebylo ani stopy červánkův na obloze východní; hvězdy však nade mnou neobyčejným zářily se leskem, i podobalo se, jako by tmavomodré sklepení nebes i s hvězdami na temeně hory leželo, tak že by třeba bylo toliko ruku vztáhnouti 30 a dotknouti se oblohy.

V plášť se zahaliv, položil sem se mezi kameny příkré cesty, kdežto asi hodinu sem dřímal, an průvodce, suchých klestí nasbírav, oheň rozdělal u nohou mých, aby tělu neškodila pronikavá zima. Po druhé hodině s půlnoci sem se probudil a hle, 35 již se počínalo na nejbližších ledovcích šeriti, a jako by z nich neviditelná ruka roušku po roušce odhrnovala, více a více bělely

a stkvěly se. Tu přehlédnuvše dráhu dokonanou a ještě nastávající, na další se chystáme cestu. Trvaloť pak velmi obtížné a místem i nebezpečné vystupování naše půl třetí hodiny, až sme se dobrali ke skále, která čněla mezi námi a věčným ledem. Posilnivše se k namáhavé pouti krmí i vínem a ostatní zásobu 5 potravy i nápoje pod skalou zanechavše, lezli sme vzhůru po stráni granitové, ano právě slunce vycházelo. První jeho paprsky sem pozdravil, stoje na pokraji moře ledového. Cít neobyčejný mne opanoval při pohledu na vlny ohromné, avšak mrtvé toho moře z ledu. A když průvodník sobě i mně stoupací želízka 10 (kotvice) na nohy připínal a dlouhý provaz vytáhnův, jedním koncem sebe a druhým mne kolem těla ovazoval: pocítil sem hluboké pohnutí v srdci svém, zvláště když v touz dobu štít nejvyšší hory jako růže jasná rdíti se počínal, a já, hledě do dálky, sem spatřoval, kterak v lesku růžovém hlavy vzdálených 15 ledovcův, co rozžaté svíce v chrámu přírody, pnou se do modrých nebes. Marné bylo by popisovati pohled takový; jsou věci, ježto, aby byly poznány, vlastním okem žádají spatřeny býti. — Počali sme tedy kráčet po ledu, jehožto povrch dosti křehký byl, rozdrobenou břidlicí jako prachem ubelným jsa pokryt. Tu a onde 20 objevily se hluboké propasti a štěrbin, jimiž sem do vnitřnosti ledovce nahlédnul. Led v tajných těchto skrýších má barvu tu blankytnou, tam jasnozelenou; v něm i prostranné klenou se jeskyně, třpytíce se jasnými barvami a pohledu čarovného poskytující. Dále se v ledu, jako na zoraném poli, spatřují 25 široké, místy jako arabeskami rozmanitě ozdobené.

Čím pak výše sem vystupoval, tím ostřeji ledový vítr údy mé pronikal, tím trudněji se noha za nohou vlekla. Krev se hnala mocně ke hlavě, žíly silně tloukly, dech se krátil, i musil sem často odpočívat, ano již mne strach pojal, že síly mé nedo- 30 stačí k dostoupení vrcholu hory a že u samého cíle žádosti své přinucen budu kroky na zpáteční obrátiti cestu. Avšak pevná vůle zvítězila nad klesající silou; i napínal sem odhodlaně svaly a za několik okamžení zarazil sem železný bodec holi své v čeren ledový Titlisa, a těžce oddýchaje, okem však radostným 35 kolem na velebný obraz sem patřil. Přes sto velikánův cimbuří svá, sněhem labutím pokrytá, před zrakoma mýma vznášelo k obloze, mezi nimi pak modrající se ve mhle údolí jako neščíslné hroby se otvírala; v dále jiskřila se zrcadla jezer co

démanty drahé, Tvůrcem světa po zemi krásné rozseté, a nad tím na obloze tmavomodré zářilo se slunce jasné jako oko Páně, — obraz to plný nevýslovné velebnosti! Ponořen jsa v pohledu slavném, stál sem tu v hlubokém pohnutí duše své, až pak mne 5 průvodčí napomenul, že čas ubíratí se na zpět. Jako ze sna čarokrásného procitnuv, znamenal sem, kterak ledová zima probíhá tělo a mdloba i spaní poutati je počíná. I spěchali sme s vrcholu dolů. Ačkoli povrch ledu mocí slunečného tepla poněkud byl roztál, předce sme bez nesnáze až k oné skále se dostali, 10 při níž sme zásobu potravy byli zanechali. Zotavivše se krmí a vínem, sestupovali sme po skalách. Nyní teprv za jasného světla denního spatřil sem, jak nebezpečnou cestou předešlé noci sem kráčel a kterak bych jodvážlivost svou i životem byl zaplatiti mohl. Než potěšen ze zdaru podniknutí svého, spěšně sem dolů 15 se ubíral, znamená, že volněji dýchám, ano prudký tlukot srdce se umírnil. I radostně sem pohnut byl, když větřík k sluchu mému hlahol zvonkův pasoucího se bravu zanesl a mimo letící ptáče zvěstovalo, že se opět blížím k říši života.

119. Boj s Tatary.

(Z rukopisu kralodvorského.)

Uslyševše králi na západě,
že chán spěje na lidné jich vlasti,
srotili se druhý ke druhému,
i sebrali převeliké vojsko,
5 i vytáhli polem proti němu.
V rovině se širé položili,
položili, i chána tu žďáli.

Kublaj kázal všem svým čarodějům,
hadačům, hvězdářům, kouzelníkům,
10 aby zvěstovali, uhodnouce,
kteraký by konec boj měl vzíti.
Sebrali se honem čaroději,
hadači, hvězdáři, kouzelníci,
v dvě se strany kolem rozstoupili,
15 třtinu černou na děl položili
a na dvě ji půle rozšťpili.

První půli Kublaj jméno dali,
druhé půli králův jméno dali,
starými slovesy nad tím vzpěli.
Počnou třtiny spolu bojovati,
třtina Kublajova zvítězila.

Zajásalo množství všeho lidu,
každý chvátal rouče ke svým koním,
a do řad se voje postavily.

Křesťané se radit opomněli,
bez rozvahy hnali v řady pohan
s takou pýchou, jakou sflu měli.

Tu se první boj v hromadu srazil:
střely dštily jako příval z mrakův,
oštěpův lom jako rachot hromu,
bleskot mečův jako oheň bouře.
Obě strany jarobujnou silou
druhá druhé postoupati brání.

Pohany již množství křesťan hnalo
a již by jim byli odolali,
by nepřišli čaroději v nově,
přinesouce třtiny rozštípené.

Tataři se velmi rozpálili,
na křesťany lítě vyrazili,
i tak prudce je před sebou hnali,
že je jak zvěř plachou rozptýlili.
Tu štít ležel, tu helmice drahá,
tu kůň vlekl v střmenech vojevodu,
tu ten marně do Tatarův roubal,
onen milosrdí pro Bůh prosil.

Takto Tataři se rozhostili,
křesťanům daň četnou uložili,
dvě království sobě podmanili,
starý Kyjev i Novýhrad prostran.

120. Houba mořská.

(Od Jakuba Malého.)

Známa tato plodina mořská od nejdávnějších časův byla v užívání, a zpytatelé přírody dlouho trvali na rozpacích, kde by jí měli určití místo, zdaž mezi rostlinami či mezi živočichy. Nyní již srovnávají se v tom, že ji kladou na nejnižší stupeň 5 živočišstva. Jest bez mála padesatero rozličných druhův mořských hub. Nacházejí se v Moři Středoziemském a v jiných mořích, ježto leží v teplých nebo mírných šířkách; ku krajinám studeným počtem i dobrotou jich ubývá. Lpějí na skalách v místech, jež 10 toku a prudkosti vln nejméně sou podrobena. Nejlepší nám známé houby přicházejí z Archipelagu. Tam jich veliká jest hojnost okolo mnohých ostrovův, o jichž obyvatelích může se říci, že živí se lovením hub, ač lze-li to lovením nazvati. Tak na Kykladech potápění-se po houbách hlavním jest zaměstnáním obyvatelstva. Moře po všecken čas letní velice jest průhledné, a 15 zkušení norci s povrchu umějí rozeznati místa, kde houba vězí, ješto by oko nezkušeného sotva dohlédlo dna. Každá loďka opatřena jest upevněným na provaze kamenem, jehož norec rukou se uchopiv, po hlavě do hlubiny se vrhá. Činí to pro zrychlení pádu, aby si tudy uspořil dechu, a pro lehčí vyplování; neboť 20 jej unaveného druhové velmi čerstvě vytahují. Málo kdy déle dvou minut pod vodou vytrvá, a odloupenutí houby jest práce páravá; tři, někdy i čtyři norci sestupují po sobě, by se zmocnili houby zvláště krásné.

Nejlepší jest houba bledá, hebká a lehká, malé dírky mající. 25 Staří lékaři hub užívali při velikém počtu nemocí, posud pak houba buď spálená buď v přirozené spůsobě místo své má mezi léky.

121. Píseň po vytrhání lnu.

(Od Bohuslava Tablice.)

Již sme šťastně vytrhali
krásný len,
snopův sto sme navázali:
šťastný den!
5 Kdo nás v práci posilňoval?
Kdo tak štědře obdaroval?
Nebe jen.

Nebe s hůry posílalo
rosičky,
suchou zemi skropovalo
deštíčky,
teplým sluncem zahřívalo,
v parně mile chladívalo
větríčky.

<p>15 Nebe prudký zastavilo lijavec, v černých mrakách rozpustilo ledovec, vichr znalo utišíti, 20 by lnu nemoh' povaliti: divná věc!</p>	<p>Nebe v teplo proměnilo tuhý mráz, nebe zhoubný usmrtilo zeměplaz; každého dne, každé noci odvrátilo divnou mocí tisíc zkáz.</p>	<p>25</p>
---	--	-----------

<p>Díky tedy vzdejme nebi dobrému, dávát, čeho zapotřebí, každému. Pějmež z srdce radostného, věčné chvály jménu jeho slavnému.</p>	<p>30</p> <p>35</p>
---	---------------------

122. Rudolf I. král český.

(Od Frant. M. Pelela.)

Roku 1306 osmého dne září měsíce přijel císař Albrecht sám osobně do Prahy, maje s sebou syna svého Rudolfa. Čechové otce i syna slavně uvítali, všeliké jim poctivosti činili i bez odtažův Rudolfa za krále českého přijali a vyhlásili. A on toho velmi vděčen jsa, pánům, rytířům a měšťanům veliké dary roz- 5 dával. Hned potom Alžbětu, krále Václava II. vdovu, sobě za manželku vzal. A tu byly svatby velmi skvostné v přítomnosti Albrechta císaře konány. I počal nový král věc svou v Čechách velmi opatrně spravovati; neboť byl pán skutečně ctnostný, dobrotivý a milostivý. Dluhy, kteréž po sobě zůstavili králové, 10 předkové jeho, kázal platiti z Hory Kutny, dáváje na každý týden věřitelům tisíc hřiven, totiž dvadcet tisíc zlatých rázu nynějšího; a tak činil až do smrti své. Víno, obilí, olej a jiné potřeby všechny k svému dvoru náležitě dával sobě z Rakous voziti, tak aby dvořané jeho vždy hojností potrav oplývali. R. 1307 někteří 15 páni čeští jemu se mocně zprotivili, oni totižto, kteří Jindřichovi Korutanskému, z Čech vyhnanému, přáli a jej za krále míti chtěli. Toť byli Bavor Strakonický, Vilém Zajíc, Ojír z Lomnice a mnozí rytíři kraje plzeňského, a ti v zemi velké škody činili. Král Rudolf, chtě zkrotiti je a sobě podmaniti, sebrav znamenitý 20

počet lidu vojenského, táhl na ně, a tak se jemu jeden po druhém poddati musili. Když pak naposledy k Horažďovicům přitáhl a toho města dobýval, tu se roznemohl. Dobyv města, dal se do něho nésti. I přišla naň úplavice, kteréž jemu žádný lékař nemohl zastaviti. A vida král, že již tou nemocí velmi umdlen jest, obeslal k sobě opatřv Jiříka Sedleckého a Kunráta Zbraslavského, chtěje s nimi nějaké věci duchovní zříditi. Však oni přišedše, málo s králem promluviti mohli; neboť on ještě toho dne, totiž třetího dne července měsíce, život svůj dokonal, maje 10 sedmécitma let věku svého. Tělo Rudolfovo na hrad pražský vezeno a v kostele sv. Víta pohřbeno bylo.

123. Oko lidské.

(Od Jana Val. Jirsíka.)

Oko jest okrouhlé a duté, aby tak všecky, jakkoli veliké věci mohly v něm se obrážeti a jejich obraz aby v něm se mohl vytiskovati. Poněvadž oko jest úd velmi citlivý a nedůtklivý, proto velmi prozřetelně připravil mu Stvořitel komůrku v tvrdé 5 kosti hlavy. K tomu přidal víčka, aby člověk oko přikryti a před jakýmkoli úrazem chrániti mohl. Víčka ta chloupky ozbrojil, aby oka hájily před padajícím prachem. Nad to ještě obočí přičinil, by ostrý pot, z čela se prýště, tomu tak vzácnému údu nemohl uškoditi. O vnitřní způsobě oka; o těch rozdílných vln- 10 kostech, kteréž světlo přejímají; o těch rozmanitých tenuličkých kožičkách, ve kterých se vlhkosti ty chovají; o množství svalův, kterýmiž oko sem i tam pohybováno bývá, a posléz o té tak podivné zřetelnici, prostřed bělma zasazené a obrazy naproti postavených věcí v sebe beroucí, dlouhé by bylo vypravování. 15 Ó jak vzácný, stkvostný a žádoucí jest to dar, oči zdravé a bystré míti! Bez světla očí na jaká nebezpečství byli bychom vydáni! Jak smuten byl by život náš, kdy bychom ničeho neviděli! Veškeren svět byl by nám tmavým žalářem, v kterém by nebylo lze ani kroku bezpečně učiniti. Neviděli bychom ani nádherného 20 slunce, ani krásné hvězdami v noci poseté oblohy. Neviděli bychom květů na stromech, kvítí v zahradách a na lukách, osení na polích, i byli bychom nesčíslných radostí zbaveni. I ty milliony rozdílných zvířat byly by nám neviditelný, a láska, přízeň a radost, ježto se září v tváři lidské, nikdy by se nám neobjevily.

124. Můra.

(Od Jarosl. Langer.)

Můra u večer se vloudila	Jaká to jasnota!“	
do příbytku lidského	Chvátá do lesku toho milého,	
a v tmavém se koutku ukryla.	požiti chtíc jasna přelibého.	10
Aj tu vidí cosi lesklého.	V oheň víltne,	
5 „Co to?“ na myslí přemítá,	mrtva slítne!	
snažně kolem toho lítá.	Vězte, že co krásné nám se zdá,	
„Jaká to krásota!	často záhubu jen v sobě má.	

125. Cuvier a vlaštovky.

(Z polského přeložil J. J.)

Slavný Cuvier rád za staršího věku vypravoval tuto příhodu, kterou se mysl jeho obrátila k bádání přírodnickému.

Když skončil universitní studia, stal se, nemaje jmění, vychovatelem u hraběte Héricy a přebýval se svými schovanci na zámku figuainvillském. Okna světnice jeho hleděla do zahrady. 5 Každého dne ráno otvíral je, aby pookřál na čerstvém povětří, nežli by přisedl k učení dosti roztržitých žákův.

Jednoho dne zpozoroval, že si dvě vlaštovky stavějí hnízdo v koutě pod oknem. Samec v zobáku přinášel hlínu, samice 10 připravovala ji, míchajíc do ní slámy a sena, a z té smíšeniny lepila hnízdo. Když lepení bylo dokonáno, hleděli oba ptáčekové vystlati hnízdo peřím, vlnou a suchým listím, pro které do blízkého lesa lítaly a teprvé po několika dnech se vracely. Mezitím udály se důležité okolnosti. Když totiž vlaštovky tak pracně hnízdo své lepily, viděl Cuvier, jak dva vrabci, sedíce opodál na komíně, 15 s velikou zvědavostí postup díla střežou. V krátce na jevo vyšel lestný cíl střežení toho. Ledva totiž vlaštovky od svého sídla odletěly, hned se číhající vrabčáci usadili do něho a tak v něm hospodařili, jako by byli doma. Cuvier pozoroval později, že vrabci nikdy oba dva na jednou neodletovali; jeden z nich vždycky 20 zůstával na stráži, aby hrubým zobákem bránil přístup do hnízda.

Po několika dnech vrátili se praví vlastníci hnízda, ale kdo popíše jich ustrnutí, když je od cizích zaujato spatřili! Rozhněvaný samec vrazil do hnízda, chtěje vetfelce vypuditi; ale vrabec ostrým ho zobákem tak přivítal, že se nešťastný vlastník hnízda 25

s krvavou hlavičkou a vytrhaným peřím vrátiti musil ke své družce, která na zelené větvi nedaleko seděla.

S planoucím okem, třesa se hněvem a studem, zdálo se po několika minut, jako by se s ní usilovně radil. Později rozepjaly
 5 křídélka a odletěly. Po nějakém čase přiletěla samice vrabcova na hnízdo, a samec, jak se Cuvier domníval, počal jí živě celý případ vypisovati; neboť se u vypravování mísil jakýsi divný štěbot, k šelmovskému smíchu podobný. Vrabci nicméně nemařili
 10 mnoho času rozprávkou, ale střídavě litali snášet potravu. Když dílo to dokonali, oba usedli na hnízdo a vystrčili jen zobáky k obraně domnělého svého práva majetnického. V tom se povětrí naplnilo šustem a celé hejno vlaštovek jalo se obsedati střechu. Cuvier rozeznal v tom davu vlastníky hnízda, kteří učiněnou sobě křivdu vypravovali nově přibylým.

15 V krátce se do dvou set vlaštovek shromáždilo na poradu. Když ještě horlivě mezi sebou štěbetaly, ozval se žalostný piskot na římse pod oknem. Mladé vlaštovice, jížto se bez pochyby radění zdálo tuze dlouhým, zachtělo se uloviti několik much, ježto bzučíc honily se okolo té římsy. Schovanci Cuvierovi byli
 20 na římse naléceli oka, a ubohý ptáček se z nenadání štíhlou nožkou zapletl do zrádných tenat z koňské zíně. Na piskot chycené sestry sletělo se do dvou set vlaštovek a snažilo se pomoci jí na svobodu; ale nadarmo. Každé pomáhání ještě silněji stahovalo vazbu a zvětšovalo utrpení křídlatého vězně. Náhle zdvihnou
 25 se vlaštovky jako na povelení do hůry, zakrouží v povětrí, spustí se dolů i udeří zobákem silně do ok, až zíně po několika takových udeřeních pukla, a vysvobozené ptáče radostně s tovaryškami uletělo do výšky. Po celou tuto příhodu, která jen několik loket od okna Cuvierova se udála, nemohl náš učitel probrati se
 30 z divení; vrabci pak, jsouce rovněž svědky toho, co se stalo, z přivlastněného hnízda ani se nehnuli, ale k ochraně toliko vystrkovali hrozné své zobáky.

V tom se jako blesk sesype celé mračno vlaštovek, každá v zobáku držíc kus bláta, které na otvor hnízda metaly: totéž
 35 konala jiná následující hejna. Opatrná zvěrátká nicméně ostávala vždy v jisté vzdálenosti, aby ušla zobákům vrabčím. Vrabci již prvním metnutím bláta tak byli oslepeni, že těžko jim bylo pomyslití na zachránění; mezi tím vlaštovky stále hnízdo blátem obmítaly, až celé téměř bylo pokryto; bez zoufalého namáhání

vrabcův, kteří několikrát trochu bláta shodili, otvor hnízda byl by již býval zazděn. Hejno neuprositelných vlaštovek sedlo však na hnízdo a zobany i nožičkami měkkou hlínu nepřestaly rozdělavati, hnísti a klepati, až se jim podařilo díru dokonale zalepiti. Radostí nad tím zdvihly pokřik vítězství a pomsty. 5

Ale na tom nebylo dosti. Vlaštky jaly se nyní ode vsad snášeti látku na nové hnízdo, které na zazděném otvoru hnízda staršího vystavěly. Asi za dvě hodiny po zazdění vrabcův seděly vyhnané vlaštky v novém sídle. Pomsta byla dokonána; nešťastní vrabčáci nejen že svou loupež zaplatili zdlouhavou 10 smrtí, ale ve smrtelných mukách museli poslouchati veselý štěbot obou vlaštovek, původkyň zkázy jejich. Dlouhý čas potom samice málo kdy hnízdo opouštěla; sneslat šest vaječek, a pečlivý sameček hojně ji opatroval červíky. Po uplynutí dvou neděl upozoroval Cuvier, že samec celý týden snáší množství hmyzu; 15 podíval se do hnízda i spatřil šest žlutých zobáčků, any se chtivě otvírají. Od té doby pozorování poněnáhlého vzrůstu a rozvoje písčkat nejmilejší bylo zábavou mladistvému učiteli. Žluté zobáčky mladých vlaštovek časem zčernaly a zesknaly, holá skoro tělička přioděla se měkkým jemným chmýřím. Již 20 začaly provázeti matku na chvilkových výletech. Samec učil je v letu lapati mouchy, vysoko se vznášeti za pěkného času, když hmyz ve výšce se prohání, anebo nízko křídélky samé skoro země se dotýkati, když se bouře anebo dešť blíží a mušky před ním hledají ochrany. 25

Tak přešlo leto i nastala jeseň. Z nova se shlukla hejna vlaštovek na střeše zámku figuainvillského; odbývaly tam jakési porady. Cuvier s potěšením jich poslouchal a snažil se porozuměti jich mluvě. Mladé vlaštky z hnízda vyletovaly hromadně spolu s jinými mladými. Jednoho pak jitra všecka hejna na jednu od- 30 letěla k východu. Příštím jarem přiletěly dvě vlaštky vychudlé s potrhaným peřím a usadily se ve starém hnízdě. Cuvier hned je poznal. Byli to tíž ptáci, na kterých s takovou zvědavostí činil svá pozorování minulého roku. Začaly hnízdo opravovati, štěrbinu v něm zalepovati; vnitř je vystlaly měkkým a suchým 35 mechem i peřím, a jako minulého roku opět udělaly jakýsi výlet. Na zejtrší po návratu, když se vesele honily za lupem pod oknem Cuvierovým, — byly se již do cela ochočily a jeho přítomnosti uvykly, — náhle na samce kroužící v povětří padl jestřáb, ve

své drápy jej chytil a již ho chtěl unést, když Cuvier, maje právě ručnici po ruce, po něm střelil. Zabitý jestřáb spadl do zahrady, a Cuvier chvátal vysvobodit vlaštovky. Ubožátko velmi byla porouchána: dravec hluboko jí zatal drápy, a několik brokův ranilo ji do prsou a zlomilo jí křídlo. Dobrý mládenec co nej-
 5 jemněji a nejpečlivěji zavázal jí rány, vylezl po řebříku a položil ji do hnízda. Mezi tím ubohá samička lítala okolo a bolestný vydávala piskot. Tři dni neopouštěla hnízda, vyletující toliko za potravou. Osláblý sameček sotva hlavu zdvíhal, aby
 10 snědl přinešený mu hmyz a každým dnem očíhledě chřadnul. Konečně jednou ráno probuzen byl Cuvier pištěním vlaštovky, která kolem okna lítala a křídélky bila do tabul; pohlédl do hnízda, a nastojte! spatřil samečka již neživého. Od té chvíle samička tesknila, slábla, nevyletovala více, nechtěla přijímat
 15 potravy, kterou jí Cuvier podával a patrně ze zoufalosti několik dní po samci skonala.

Malá tato udalost hluboce dojala vznešenou mysl Cuvierovu a přiměla jej k tomu, že hodiny svobodné od povinného zaneprázdnění věnoval studiím přírodnickým. Pronásledování
 20 v revoluci francouzské přinutilo jej hledati útočiště v Normandii a přijmouti místo lékařské v nemocnici ve Fécampu. Když poznali neobyčejné nadání Cuvierovo, nabídli mu, aby zákům lékařským, k nemocnici přiděleným, vykládal přírodopis, i seznámili jej s výtečnými badateli přírody, Jussieuem a Geoffroi-
 25 Saint-Hilairem. Cuvier s těmito i jinými učenci dal se v dopisování, a později, po hlubším a dokonalejším poznání přírodopisu, povolán byl na učitelství porovnavací anatomie do Paříže. Co odtud pro přírodopis a jmenovitě pro zoologii učinil, vědomo každému vzdělanci.

126. Dalibor.

(Od Jana Beckovského.)

Léta 1498 v kraji litoměřickém zprotivili se lidé poddaní panu Adamovi Ploskovskému a jeho na Ploskovicích z ponuknutí nějakého Dalibora dobývali. Uslyševše o tom měšťané litoměřičtí, rychle lidu něco pod praporcem poslali a téhož
 5 Adama vybavili. Potom Dalibor obeslán na hrad pražský panským nálezem, proto že těch lidí proti pánu jejich dědičnému

pozdvihoval, a do věže nové okrouhlé dán byl. Věž ta předešlého roku pro vzácnější pány dostavěna byla a do dnešního dne od téhož v ní prvního vězně Daliborka se jmenuje. V té věži když dlouhý čas on Dalibor seděl a velmi bídný život vedl, housle sobě koupil a pro vyražení své tesknosti, — ač-
 5 koliv v svých rukou žádných houslí nikdá před tím neměl, — téměř vždycky na ně hrál. I tak v tom svém vězení se vy-
 cvičil, že mu žádný v Praze toho času roveň se nenalezal. Každodenně mnoho lidu k té věži se scházivalo, aby ho jenom
 na housle hráti slyšeli. Od nich když on almužnu žádal, tak 10
 hojně mu ji udělovali, že po všecken ostatní čas žádné nouze
 v svém zavření neměl. Posledně však pro své výstupky stát
 byl. Toho času povstalo v Čechách přísloví, že, když chtěli vy-
 sloviti, k čemu člověka hlad a nouze přinutí a čemu vyučí,
 říkávali: „Také nouze naučila Dalibora housli.“ 15

127. Noc.

(Od Rudolfa hr. Chotka.)

Tmou se země ovinula, v noc se změnil jasný den, světla v chýších vyhasnula, ticho v nich a sladký sen.	Jediný jen dům je zřítí, z jehož oken plane zář, tisíc světel vnitř se třpytí: kdo to bdí? čí je to tvář?	5
--	--	---

Na nebesích bdí to Věčný,
 hotov jsa nám na pomoc:
 vzdavše jemu dík srdečný,
 10 spěte klidně! dobrou noc!

128. Smrt krále Jana.

(Od Frant. M. Pelcla.)

Byla r. 1346 válka mezi Francouzy i Angličany, a král anglický se svým vojskem již se byl položil nedaleko Paříže. I poslal rychle král franský posly své do Lucemburka k Janovi, králi českému, od něho žádaje pomoci. Král Jan tedy a syn jeho Karel, sebravše na rychlost mnoho lidu německého a lu-
 5 cemburského, táhli francouzskému králi na pomoc, majíce také něco rytířův českých při sobě. Angličané, uslyševše, že král český proti nim táhne, hnuli se zpátkem a tak spěšně, jako by

utíkali, až na jedno bezpečné místo mezi lesy a vodami; tu, otočivše se vozy, ještě nad to se také zakopali. A král Jan na tom dosti nemaje, že před ním Angličané běží, chtěl je potříti, ač tomu král franský odpíral. Když se bitva u města Křeščaku 5 začala a Francouzové znamenali, že se Angličané na odpor staví a statečně brání, počali couvati a hanebně utíkati. A když bylo oznámeno králi Janovi, že již Francouzové ujíždějí, rytířové jeho mu radili a jeho k tomu napomínali, aby z bitvy také ujel a sobě i věrným svým aby život zachoval. Načež jim král Jan 10 odpověděl: „Tohoť bohdá nebude, aby český král z boje utíkal! Aneboť já dnes zvítězím, anebo jako král poctivě a slušně padnu. Protož tam mne vedte, kdež největší bitva jest, ale syna mého pilně šetřte. Pán Bůh s námi!“ A když byl na to místo, kdež chtěl, přiveden, zabodl kůň svůj a jakžkoli na obě oči slepý, 15 tam mezi nepřátele skočil a tak dlouho okolo sebe sekal, až, byv více než jednou ranou poraněn, s svého koně padl a ducha vypustil. To se stalo šestmécitný den srpna měsíce. Vidouce pak někteří Čechové, že jich pán padl v tom boji a zabit jest, aby obou pánův nebyli zbaveni, syna jeho Karla, statečně bojujícího 20 a již od nepřátel raněného, ač nechtěl a odpíral tomu, bezděčně z toho boje vyvedli a na bezpečné místo jej přivedli.

Když se ten boj dokonal a král anglický viděl, že jsou jeho nepřátelé všickni pryč, jel tam osobně, aby pohleděl na lid zbitý. Maje zprávu, že by tu také zahynul král český, kázal s pil- 25 ností hledati tělo jeho. I uhlídav jej mezi jinými, au mrtev leží, ssedl s koně svého, pozdvihl ho sám svou rukou a řekl k němu velmi žalostivě: „Ó milý králi český, slušelo by tobě jiné lože míti, než tuto že ležíš na zemi.“ A hned jej kázal odtud vzíti, do svého vojska vnésti a ze zbroje vypnouti. Tělo jeho poctivě 30 ozdobené dal vézti do Lucemburka a tam v klášteře sv. Benedikta pochovati.

129. Vojínovo loučení.

(Od Boleslava Jablonského.)

Červánek se ukazuje,
brzo rána udeří:
zhůru, zhůru, má matičko,
chystejte mi snídaníčko,
5 vlast mi chystá večeři.

Děkuji vám, můj tatíčku,
za otcovské starosti;
jestli v bitvě nezahynu,
dočkáte se na svém synu
v krátkém čase radosti!

Děkuji vám, má matičko,
za mateřské vedení;
jestli se již nenavrátím
a vám lásky neodplatím,
15 Pán Bůh vám ji odmění.

Připněte mi šavli k boku,
ostruhy sem na nožky!
S bohem buďte, moji milí!
Krásný jest ten kabát bílý
s červenými výložky!

20

Již se slunce ukazuje,
brzo rána udeří:
rychle, rychle, má matičko,
dejte mi mé snídaníčko,
císař dá mi večeři.

25

130. Stojmír (Stilfrid), kníže české.

(Staročeská pověst.)

V české zemi byl jeden pán a kníže jménem Stojmír. Ten byl myslí veliké; nebo čte se o něm, že, což jest umyslíl, to i dokonal. Jednu chvíli jal se s chotí svou raditi, řka: Paní milá, vez, že naši starší dávali nám tuto radu, abychom, kdež mohouce, dobývali svému jazyku cti a jména dobrého. I já sem umyslíl, že míním jeti a zase nepřijeti, bychť za to měl hrdlo dáti, leč své zemi a sobě cti větší dobudu. Neb tento kotel, kterýž na svém štítě nesu, velmi jest mi nemil; a protož sem sobě umyslíl, že aneb orla přinesu na svém štítě, aneb i kotel ztratím. — I stalo se, že, poručiv ženu i zboží svým věrným, odejel v mále. I přikázal také svým, aby jeho nikdy knížetem nenazývali.

Jezdil pak po rozličných zemích na královské a na knížecí dvory; ale nikdež sobě rovni nenalezl v udatenství a ve klání s ostrým. I zvěděv to do sebe, jel jest do cizích, velmi dalekých zemí. Když se jemu událo k napolskému králi přijeti, přikázal se ke dvoru jeho, a král ochotně kázal jej připsati k svému dvoru. Tehdy Stojmír jal se králi s pilností sloužiti, a král, vida to, miloval ho velmi a svou nejpilnější radu s ním brával. Pak jednu chvíli král anglický, svadiv se s tímto králem, počal jemu zemi hubiti a páliť i lidi jímati. Tehdy Stojmír, vida to, jal se králi mluvití, řka: Žádoucí králi! vida bezpraví veliká svých chudých lidí, i nechceš se hájiti? Věz to, že by proto neslušelo žádnému dobrému u tebe býti. Uslyšev to král, vece: Stojmíře, rytíři milý! rodem královským a štítem jsem mu roveň, ale

bohatstvím nemohu jemu roveň býti, a protož musím snad ze země své něco postoupiti. A Stojmír vece: Králi, já tobě pravím, lépe by bylo tobě i s námi zemřítí, nežli hubeně a nesměle živu býti. Chceš-li mne, králi, poslouchati, chci ti tu radu dáti, že mi budeš bohdá děkovati. Král vece: Rady tvé chci rád poslouchati, než bojím se s ním bojovati. Na to Stojmír: Každ svolati pány i rytíře, což jich pod tvou ruku sluší, a vytáhni protiněmu v pole. A král když kázal svému všemu dvoru a lidu u sebe vojensky býti, stalo se tak z rozkázání vojenského; i vytáhli potom na pole a vojska se obapolně uzřela. Tehdy král napolský, zavolav Stojmíra, i vece jemu: Nuže Stojmíře, radiž nám, což nejlepšího jest; nebo sám již dobře vidíš, že má lidu král anglický třikrát více než my. K tomu Stojmír vece: Poněvadž nechceš se s nimi bítí, opět chci jinou radu dáti. Rozkaž před se písaři svému a každ list psáti v tato slova: „Ty králi anglický, hubíš mé lidi bezprávně. Věziž, že se tomu bezpraví míním brániti bohdá; protož, jsi-li dobrý, povolíš mi rovného a já tobě. Vyberž ze svého vojska dva tisíce koní, což nejlepších máš osedlaných, zavěsiž každému na sedlo tisíc hřiven zlata, a já chci tolikéž z svého vybrati s tolikéž zlata. A když to učiníš, vyberž opět rytířův dvanácte nebo knížat, co nejstatečnějších máš, a jáť chci jednoho z svého vojska vybrati a tomu káži s těmi dvanácti se bítí, po jednom vybíraje. Jestli tvých dvanácte mého jednoho přetepou, tehdy ty koně a ten základ pobeř, a já se tobě chci se vším královstvím poddati v službu. A pakli Pán Bůh mému pomůže, abys mi se ty v též právo poddal.“ Tehdy král, uslyšev to, počal se rozpakovati, řka: Milý Stojmíře, u velikou bych se věc dal; neb není snadná věc, aby jeden dvanácte pobil, aniž ho já v svém vojsťtě míti mohu. I vece Stojmír: Jáť jsem ten, králi, jenž těch dvanácte chci podstoupiti, vezma Pána Boha a sv. Václava na pomoc. A protož, milý králi, vezma srdce mužské, naději plnou měj v Boha, žeť ráčí pomoci proti tomu velikému bezpraví. A když jeho král v tom poslechne, poslal ten list anglickému králi.

Uslyšev to Anglický, počal se tomu diviti a smáti, i poslal pro svou radu, a list jí ukázal. Tehdy jeho rada počala jemu mluvití: Králi veliký, neslušelo by tobě živu býti, kdy by to podání chtěl zavrci. Neb kdy by jel až na západ slunce, počna od východu, nepotká tebe tak rovné, jako tě nyní potkává. Víš

dobře, že máš lidí dosti statečných u sebe; protož, vybera sobě dvanácte, nechť se před se koná, co svědčí list, a ten ukaž kralům i jiným knížatům. A tak Anglický odešle Napolskému, že, což žádá, to míti bude. A položíce sobě rok za dvě neděle, v té chvíli obeslali okolní krále a knížata, aby mezi nima zápis učinili. A když se sjede králův a knížat mnoho, učiněn ten zápis mezi nima. A připravivše oboje strany koně se zbožím, učinili na jedné louce okršlek, a ten ohradili, aby jim lidé nepřekáželi.

Když den přišel, ješto se měli bítí, král anglický jel po svém vojtě, a vybrav dvanácte knížat a rytířův statečných, 10 zavolá jednoho, řka: Symforiáne z Levstítu! vsedna na svůj kůň, jeď na onu louku, a jestli že proti Stojmírovi obdržíš, dám ti tisíc hřiven. Tehdy Symforián křepce na svůj kůň vskočil, přiběhl na tu louku i jal se na Stojmíra volati, smí-li se s ním ostrým potkati? Vida Stojmír, že již čas přichází, kázal sobě dvanácte 15 dřevci připraviti, a na každém byl praporec jiné barvy. A když se v svůj stroj připravil, kázal sobě plavý kůň přivesti, a vsedaje naň, vece: Bože všemohoucí a sv. Václave, račiž mi dnešní den pomocen býti; neb toho pro žádnou chloubu ani pro peníze nevedu, ale pro čest jazyka svého českého! I vece opět: Podejte 20 mi praporce bílého; neb ta barva znamená veselost a radost každého dobrého. A tak, dosáhnuv dřevce s praporcem, na kterémž byl z jedné strany kříž zlatý a z druhé strany jméno sv. Václava, jel vesele na tu louku proti Symforiánovi. Když ti dva dobří druhové proti sobě hnali a prudce koně k sobě pustili, Stojmír 25 dal Symforiánovi silnou ránu, že daleko s koně letěl na stranu. Knížata, Stojmíra za ruku ujavše, vesele jej z ohrady vyvedli.

I jal se anglický král na jiného volati: Lipolte, slavný vévodo, ty veliká svobodo, pokus své síly; dokud jsem já živ, budeš v přízni. Lipolt, na kůň sednuv, v ohradu běžel a na 30 Stojmíra vzkřikl: Stojmíře, to-t povídám, že já tvé síly dnes ohledám. Stojmír vece: Podejte mi praporce zeleného; neb ta barva jest naděje každého dobrého. Též kříž zlatý a znamení na něm bylo překrásné. Tak s dobrou nadějí se v hradby hnál, až pod ním kůň jeho plavý bujně plesal. Tu Lipolta daleko 35 za kůň svrhl. I skočiv s koně a meč vytrhnuv, jal se jeho rouhati a rány veliké jemu dávat. Lipolt, nemoha obrany míti, počal jemu na milost jíti. Stojmír od něho slib přijal a tak vesele z hradeb vyjel. Anglický opět zvolal: Kde jsi Rudolte, víro

naše? Rozpomeň se na své udatenství, ať Stojmír tvou sílu zví. Rudolt spěšně tam přijel, a Stojmír, se za se ohlédnuv, vece: Podejte mi praporce červeného; neb ta barva zapaluje srdce udatného. A když dřevce s praporcem dosáhl, hněvivě proti Rudoltovi běžel a tu jej kopím mužsky protasil.

A tak Stojmír přemohl čtvrtého, pátého, až i jedenáctého.

Vida to král anglický, vece: Ach nastojte! neštěstí v žalosti si mi dáno, ješto mi se toho nikdy ve snách nezdálo! I zvolal naposledy: Žibřide ržžený, mám v tebe největší útěchu. Již jest má věc zle pohříchu, a jestli že nebude tvé pomoci, již nestane mé královské moci. Protož sem tě naposledy zůstavil, abys mne mé žalosti zbavil; neb nad tebe u svého dvora silnějšího nemám. Obdržíš-li proti Stojmírovi, půl tobě království dám, a k tomu svou dceru drahou chci ti dáti se vši snahou. Žibřid vece: Chci se na to snažiti, bych od Stojmíra neměl zabít býti. Žibřid kníže temarské byl, velmi se přípravně nosil; přílbice jeho a štít od zlata se stkvěl a v červeném poli na štítu osmnácte ržží zlatých měl. Také v těch zemích krásnějšího nebylo, a k tomu životem udatný hrdina byl, drahé odění na sobě měl, a to všecko perlami a drahým kamením proděláváno bylo. Když na svého hřebce sedal, jemužto Skropil říkali, bujně se pod ním točil. Žibřid v své ruce zlatou korouhev držel, pod nížto vesele do hradeb pudil. Tu hněvivě na Stojmíra křičel, řka: Stojmíře, kam si se poděl? Zdali se skryl? Vyjed ku mně spěšně. Zdali's mne ostatního neviděl? Netřeba se jedenácti chlubiti; neb já takýchž čtyř a dvaceti chtěl bych ubiti. Protož tobě bude chyběti, jestli že se mnou budeš se bíti. Tak jej mnoho haněl, až se tomu Stojmír smál, který vece: Na mou věru, proč bych se s tebou nesměl bíti? Leda pro drahé odění, že se na tobě svítí? Protož, Žibřide, jestli že mi tebe Pán Bůh pomůž dojeti, věru s tebe musí ržže přseti, aniž pomůže dcera krále anglického! Jáť beru na pomoc svého Boha a sv. Václava! Když na svůj kůň vyskočil, ten se pod ním bujně zbočil a točil. Postáv pak chvíli malou, vzdal Bohu čest a chválu. Podejte mi, dí, praporec barvy lvové; tať barva znamená čest a chválu jazyka mého českého. Ochoťně a statně v hradby proti Žibřidovi hnal. K tomu mnoho tisícův lidu přihlédalo. Tuť se prudce v hromadu srazili, až obě dřevce o se zlomili. Králi a knížata divili se tomu, ano dříví se tříštilo jako od hromu. I vece Žibřid na tom poli: Stojmíře, kterak se

líbí? Aspoň není po tvé vůli; musíš lépe rúženého poznati. Nic to není; lépe tě chci znamenati. Stojmír vece: Až se ti budu, Žibřide, modliti, teprv mnou se budeš chlubití. Ale ta rána neškodna mi jest; ještě při mně jesti česť. Než ty ohledej na svém štítě znamení; zdá mi se, že čtyr rúží není. Opět tu 5 podali dřevce oběma, a opět učinili hnání s sebou. Prudké rány sobě dali, až opět obě dřevce zlámali; oba na koních oseděli, ale od Žibřida štít a přilba letěly. Jakžkoli Žibřid na koni oseděl, však jej Stojmír hluboce zabodl. Stojmír vece: Což se nechlubíš, a ty jaksi smutně na koni sedíš? Aspoň se rúže se štítu roz- 10 sypaly! Ach, kdy by to věděla dcera krále anglického! Toho by ti měla za zlé míti, že's se dal tak sprostnému raniti. Žibřid vece: Nechtěl bych to za česť míti, bych se dal tobě špatnějšímu jíti. Stojmír na to: Bohdá to máš shledati, že sem tak dobrý, i ve všem se chci vrovhati, leč rúže že se mne neprší; věziž, že Stojmír 15 to vše zruší. I podali jim po třetí kopí; tuť teprv prudce proti sobě hnali. I dal mu Stojmír velikou ránu, až Žibřid letěl s koně na stranu. Stojmír, skočiv s koně a hněvivě meče dobyv, k Žibřidovi přiskočil a počal jej velmi roubati, až perly počaly vysoko skákati. Opraviv se Žibřid, jal se brániti, i bili se velmi. 20 Od poledne až do nešporův se tepali, že jiskry od jich mečův lítaly. Králi a knížata tomu se divili, k té bitvě snažně přihlédali: Ach škoda těch jinochův! Nelzeť jim živu býti! pravili. Anglický král Žibřida napomínal, řka: Pomni se, viro naše, neboť má dcera o tě pečuje, i přidejž života svého a hledej života 25 jeho. Žibřid dí: Králi, máš to shledati, žeť musí přede mnou v hradbách běhati. Stojmír vece: Bůh ví, čemu se je státi, jenž mi ráci milost dáti. Jej беру za pomocníka svého a chci ukrátiti skoku tvého. Tuť se opět v hromadu srazili a velmi se prudce tepali. Událo se Stojmírovi vésti ránu, že Žibřid počal postou- 30 pati na stranu. Tak křepce Žibřida na obě ruce roubal, že, nemoha žádné obrany míti, před Stojmírem počal běžeti, až třikrát přes ohradu přeběhl. Stojmír jej postihl, k němu se statečně přirazil i tak převelmi ostrým dotýkal, že s něho rúže přšely. A když prudkými jej ranami roubal: Žibřide, již-li s tebe rúže 35 přší? tak říkal. Již-li vidíš, že ti mohu roveň býti? Věziž, že tobě nelze smrti zbýti. Tak všecko s něho odění obroubal. Žibřid všecken krvav byl. Žibřid vece: Ach nastojte! toho mi se nikdy nepříhodilo, co se mi kdy s kým bítí událo! Již tomu

nelze jinak býti; prosím, Stojmíře, rač mne živiti. Tu knížata k tomu přiskočili a všickni Stojmíra prosili, řkouce: Poněvadž se dává tobě, přijmiž jej na milost sobě. Stojmír vece: Králové a knížata veliká, i vy rozličná zběr všeliká! Pro vaši prosbu to
 5 chci učiniti a k vaší vůli jej živiti. Než pro hrdou řeč jeho neslušelo by mi činiti toho. Žibřide, vstaň! již tě chci pustiti a milost svou s tebou učiniti.

Když se tak všecko dokonalo, Stojmír klekl na svá kolena a poděkovav Pánu Bohu, teprv kázal svou korouhev českou roz-
 10 vinouti, na níž byl kotel s jedné strany v ohnivém poli. Což vidouce knížata a králové, teprv poznali, že jest Stojmír knížetem českým. I vedli jej s velikou uctivostí z hradeb pod jeho korouhev. I vece král napolský: Stojmíře, pane veliký! ohlašuji jméno tvé přede všemi knížaty. Nedav se znáti, podstoupil's
 15 věci nemalé s reky slavnými dvanácti. Že s velikou nesnadností mně si učinil mnoho dobrého svou statečností, toho jsem ti napřed převelmi vděčen. Než toto ti pravím. Bych byl věděl, že jsi kníže české, bych byl měl všecko své království ztratiti, nebyl bych ti se dal pro ně bítí. A poněvadž se již tak stalo, což koli požádáš,
 20 mnoho neb málo, má tobě býti tvá vůle; nebo's pro mne nevážil sobě i hrdla svého. Ujav jej za ruku, radostně plakal napolo a posadil jej na své stolici. V ty doby roucho drahé knížecí přinesli jemu. Velicí páni a knížata, veliké dary a klénoty nesouce jemu, se oznamují a druzí v službu se poddávají. V tu dobu král
 25 anglický, pod svou korunou přišed před krále napolského i před Stojmíra, a vzav korunu s své hlavy, poctivě před nimi klečel a všecko království jim vzdával. Tehdy král napolský, uradiv se s Stojmírem, vrátil jemu království pod takovým zápisem, aby proti němu nikdy nebýval a jeho rady se dokládal, a také kdy by
 30 bylo třeba, aby třiceti tisícův lidu vydal na pomoc. Koní tisíce dva i s tím zbožím měl Stojmír za náhradu vzíti. I vece Stojmír: Králi, pomni na to, že's mi volení dal, abych prosil za dar. Za to zboží neprosím, než za čest svého jazyka českého. I žádám, abys mi dal erb krále anglického, totiž orla černého v zlatém
 35 poli, za ten kotel, kterýž ve svém štítu nesu. I dí jemu napolský král: Věru, Stojmíře, neřku orla, kteréhož jsem dobře mocen dáti, ale království svého polovici toho ti mocně dávám, ráčíš-li, a tím buď dobře jist, zač prosíš, že to míti budeš a máš. A hnedky kázal kotel setřítí a orla černého v zlatém poli kázal malovati

na jeho korouhvi i na všech praporecích. Stojmír z toho poděkoval i na pospěch do své země poslal, v kteréž jest již tři léta nebyl, aby proti němu vyjeli, připravivše se. Dokud byli v napolské zemi, král ve všech místech přikázal, aby plnou potřebu jim vydávali. A páni, zvěděvše, že jejich kníže dobyt jest české 5 zemi velmi veliké cti i sobě také, počali radost velikou míti a jemu děkovati jako pánu svému milostivému.

131. Kamzík a medvěd.

(Od Jana P. Koubka.)

Kamzík omrzely skalnaté vršiny,
i sběhl dolů; zlíbilyť se mu roviny.
Tu spatřiv doupě, zvědavě do něho vskočil;
však medvěd huňatý hned mu v cestu vkročil.
„Co tu chceš, roháci? — smělost tvou zaplatí krev.“ 5
„Odpust, panáčku! hledám skryš, honí mne lev.“
I ztruchlel medvěd, rychle do kouta se vtiská,
a kamzík smrti ušel, jenž tak byla blížká.

132. Pověry Turkův.

(Od Václ. Vratislava z Mitrovic.)

Mají Turci sprostní převelmi mnoho pověr. Mezi jiným viděli sme, že, kde který Turek papír na zemi uhlédal, hned jej s uctivostí zdvihl a do skuliny vstrčil, jako u nás, když chléb na zemi leží, mnozí jej políbice, aby se po něm nešlapalo, na stranu ukládají. Když sme se na příčinu té vážnosti k papíru 5 ptali, pravili nám naši janičaři, že proto, poněvadž se na něm jméno boží píše.

Také Turci ani květu růžovému na zemi ležeti nedopouštějí, proto že, jako někdy staří pohané růži skrze Venuši pošlou býti pravili, tak tito lidé na to se dali namluviti a věří, že z potu 10 Mahomedova růže vyrostla.

Jsou v Konstantinopoli veliké zahrady, zdmi obehnané, na kteréž obyčejně kočky vyskakují a se shromažďují, čekajíce v jistých hodinách, aby jim tudy jdoucí almužnu dali. I jest obyčej, že Turci dršťky, plíce, játra i kousky masa vaří a pekou, a potom 15

je ve džberech dva po městě nosí, křičíce: kedy et! kedy et!
 t. j. maso pro kočky. Také nosí na ramenou kuchtík mnoho
 rožníků, na nichž pečené kousky masa, jater, slezin, a křičí, až
 se po ulicích rozléhá: tupek et! tupek et! t. j. maso pro psy;
 5 za nímž také kopa i více psův běží a na službu mu hledí. Turci
 kupují tu potravu, těm psům rozhazují a kočkám na zdi házejí.
 Pověrní ti lidé domnívají se, že zvláštní milost u Boha sobě
 zasluhují, když i nerozumným zvířatům almužnu dávají. I rybám
 chléb do vody k požívání házejí. Také nosí po městě kousky
 10 masa syrového, kteréž Turci kupujíce luňákům vzhůru metají,
 a oni, v houfech se sletíce, pazoury je chytají. Těch luňákův
 nesčíslný počet nad městem lítá a Turci žádnému jich stříletí
 ani jim ubližovati nedají, pravíce, že jest to svatý pták, proto že za
 času Mahomedova, když on chrám v městě Mekka stavěti začal,
 15 ti luňáci, čeho se nedostávalo k stavění, jako písek, kamení,
 vápno, vudu, dodávali a věrně k stavění chrámu napomáhali. Za
 veliký hřích vůbec mají polapeného ptáka zabiti a snísti, nébrž
 raději je penězi vykoupí a zase v předešlou svobodu, aby pryč
 uletěli, vypouštějí. Viděl sem, když křesťan, chudý Řek, přinesl
 20 na jedno prostranství několik v kleci stehlíkův, k němu přijda
 Turek, koupil je, a vyňav jednoho, divně vzhůru i dolů okolo sebe
 hledě, něco brebtal; potom postaviv ptáka na dlaň ruky: a l l a h a !
 vykřikl a jej pustil. Tak i s ostatními učinil, nemysle jináč, než
 že velikou počtu Bohu a Mahomedovi vzdal i jisté odplaty oče-
 25 káváti může, když ty ptáky z vězení vysvobodil.

133. Šaráda.

(Od Frant. Lad. Čelakovského.)

První, jiné jméno maje,
 dřívě v širém poli zraje,
 potom prošed mnohé ruce,
 často v lidském mozku hraje.
 5 Z *druhé* mistrovými prsty
 mnohé vyšly stvůry čisté;

kam jen sáhneš na se koli,
druhé dotkneš se za jisté.
 K snadnějšímu uhodnutí
 hadači tu budiž díno,
 10 že se *celkem* honosívá
 slíva, cukr, med a víno.

134. Z mladých let krále Ladislava Pohrobka.

(Od Herm. Jirečka.)

Mladý Ladislav chován byl dílem v Novém Městě, dílem v Schottwieně, časem ve Štyrském Hradci a v Laxenburku. Stávalo se z něho pachole čím dále tím milostnější. Kdo ho viděli tříletého, naplnění byli nevýslovnou rozkoší. Nos a čelo měl po dědu Zikmundovi, oči po otci, ostatek podoben byl k matce. 5 Ústa malitká, líce milostně plné, kadeřavé vlasy barvy do zlata jdoucí. Byl pachole, ale zdálo se, jako by sobě byl vědom královského důstojenství; pohlížel na osoby, jako by od nich požadoval povinné úcty; běloučkou ruku podával okolo stojícím.

Jedenkrátě na dvoře hradeckém z nenadání spatřil mouře- 10 nina, i ulekl se, a běže ku králi římskému: „Hle“, volal, „jaktě škaredý!“ Divil se král, že pachole má k němu důvěru větší, nežli se nadál, a s radostí o tom promlouval k okolo stojícím. Byl také při tom kancléř Šlik. „Nediv se,“ pravil ku králi, „nemát pachole kromě Tvé Milosti nikoho. Ty's jemu matkou, ty otcem, 15 ty dědem; proto se k tobě chýlí. Pomůže-li mu Tvá Milost, dvě velká království budou ho poslouchati; zanecháš-li ho, z krále korunovaného stane se knížetem nepatrným.“ Fridrich očihledě byl dojat. „Neopustím,“ pravil po chvílce, „krev svou; a byť i Říše, byť i Rakousy v něčem měly trpěti, právo jeho budu pod- 20 píratí.“ A nazdvih Ladislava oběma rukama, líbal ho v čelo velmi laskavě.

L. 1445 Jiskra přišel do Nového Města, aby viděl Ladislava, za nějž, neznaje ho, posud válčil. Spatře líbeznou krásu dítěte a přísnost pohledu jeho, radostí vzplakal a líbaje ručku jeho, 25 zvolal hlasem pohnutým: „Konečně spatřuji tebe, králi můj! Kéž bys věděl, co sem já za tě zkusil, co podstoupil! Viz mé rány! Tvému otci a tobě věnoval sem život! Ty sice toho ještě nechápeš; ale Bože dej, abych se dočkal, až bys porozuměl, kdo ti věrně sloužili. Což mi dáš za mé služby? jaký žold bude 30 tvému žoldnéři?“ Při tom dal králi některé dárečky. Byl náhodou přítomen almužník králův Jan Ungnad, i pravil chlapečkovi: „Tenť jest nejvyšší tvůj hejtman, nejjasnější králi. Dáš-li pak mu žoldu?“ Šest let bylo pacholeti, ale jak slyšel ta slova, ohlížeje se chvílku, sám pak míšku nemaje, sáhnul a vzal míšek almuž- 35

níkův a vyňal šest penízkův měděných, co jich tam bylo, a podal Jiskrovi. Mince tyto dal sobě Jiskra zasaditi do zlata a nápotom vždy je zavěšené nosil na krku.

135. Serapion.

(Od Frant. Sušila.)

Přišla žena v rychlém shonu
k svatému Serapionu:
„Pomoz, muži, pomoz v hoři,
ať hlad dětí neumoří.“

6, Vdovo milá, milá vdovo,
jak mě bolí to tvé slovo!
Ani zbla v té nemám době,
nemohu pomoci tobě.“

10 Kam se s dětmi, kam se dítí?
Počínáme hladem mřítí!
Pomoz, pomoz vdově chudé,
u tebe přec pomoc bude.“

15 „Všecko sem již chudým stavil,
roucha, kněh se svatých zbavil,
již sem všeho jmění holý —
což mě ta tvá bída bolí!

20 Ale pro tě, chudou matku,
zbylo přede mi něco statku:
prodej ty mě do zajetí,
tak tě spasím, tak tvé děti.“

A již vede podle slova
na prodej ho plaše vdova;
pro velikou k lidem lásku
dal se vésti na provázku.

25 Od vdovy ho kejklíř koupil,
v jeho službu tedy vstoupil.
Pro kejklíře mysl krutou
měl tam službu přemrzutou.

30 S božími však Kristus kůry
shlédnul na něj s nebes hůry,
a tu zvůli, jižto ztratil,
kejklíře mu ziskem splatil.

35 Oheň, jímžto svatý planul,
z kejklíře vši zlobu svanul;
duše jeho, láskou sklána,
přijala jho Krista Pána.

40 Svata láska ke člověku,
ó jak jsi ty plna vděku,
jakové ty činíš divy!
Tvá moc skálu odehlíví.

Svaté láskey svatý dárce,
slij ji hojně na mlád, starce,
ať v tvé církvi milo zkvete,
a všem věnec blaha splete.

136. Matka a její dítě.

(Od Frant. Škorpíka.)

Matce, které žití bylo ve hluboké báni, narodil se syn. Nesmírná byla proměna, již tato udalost způsobila v srdci jejím. Touha, kterou posud prahla po krásném světě, zmírněna jest útlou péčí mateřskou; neboť dítě stalo se nyní jejím světem. Ačkoli slza nebyla posud ustala zarošovati oka, ale nebyla to slza bezna- 5 dějnosti, nýbrž slza matere, ana v sladké rozjímání jsouc ponořena, rozmýšlí o budoucnosti svého dítěte. A když dítě dorůstalo a mluvíti počínalo, jak sladké matka s ním zaváděla rozmluvy! Kterakou něžností tkvělo oko její na miláčkovi, když, poslouchaje naučení, pobožně spínal útlé ručinky a modlil se 10 k otci svému i k otci své matere! I vodila matka dítě po temné báni, nuzné mu statky její ukazujíc: tu svítivého broučka, tamto křišťál, jehožto paprsky, od sporé lampy se odrážejíce, tisícerymi rubíny se stkvěly. Dítě radostí a obdivem žáslo, matka však tiše plakala. Zpozorovavši to dítě, tulilo se k matere, řkouc: „Proč 15 zalévá se oko tvé slzou? Zdaliž sem urazil tebe?“ „Ach, můj synáčku! pláče nad tvou radostí. Kéž bys uhlídal krásnou zemi, která nad hlavou tvou rozestřena! Okamžitě bys zapomněl, čemu nyní se obdivuješ. Stkvělé slunko na vysokém nebi by tě hrálo, dlouhý čaloun kvetoucích lučin lahodil by oku tvému, v zrcadle 20 průhledných řek i potokův obrážely by se nevinné tváře tvé, a s nevyslovnou rozkoší by ucho tvé poslouchalo líbezných zpěvů tisícereho ptactva!“ S podobnou zaníceností mluvila matka ještě drahnou chvílí; neboť zpomínka byla duši její naplnila množstvem líbezných obrazův, jimižto lidé štěstí okušené, avšak ztracené 25 tak rádi popisují. I řeklo dítě v značném pohnutí: „Milá matinko! Čarokrásna ovšem musí býti ona neznámá země, kterou nevidanými barvami a slovy neslýchanými mně líčíš; vždyť oko tvé neobyčejným se stkví ohněm při pouhém popisu. Ale kterak mohu uvěřiti, když nepochopuji? Kterak pochopím, čeho nevidím?“ 30 I odpověděla máti: „Patřiti na ony krásy, synu můj, není tobě dáno, pokud v této hluboké báni dlíti káže vůle vyšší. Až k oné době, doložila vážným přízvukem, ve kterou tobě popřáno bude vlastnímá očima uzřítí velikolepou slávu tam nahoře, může tebe spokojeným učiniti jediná víra v slova má!“ — I udeřila konečně 35 hodina smilování! Dítě do náručí vzavši a ke třesoucímu srdci

radostně vinouc, vynesla je matka na horu vysokou, odkudž oko v šíř a dále po krásné zemi se mohlo porozhlédnouti. Položivši miláčka ve spánku pohříženého na vrchol hory, poklekla vedle něho, a slzy svaté rozkoše ronic, sepjala ruce k vroucné modlitbě. Dítě, neobyčejným vzduchem ovanuté, procítlo. — Kam obraznost v nejsmělejším letu svém nedostihla, čeho duch nikdy se nebyl domyslíl, čeho rozum nikdy ani netušil: to všecko, otevrouc na vysoké hoře oči, zřelo dítě.

137. Milování Boha.

(Od Jana A. Komenského.)

Co pěkné, to přirozeně k sobě táhne srdce. Již pak nic užleštějšího, krásnějšího, blahoslavenějšího, divnějšího nad Boha býti nemůže. Nebo cokoli dobroty, krásy, líbeznosti v tvorech jest, to vše jen stín toho, co jest v Bohu. Za tím přirozené jest, abychom přátele své krevní milovali. Bůh jest nejbližší přítel, v němž živi sme, hýbeme se i v bytu trváme; bližší jest nás, než my sami sebe; jest otec náš přemilý, právem stvoření i znovuzrození. Přirozené jest také, abychom toho, kdo nám dobře činí, a na kom nám záleží, milovali. Žádný pak toho více nečiní nad Boha; z něho nám plynou i přirození darové: život, krása, síla; i nabytí: umění, moudrost a šťastný v čemkoli prospěch; i tělesní: pokrm, nápoj, oděv, pokoj a bezpečné bydlení; i duchovní: slovo boží, známost pravdy, víra; i minulé i přítomná i budoucí dobrodiní, kteráž, kde potřebí, vyčítati a zveličovati se 15 mají, aby srdce lidská v milování božím rozněcována byla.

138. Zdráva's Maria!

(Staročeská píseň.)

Měsíce máje
půjdem do háje,
kde kvítky lesními
větríček hraje.

5 V tom pěkném háji
ptáčkové hrají,

,Zdráva's Maria!
libě zpívají.

Kvítky sbírejme,
korunku vijme,
a tu Synáčkovi,
Marii dejme!

139. Maximilian I. na Martinské Stěně.

(Od Křištofa Haranta z Polžic.)

Když se od města Inspruku proti řece nahoru na dvě míle vzdálí jede, tu na jedné velmi vysoké a na způsob zdi příkré skalnaté stráni po pravé ruce spatřuje se díra veliká, k jeskyni podobná, a v ní kříž dřevěný. A kříž z těchto příčin tam postaven. 5

Císař Maximilian toho jména první, Fridricha císaře syn jediný, jsa tehdež věku mladého a mládencem smělým, po lovu kamzíkův dnem i nocí dychtě, jednoho času tak se dlouho a daleko za jedním kamzíkem sháněl, že jako oslepený, nemoha dolů, ale vždy nahoru leza, po něm hleděl, až dál jíti nemohl a kamzíka dolů srazil. Tu teprva dolů shlédnuv, spatřil a poznal, že příliš vysoko se vydal; nebo pokoušeje se dolů lézti, nemohl: nahoru výš lze nebylo, proto že vyšší a přes něho se hrozně chýlící skály viděl. I soudil sám, že jinému za ním tou neb jinou cestou lézti možné není, ani aby se mu jaká pomoc od nástrojův a příprav dodati mohla, leč by se byla stezka k němu odněkud po straně vytesala; takovou pak několik mužův za čtyři neděle udělati nemohlo. Dole a to velmi daleko viděl služebníky své s množstvem lidu shromážděného, kteří žalostivě volali a kvíleli nejinak, než jako by pána a jediného císaře Fridrichova syna a dědice již hladem bídne a jim v oči skonati majícího želeli. 10
15
20

Dva celé dni a dvě noci ubohé kníže mladé v tom zarmouceném způsobu trval a jakouž takouž naději vysvobození měl, zvláště když viděl, že mnoho lidí dole přibývalo, jako by se některý nějakým jemu spomožitelným způsobem vydariti mohl. Byloť se veliké množství z okolní krajiny k té nehodě mladého pána svého z nižších i vyšších stavů v místo dotčené shrnulo. Nemohouce však jináč, modlitbami dnem i nocí jemu nápomocni byli. Kníže vida, že se žádný ku pomoci jeho nemá, ztratil všecku naději lidského přispění, i počal volati a znamení dávat, aby kněz, s velebnou svátostí přijda, jemu ji tak z důly a z daleka ukazoval, aby aspoň očima, čeho ústy nemohl, přijímal. Což když se stalo, Pánu Bohu se poručil a na smrt se oddal, i lid, an se s ním s pláčem velikým a křikem žehná, viděl. V tom již hodiny poslední očekávaje, uslyšel za 25
30
35

sebou jakýsi chřest; načež když se zpět obrátil, spatřil jonáka mladého, v sedlských šatech oděného, an se k němu po těch skalách dere, veliké kamení s cesty sráží, skaliny a rozsedliny jimi zamítá a cestu až k němu prodělává. Jak se ku knížeti 5 dobral, podal mu ruky, řka: „Milý kníže, buď dobré mysli a raduj se nad svými ctnostmi; neb ten, jenž tebe vysvobodí, přítomen jest. Nestrachuj se, ale následuj mne; já tebe brzo na místo bezpečné přivedu.“ Tou řečí se kníže velice potěšil, strach smrti od sebe pustil, a nad přirození i povahu z tak 10 dlouhého postu jakési posilnění při sobě poznal, tak že za jonákem s radostí dolů chvátal, nemoha se divnému a vtipnému dolů scházení dosti nadiviti. Než téměř dolů sešel, hned ho přední jeho dvořané a páni obklíčili, jeden přes druhého ruku mu podávající a s ním se radostně vítající, tak že ani kníže 15 ani kdo jiný na toho vůdce pozor dáti, ani se pro veliké množství lidu volně ohlédnouti mohl. Nemyslilif jináč, než že jej lid z druhé strany mezi sebou má a pro odplatu do města přivede. Kníže, jsa strachem a hladem zemdlený, vsazen byl na koně a do města s radostí veden. Potom po některé hodině, 20 když poodpočinul a lépe k sobě přišel, dal se po svém vůdci ptáti; ale nijakž se ho doptati nemohl. Z toho každý soudil, že to byl anděl od Boha k němu poslaný. Pročež, když díky a chválu v kostelích a jinde Pánu Bohu vykonali, kníže na to místo, kdež v tom nebezpečnosti stál, jmenovaný kříž postavit 25 dal, aby lidé, putující tudy, jak při něm velikou milost boží, kteráž se mu stala, poznati, tak sebe v budoucích potřebách touž milostí boží těšiti a k ní tím důvěrněji utíkati se mohli.

140. Návrat z polní práce.

(Od A. Mickiewicze.)

Slunce dostupovalo posledního kraje nebes; světlo jeho bylo slabší, ale kruh širší než za dne, i červenalo se jako zdravý obličej hospodářův, když, dokonav práci polní, vrací se na odpočinek. Již se planoucí koule snesla nad samý vrch 5 boru a již mlhavý soumrak, naplňuje vrcholky a ratolesti stromův, celý les vázal a jako by sléval v jedno. Bor černal se na způsob ohromného stavení, a slunce nad ním červenalo

se jako oheň na střeše. V tom zapadlo do hloubi; ještě jednou zablesklo skrze větve, jako svíčka skrze skouly v okenici a zhaslo. Hned zvonící v obilí srpy a chrastící po paloucích hrabiska ustaly a utichly; tak hospodář káže, u něhož dnem končí se práce polní. „Pán světa ví, pokud pracovati třeba; 5 když slunce, robotník jeho, sejde s nebe, tuť čas i pozemčanu, by odešel s pole.“ Tak říkává, a vůle hospodářova čeledi jest svata; ano i vozy, které již počali nakládati, neplné jedou do stodol. Za hospodářem všecko z rolí i boru, z luk i pastvin rázem se vrací do dvora. Tu stádo ovec tlačí se bečíc na 10 cestu a vydupává chumle prachu; dále z volna kráčí houfec krav tyrolských s mosaznými zvonci; onde říčice letí koně z posekané louky; všecko běží ke studni, jejíž dřevěné rameno ustavičně skřípá a nápoj dobytku v koryta nalévá.

141. Den a noc.

(Od Frant. Sušila.)

Hádaly se spolu den a noc,
kdo by z nich měl větší v sobě moc.

První, hněvem všecek nekliden,
ujal slovo k sestře noci den:

„Jak se můžeš dáti se mnou v boj? 5
Já jsem světla a ty tmy jsi zdroj.“

Na tu řeč noc v siné plachetce
z volna k bratrovi dnu odvece:

„Povahou že mou je tma a mrak,
domnívá se jenom krátký zrak. 10

Hejno slunci na blankytě mám,
k nimžto nelze přistoupiti tmám.

Rozstru svit jich druhdy po zemi
a zlá o mně pověst oněmí.“

Na ta slova den se zasmušil, 15
sestře noci takto odtušil:

„To je, sestro, marná výchluba;
kde jest noc, tam vládne záhuba.“

Pro řeč tu noc na rozpacích dlí,
ale brzo bratru svému dí: 20

,Přibyla noc jednou od Otce, —
 u lidí ta slove vánoce, —
 když se Vykupitel narodil,
 jenžto všecky strasti zlahodil.
 Tenkrát se záře zastkvěla,
 jaká dnem se žádným nerděla.
 Sestoupila dolů nebesa,
 rozestkvěla se vše tělesa.
 Stý díl slunko tak se nestkvěje,
 když se ve vši slávu oděje.
 Na tu řeč den náhle oněměl,
 a již déle v sporu nekleměl.
 Pustil z hrudi veškereň svůj hněv,
 a sám počal o vánocích zpěv :
 „Buď mi zdráva, noci přesvatá,
 v níž strast' všecka lidstvu odňata!
 Před tebou dne záře zaniká;
 neb tě rozžal světěl vládyka.
 I když všech hvězd světlo pomine,
 záře tvá se krásněj rozvine.“
 Ta když den byl slova povídal,
 přepokorně k noci pohlídal.
 Od světla, jímž noc ta zplanula,
 záře blahá na den kanula.
 A den radostí se roznítil,
 a hned třikrát jasněj završil.

142. Severní Amerika.

(Dle A. Tocquevilla od J. J.)

Pevnina severní Ameriky rozděluje se na dvě půle, sobě
 téměř rovné. Jedna na sever hraničí s pólom arktickým, na
 západ i na východ s oběma velikýma oceány. Pak se prostírá
 k jihu i utvořuje trojuhelník, jehožto strany se stýkají pod
 5 jezery kanadskými.

Druhá půle počíná se tam, kde se končí první, a obsa-
 huje všecken ostatek pevniny.

První lehounce nakloněna je k pólu, druhá k rovníku.

Země, obsažené v první půli, tak neznatným svaahem snižují se k severu, že by se skoro nazvati mohly jedinou rovinou. U vnútru jejím není ani vysokých hor ani hlubokých údolí.

Vody tekou tam během jako náhodou vinutým; řeky se prolétají, spojují, opouštějí, z nova scházejí, pohružují v tisícerých bahnech, ztrácejí v každém okamžení prostřed mokrého labyrintu, jimi samými způsobeného, a dotékají teprv po nescíslných oklikách do Polárního Moře. Veliká jezera, kterýmiž ohraničena severní půle, nejsou obstoupena horami a skalami, jako jest většina jezer starého světa. Břehy jejich jsou ploské anebo se vyzdvihují jen několik stop nad hladinu vodní. Každé z nich představuje tedy velikánskou číši, naplněnou až po samý kraj; sebe lehčí proměnou v poloze zemské by se vlny jejich vylily k pólu anebo k moři tropickému.

Jižní půle lépe jest upravena za stálý příbytek lidský. Dvě pásma hor po celé ji délce přepažují: jedno pode jménem Alleghanův sleduje pomorí atlantického, druhé táhne rovnoběžně s Mořem Tichým.

Prostranství, zavřené těmito dvěma pásmy, šestkrát je větší než povrch Rakouska.

Ohromné toto zemiště tvoří nicméně jediné jen údolí, jež, sestupujíc od okrouhlých vrcholů alleghanských, prodlužuje se bez všeliké závady až k temenům Skalných Hor.

Na dně údolí teče nesmírná řeka. K ní ze všech stran stékají vody, vycházející z hor.

Dávněji nazvali ji Francouzové řekou sv. Ludvíka na památku své vlasti; Indiáni v pyšné své řeči pojmenovali ji otcem vod neboli Mississipi.

Mississipi počátek svůj má na rozhraní oněch dvou půlí, o kterých svrchu řeč byla, blíže hřbetu planiny, kterou se dělí od sebe.

Nedaleko pramenův jeho prýští se jiná (Červená) řeka, kteráž vody své nese k Moři Polárnímu. Mississipi sám, zdá se, jako by po některý čas nebyl jist, kterou by cestou uhoditi měl; několikráte se vrací, a teprv, když tok svůj znenáhlil v lůně jezer a močárův, odhodlává se a povlovně dráhu sobě razí ku poledni.

Brzo jsa pokojný v jílovém řečišti, jež mu vyhloubila příroda, brzo vzdýmán bouřemi, ovlažuje Mississipi více než sedm set mil.

Tři sta třicet mil nad ústím svým má již průměrnou hloubku 15 stop, a lodě o 300 túnách plovou po něm na prostoře skoro 100 mil.

Padesáte sedm velikých splavných řek obohacuje je jej svými vodami, nepočítajíc v, to nesčíslných potokův, kteří, ode všad přitékajíce, v lůně jeho se ztrácejí.

Dolina, kterou Mississippi ovlažuje, zdá se, že jen proň utvořena jest; rozdávát jí po své libovůli dobrého i zlého. V okolí řeky příroda vyvinuje nehynoucí úrodnost. Čím dále se však od břehův jejich vzdalujeme, tím více se síly rostlinné ztenčují, půda hubení, chřadne a mrtví. Nikde převraty povrchu zemského nezanechaly sledů zřetelnějších, jako v údolí mississipském. Celý pohled kraje toho vyřává svědectví o působení vod. Chudoba i bohatství jeho jsou dílo jejich. Vlnami prvotního oceánu se na dně údolí nahromadila náramná ložiska prsti. Na pravém břehu řeky nalezněš nesmírné plochy, rovné jako povrch role, kterou dělník válcem právě byl uhladil. Čím blíže se přichází k horám, tím se zemiště stává nerovnější a chudší; půda tam takořka prolámána na tisíce místech, a prvosvětské skály objevují se po různu jako části nějaké kostry, ze které čas po nenáhlou ohlodal svaly a maso. Granitový písek, balvany nepravidelně okrouchané pokrývají povrch země; mezi nimi plemení se několik rostlin, velikým úsilím přemáhajíc všeliké překážky; řekl bys, že jest to úrodné pole, posuté rumem ohromného staveniska. Skoumáš-li skály a písky tyto, snadno nalezněš dokonalou příbuznost podstaty jejich s podstatou, ze které složeny sou suchopárné a rozervané vrcholy Skalných Hor. Vody, když byly údolí na dně vyplnily úrodnou zemí, bezpochyby že s sebou strhly část skal samých, svalily je na nejbližší svahy, i rozbivše je jedny o druhé, úpatí hor zasypaly troskami, urvanými s vrcholův jejich.

143. Pohádka o zlaté rybce.

(Od Alex. Puškina.)

Na siného břehu moře
starec se svou žil stařenou.
Žil ve vetché chaloupce

třicet let již a tři roky.
Starec v síť lovil ryby
a stařena přizi předla.

Jednou stavec, vyjda lovit,
 síť rozestřel v siné moře,
 vyšla síť se samým blátem;
 10 po druhé zas síť rozestřel,
 vyšla síť jen s mořskou travou;
 síť rozestřel do třetice,
 vyšla síť se zlatou rybkou,
 s nevšední to, zlatou rybkou.
 15 Promluvila řečí lidskou:
 „Pust'mne, starče, pust'mne, v moře,
 drahý dám za sebe výkup;
 vykoupím se, čím jen zachceš.“
 Podivil se stavec divu;
 20 rybařil-tě dávná léta,
 ale nikdy neslychával,
 aby ryba mluvit měla.
 Pustil v moře zlatou rybkou,
 laskavé k ní pravil slovo:
 25 „S Bohem budiž, zlatá rybko,
 výkupu mně není třeba;
 vrať se chutě v siné moře,
 hoň se po něm do své vůle.“

K stařeně se stavec vrátil,
 30 celý div jí vypravoval:
 „Ulovil sem ti dnes rybkou,
 nevšední to, zlatou rybkou.
 Mluvila ti lidskou řečí,
 prosila mne, bych ji pustil,
 35 slibovala drahý výkup,
 jehož bych jen sobě žádal.
 Výkupu sem vzítí nechtěl,
 i pustil ji v siné moře.“
 Zkřikne stařena na starce:
 40 „Ó ty bloude, nerozumo,
 že si od ní nevzal výkup!
 Aspoň mohl's žádat necek;
 naše jsou již na rozsutí.“

Zašel stavec na zpět k moři,
 hle, moře se rozebrálo. 45
 Zavolal na zlatou rybkou,
 rybka přišla, tázala se:
 „Čeho sobě žádáš, starče?“
 Stavec s poklonou jí vece:
 „Slituj se, velmožná rybko! 50
 Žena má mne vyplísnila,
 nedá pokoje mně starci,
 žádá sobě nových necek;
 naše jsou již na rozsutí.“
 Odpoví mu zlatá rybka: 55
 „Nermuť myslí a jdi s Bohem!
 Dostanete nových necek.“
 K stařeně se stavec vrátil,
 stařena u nových necek
 ještě hůře jemu laje: 60
 „Ó ty bloude, nerozumo!
 Žádal's, bloude, nových necek!
 Jaký prospěch z nových necek?
 Vrať se, bloude, ihned k rybce,
 pokloň se jí, dům si vypros.“ 65

Zašel stavec na zpět k moři,
 hle, moře se zakalilo.
 Zavolal na zlatou rybkou,
 rybka přišla, tázala se:
 „Čeho sobě žádáš, starče?“ 70
 Stavec s poklonou jí vece:
 „Slituj se, velmožná rybko!
 Žena ještě hůře laje,
 nedá pokoje mně starci.
 Dům chce mítí stará křikna!“ 75
 Odpoví mu zlatá rybka:
 „Nermuť myslí a jdi s Bohem;
 staněť se, dům bude mítí.“
 Ke chaloupce své se vrátil,
 po chaloupce ani stopy. 80

Stojí před ním dům s světnicí,
 bílý na něm z cihel komín
 a z dubových prken vrata.
 Stařena pod oknem sedí
 85 a až hrůza muži laje:
 „Bloude bloudský, nerozumo!
 Vyprosil si, bloude, domu!
 Hned se vrať, pokloň se rybce;
 nechci být již vesničankou,
 90 vzácnou býti chci zemankou.“

Zašel stárec na zpět k moři,
 hle, moře se rozvlnilo.
 Zavolal na zlatou rybku,
 rybka přišla, tázala se:
 95 „Čeho sobě žádáš, starče?“
 S poklonou jí stárec vece:
 „Slituj se, velmožná rybko!
 Žena opět hůře laje,
 nedá pokoje mně starci;
 100 nechce být již vesničankou,
 vzácnou býti chce zemankou!“
 Odpoví mu zlatá rybka:
 „Nermuť myslí a jdi s Bohem.“

Vrátil se k stařeně stárec.
 105 Což to vidí? Velký zámek,
 na pavlači žena jeho
 v sobolovém kabátíku,
 v drahém čepci z zlatohlavu;
 na krku má šňůry perel,
 110 prstenův má plné prsty,
 střevice má z safánu.
 Před ní, za ní houfy sluhův,
 bije jich, za vlasy tahá.
 Stárec praví ke stařeně:
 115 „Zdráva budiž, vzácná paní!
 Teď snad máš, co srdce ráčí.“
 Rozkřikne se na něj žena,

v konírnu ho sloužit pošle.
 Setva druhý týden minul,
 ještě hůře se rozlítí, 120
 k rybce zas posílá starce:
 „Vrať se a pokloň se rybce!
 Zemankou již býti nechci,
 ale chci býti královnou.“
 Stárec zvolá poděšený: 125
 „Což si, babo, blínu snědla?
 Vždyť neumíš ani kročit,
 vždyť neumíš ani mluvit;
 celá se ti zem vysměje!“
 Stařena se rozdurdila, 130
 muže v líce udeřila:
 „Jak? ty, chlape, smíš odmlouvat
 mně, zemance urozené?
 Hýbej k moři hned po dobrém,
 sic tě mocí dám odvésti.“ 135

Stárec vypravil se k moři,
 siné moře počernělo.
 Zavolal na zlatou rybku,
 rybka přišla, tázala se:
 140 „Čeho sobě žádáš, starče?“
 Stárec s poklonou jí vece:
 „Slituj se, velmožná rybko!
 Žena má se pobláznila;
 zemankou již býti nechce,
 ale chce býti královnou.“ 145
 Odpoví mu zlatá rybka:
 „Nermuť myslí a jdi s Bohem!
 Dobře, staneš se královnou!“

Stárec vrátil se k stařeně.
 Co to? Před ním hrad královský, 150
 ve hradě sedí stařena
 za stolem jako královna,
 slouží jí dvořané, pání.
 Vína zámožská popíjí,

155 perníku k nim přikusuje.
Kolem hrozná stráž stojí
s sudlicemi na ramenou.
Starec spatří to a žasne,
jme se hluboko ukláněť
160 a k stařeně takto mluví:
„Zdráva buď, mocná královno!
Teď snad máš, co srdce ráčí.“
Ona na něj nepohlédne,
s očí svých ho vyhnat velí.
165 Přiskakují dvorští páni,
starce bitím vyhánějí;
přiskakují v dveřích stráže,
zbrání div ho nezabijí.
Všecken lid se mu posmívá:
170 „Dobře tobě, starý blázne!
To máš, bloude, na pamětnou,
nechtěj s pány třešně jídat.“

Míne týden, míne druhý,
ještě hůř se stará sápe.
175 Dvořany za mužem vyšle,
starce najdou, k ní přivedou.
Tu stařena dí ke starci:
„Vrať se a pokloň se rybce;
nechci býti již královnou,
180 ale panovnicí mořskou,
abych žila v širém moři,

zlatá rybka ať mně slouží,
ať mi bude za poslici.“

Starec nesměl odporovat.
Ani slova nepromluvě, 185
odešel k sinému moři;
hle, na moři černá bouře,
hněvem vzedmuly se vlny,
zmítají se strašným jekem.
Zavolá na zlatou rybku, 190
rybka přišla, tázala se:
„Čeho sobě žádáš, starče?“
Starec s poklonou jí vece:
„Slituj se, velmožná rybko!
Co mám počít s kletou babou? 195
Nechce býti již královnou,
ale panovnicí mořskou,
aby žila v širém moři,
ty abys jí poslouchala
a jí byla za poslici!“ 200
Ničeho neřekla rybka,
chvostem jen do vody šlehla
a v hluboké ušla moře.
Dlouho starec, dlouho čekal,
odpovědi nedočekal. 205
Navrátil se ke stařeně
Hle, před ním chaloupka opět,
stařena na prahu sedí,
a před ní — rozbité necky.

144. Vzdání se trůnu císaře Karla V.

(Od Viléma hraběte Slavaty.)

Císař Karel V, když od svého korunování po 36 letech pocítil na sobě nemalé nedostatky zdraví, toho světa hodnosti pomíjející sobě znechutil, zvláště pak, když od Vesalia, životného lékaře svého, o brzké své smrti vyrozuměl. Žádstiv jsa do království hispanského se navrátiti a tam v pokojném sou- 5

kromném životě konce svého očekávati, z Říše do Gentu, kdež se narodil, maje při sobě Filipa, syna svého, cestu před sebe vzal. Odtud pak do Hispanie v brzce maje se odebrati, nejprvé legáty před sebe, každého zvlášť, povolal. I oznamoval
 5 napřed papežskému, v jaké vážnosti a poctivosti vždycky měl římské biskupy, papeže Pavla, tehdáž na stoličce apoštolské sedícího, žádaje, aby církve křesťanské pokoje vyhledával. Krále Ferdinanda bratra svého skrze legáta napomenul, aby povinnost a úřad, kteréhož mu z bratrské lásky postoupil, zmužile a dobře
 10 spravoval, domácimi válkami Říši se hubiti nedopouštěl; neb že by tudy snadno pode jeho turecké přijíti mohla. Legátu Benátčanův pověděl, kterak byl vždycky na obec jejich laskav a jejich svobody chránil, proto že na jejich opatrnosti svornost vláské země záležitosti poznával. Florentinskému poručil, aby kníže své napomenul, at
 15 bez vědomosti Filipa, syna jeho, nic proti domu rakouskému před sebe neběře, jakož posavad činil; to kterak jest mu bylo k dobrému, že skutečně poznal. A tak dále jiných vedle povahy knížat jejich napomínal.

Psal také z novu králi Ferdinandovi, jeho žádaje, poněvadž
 20 by pro nedostatek zdraví a mdlobu těla svého císařství déleji spravovati nemohl, aby on ten úřad a důstojenství dokonale na sebe přijal a Říši svaté svornost v náboženství a starobylé dobré srozumění, bez kteréhož žádný pokoj stálý a trvanlivý učiněn býti nemůže, způsobil a navrátil. A poslal jemu císařská
 25 regalia, totiž korunu, meč, jablko, žezlo a jiné k císařské vlebnosti náležející znamení, a s tím Říši požehnal.

A jsa JMst ku předsevzaté cestě přihotoven, ráčil měsíce září do Zeelandu do města Souburgu odjeti, a v něm na vítr mírný a pohodlný k plavení očekávati; mezitím pak odtud vy-
 30 slané své ku knížatům německým s psaním vypravil a je z povinnosti jich propustil. Ale JMst na příjezd těchto vyslaných zpátkem očekávati neráčil, nýbrž s příležitostí dobrých počasův po moři do Španěl se odplavil. Předtím však se synem svým Filipem, mnoho slz vylévaje, se rozžehnal a jemu víru
 35 svatou katolickou co nejhorlivěji poroučel a přikazoval, aby žádného novotného bludného učení v královstvích a zemích svých nedopouštěl, ač by slavné od něho, rodičův a předkův jeho, potom a krví těžce dobyté a posavad s velikou prací a nebezpečenstvím vedle pomoci boží zachované monarchie

s posměchem a hanbou i také časným i věčným trestáním pozbyti a ztratiti nechtěl. Napomínal jej také věrně a otcovsky, aby Nírozemcův utiskovati nedal; nebo že by z toho nic jistšího jako škodlivé roztržitosti a války domácí následovati musely. Ráčil také JMst všechny přítomné kavalíry a stavy k poslušnosti a svornosti, obzvláště pak k zachování náboženství katolického napomínati a ruky jim podati. A pojav s sebou obě sestry své, Marii královnu uherskou a Eleonoru královnu francouzskou, okolo 15. dne měsíce září do Hispanie odjel.

Na břeh z lodí vykročil v přítomnosti mnohých knížat i jiných všelijaké hodnosti a povolání stavův, jižto na něho očekávali a s velkou pompou i radostí jej vítali. Ihned na svá kolena upadl a zemi políbil, řka latinsky: „Zdráva budiž, má přezádoucí matko! Nah sem vyšel na svět, nah k tobě jakožto k druhé matce se navracím, a seč toliko samé jedinké býti mohu, za tvá hojná mně prokazovaná dobrodiní to tělo a kosti mé tobě dávám a obětuji.“ Pořád potom dal po všech městech hlavních provolati, že jest Filipovi, synu svému, všech království postoupil mocí práv a spravedlností. Kteréžto provolání takto se konalo. V každém takovém městě bylo k tomu obzvláštní u prostřed rynku vysoké lešení vystavěno a náležitě ozdobeno, na kteréžto vystoupili dva hlasatelé pěkně připravení, a proti sobě jeden od druhého nedaleko se postavili. Z nich jeden, na místě císaře Karla drže korunu, žezlo a meč, tato slova v řeči hispanšské k druhému hlasateli na místě Filipa, syna JMstí, promluvil: „Ať jest to k prospěchu a štěstí tomuto království hispanšskému, též jiným krajinám! Císař Karel V, hispanšský pravý a přirozený král, dobrovolně a úmyslem ochotným vší moci se odříká, a za krále vystavuje i dědicem svým činí Filipa, syna svého, tak aby měl a má na sobě právo všelijakého kralování a vládnutí přenešeno a vedle toho moc na jiného téhož práva přenešení.“ A to domluviv, korunu, žezlo a meč tomu druhému na místě Filipa krále hlasateli od sebe odvedl. Potom pak jak stavové, tak i lid obecný, přijímající tím prostředkem Filipa JMst za krále, vesměs křičíce štěstí mu přáli.

A na ten způsob spořádav království hispanšské, JMst císařská do kláštera sv. Hieronyma na pomezí Kastilie, beze všeho dvořanstva, se 12 toliko služebníky a jedním koněm,

kteréhož pro nedostatek zdraví k cestě užívati musil, jest se dal. Ze všech jemu náležejících království a zemí, v nichžto slunce nikdy nezapadá, toliko 100.000 korun k ročnímu vychování sobě zanechal. Z nich na každý rok 4000 k potřebám svým vynaložil, ostatní pak všecku sumu na almužnu, nemocné lidi, chudé sirotky a jiné pobožné skutky obrátil. Znaje dobře, že sloužiti Bohu jest právě kralovati, v službě boží ostatní čas života svého tam trávil.

Po ten pak všecken čas, co JMst po moři se plavil, vítr velmi mírný a tichý i libý čas byl. Ale jakž se z lodí vykročilo, taková nenadálá hrozná bouřka a ukrutné vlnobití povstalo, že armáda JMst provázející v stanovištích velikou škodu vzala, a ta loď, na které se císař s sestrami svými vezl, s velikým podivením všech lidí přítomných, vlnami rozražena a po-
topena byla.

145. Poutník.

(Od Františka Sušila.)

Chodí chodec, chodí
okolo vsi chudé,
k myslí sobě vodí,
jak s ním dále bude.

Odtad do domova
daleko má ještě;
která chyž ho schová
od takého deště?

Dešť ten z husta padá,
bouře lítá zuří,
jak když pustá lada
prosupují tuři.

Cesta vede horou,
a zle všady klouhá;
jak teď nohou chorou
skončí se pouť dlouhá?

Předc jde dál a dále,
o berlu se vzpírá,
z víry v nebes krále
zdárnou sílu zbírá.

A již na vrcholu
svá ho jímá chyže,
odkad blažen dolů
prozírá jak kníže.

Jsme my všichni chodci
na té zemské pouťi,
k nebeskému otcí
máme přistanouti.

Palác věčné pravdy
nad skalami kyne,
a pouť naše zavždy
roklemi so vine.

Pot se line s čela,
stíhají nás bouře,
vstává zloba celá
proti nám v své zpouře.

Však dál a dál dlužno
jíti poutníkovi;
komu srdce mužno,
ten si v cíli hová.

25

30

35

40

Ó Ty, sly zdroji,
pohled na nesnáze,
příspěj mocí svojí
na těžké nám dráze.

Ty jsi život pravý,
pravda jsi a cesta,
doved' do oslavy
věčného nás města.

45

Po životě činném
tam nás vezmi k sobě,
ať pak odpočinem
věky věků v Tobě!

50

146. Raní zpěv ptactva v letě.

(Od Jana Krejčího.)

V půvabném údolí se z háje vine potok podél zelené stráně, doubím, habřím a březím porostlé. Protější úbočí, pokryté úrodnými poli, mírně vystupuje až k vysokému lesu; na dně údolí rozkládají se tučné louky a leskne se rybník, pod kterým osamělý mlýn se ukrývá v ovocných stromech. 5 Jak milo jest v údolí tomto letního času! Jaká rozkoš procházeti se tam za letního jitra! Nad rybníkem vznášejí se ještě lehounké páry; hravý vítr šumí na porostlé stráni v lupení a na rybníce v hustém rokytí; slunce, ještě pod obzorem tonouc, teprv pozlacuje nejnižší skupeniny oblak: a již sbor ptactva 10 plesá z tisícera hrdel. Kouzelný hlas slavíkův již umlká; však hle, teď se probouzí ostatní nárůdek pernatý, jme se poskakovati po větvích stromův a nescísnými melodiemi prozpěvuje pozdravení raní.

Nejdříve skromným hláskem ozývá se rehek. Běhaje po 15 zdi zahradní, zdá se, že potravu hledá rodině, jejíž lůžko z trávy jest ustláno u břehu pod tvrdým kamýkem. Vždy živěji, vždy hlasitěji zní krátká sloka jeho: vuit ček ček! vuit ček ček! Do pouhé chudé sloky této vkládá všecken výraz svých citův, radostných i bolných, jak je ptačí jeho 20 srdce cítí. Však to právě činí jednoduchý popěvek jeho tak dojímavým: „Jsem také zde, také se raduji.“ Ale nad to zdobí jej skromnost krásněji, nežli mnohého jiného ptáčka píseň sebe zvučnější a zpěvnější. Zdá se, že ani neví, jak pěkně mu sluší popelavě šedý kabátek s černohnědými křídly a černým hrdélkem, 25 jak čistě vystupuje bílé čelo i obočí, a jak se mu stkvějí plamenná prsa i ocásek. Let jeho jest švihný, očka jasná a čiperná,

s vrchního šáru shlédne v písku malého broučka a střelhitě jej sebere šídlovitým hladkým zobákem.

Však hle, tu poskakuje hbitá červenka, švitořivá, přítulná, srdce útrpného, jak pověst praví; neboť červenou skvrnu na prsou obdržela prý, když na Golgotě žalostně obletovala ukřižovaného Spasitele, chtěíc proudy krve jeho zastaviti. Tam v olšovi blíže mlýna nalezá se hnízdo její skoro u země, jenom volně ze stebel a pérek spletené, ale trním a listím dobře kryté a chráněné. Jemný úlisný jest hlásek její, když ze kře na keř poskakuje; ale zvučný a cituplný, když nad hnízdem bdí. Jak roučí, jak čiperná jest tato mucholapka! S plotu na strom, se stromu na zem, k vodě, k rákosí, k zápraží mlýnskému bez ustání, bez umdlení pořád lítá, pořád cvrčí: tu lapne pod listem motýlka, tam u zdi mušku. Milá to čilá povaha! A jak se na mne upřímně dívá očky co trnka černými! Kam se koli vrtnu, zvědavě a přítulně poletuje za mnou, že již proto nad jiné rád ji míti musím.

I dobrého jitra, třasořitko! Tak časně již vzhůru? — Jaký to čiperný roztomilý ptáček! Jak prostý a předce čistý i přístojný jest kroj její! Modrošedý jest kabátec, bílá šňěrovačka, černý čepeček, černé jsou pantoflíčky a černá, bíle obroubena jest dlouhá suknice. Na slemení doškové střechy stojí hnízdo její, jednoduché, neumělé, ale čisté. Odtud dolů zaznívají rozmanité sloky zpěvu jejího, takořka altový hlas k diskantu pěníc a konopek. Na jednou slítne dolů a běží mi z rovna okolo nohou přes cestu za muchou, pořád kývajíc hlavou a ocáskem potřásajíc. Nedlouho potom v krátkých rychlých obloucích spěchá přes vlající pole a pustí se do nově zorané rýhy, poskakujíc za pluhem, an jí larvy a červíky vyhazuje. Proto slove také konipáskem. Nebo zalítne na pastviny, kde vedle rýpavých štětináčů pokojný se pase skot, a směle i bez ostýchání zasedne na záda jejich, vybírajíc hmyz z chlupaté kůže. Ale nejpůvabněji objevuje se blíže vody. Podle břehu běží tak rychle, že oko drobných její krokův ani stopovati nemůže, a při tom skoumá mžikem každou skulinu, každé stéblo, v němž by se hmyz ukrývati mohl. Teď skočí na hladce opláknutý kámen, zkoupá se a pije. Na jednou se jako zpruha vyšvihne do výšky a lapí potulující-se mouchu. Nic není tak lehounkého,

nic tak půvabného jako tyto pohyby. Z krátka, mimo vlaštovku není ptáka půvabnějšího, čilejšího nad konipáska.

Mám-li také o tobě vypravovati, bodrý strnade rákosný s neunavným hrdélkem? Cvrč si neladně jakkoliv, předce oživuješ husté rákosí, kde na tenkých pilířích míváš své hnízdo 5 uměle vystavěné. Nebo mám-li k tobě se obrátiti, vždy veselý čermáčku, a poslouchati citlivé písně tvé? Nebo tebe, pěnkavo, která zvučně jásavým hlasem svým celý háj rozveseluješ? Za tím mějte strpení; neboť hle, tam na vrbě jeví se větší pán nežli jste vy; nepotřebuji ho teprva uváděti, jest to 10 špačíček pán. Na jabloni v zahradě vystavěl mu mlynář pohodlný domek, a již po tři leta vyvoluje si jej za letní sídlo. Milý to, žertovný čtverák v tmavě zeleném, purpurově lesklém a bíle kropenatém kabátíku. Na Islandě, na Himalaji, u Čiňanův, u Kafrův, všude jest domovem: na severu i na jihu zvětšuje jaro. Často již v únoru a březnu v bouři a dešti se objeví. Přišed s prvním přívětivějším usmávním slunce, vysoko se houpe na temeni topolu a plným hrdlem provolává jaro melodickým ho-i-ho! Tak asi zní první píseň s omladlých Alp z jara dolů do nížiny nebo jásání lodníkův se stožáru, 20 když po dlouhé plavbě spatří pevnou zemi. O hnízdo mnoho nepečuje; jakékoliv lože z peří, chlupův, stebel dostačuje i jemu i rodině. Tím více dbá o jídlo, a sice o hojné i dobré jídlo. Proto jest pořáde na honbě a pastvě. Navštěvuje pole a pastviny obyčejně s vranou a konipáskem; neboť jest povahy dobré, 25 i jiným jako sobě přeje všeho co nejlepšího; ještě raději zalétá ovšem do vinic a třešňových sadův. Záhodno jest pozorovati let špačkův. Na sta se jich shlukne v jediný oblak a uhánějí dále jako divoká vichřice. Všecko se tlačí ku prostředku, vždy koluje jeden okolo druhého. Tak se valí hlučný houf přes pole 30 a louky, až konečně jako chechtotem zapadne do rákosí. Tam skáče jeden přes druhého, kloní a kroutí se, jedni hvízdají, druzí šeptají, zpívají, žet to zní, jako by dešť pleskal na listí. A tak trvá pozdě do noci.

Podivný, žertovný jest špaček, pravý šašek mezi ptactvem, 35 učelivý a chytrý jako pes skoro. Se směšnou vážností kráčí po pokoji semotam, a jakkoli se dělá hloupým, všecko má předce bystře na zřeteli. Hlas a obličej pána svého zná dobře, a je-li plísňěn, schoulí se zahanben do kouta. Ale jinak jest myslí

smělé: hospodyně lítá na kolovrat a na kužel, malíři na paletu, písaři na kalamář, a prostírá-li se k jídlu, jistě že první sedí u mísy. Co se koli leskne a třpytí, uzme rád. Náprstek, špendlík, mosazný knoflík, prsten, perly, všecko snáší do koutka, do tajné skrýše. K tomu jest také čistotný; nikdy nevyletí z hnízda, aby ho prvé nevyčidil. Z vlastního pudu obírá se rozmanitými studii: mňouká s kočkou, kváče se slepicí, hvízdá s kosem; ba i lidským řečem se přiučuje, mluvě česky, německy, francouzsky, latinsky — pravý to Mithridat mezi ptáky.

147. Trnů.

(Od Fr. Isid. Proška a J. Kociána.)

Nad Cedronem rozvíjelo fíkové se lupení, sladkým dechem zavánělo poupat něžné pýření.	Ty se můžeš brdět pnouti, honositi ovocem: nesluší nám rozhodnouti, — k něčemuť i já tu jsem.	15
5 Strom se těšil z nové síly, pyšně k trní promluvil: „Darmo kveteš malou chvíli, marný žití tvého cíl.“	U věčnosti tmavé moře mnohý rok byl uplynul: hle, tu na posvátné hoře kříž se vzhůru k nebi pnul.	20
Tiché trnů, vzdechnouc sobě: 10 „Mne též“ — vece, — stvořil Pán; záviděti nechci tobě, jistě i mně úkol dán.	Na tom pak měl k vykoupení, na posměch a potupu, král lidského pokolení z tobo trnů korunu.	

Válí Pána všehomíra
osud rouškou zatemněn:
žádný duch jí neprozírá,
vše jest zjevno Tvůrci jen.

148. Ferdinanda I vjezd do Prahy dne 8. listopadu 1558.

(Od Václ. Hanky.)

Karel V složil korunu císařskou, a Ferdinand ve Frankfurtě za císaře volen i korunován byl. Když odtud přes Vídeň do Prahy se navracel, s neobyčejnou nádherou a velikou radostí

přivítali jej arcikníže Ferdinand co náměstník království českého, vyšší šlechta a obyvatelé měst pražských. Arcikníže vstříc mu vyjel v čele pěti tisíc co nejstkvošněji ozbrojených jezdcův až ke Krči. Před městem jej pozdravilo nejvyšší zemské úřednictvo, ssestavše s koní svých, kdež císař každému ruky podal. Nejvyšší 5 purkrabí, Jan mladší z Lobkovic, v jazyku českém měl řeč zde před mocnářem. Dále k městu stál sbor lidu pěšího osmi tisíc mužův, ozbrojených dle tehdejšího způsobu; pak tisíc mužův, na způsob Taboritův oděných, se štíty a železnými cepy. Nedaleko koňské brány stáli magistrátové všech tří měst pražských; po 10 nich představení podobojích a čtyři fakulty vysokých škol Karlových, jichžto rektor a děkanové oblečení byli v dlouhých šarlatových pláštích, kteréž Karel IV byl zhotoviti dal. Ferdinand jim děkoval za přivítání, vznešenějším ruky podáváje, a pravil k rektorovi: „My sme vždycky učených lidí sobě vážili a vážíme 15 si jich ještě vždy.“ Potom císař koňskou branou jel do města. Zde jej primasové a radní přijali pod nákladná nebesa, a pod nimi jej vedli po všech třech městech.

Ještě na Novém Městě stálo patnácte set pacholat s ratolestmi v rukou a v hedvábí vystrojených; jedno z nich mělo 20 řeč latinskou, na kterouž mocnář velmi milostivě odpověděl. Při staroměstském radním domě dvěma řadama stálo dva tisíce děvčat velmi čistě vystrojených, v kuninách a sobolinách oblečených a květiny v rukou držících; jedno z nich císaře přivítalo po latinsku, a on všechněm velmi dobrotivě poděkoval. Na malém 25 náměstí pozdravili jej Jesuité a jich žáci. Dále k mostu byla celá obec židovská. Na malostranském tržišti stál sbor vdov, počtem osmi set, vše černě oblečených; poněvadž se již setmívalo, držely hořící svíce v rukou. Jedna z nich latinsky řečenovala. Na Hradčanech císaře pozdravilo tisíc starcův černě 30 ustrojených, majících šedivé brady a vlasy. Pak ještě od kanovnícké kapitoly a od hejtmana hradu pražského přivítán byl. Ulice, kudy císař jel, množstvem lidu dílem přespolního dílem domácího naplněny, a domy koberci i stkvošnými čalouny obestřeny byly; ozdobou bran byly rozličné podobizny a vítězné 35 oblouky. Nebylo pamětníka, aby kdy taková slavnost v Praze bývala.

149. Rubáš.

(Národní píseň česká.)

„Kdo to chodí po hřbitově,
šlape trávu na mém hrobě?
šlape travičku zelenou,
sráží rosičku studenou?“
5 „Já jsem to, otec duchovní,
který slouží služby boží.“
„Když jste vy otec duchovní,
oznamte také mé paní,
ať mi nese rubáš nový,
10 rubáš nový, spravedlivý,
který není v sobotu předený,
v neděli do mše válený,
že tu v tom nemohu shnítí,
ani žádný pokoj mítí.“
15 Paní hnedky klíče vzala,
všecky truhly zotvírala,
plátno brala, rubáš šila.
„Kdo to chodí po hřbitově,
šlape trávu na mém hrobě?
20 šlape travičku zelenou,
sráží rosičku studenou?“
„Já jsem to, tvá mladá paní,
nesu ti ten rubáš nový,

rubáš nový, spravedlivý,
který není v sobotu předený,
25 v neděli do mše válený.“
„Když jsi ty má mladá paní,
vstup ty ke mně do mé jámy
a klíče nech na znamení!“
Jak jest do jámy vstoupila,
30 jáma se za ní zasula.
Vyletěli dva holoubci,
vyletěli na zvonici.
Tak sou žalostně houkali,
jako by hrana zvonili. 35
Jak to děti uslyšely,
hned sou na hřbitov běžely:
„Máti naše, máti milá!
komu ste nás poručila?“
40 „Komu, mé děti, jinému,
než Pánu Bohu samému!
A vy druhé již ste hrubé,
poslouchejte jedno druhé.
A pacholátko nejmladší
45 ať mně sám Pán Bůh opatří.“

150. Vesuv.

(Od Pavla Freyè.)

Co sem se procházel v Pompeji, průvodce objednal mi bigu, totiž vozík o dvou kolech jedním koněm tažený, který na mne čekal na druhém konci města. Jeli sme dráhou v prachu bělavém, na píd hlubokém, až sme všickni uprášeni zadusiti se mohli.
5 Přes Torre del Greco a Annunziatu dorazili sme k poledni do Resiny, stojící nad starým městečkem Retinae, jež jako Herkulanium zalila silná láva. V hostinci najav jezdeckého koně i jiného průvodce, ubíral sem se starou potřhanou cestou a přijel za půl druhé hodiny na poustku, kdež byla chvíle oddechu. Zde

se hora dělí na dva vrcholy, jenž jsou La Somma a Vesuv. Poustka leží na patě Sommy. Schody kamenné vedou do prvního poschodí, ve kterém se nachází několik hostinských světnic. Před poustkou ve stínu stromův odpočívají zde koně a mezkové, tam zase průvodci a vozkové, libující si ve víně a nehrubě dbající na přerokošnou výhledku, která se již s tohoto místa otvírá. Mužové prodávají ovoce a jiné krmě, chlapci zas oloupané hole, s nimiž se lehčeji leze do vrchu.

Po oddechu u poustevníka sme jeden za druhým jeli jezdecky okolo královského stavení asi čtvrt hodiny cesty mezi velikými kusy lávy až k úpatí veliké homole. Tu sme slezli. Každý si mimo průvodce najal ještě jednoho muže, jenž, opatřen jsa silnou holí a střevíci se železnými špičáky, šel před námi, přes levé rameno přehodiv řemen, za který sme my, vystupující, rukou se drželi.

Lezli sme přes černé lávové hmoty až na kraj veliké kotliny. Od doby k době slyšeti bylo hřmění výbuchův a strašný třeskot padajících balvanův, kterým se otřásala celá hora. Na kraji kotliny v průměru asi půl hodiny široké, řídíce se větrem, který vyhozené kusy odnášel stranou, mezi velikými hmotami vlašné ještě lávy našli sme jisté místo, odkud soptící homoli u prostřed kotliny dobře bylo pozorovati. Zde sme se posadili, vyhýbající se pozorně všem žhavým skulinám, ze kterých sirný dým vystupoval, abychom si podešvův a oděvu nepopálili. Až sem za námi přišli prodavači s pomorantí, houskami, vínem, vejci a jinými lahůdkami. Vejce položená na žhavé skuliny okamžitě se upekla nebo spálila.

Na jednu se stal výbuch. Společnost, hrozným troskotem a otřesením celé hory jsouc omámena, zůstala, jako by v tom okamžení byla skameněla. S upřenýma na homoli očima, s dechem zaraženým každý sme pozorovali černý kouř a vysoko nad něj vyhozené kusy. Mnohé z nich, větrem jsouce hnány, na 100 i 300 sáhův padaly od jícnu sopečného. Asi 200 sáhův od nás padl jeden z největších kusův. — Všecko utichlo. Druh hleděl na druhu, zdali se kdo zdvihne k odchodu, aby mohl jíti za jeho příkladem. Všickni sme oseděli. Od šesti k šesti sekundám stal se výbuch. Malé tyto výbuchy vždy více slábly, až zase po 15—20 minutách nastal veliký. Láva, na nesčíslných místech každým výbuchem vypuzovaná, jako žhavé tekoucí železo vylévala se z šíří jedné neb více stop. U jícnu byla nejžhavější, dále

červené, fialové, až na konci černé barvy. Jak po malú chladla, trhala se na kusy a odvalovala se, což se prozrazovalo ustavičným cinkáním. I šel sem s průvodcem svým, leza po velikých kusech lávy, asi 20 sáhů blížeji ke středu. Tu již počínalo všecko býti horčejší. I ostatní společnost se rozptýlila. Po některé chvíli opět sme se sešli a s veselou myslí požili několik vajec, pomorančův a něco vína.

Čas západu slunce se blížil. Tu sem se odebral na kraj veliké homole. Bože! jaký to vznešený obraz rozvinul se tu před mýma očima! Celý lazurový záliv, ověčený krásnou Neapolí; po břehu malebná města, zacházejícím sluncem krásně osvětlená; prostřed moře po různu strmící skalnaté ostrovy Capri, Ischia, Procida; západní nebe v kráse posud nevidané. Slunce velebně sklonilo se do tmavomodrého oceánu, celá krajina mžikem se zatměla, ohněm soptící vulkán tím strašněji se rozžehl, i nastala noc.

Po straně Vesuva k jihovýchodu vypíná se popelný vrch. V sopečném popele jeho spouštěli sme se jako po hrubém písku dolů, každým krokem více než na sáh se svalující, což nám mnoho vyražení způsobilo. Za čtvrt hodiny přišli sme k patě homole, kde na nás čekali koně.

151. Veselý pacholík.

(Od Vojtěcha Nejedlého.)

Nevím, co to bude,
že mně dnes tak veselo?
Nic mne rmoutit nechce,
práce jde mi lehce,
do níž se mi zachtělo.

Po práci si chodě,
požívám své mladosti;
každé stromu hnutí,
každý květ mne nutí
na zahradě k radosti.

Jdu-li mezi lidi,
veselostí oplývám;
u nich vyražení,
u nich naučení
rád a suadno nabývám.

Celý svět mne těší,
k radování všecko zve,
že sem včera seděl,
práce s chutí hleděl,
zplnil povinnosti své.

Jaká sladká radost!

Bych vždy moh' se radovat,
budu bez nucení
pro své potěšení
jako včera pracovat.

152. V mladosti se učiti a cvičiti třeba.

(Od Jana A. Komenského.)

Mládež proto hned časně do umění zavozovati sluší, že v prvním věku nejsnadnější k tomu přístup. Nebo všech přirozených věcí povaha jest, že se za mládí a za nova snadně ohýbají a formují, jak kdo chce, zastaralé pak a zatvrdlé tvořiti ani formovati se nedají. Vosk, dokud měkký jest, zamyká se do všech forem, velmi hladce líti neb rukama táhnouti a podobiti se dá: zatvrdne-li, nedá se žádným způsobem upravovati, jen se drobí a tře. Tak strůmek za mládí se přesazovati, oklešťovati, štěpovati, a jak chceš, ohýbati dá, ješto, vyrosteli a ratolestmi se zmocní, již jest veta. Podobně kdo houžve dělati chce, mladistvé dřevo vzíti musí; staré, zavilé, sukovité krotiti se nedá. Chce-li hospodyně kuřata míti, musí slepice na vejce nová čerstvá nasaditi; ze starých a sleželých nebude nic. Chce-li jezdec koně naučiti jezdit, sedlák vola tahati, myslivec psa štváti, kejklíř medvěda tancovati, zajíce bubnovati, papouška, straku, kosa mluvit, za mladu učiti musí; chtěl-li by starého koně nebo psa atd. k tomu vzíti, nezpraví nic. Pročež i přípovídka máme: „Starý pes k řetězu nepůjde.“ Naposledy při samém člověku to se vidí, že, má-li práci nějakou tělesnou uměti, z mládí se jí naučiti musí, dokud prstové ohební a k navedení načkoli spůsobni. Ku příkladu. Kdokoli má písarem dobrým neb malířem neb vyšívačem nebo krejčím neb kovářem nebo hudcem atd. býti, na prosto se za mládí k tomu oddati musí; jinak se umění toho do smrti nezmocní, aby za mistra obstál. Odkudž to přísloví: „Čemu se nenaučí Jeníček, nenaučí se Jan.“ Podobně tedy, v kom se pobožnost má vkořeniti, za mladu musí štípena býti; kdo má z nemravův a nezdvůřáctví otesán býti, za mladu otesáván býti musí; kdo mnoho v umění moudrosti prospěti má, za mladu mu oči otevřítí a smysl odemknouti třeba, aby, dokud chtivost živá, vtip jemný, paměť čerstvá, smyslové jádrní, jádrně všecko prohlédati a hojnost rozumnosti sobě nashromážditi mohl.

153. S čím váhati, s čím kvapiti.

(Od Boleslava Jablonského.)

S jednou věcí na tom světě
nikdy, synu, neváhej;

jedné zase vykonání,
pokud možno, odkládej.

5 První slove pomoc v nouzi,
s rozumem uváženě,
druhá pak jest předsevzetí,
v ohni vášně stvořeně.

S pomocí kdo dlouho váhal,
často již se opozdil,
a kdo v prudké vášni jednal,
skoro vždy se překvapil.

10

154. O přátelích a nepřátelích.

(Od Jana z Lobkovic.)

Přítele dobrého a k sobě upřímného netrať bez potřeby a pro malou věc, abys víc dobrého neztratil sobě tím, ztratě jej, než bys dobyl.

V štěstí mnoho přátel se najde, v neštěstí málo a po řídku.
5 Kdo se činí tvým přítelem pěknou a ochotnou řečí, a skutky neokazuje toho, nevěř mu a vystříhej se ho; neb není tvůj pravý přítel.

Nepřítele svého žádného nejspatnějšího sobě lehce nevaž; neb takový, ač by sám na to nemyslíl ani mysliti směl, ale, najda
10 radu a zlého tovaryšstva pomoc, škodu a zlé časem učiní.

155. Kanec pod dubem.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Nesyťý kanec zle se hněval na dub, že mu nedal dosti žaludův. Aby se pomstil, odhrabal jeho koření a rozhryzal je. Náhle povstala silná bouře, dub se začal viklati a káceti, až, padna na kance, se překotil a jej rozdrtil.

5 Mstivý člověk sám sobě největší záhubu strojí.

156. Boj.

(Od Matěje Havelky.)

Divě jako lité saně
nepřátelé se hrnou.
Vzhůru, bratří, vzhůru na ně,
hr! na smělce, ať strnou!

Palte do nich! palte! palte!
to navrtá děr do řad;
pak se celým šikem valte
jak z železa lité hrad,

5

- Tam se stráně zhoubná děla
 10 hřmějí děsným výpalem,
 rázem padá řada celá
 pod smrtícím přívalem.
- Jízdy na se na podvrší
 vtrhly šumným klusotem,
 15 z mečův sečné jiskry srší,
 země duní dupotem.
- Na všech stranách boj burácí,
 jak by nechtěl pominout;
 na sta životův se kácí,
 20 jak by mělo vše zhynout.
- A jaká to hustá sadba
 na rovině? — zda to les?
 To pěšího vojska hradba,
 a zas nový bitvy běs.
- 25 Draví supi jak zobáky
 na kořist svou padají,
 tak tu strany dvě bodáky
 na sebe se vrhají.
- A mezi ně koňstvo vjede,
 vraždívá tu zuří seč,
 30 divým zoufalstvím boj vede
 bodák, šavle, kord i meč.
- Pronikavě v to mísí se
 bubně vír a vřesky trub;
 35 strašná mela, jako by se
 obrátit měl svět na rub.
- Divě ti sem, ti tam běží,
 teď nahoru, zas dolů,
 ten klesá, ten v krvi leží,
 40 tam kůň smýká mrtvolu.
- Hrůzou krajina se chvěje,
 všady ryk a úpění!
 Krušné jsou ty slavné děje,
 jimíž spor se v mír mění.
- Tu se ztišil břinkot zbraní,
 45 vítěz plesá nápěvem:
 „Bože! zachovej a chrani
 císaře a naši zem!“

157. Kukačka.

(Od Jana Krejčího.)

Kukačka (*cuculus canorus*) jest z vící hrdličky, ale zobák má hladounký, mírně zahnutý, nohy krátké s drápy na kraji ostrými. Zevnitřní prst volně se obrací ku předu i do zadu, jest tak nazvaným vratiprstem. Délka těla i s ocasem obnáší 14 palcův, čehož ocas jest asi polovička; barva jest popelavá, jen břicho 5 bílé, na přič tmavě vlnité, ocas černavý, bíle kropenatý, nohy žluté. Štíhlou podobou a skvrnitým břichem upomíná kukačka na jestřába, proto jestřáb u lidu považován bývá za proměněnou kukačku.

Záhy z jara, v dubnu, přichází k nám a zaletuje až do 10 zemí nejsevernějších, příchod svůj projevujíc neustálým kukáním. Však jenom samec kuká, samice kváká. Každý párek zvláštní si vyvolí stanoviště na blízku háje nebo lesa; ve svém okolí na

hodinu nebo půl hodiny cesty netrpí jiné kukačky. Ukrytě se stromu lítá na strom, sbírajíc hmyz, zvláště housenky, jejichž pichlavé chloupky do žaludka se jí zarážejí, tak že se tento někdy zdá jako hustými chlupy zarostlý. Ale kukačka neleze po kme-
 5 nech, než sedá na větve nebo zapadá do pole. Od začátku června do prostředku července samice každým týdnem snáší po vajíčku, ale nikoliv do svého vlastního hnízda, neboť toho nemá, nýbrž do hnízda malých pěvcův: konipáska, červenky, slavíka, ba i střízlíčka.

10 Sama sebou namítá se otázka, proč kukačka svých vajec nevysedá sama? Odpověď spočívá v tom, že jich nesnáší v jedné době jako jiní ptáci, nébrž čas po čase, tak že by pro každé vejce stavěti musila zvláštní hnízdo. Ale kterak pozná kukačka hnízda svých dobrých chův? kterak pozná, že se též jako ona sama
 15 hmyzem živí? kterak může vajíčka svá svěřiti tak rozličným hnízdům teplým a studeným, suchým a vlhkým? Neboť hnízdo šedého konipáska spleteno jest ze suché trávy a několika koňských neb kravských chlupův, lehounké, průdušné, otevřené, tak že je pronikne každý vánek a každý prochlad. Hnízdo střízlíčkovy z tuha
 20 spleteno jest z mechu, trávy a listí, vnitř pak jako vyšito vlnou a perím, svrchu pokryto a kolkolem chráněno, tak že ani větříček vniknouti nemůže. V takovém hnízdečku za horkého června musí býti nesnesitelné parno. A jak rozdílné jest hnízdo žlutého konipáska, který na vlhké půdě u rybníka neb u potoka si vyhrabe
 25 malou jamku a několik do ní stebel trávy položí! A předce ve všech těchto okolnostech vyvine se kukačka dobře a zdravě. Jaký jest to pták, který z mláďi tak necitedlný jest zimy a tepla, sucha a vlhka, kdežto později, jsa vyvinut, zimy a vlhka se chrání! Mohlo by se mysliti, že pěvci, kteréž kukačka svým
 30 vejcem chce počtiti, nerádi tomu jsou a brání se. Ale právě naopak. Ptáčkové tito radostně obletují kukačku a pravé potěšení mají ze cti, která se jim prokazuje, ačkoliv tím vlastní rodina jejich se zmaří. Za jednu kukačku zhyne obyčejně pět i šest pěvcův. Kukačka totiž položí své vejce k ostatním vejcím
 35 v hnízdě, a malé pěstounky je vysedí všecka zároveň. Vlastní mláďata pěvcův dle své přirozenosti zůstávají malá; ale mladá kukačka roste rychle a brzo zaujme takorča celé hnízdo. Z takového vydařeného dorostka staří mívají náramnou radost. Čím více křičí, tím více mu snášejí potravu, tak že ji sotva snísti

stačí; na ubohé vlastní mladé se zapomíná, křikloun jim také všecku potravu od zobáku zlapá a konečně, když poněkud jest větší, i z hnízda je vyhází, tak že bídň berou za své. Jakmile dospělá kukačka z hnízda vylítne a ku př. na sousední dub usedne, vydá hlas zvláštní a zvučný, a hned ze všeho okolí všickni malí ptáčkové se slítnou. Černohlávek, sedmihlásek, strízlíček, konipásek a jiných více přinášejí ze všech koutův housenky a červíčky. Nejdéle trvají v tom vlastní pěstounové, až posléze kukačka příliš jest veliká a sama o sebe se starati počne. V době této není ovšem nemožné, že kukačka, majíc veliký zobák, pěvci krmícímu, když jí potravu přináší, polapí i hlavu; z toho tuším povstala pověst o nevděčnosti její.

158. Zezulice.

(Od Karla Vinařického.)

Zezulice zakukala:
zapěla-li veselé?
anebo-li ze žele
sobě naříkala?
A na koho žaluje?
Ó ta zavilá!

Celé živobyť
žele nepocítí,
ze cizího žije,
ze cizího tyje;
něco zas udávila
a nyní se raduje.

10

159. Přítel lidský.

(Od Frant. Lad. Čelakovského.)

Stojíc u okna mladá Lidmila a chovajíc synáčka, náprstkem klepala na okno, aby upokojila pláč jeho. Sama pak toužebně pohlížela k zámku, očekávajíc manžela svého z města; nebo se již k večeru schylovalo, a Jarmil jí byl slíbil, že okolo páté hodiny se navrátí. Najednou v úvoze se zdvíhá prach. Než se nadála, staví se neznámý jezdec před domkem, a skočiv s koně, za skobu u dveří jej uvazuje. Uleknuta, jako by nějaké neštěstí drahého potkalo chotě, vyskočila Lidmila ze světničky; ale jezdec, zdvořile ji pozdraviv, takto se jal tázati: Je-li pravda, zde bydlí starý malíř Blaženský?

10

Lidmila. Ach, milý pane! zde bydlil —

Cizinec. A nebydlí již? Byloť mi řečeno v blízkém městě,

že pod zámkem, vyjeda úvozem, naleznu samotný domek s zahrádkou, a tu že byt jeho.

Dobrý muž ten již se přesídlil tam, kde odplata hojná jej očekávala za dobrotu jeho, dí Lidmila, slzy zástěrou si otírá-
5 jíc s očí.

Ale muži neznámému, jemužto dříve radost z očí se jiskřila, na jednu smutek líce pokryl nad zprávou truchlou. I mluvil dále, na lavičku drnovou před domem se usadiv:

Dávno-li tomu, co umřel?

10 Lidmila. Na jaře minuly dva roky. Zde v tomto domku po mnohá léta život svůj v poklidu trávil; nebo jen jako ve snách se pamatují, bylať sem tehdáž dítě, když se v kraji našem usadil. Ode všeho lidu v celém okolí byl milován, a nejvíce já proň vylévám slzy s manželem svým; neboť on jediný původem
15 jest štěstí našeho a naší blaženosti. Toužíte-li, milý pane, o jeho chvalitebném životě něčeho se dověděti, ráda vám chci o tomto dobrodinci vypravovati; nebo vidím, že i vy ztrátu jeho těžce nesete.

Cizinec. Ó jen vypravuj, dobrá ženo, vypravuj; i mého on
20 srdce jest blízký.

Lidmila sedla vedle cizince s dítětem na klíně a vypravovala takto: Ještě sme byly děti, když sme sem k domku jeho dobíhaly. Jak mile nás dobrý muž vidíval, hned, zavolav nás do zahrádky, buďto kvítím anebo rozličným poděloval ovocem.
25 Často sme i v této světnici hrávaly u nohou jeho, co on zatím pilně na napnutém plátně maloval rozličné krásné obrazy. Lásku tuto k dítkám zachoval do poslední chvíle života, a radost bylo se podívati, když, kolem jsa dítkami obklopen, buďto v zahrádce sedával, všeliké kratochvíle s nimi prováděje, aneb do pole je
30 vodíval a u potůčka z nařezaného sítí klobouky i košíčky jim splétal. Tenkrát byl nejspokojenější, když malým dítkám potěšení jaké způsobil a sám se radoval jako dítě. Mnohem více, nežli rodiče své, jej milovaly, a bylo-li mu kdy do města jíti, tu již na půl cesty v stříc mu vybíhaly; neboť s prázdným nikdy nepři-
35 cházel, a každé podělil nakoupenými hračkami. Mne však od dětinství přede všemi miloval a ještě jako vyrostlé děvče rád u sebe míval. V šestnáctém roce sem osířela. Nikdy nezapomenu onoho večera, když v slzách na této lavičce vedle něho sem seděla, přítelíčka nemajíc pod širým nebem kromě Boha a jeho,

když sem slov útěchy plných z úst jeho poslouchala. S toho času se stal mým druhým otcem. Brzo potom zamiloval si mne nynější můj manžel, ale rodičové jeho všemožně mu zbraňovali; bylať sem chudá, a on sám mnoho nazbyt neměl. Tu bych byla klesla pod tíží utrpení svých, kdy by ctihodného nebývalo starce, který mne posilňoval a pokojil budoucností příznivější. Ale brzo i této podpory osud mne hrozil zbaviti a zbavil konečně. Dvě léta tomu, co těžká nemoc ochránce mého uvrhla na lůžko. Dnem i nocí sem u něho seděla, za svatou povinnost sobě pokládajíc službu tuto věrnou. Dnem i nocí sem se modlila o zachování života jeho; ale Pán nevyslyšel prosby mé, a stareček usnul pokojně na mých rukou.

Tok slz zbraňoval jí vypravovati dále, leč přemáhala se a tišila srdce, aby cizinci podala ještě nejkrásnější květinu z věnce dobrých skutkův rozmilého starečka. I mluvila dále, pláč utajivši: Na smrtelném lůžku byla ještě péče jeho lidí šťastnými činiti. Po pohřbu nalezena jest poslední vůle, ve které mne ustanovil vši pozůstalosti dědičkou. Jak bolestným a spolu radostným srdcem sem tu štěstí mně připravené pocítila! V sňatku s Jarmilem nic mně více překáženo nebylo, a nedlouho potom nejšťastnější sem se stala manželkou.

Cizinec. Ó můj otče! jaký to obraz života tvého! jaká žeň tvá na nebesích, ježto's tolíkeré blaženosti na světě tomto rozžíval!

S podivením patřila Lidmila na cizince, s podivením patřil i Jarmil, který se ku konci manželčina vypravování byl navrátil. Oba jednohlasně zvolali:

Jak? Vy byste byl syn ten, na něhož stareček tak často zpomínával, a ježž buď v chladné zemi, buď ve vlnách mořských pochována se domníval? Ó tedy vezměte statek, ku kterému světější právo máte, — nás Bůh dobrotivý neopustí; neboť sme vzali požehnání z rukou muže dobrého.

Toho se, milí lidé, nestane, odpoví přívětivě cizinec; svata jest mi vůle otce mého, aniž mi třeba, abych na ujmu štěstí vašemu obohacoval sebe. Dal bych všecky statky své za jedinké promluvení s drahým otcem a za požehnání rukou jeho.

Vedli sou ho manželé ke hrobu svého dobrodince. Cestou jim vypravoval, jak jej hned z mládí tékává mysl hnala na službu vojenskou; jak mnohými příhodami až do Ameriky se dostal a

nyní, přetrpěv tak mnohých nesnází i vydobýv sobě cti a jmění v dalekém světě, zase blízko otce svého dny své trávit sobě umínil.

Přišli zatím na skrovný veský hřbitov pod zámek ležící. Blizoučko zdi zelenal se hrob muže spravedlivého, kolem rozličným kvítím obsázený. Všickni přiklekli k tmavému obydlí, slzami zrošující kvítí na hrobě přemilého otce.

Jak šťasten muž, jemuž blahost lidská na srdci ležela! zvolal mladý Blaženský; pozdní potomkové žehnají prach jeho a slzami vděčnosti zalévají kvítí nasázené na hrobě šlechtného! Jak šťasten jest otec můj!

160. Nad mrtvou sestřičkou.

(Od Jiřího Slotty.)

Brzo si mi zhasla, jiskro žití mého,
jako ta hvězdička s nebe blankytného!
Brzo si mi zhasla, nežli sem se nadál,
jako by před časem ze kře list opadal.
Brzo tvé mladinké srdéčko ochřadlo,
jako by kvítečko v jednu noc uvadlo.
Darmo na to kvítíčko nebe rosu tratí,
čerstvosti života již mu nenavráť.
Tak i moje slzy darmo již padají,
tvojim mrtvým lícím ruměnce nedají.
Ruměnce nedají, více neprocítneš,
hvězdičko spanilá! — více mi nevzkvítneš.
Již mi více vonět nebudeš, růžičko,
ani mne těšít, ubohá sestřičko!

161. Maximilian II v nebezpečenství.

(Ze souvěkého vypsání.)

Císař Maximilian II v mladém svém věku některého času v nepřítomnosti císaře Karla V k spravování země španělské povolán byl. Tam jsa v krajině řečené Granada, z kratochvíle nebo pro občerstvení své na lov vyjel. Když se za zvěří chtívé

sháněl, služebníky své potratil a v hustém lese zabloudil. Vida pak, ano se již k večeru chýlí, nejsa sebou bezpečen a obávaje se, aby se mu tu něco od zvěře nepříhodilo, všudy na vše strany, kde by se uchrániti mohl, se ohlédal. V tom z daleka spatřil pastuší chaloupku. Zabodnuv koně svého, rychle k ní pospíšil⁵ a žádal pastuchy, aby mu noclehu popřál. Pastucha, aby, s koně sesedna, do chaloupky vešel, ochotně dovolil. Byl pak v příbytku svém pastucha sám šestý: syn jeho okolo 20 let, ovčák dosti složitý, pastušina s dcerou svou a s nevěstou. Maximilian, sesednuv s koně a dav jej ovčákovi k opatření, do chalupy vešel. Když¹⁰ se mu večere strojila, on, nenadáv se ničeho zlého, k ohni přisedl.

Mezitím pastucha s čeládkou svou, neznavše Maximiliana (neboť se jim byl neoznámil), však z oděvu a hrdinské postavy jeho soudili ho býti nějakým znamenitým a bohatým pánem, i¹⁵ chtějíce nějaké loupeže dostati, radili se, kterak by jeho tu zamordovali. Protož, když bylo po večeri, lože jemu v uzíčké komoře, která pro sešlost dveří i vyvinutých veřejí sotva se zavíratí mohla, ustlali. Což když se konalo, nevěsta, buďto že z počátku povolila tomu zlému, potom, svědomím svým hnuta, toho litovala,²⁰ buďto — což podobněji k víře jest — že, nejsouc k té radě připuštěna, toliko po jistých znameních a sem i tam běhání, oč ukládají, porozuměla, neznámému knížeti takovou radu jich všecku otevřela, žádajíc, aby jí v tom nepronášel. Maximilian, ačkoliv mohl snadně ohlášením toliko, kdo by byl, nebezpečenství toho²⁵ ujítí, však raději se chtěl své vlastní udatnosti nežli jejich ošemetnosti důvěřiti.

S tím do komory od hospodáře veden jsa, ochotně vešel, dvěře truhlou dobře našpihovanou zatarasoval, a vzav ručnici nataženou, co by dále před se brátí chtěli, očekával. Pastucha,³⁰ vida jeho po lově a cestě býti ustalým, nadál se, že by již usnul, i přistoupiv ke dveřím, počal jich otvíratí. Což když se jemu mimo naději nezdařilo, prosil Maximiliana, aby otevřel, že nějaké šaty nebo prostěradla z truhly vzítí chce. Maximilian pak, všemru dobře rozuměje, s hněvem, aby mu spáti nepřekážel, se ozval.³⁵ Nepomeškal pastucha pokřiku učiniti a naříkati, jako by se jemu násilí dalo, že ho do komory pustiti nechce. V tom sběhli se, s čím kdo mohl, chtějíce se naň dobývatí; naposledy i pohružku mu činili, že ho zabiti chtějí, neotevře-li a nepodá-li se jim hned.

Někteří již dali se do dveří, aby je vystavili, jiní do komory oknem lézti se pokoušeli. Tu Maximilian vida, že již žádného zbylí není, umínil se statečně brániti, načež hned, dvéře ručnicí svou prostřeliv, pastuchu toho položil, a bez meškání odstrčiv 5 truhly, dvéře otevřel, jimi ven rychle vyskočil, syna pastuchova zabil, a ovčáka, žena se po něm s dobytým kordem, pryč zahnal. Aníž však proto hned nebezpečnosti zbyl. Nebo jak křikem pastušiným tak i hlukem neobyčejným okolní pastuchové zbuzeni jsouce, co kdo zapopadl, s tím běžel, a chalupu tu obstoupivše, 10 Maximiliana zabiti chtěli. On pak, když poněkud prvuější vzteklosti odepřel, nic se nestrachoval, ačkoli na svitání dosti veliký houf sedlákův k sobě běžeti viděl; ale směle se jim, kdo by byl, ozval a bez strachu ukázal se, jakž na kníže náleží, hroze jim, jestli že mu škoditi budou, tehdy že skutečně na hrdle trestání 15 býti mají. Nechtějí li tomu věřiti, toliko aby jeho do rozeznání, ano i ke ztrestání úřadu zanechali. Oni, ačkoliv jeho jak hrdinskou a spanilou myslí, tak i vážnou řečí hnutí jsouce, javše ho, svázali a ráno svázaného nedaleko odtud k hejtmanu nějakého městečka vedli. K tomu se trefili někteří z drabantův arciknížecích, hledajíce ho; kteréhožto když tak svázaného a nenáležitě souženého uhlídali, málo chybělo, že ihned na ty sedláky nevážně a lehkomyšlné neudeřili.

Tak jich přijitím všecka ta věc, jak se dala vyhledána, a ti, kteříž takového nešlechetného skutku původcové byli, ztrestání sou; ovčák utracen a chalupa na prach spálena. Nevěsta 25 pak, kteráž Maximilianovi návěští dala, mnohými a velikými dary jest darována a při dvoru JMsti u veliké vážnosti zůstavena.

162. Loučení.

(Od Frant. Šohaje.)

Kdož asi onou cestičkou
tak z volna sem přichází?

To synek se svou matičkou,
ana ho doprovází.

5 Ona mu ještě naposled
uzlíček chudý nese,

a ubožátkům bolestná
se slza v oku třese.

Syn s holí v ruce poutničí
staví se neustále;

ach od drahého domova
nechce se nohám dále.

- Jak mnoho-tě na jazyku,
a pláč jim slova dusí:
15 již přicházejí ku kapli,
kde žehnati se musí.
- Viz, jak chudá mu rodička
celuje bledé líce;
ach, snad ubohá neuzří
20 miláčka svého více.
- Bolestně si ho objímá,
bolestně s ním se loučí,
Boha mu klade na srdce
a Bohu jej poroučí.
- 25 Hladí mu vlasy naposled,
svatý mu křížek dělá;
ach, s ním do světa odchází
útěcha její celá.
- A synek usízenou tvář
30 k prsům matčiným vine,
onť ví, že ho tak milovat
nebude srdce jiné.
- Rozloučiv se pak, putuje
s ovlhlým okem dále,
po své se drahé otčině
35 ohlíží neustále.
- Tam kyne mu otcovský sad,
tu háj se naň usmívá,
a celá tichá krajina
40 žalostně naň se dívá.
- Tu na té stráni zelené
s druby kvítí hledával,
tu plesával po lučinách,
tam pod stromem sedával.
- Vy drahé háje otcovské,
45 s vámi se rozžehnavám,
a ty útulný domku náš,
smutně ti s Bohem dávám.
- S Bohem, vy milí druhové,
50 dobře se tady mějte;
když v světě bloudit budu sám,
na mne si zpomínejte.

Ohlíží se a posílá
poslední pozdravení;
již zmizel onde za lesem,
55 již viděti ho není.

163. Hrad Pernštejn.

(Od Vacl. Štulce.)

Morava v poměru neméně zachovala hradův a zámekův, zůstatkův a svědkův dob minulých, jako Čechy. Mezi ty, které se posud v rupy a zříceniny neobrátily, nébrž pro sílu a pevnost hradeb i zdí poutníka naplňují obdivem a ducha unášejí u věky minulé, zvláště náleží hrad Pernštejn. Leží pak bývalé toto sídlo 5 znamenitého a zasloužilého rodu pánův z Pernšteina asi pět mil od Brna v krajině hornaté a lesy kolkoolem obklíčené. Posud hrad Pernštejn dosti dobře jest zachován a obydlen. Založení

jeho do pradávnicích časův se klade. Vzdělán jsa na příkré skále, lesinami otočené, vládne nad celou krajinou okolní, kudy se krouží řeka Švarcava. Stavěn jest ovšem, jako jiné staré zámky z oněch časův, bez pořádku a souměrnosti; přístavky i opravami z pozdějších let ještě se více dovršila tato nepravidelnost. Ale čeho v této příčině jemu se nedostává, nahrazeno pevností a smělostí, s jakovou k nebi se pne hlavní věž, která se od země do výšky po nenáhlu vždy víc a více šíří, tak že s horního poschodí, jako v povětří rozpjatého, upřímo viděti do propasti. Krásna a prostranná jest jediná hlavní síň rytířská, ostatní komnaty a světnice obyčejně jsou nízké a temné; schody a chodby tmavé křižují se na všech stranách. Hrad, jakož i skalina výše hradu čnějící, v nížto sklepy a žaláře jsou vytesány, dvojitou zdí jest obehnán, kterou patero bran vede na zámek. Na hlídku, t. věž, kde strážníci přebývali, s vyššího poschodí zámeckého sejíti lze po mostě dřevěném. Kolem starodávnicích těchto staveb aneb vedle nich viděti jest nyní obydlí úředníkův, čímž ještě mocněji v oči bije rozdíl mezi minulostí a přítomností. Po pustých a neschůdných jindy pahorech nedávno založeny sou utěšené sady, tak že příroda, uměním lidským jsouc zvelebena, ducha i srdce ctitelův svých naplňuje ušlechtilými city. Krajina okolní není ovšem vábna, nemajíc žádných zvláštností, které by ji vynášely nad jiné; nicméně při pohledu na tyto prastaré jedliny, nad něž holé skály strmí, každého se zmocňuje podivný jakýs pocit velebnosti. Okolní hory, jindy množstvím vzácných kovův památné, od drahých časův již zašly, a pramen tento, z něhož páni Pernšteinstí dobývali náramného bohatství, nyní zanikl do cela. Posud se těží jediné železné hory, z kterých dobyté železo roztápějí a ke všelikým potřebám připravují v novější dle anglického způsobu zřízené slevárně štěpanovické. Co se polností dotýče, krajina tato, jsouc nad míru skalnatá, ovšem není požehnána, a jen větším síly namáháním chrání rolník života svého.

Podavše tento popis krajiny, doložíme některé zprávy o slavném vymřelém již rodu pánův z Pernšteina, a to tím raději, poněvadž nejeden potomek rodiny této může nám býti vzorem ctností občanských.

Původ a počátek rodiny Pernšteinské, kteráž později nejen na Moravě než i v Čechách na mnohých místech, u př. v Litomyšli, v Pardubicích, na Hoře Kunětické vládla, jako obyčejně

zahalen jest v roucho bájek a pověstí. Že pak prastarým jest rod ten, snad z časův, když ještě nezablesklo Moravanům světlo náboženství Kristova, nezdá se pravdě odporovati. V ten věk též i jedna pověst původ jeho klade, znějící asi v tato slova: „Za dávných časův, když králové moravští vládli na slavném Velehradě, uhlíř prý jakýs chudý, Věňava jménem, přebýval v pustém tmavém lese. I stalo se dne jednoho, že zubr strašné velikosti přihnál se rozlícen vztekem na bídnou chatrč ubohého uhlíře; ale ten, jsa myslí mužné, jednou rukou šelmu uchopiv za roh, druhou prut jí nosem provleknuv, v dar ji vedl ke dvoru královskému. Vidouce zde přítomní i zvířete velikost a vztek, i sílu Věňavovu, nemálo se divili, a král, oč by chtěl, Věňavovi žádati dovolil. Ten, na mále přestávaje, by jemu král svobodného a pokojného života dopřítí ráčil, žádal. Což ihned se králi tak zalíbilo, že jej nejen rytířem učinil, ale všecku jemu krajinu tuto daroval, na památku srdnatosti jeho dav mu do erbu hlavu zubří s prstenem skrze nos prostrčeným. Kterýžto znak později s podpisem „Vilém vede zubra“ spatřoval se na branách míst perněsteinských. Věňava, vida se na jednou tak zámožným pánem, opustil bývalou svou chyši a založil si obydlí prostrannější. Jeden z jeho potomkův záhy na to pomyslel, aby sobě pevný hrad vystavěl, i nazval prý jej podle jména svého.“

Když kněžna česká Dobrava, dcera Boleslava I., provdávši se za Měčislava, knížete polského, spolu i náboženství Kristovo k Polákům přenesla, několik s ní vyšlo pánův do Polska; mezi nimi byl také jeden z Pernštejnův, od kterého prý počátek svůj bere slavná rodina polská Leštinských. Co se jména Pernštejn dotýče, zdá se nám, že teprva v třináctém věku povstalo, když u pánův českých vzešla móda dávatí sobě jména německá.

Za časův válek husitských jediný Petr z Pernštejna stál na straně císaře Zigmunda; druzí údové rodiny této přilnuli k učení Husovu. Když pak po mnohonásobném boji upokojily se poněkud zubožené vlasti naše, páni z Pernštejna uzřeli se vládci mnohých statkův a zboží v Čechách i na Moravě.

A od této doby skvějí se jména jejich mezi předními a nejvyššími úředníky zemskými. Tak jeví se nám v listech plných vroucí lásky k vlasti pan Vilém z Pernštejna, ještě co stavec osmdesátiletý rádcem Vladislava II i Ludvíka syna jeho. Tak stavové moravští Janovi Pernšteinskému svěřili zástupy své, kteříž

táhli králi Ludvíkovi na pomoc proti Turkům. Syn Janův, Vratislav, zdědiv znamenité statky po otci svém a vzdělav výtečné dary duševní na vysokých školách pražských i v cizině, později vstoupil do služby zemské. Císař Maximilian II, poznav velikého ducha jeho, svěřil mu hodnosti a důstojenství nejvyššího stupně, učiniv jej konečně nejvyšším kancléřem království českého. L. 1572 společně s slavným pánem Vilémem z Rožmberka byl vyslan-
 5 cem na sněmě polském, kdež se jednalo o vyvolení krále, maje stavy polské nakloniti ku přijetí císaře Maximiliana samého za
 10 krále polského. Než Zamojský, veliký kancléř koruny polské, překazil záměr tento. Nezdarem tím náš Pernštejn neklesl ve váž-
 nosti císařově. K přímluvě jeho císař měšťanům prostějovským navrátíl výsady jim odňaté a jiné svobody. I ctitelem věd a umění
 i podporou mužův učených byl Vratislav. Na hradech jeho nacházely
 15 se krásné sbírky vzácných obrazův a knih; všude zakládal zahrady nové a podporoval vše, cokoli bylo k dobrému obecnému. Krajinu vyčistil od loupežníkův, poddaná svá města a městečka nadal svobodami, usilovnou péčí o to maje, aby se zlepšil stav poddaných jeho. Při těchto tak chvalitebných vlastnostech bylo vadou jeho,
 20 že málo pamatoval na potomky své, královský co do stkvostnosti život veda i zadluživ náramně statky své. Utonul v Dunaji l. 1582 a tělo jeho pochováno jest u sv. Vity na hradě pražském. Zůstavil po sobě dceru Polyxenu, skrze niž znak perňšteinský přešel v erb
 25 knížat z Lobkovic, pak syny dva, Maximiliana, jenž do stavu kněž-
 ského vstoupil, a Jana, který pro nesmírné dluhy otce svého hrad Pernštejn jakož i některé jiné statky prodal. Jan ostatní život svůj ztrávil na vojně proti Turku, až l. 1597 slavnou smrtí zahynul při dobývání města Rábu v Uhrách, milován jsa od
 30 vojska svého co hrdina i muž v bězích válečných nad jiné zku-
 šený. Tělo jeho zavezeno do Prahy a tam pohřbeno. Jediný syn jeho, Jan Vratislav, poslední ratolesť kmene perňšteinského, jako otec vstoupil do služby vojenské, a jsa vůdcem pluku jezdeckého, co hrdina padl v bitvě, l. 1631 mezi Švédy a císařskými svedené. Jím vymřel rod pánův Pernšteinských, kteří
 35 jistě nevyumizejí z paměti pozdních pokolení.

164. Mladý dráteník.

(Od Karla Vinařického.)

Ze Trenčína vyšla vdova
a s ní její sirotek;
po nenáhlů přišli oba
na vysoký pahorek.

5 Tam se loučí dobrá máti
se svým milým synáčkem;
světem on se musí brátí,
chodíť za svým chlebičkem.

Matka pláče, synka líbá
10 naposledy v bílou líc,
ještě pak se k němu shýbá
a dí: „Nespatřím tě víc!“

„Neplač, moje drahá máti,“
těší vdovu sirotek;
15 „Bůh mne tobě zase vrátí,
řídě dají chlebiček!“

Lidé dobří na Moravě
hlady mřítí nedají,
v Čechách také na Vltavě
za práci mzdu podají. 20

S Bohem, matko, jménem Páně
jdu již, tebou požehnán!
S Bohem vy, trenčanské stráně,
uvidím vás, dá to Pán!“

S dobrou myslí matku líbá, 25
v boží vůli odevzdán;
matka pak se k němu shýbá
a dořekne: „Dejž to Pán!“

Sirotek již na Moravě
pilnou rukou pracuje, 30
potom v Čechách na Vltavě
za mzdu malou drátuje.

Na jaře ho čeká máti,
domů spěchá sirotek;
radost jemu cestu krátí,
matce nese výtělek. 35

165. Zalíbení Slováků ve zpěvu.

(Od Bohuslava Tablice.)

Zdá se, že národ slovenský samou přírodou povolán k skládání zpěvův. Neboť vidíme, kterak i nejnižšího stavu lidé mezi Slováky, i sami sedláci, zvláštní zalíbení mají v básních, zpěvy nejen rádi slyšíce, ale i sami zpívající a ve verších, byť i smutné a pohřební byly, jakési kochání nacházejíce. Hned v první mladosti dítky Slovákův, sotva ještě lalotati vědouce, již sobě brzo samy, brzo pak v společnosti jiných dítek prozpěvují. Jak mile jarního času slunce ohřeje zemi naši, již slycháme je prostou píseň zvučně po ulicích zpívati: „Leto, milé leto, kdes tak dlo bylo; sedělo si na lavici, nemohlo si k nám přijíci.“ Když dítky 10

dospějí, tehdy se tato náklonnost k zpěvům objevuje ještě jasněji. Mládenci a panny naše nemají téměř milejšího nad zpěvy zaměstnání. Buď že cestu někam konají, anebo pracují na poli aneb ve vinicích, buď že žnou anebo předou, neb na trávu pro svůj dobytek jdou, aneb jakoukoli jinou práci se zanášejí: vždycky mysl svou vyražejí zpěvem. Což pak v květu mladosti Slovákům a Slovenkám milo bylo, to i v sešlém věku, když hlavy jejich zbělejí ozdobnými šedinami, nemilo jim nebývá. I ve své starosti ještě nejen zpívající mládež rádi slyší, ale i sami někdy, ku př. o svatbách aneb při jiných radostných příležitostech, rádi sobě zazpívají, nébrž někdy i poskočí. Viděl sem nejednoho 70tiletého, ano i 80tiletého šedivce, an, svatbu čině synu svému neb dceři své, přišed nejprv k muzikantům a píseň, kterou mu hrátí mají, zazpívav, potom do tance se pustil a v něm až do konce zároveň s mladými vytrval. Tu se za časté přihází, že i tancují i spolu sobě touž píseň, kterou muzikanti hrají, zpívají. Někdy pak jen kratičkými zpěvomluvy své tance jako by obživují a ovnazují.

166. Ukrajinská.

(Od L. Jakuboviče, přel. Fr. L. Čelakovský.)

Kde's mé štěstí po okolích?
 jsi-li v horách čili v polích?
 Hory chtěl bych rozkopati,
 pole chtěl bych přeorati.
 Či při moři na dolině
 rozkvétáš mi planým mákem?
 Čili v roští na kalině
 veselým si zpíváš ptákem?
 Přileť ke mně, moje štěstí,
 nedej déle vzdychati!
 Ach ty štěstí, moje štěstí,
 kde s tebou se potkati?

167. Císař Rudolf II.

(Od Václava Vl. Tomka.)

Rudolf II ničeho nepomíjel, co by mohlo býti k upevnění domácího pokoje. Panování jeho šťastný mělo k tomu začátek;

vlast naše zajisté vnitř i zevnitř požívala plného míru. Nemaje potřebí mnohého jezdění po důležitých věcech vládařských, sídlo své na hradě pražském stále sobě oblíbil k nemalému toho města zvelebení. Tu choval slavný dvůr jako málokterí předchůdcové jeho; tu zavítávali poslové dalekých a blízkých mocnářův k vy- 5 jednávaní velikých věcí světských; tu též stálé své sídlo měli vyslancové stolice římské, krále španělského, francouzského a jiných zvláště spřátelených mocností; tu na povolání císařovo scházeli se výteční umělci a učení ze všech krajin křesťanstva; tu byla směsice lidí rozličných jazykův a národův, za věcmi svými 10 přicházejících a přebývajících.

Rudolf nade všecko jiné miloval vědy a umění, čině všecko, co jakým způsobem koli prospívati mohlo k jich pozdvižení. U dvora jeho přebývali Kepler a Tycho Brahe, nejvýtečnější mnohých věkův hvězdáři, v jejichž umění Rudolf nad míru sobě 15 obliboval. Malířův a řezbářův i jiných umělcův znamenitá díla velikým nákladem kupoval a za vzor jiným vystavoval, aby podle toho se mohli cvičiti. Také byli národové, nad kterými panoval, již před tím spanilé pokroky v rozličném umění učinili, kteréžto přičiněním jeho přivedeny sou k utěšenějšímu květu. 20 Zvláště Čechové ducha svého a jazyk svůj vysoce vzdělali, Rudolfův pak čas nazvali zlatým věkem své literatury. Nikdy zajisté před tím nenalezalo se mezi nimi tolik výtečných spisovatelův jako za jeho panování. Též Uhři těch časův a také již před tím statečně přičiňovali se, aby ušlechtilějšího umění stali se účastnými. Neméně i Němci, kterým v tom příbuzenství s druhými Němci v Říši bylo nápomocno. A jaká těch časův byla činnost a pohyblivost duchův, takový též byl stav pozemského štěstí obyvatelův, ovšem kromě Uher, kteréžto království 25 válkami tureckými velice bylo zpustlo.

168. Stříbro a zlato.

(Od Fr. Sušila.)

Nebaž, synu, nesvatě
v srdce svého komnatě
po stříbře a po zlatě.
Ješitný to jen jest klam,

vlastní myslí tvé to mam,
jímž lid padá v tisíc jam.
Prospívá však neskrovně
duši, světa královně,

pojmeš-li je duchovně.
 10 Ve stříbře se bleskotá
 lepozvuká čistota
 vnitřného života.
 Proto miň tě břichu kvas,
 líbezně jak stříbra hlas
 15 veleb Boha v každý čas.

V zlata lesku červeném
 zříš, že svatým plamenem
 plát máš v nitru studeném.
 Ó tož láskou boží plaj,
 z nebes žídla pořád ssaj,
 a tak k věčné slasti zraj!

20

169. Plív ník. *)

(Od Jos. Jungmanna.)

I.

U Myslibora jest plív ník, milá kmotřičko, svěřila polo-
 hlasně Soběna své sousedě Nedělce, když, z kostela jdouce,
 nový pěkný dům Mysliborův mījely. Onehdy teta Zorka na své
 oči viděla, kterak ohnivý drak, letěv povětrím, rychle jako blesk
 5 na jeho dvůr se snesl.

To je plív ník, pravila Nedělka, poznamenajíc se křížem na
 čele. Snadno stavěti domy a zakládati zahrady; ale, odpusť Pán
 Bůh, nechtěla bych spáti pod tím krovem nebo jísti jablek z toho
 sadu.

10 Jde tu o spasení, řekla opět kmotra Soběna. Všecko u
 něho jako z vody a jako po líbách. Jen se podívejte na jeho
 dobytek: koně, krávy, ovce, vše to bujno, tučno; a s obilím
 letos neví kam; stodola plnička i přístodolek, a ještě vysoký
 stoh! Povídají, že leží pořád v knihách a ví napřed, co se
 15 státi má. Milá kmotřičko, on vám řekne: bude dešť, a dešť jistý
 jako hodina; bude jasno, a jasno co rybí oko.

To nejde dobrou cestou, doložila Nedělka; on má jistě
 plív níka.

Myslibor má plív níka! šlo jako po trubách v celém sou-
 20 sedstvu. Tam je pokladův, pro pána krále! — přidávali mnozí
 ne bez tajné závisti. Jiní hrozili se tak blízkého s duchem

*) Plív ník nebo plevník, jinde plevel, slove ohnivý drak v povětrí prý
 létající, o němž pověra bájí, že ku komu v stavení vpadne, bohatství
 přinese. Pochází to slove od jména plív ný, jináč plíný neb plenný,
 slovensky plěnný, t. hojný, bohatý. Pravíme plív né neb plíné žito,
 chtějí říci, že jest hojně na semeno.

nečistým sousedství, a kteří pověsti o plívniku prvé nevěřili, nyní s podivením v pochybnosti se viklali. Kdo prvních osm dní okolo domu Myslibora šel, do půl kola na deset krokův obcházel, dívaje se plachým okem na zeleně barvená vrata, na čistá veliká okna a na krytou taškami střechu. Ale mráz pocházel 5 toho, kdo s samým Mysliborem se potkával; toliko tomu divili se, že se tvář jeho nezměnila, i svou obyčejnou barvu, bodrost a přívětivou veselost na jevo dávala. Zdálo se jim, že by ten, kdo se zlými duchy obcuje, něco strašlivého, peklem páchnoucího již v samém obličejí mítí měl. — Či-liž dobrý to duch, ten 10 plívnik? — tušil první soused Naděj, že, neškodě nikomu, vyvolence své poklady obsypá? I osmělil se k samičkému domu, až po krátkém rozmýšlení i v dům vešel. Líbíl se sobě sám ve své srdnatosti i pudila jej všetečnost, jestli ne samého ducha, aspoň poklady, o kterých slyšel, očima svýma spatřiti; ano jakási 15 naděje co blesk mysl jeho projela, kdy by snad i on také —. Ale nic nikdež; což vídal jindy, viděl dnes: prostranný dvůr do čtyr úhlův, vůkol hospodářská stavení, chlévy, stodolu, kolnu se senníkem a obydlí důkladně stavěné, pohodlné a pro sedláka i pěkné; všecko v pořádku. A domácí? Tiť, myslil on, davše 20 výhost všem pracem, budou seděti se založenýma rukama a mítí jedinou starost — hlídání pokladův, ano pak všickni jako jindy, hospodyně, čeládka, děti, v své obyčejné práci a činnosti. Nad čímž, když kýváním hlavy podivení své němé vyjevoval, náhle ujat jsa za ruku a jako ze spaní probuzen, vidí před sebou 25 státi — Myslibora. Vítám vás, sousede Naději! Co tak ostýchavě jako cizí? Mezi sousedy důvěrně! Musímeť spolu dobré i zlé nésti. Soused s sousedem, říkávají, plané hrušky jísti povinen. Soused za přítele stojí, ba lepší blízký soused, než daleký 30 přítel. Co byste rádi?

Já — koktal pomatený Naděj, já jsem — já bych — nehněvejte se, — já slyšel —

Něco o plívniku a pokladech, není-li pravda? navrhl Myslibor.

Pravda, odpověděl Naděj.

Pozorný na všecko Myslibor již byl zvěděl, co se mluvilo ve vsi, a vzav o to radu s výborným duchovním správcem té osady, ku kterémuž jakožto moudrý k moudrému neobmezenou měl důvěrnost, radoval se, že mu naskytla se tak dobrá pří- 35

ležitost ospravedlniti se u všech pověřivých sousedův a snad i některého z nich poučiti. Milý sousede Naději, pravil s převětivým usmíváním, žádost vaše bude také žádost některých jiných sousedův našich; pročez, aby to rázem všecko se odbylo, sřekněte se s těmi, kterým v hod a v chuť, a navštěvte mne zejtra, jest boží neděle, odpoledne na sklenici čerstvého piva. Já se před svými sousedy a přátely ničím tajiti nechci a svého plívnicka rád všem ukáži. Zlé se neutají a s dobrým můžeme před Boha i před lidi.

10 S dobrým? — Tehdy sem uhodl, a není se tu čeho báti! — tak sobě opakoval Naděj, odcházeje a vrtě hlavou nad Mysliborem, jehož sdílnosti a otevřenosti dosti nadiviti se nemohl.

170. Osel a tele.

(Od Fr. Moravského, přel. Fr. L. Čelakovský.)

„O já osel!“ tele dí,
 když se jednou medvědí
 kůže před zámekem uleklo
 a horem pádem uteklo.
 5 Brzo potom oslátko,
 mladé filosůfátko,
 v tuhém myšlének jdouc hlomozu,
 drklo hlavou do vozu.
 Tím když z myšlení se vyrazilo,
 10 samo k sobě promluvilo:
 „Jakéž sem já tele bylo!“
 Tak i lidé sebe šidí,
 ve svých vadách jiné vidí.

171. T a r a k á n.

(Od Karla Ammerlinga.)

Tohoto ošklivého hmyzu před mnohými léty u nás ani spatřiti nebylo; nachází se původně v jižní Americe, odkud k nám se dostal po lodích s cukrem a jiným zbožím. Tarakáni jsou rozdílni. Jen někteří druhové z nich žijí pod křovím a na

bylinách; nejvíce se jich hnízdí po domech, a těm říkají švábi. Tarakánův velikost jest také rozdílna; neboť někteří jsou přes tři palce, jiní sotva půl palce zdělí. Zvláště pekaři dobře vědí, jak švábové světla se štítí a jen v noci z děr vylézají i se rozlézají. Druhdy dostanou se do mouky, a při nečistém zacházení s těstem i do chleba. Za dne nejvíce chovají se v šterbinách dříví blízkého u pecí, mezi kameny rozsedlých ohnišť, komínův a t. d. Kde se jich mnoho nachází, veliké škody dělají; neboť, jsouce velmi žraví, všecko nahryzují a nic se skoro před nimi neuhájí. Sukna, knihy, kůže, střevíce, škrobené prádlo, chléb, sýr, máslo, mouka, mastné věci: vše to jim výborně jde k duhu. Jen bavlny, lnu a vlny se štítí, poněvadž se velmi snadno zaplétají do vláken trnitými nohami. Ano jsou příklady, že lidé spících nešetří, nohy neb ruce jim nahryzujíce. Sebe větší pozornost někdy nepostačuje, věci před nimi ochrániti. Svých lahůdek i ze zabeđené schránky dobývati si umějí, kdež pleskatým tělem nad pomyslení lehce prokluzují. Někdy však mladý šváb, vklouznuv do nádoby s potravou, za krátký čas tak vzroste, že ani na zpět vyléztí nemůže, a tu z nouze a hladu nahryzuje vše, nač připadne. Co na lodích a v špižírnicích nadělají škody, jest náramné.

Zkušeni lidé praví, že jich ničím lépe zahrati nelze, jako sirnatým kouřem z kamenného uhlí. Jinou stranou Prozřetelnost i o to se postarala, aby hmyz ten velmi se nemnožil, obklíčivši jej mnohými nepřátely. Stírové, berušky, stonožky, velcí pavouci, kuřata pronásledují a požírají jejich vajíčka. Švábi dobře umějí běhati; ale létání se jim, ačkoli i křídla mají, nedaří. Vajíčka jejich jsou brunátná, oblá jako váleček, málem té velikosti co mravencí, a podél celé své oblasti mají hřebínek, po němž je dobře poznati možná.

Proměna tohoto hmyzu jest nedokonalá; kůži svláčejí často, a z toho již souditi lze, jak rychle rostou, poněvadž kůže hned jim jest úzkou. Švábata, když z vajíček vylezou, do cela jsou bílá; potom se čtyřikrát převláčejí, vždy víc a více brunátnějšíce, až po posledním svlečení dostanou křídel. Toto však jen o samcích platí; neboť samičky toliko nedospělá polokřídla mají. Mnozí praví, že švábi samice snáší vajíčka, z nichž se vždy více než jedno švábě vyléhá. To posud zkušeností ztvrzeno není, ačkoli by v tom nic divného nebylo; vímeť o jiném hmyzu, že

nese vajíčka jako nějaký lus, v němž jednotlivá odděleníčka jsou pro zárodky jednotlivé. Kterak i tato zvířata pečují o své mladé, z toho patrně poznáváme, že samička vejce svá lepkavou štávou jakousi tak upevňuje na kůži, na šaty, na dříví, na stěnu, že jen s těží je najítí možno jest; ano i z bílé vápenné zdi starostlivá švábice umí prášek oškrabovati, aby jich takovým zednickým pobílením uchránila před zrakem slídivých nepřátel.

172. P r a v é š t ě s t í.

(Od Jindřicha Marka.)

Šťastným ten, kdo s sebou spokojený
v tichém klidu žije na zemi!

Život jeho jesti přebлаžený,
on zde kráčí mezi růžemi.

Co mu do světa i jeho vděku?

V srdci vlastním on si stvořil svět;
čisté vědomí podá mu léku,
oprchá-li žití jeho květ.

Cena pravá založena v ctnosti,
zlato, sláva před ní mizí v nic;
ctnostný jen s plamennou toužebností
věčné slávě spěchá vstříc.

173. Nespokojenost se svým stavem.

(Od Jiřika Závěty ze Závětic.)

Žádný na svém losu přestávati nechce. Kdo na úřadě sedí, ten praví, že nic těžšího není, jako se o cizí těžkosti starati a z béd lidských svých potřeb nabývati. Kdo pak bez úřadu jest, praví, že nic nad něho není opovrženějšího. Člověk poddaný praví, že nic není otročtějšího, jako poddanu býti jinší moci. Dvořan praví, že nic bídnejšího nad život dvorský; kdo pak po něm dychtí, za to má, že nic není blahoslavenějšího. Kupec chválí sedláka, že jest bez práce a starosti; sedlák blahoslaví kupce, že jest bohatý. Voják praví, že nad život vojenský nic pracovitějšího, nic nebezpečnějšího není; nebo raději prý sobě volí chléb s vodou,

nežli tolik nesnázi ztrpěti. Protož lidé na tomto světě jsou na prosto nevhodní; čím kdo zavázanější jest k svému losu, tím cizího žádostivější: sám moudrý na svém přestává.

174. Plívník.

(Od Josefa Jungmanna.)

II.

Druhého dne u Myslibora seděli za stolem sousedé Radislav, Podiva, Svatoch, Honěk a jiní, které přemluvíti událo se Nadějovi, aby, padni co padni, na ten div se podívali. Každému čísti bylo něco jiného na čele. Jedni, pochybujece o dobrotě ducha Nadějem tvrzené, se strachem přemáhaným pohledu jeho očekávali; jiní s nedověrou hleděli na Myslibora, s pravdou-li se vytasí čili s klamem obejde; část záviděla jemu tak náhlého štěstí a lehkého zbohatnutí; část — a v té byl soused Naděj, — tajně sobě lichotila, že by snad podobné štěstí i na ně dojíti někdy mohlo. Darma chválil Myslibor své pivo; nebylo zízň. Konečně, vida všechněch neukrocenou žádost a neztrpění odtahu, počal mluvíti takto:

Milí přátelé a sousedé! Není mne tajno, co se o mém domě v obci od některého času rozpráví, že prý — ať dím bez okolku — duch jakýsi, jehož plívníkem jmenují, zde obývá. Že sem padl na lidské jazyky, nemnoho vážím. Říkávají: Chceš-li moudrým slouti, dej řečem mimo se plouti; aby pak všem ústa zavázal a zašil, musel by mnoho nití a plátna mítí. Nezapírám toho, jest u mne, chvála Bohu, jakýsi dobrý duch; ale duch ten u každého rád obývá, kdo mu přístupu k sobě nebrání. On nebledí k osobám jako nespravedlivý soudce, netáhne se po bohatých jako zisku hledatelé, ano rád činí z chudých bohaté; přináší potravu, šatstvo, pomáhá stavěti domy, vzdělávati role, štěpovati sady a činí z pustin ráje. Jest to duch hospodářský, milí přátelé, vám všechněm známý, ač ne ode všech rovnou počtu beroucí. Pravý jest on plívník, bohaté a plívne obilí s pomocí boží plodící. Tomu duchu může každý z vás zapsati se bez ublížení svědomí, ano to i Bohu samému líbezno bude. Ale slyšte výminky a zákony, kteréž on klade tomu, u koho bydleti má.

První zákon jest bázeň boží, z čehož vidíte, že sám z Boha jest a duch dobrý. Bázeň ta nesmí býti pouhá bázeň, anobř

plná víra, naděje a láska k Tvůrci nebes a země, odhodlanost na vše a spokojenost se vším, co by koli člověka potkalo, buď to dobré nebo zlé, při všem stejná, veselá, Bohu oddaná mysl. Což i platno protiviti se Bohu; moře nevypiješ, Boha nepřeválíš.

5 Děj se tedy vůle boží. Varuj se hříchu, za hříchem pokuta v patách běží. Odtud prý až potud: džbán vodu nosí, až se rozbije. — Nezvede-li se něco v hospodářství, pomysli sobě, že není vždycky úroda, ale také někdy škoda, jak praví přísloví: Ne vždycky rak, také někdy žába. Jest-li co tebe hněte, pomni

10 na to, co tebe kdy těšilo; kdo vypil víno, vypij také droždí, a kdo užívati chce sladkého, musí také okusiti kyselého. Trpěl-li's ztrátu, mysl: Co tam, to tam, o to hlavy nelam; Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal, buď jméno jeho pochváleno. Neraduj se příliš ze štěstí, aniž zarmucuj se z neštěstí. Moudrý blázen smával se,

15 jda k vrchu: plakával, jda s vrchu. Říkávají: Štěstí když chřestí, boj se neštěstí. Neštěstí ujde jako mrak a bude i před tvými vraty slunce. Všeliké řemeslo svou poctu nese a v každém stavu mnoho davu: má-li jen tvůj bez psoty býti?

Druhý zákon jest důvěrnost k vrchnosti. Dej, co jest císa-

20 řova, císaři, co božího, Bohu. Nestýskej si na daně a povinnosti; bez nich obec veliká, ve které živeš, státi nemůže. Ona tebe ochraňuje, aby bezpečně orati a kliditi mohl; ty k zachování a vedení jejímu napomáhati povinen jsi. Nereptej na poplatky a pomysli sobě, že jsou to výminky, pod kterými tobě statek svěřen byl a že

25 náležejí ke koupí. — Máme, milí přátelé, my jiné poplatky, které nám víc ujímají. Poplácíme zahálce, poplácíme hrám a rozkošem, robotujeme novým krojům a nádhernému šatstvu, robotujeme starým škodlivým zvykům, neumělosti a hloupostí.

A protož třetí, čeho žádá plívník, jest umění hospodářské.

30 Myslí ovšem mnohý, poněvadž hospodaří, že také hospodařiti umí. Ale není každý mistr, kdo se řemeslem obírá, ne každý oráč, kdo se pluhu drží. Nikdo se nedoučil. V každém řemesle a umění lidé postupují: má-li naše umění hospodářské jediné do skonání světa na jednom místě státi? Nestojí, milí přátelé!

35 Tisícové výborných hospodářův přemýšlejí o tom stále, kterak by to neb ono lépe činiti a věsti mohli. Co den dějí se nálezové ve všech třídách umění, kteréž promyslný hospodář k svému užitku obracet se vynasnažuje. Vycházejí knihy, ke zlepšení hospodářství polního vedoucí. Nelze ovšem sedláku, aby každou četl;

ale jiné jest čísti všecko, jiné s potřebu. Kdo čte, dočte se. Dobrá kniha jest dobrá rada v potřebě, a kdo se drží moudré rady, nedojde brzo vady. O čem se nedočeš, ptej se u lidí, neboť přísloví jest: Kdo chce věděti a znáti, musí se na to pilně ptáti. Čemu's pak se naučil, zkušuj sám. Cvičení a zkušené dáva umění. 5
Nerci, že jen bohatý zkušovati může; můžeť i chudý, toliko ve své míře. Kdo má krátké nohy, drobné kroky dělej, a jakou duchnu máš, tak lehni, tak se pod ní obrať a stěhni. Kdo na zkoušení mnoho nakládá, ten na zlatou udici ryby chytá, hledá jehly a páli svíčku; kdož pak spravuje se cizí zkušeností, ten 10 hraje jistého a koupaje se neutone; neboť drží se břehu.

175. Růže.

(Od Karla Vinařického.)

Růže u mé chýše
libou vůni dýše.
Zefirové létaví,
líbajíce
5 její líce,
ji ovívají.
Rádo mé se dívá
oko na ní,
na tu sadů paní.
10 Rosa napájí
potěšení mého oka.

A rosa-li bývá
lakomá,
zalívá ji ruka má.
Ale běda tobě,
15 divoká-li nenadále
bouře zahučí!
Co tebe potom obájí,
samo-li i nebe
horoucí na tebe
20 šípy vylučí?

176. Bouře.

(Od A. Mickiewicze.)

Oblaky raní, z počátku rozprchlé, jako černí ptáci létaly k výšinám nebes a vždy se víc a více shromažďovaly. Sotva slunce překročilo poledne, již stádo jich oblehlo půl nebes ohromnou chmurou. Vítr hnal se pořád prudčeji, chmúra pořád 5 houstla, nížeji se svěšovala, až jednou stranou na polo jsouc od nebes odtržena, k zemi vychýlena a v šířku rozprostřena, na způsob veliké plachty lodní, nabírajíc všechny větry v sebe, od jihu na západ letěla po nebi.

I nastala chvíle ticha: povětrí jest hluché, mlčící, jako by oněmělo hrázou. Lány obilné, jenž prvé, kladouce se k zemi a z novu vzhůru vztrásající zlatými klasy, jako vlny se zmítaly, nepohnutě stojí a pohlédají k nebi s naježenými osinami. Zelené 5 při cestách vrby a topoly, jenž prvé jako smutečnice u hrobu k zemi se skláněly, a dlouhými lomíce rameny, rozpouštěly po větru postříbřené vrkoče, již jako mrtvé stojí s výrazem němé žalosti, podobny k sochám sipylské Nioby; jediná osyka trnouc otřásá sivé své listí.

10 Dobytek, zvyklý lenivě se vraceti k domovu, houfně se sbíhá, a nečekaje pastýře, z pastvy utíká. Býk paznehtem zemi kopá, rohem rozorává a celé stádo zlověstným řvaním děsí. Kráva každé chvíle k nebi pozdvihuje veliké oko, hubu k divení 15 otvírá a vzdychá z hluboka. Vepř ježí se po hřbetě, sápe se a zuby skřípe, chumáče obilí urývá a trhá. Ptactvo skrylo se do lesův, pod střechy, v hloub trávy; jenom vrány stádně obstupují rybníky. Vykračující si vážnými kroky, černé oči obracejí k černějším oblakům. Jazyk z suchého širokého hrdla vyplazivše a křídla rozmachující, čekají na koupel. Leč i ty předvídají příliš 20 velikou bouřku a táhnou již do lesa, podobny jsouce ku vznášejícímu se mraku. Poslední z ptákův, letem nevystihlým odvázná vlašťovka, černý oblak jako střela prošívá a ku konci jako vystřelená kule spadá.

Na západě ještě země, sluncem jsouc teskně ozlacena, do 25 žlutavého červena se svítí. Ale již chmúra, rozšířivši stíny své na způsob sítě, ostatky světla vylovuje a letí za sluncem, jako by je uchytiti chtěla před zatonutím. Několik vichrův ráz za rázem zaskučelo; jeden za druhým chvátá, metaje dešťové kapky veliké, jasné, okrouhlé, zrnaté jako kroupy. Náhle se obrátí, 30 vejpůly se popadnou, potýkají, kroutí se šumotnými koly, krouží po rybnících, vodu až do dna zakalují; vpadnou na louky, hučí po křovích a travách. Praskají haluze v křovinách, vyletují po větru chumáče trávy, smíchané s kudelemi slámy jako pře-hrstí vyrvaných vlasův. Větrové zavýjí, padnou na roli, válejí 35 se, rvou hlinu, otvírajíce průchod větru třetímu, an, z role se vzchopiv, jako sloup černé prs se vznáší a jako pohyblivá pyramida se točí, čelem zemi vítá a nohama hvězdám sype písek do očí. Každým krokem nadýmá se v šířku, rozvírá se k vrchu a ohromnou svou trubou vytrubuje bouři, až vším tím chaosem

vody, prachu, slámy, listí, haluzí a vyrvaného drnu vichrové v les udeřice, jako medvědi zaskučí po hlubinách pouště.

Dešť pleští stále jako ze síta hustými kapkami; v tom zaryknou blesky; kapky slévají se; tu jako dlouhé struny přivazují nebesa k zemi, tu zase jak z věder vyblukují celými vrstvami. Již zakryly se do cela nebesa i země; zastínila je noc a černější nad noc bouře. Časem puká obzor od konce do konce, a anděl bouře na způsob nesmírného slunce osvětluje tvář svou; ale hned, spustiv závoj, prchá zase do nebes, dvéře chmur za sebou zabouchna s hřímáním. Opět vzmáhá se bouře, prudký přival a tma hrubá, hustá, téměř makavá. Opět dešť tiseji chřestí, hrom na chvíli usne; opět probudí se, zařve a do vody chloustne. Konečně se upokojilo všecko; jen stromoví šumí okolo domu a hustý dešť se ozývá.

177. Vodník.

(Od Frant. Lad. Čelakovského.)

<p>Za poledne rychlý klouček po hrázi si poskakoval, do kolečka svůj klobouček do povětrí vyhazoval.</p> <p>5 A zpíval a zpíval: „Trala! hodná matinka mně višně dala.“</p> <p>A na vrbě u rybníčku vodník sedě zaždímoval svoje šaty na sluníčku, 10 dlouhé vlasy rozhrnoval.</p> <p>A zpíval a zpíval: „Trilo! dnes mi sluníčko zatopilo.“</p>	<p>A pekelnou síť roztáčel setkanou co pavučinu; klouček tížné šaty svláčel, 15 rozvěšoval na trninu.</p> <p>Jak mu tak lehko a snadno, ve vodičce lahodno a chladno!</p> <p>Sem tam mělčinou se brodil — 20 chtěl ho vedl do hlubiny, vodník síť tu rychle hodil: z vody se valí bubliny!</p> <p>Za ním musel do tmavé skrýše; u večer jej pustil do výše.</p>
--	---

178. Jezero cirknické.

(Z polského přeložil J. J.)

Poutníka po Kraňsku zvláště vábí pověsti o jezeře cirknickém. Viděti tu v jednom roce na jednom a téměř místě plovoucí lodě i sítě rybářovy, a po nějakém čase pluh oráčův i srp žencův.

Jezero, od města Cirknic půl hodiny cesty vzdáleno jsouc, dvou milí jest zdělí a asi jedné míle zšíří. Skály obrovské velikosti ode všad je obstupují, jako by chtěly ukryti podivnou jeho vodu a zameziti k ní přístup zvědavosti lidské. Ale nepřemožitelná příčinnivost lidská, která osení rovněž vydírá lednaté půdě sibiřské jako lávě Vesuva, dovedla k užítku svému obrátiti i tento div přírody.

Nedaleko břehu spatřují se strmé skály, z vody se vynořující; v nich se tají dutiny, kterými se odtok obyčejný děje. V době, když nastati má, ozývá se z hloubi dutin těch temný hluk, podobný k dalekému hřímání. Ihned jme se vytráceti voda, tajemnou mocí jsouc stahována. Nesmírná hmota vody, která v loži svém zdála se býti věčnou, vzdýmá se a vře, i s šumotem žene se do dutin; než uplyne čtyřicet osm hodin, zanikne do cela. Někdy voda odtéká osmnácti rozsedinami, kteréž se po různu nacházejí na dně. Tu se nad rozsedinami tvoří proudy, celá hladina víří a pěnou se okřívá, dutiny pobřežné hučí, a prvé než hodina mine, rozsáhlé jezero jest suché. Brzo objeví se první následky odtoku: ptactvo vodní, náhlým jsouc pojato strachem, zhůru vzlétá, a s žalostným křikem v houfy se sbírajíc, opouští místo, z něhož vymizel živel jeho. Leč kam se poděla voda? Jaká síla kouzelná zadržuje ji až po onu chvíli, kde moc protivná, nemenšího podivu hodná, přinutí ji k návratu?

Když voda zmizí, prostor jezera, pokrytý ještě rozličně velikými kalužinami, poskytlá pohledu oživeného a veselého, podobného k lovení rybníka. Rolníci dívají se, nezávidějíce rybářům divného množství ryb výborných, kterými jich sítě se plní; neboť i jim přijde doba hojné žatvy ze země ani nekoupené ani nenajaté. Nejdéle za šest neděl veliká prostora, nedávno jedním jezerem byvši, pokrývá se hustou travou. Jak mile kosa poseká bohatou louku, jak mile májové slunce zpestřenou kvítím travu promění v seno: již voli krokem povolným a jednostejným táhnou pluh těmi místy, kudy se před dvěma měsíci proháněla loďka rybářská. Půda tak upravená v lůno své přijímá proso nebo ječmen a zanedlouho vrací je pracovitým rukám s třidcaterým užítkem. Pravda, že rolník hojnou tu žeň vykupuje strachem a stálými starostmi; nebo mocné v té krajině vily vodní objeví se někdy před dozráním klasův; častěji ovšem dopouštějí jim, aby dozrály a srpem ulehly. Žně se odbývají neobyčejným pospěchem; ani noc prací nepřetrhuje.

První vítr, který zavěje na strništi, přivádí bouři. Obzor zatmí se hustými chmurami, hřímání se rozléhá, blesky bijí, potoky vod lijí se s hůry, a dlouhé ohnivé prouhy, protrhující oblaky, osvěcují jeden z nejspanilejších úkazův přírody. Voda, vtažená před půl létem do země, náhle vytryskuje s neobyčejnou 5 prudkostí ze dvou dutin pobřežních a z osmnácti rozsedlin na dně. Výtrysky vzhůru vodu nesou na způsob snopův, průzračných sloupův, pěnících se vrchův a tisíce jiných fantastických postav, na které při osvětlení bleskův čarovné bývá podívání. Voda s podivu hodné výšky, do které ji tajemná síla vynesla, spadá 10 ve své lože, šumí a vře; než upokojí se a za několik hodin tvoří z nova tiché jezero. Není péra, které by dovedlo popsati velikolepost takového divadla. Houfně se vrací ptactvo vodní. Jediné jich radostný skřek ohlašuje návrat vody; nebo není člověka z okolí, který by se odvážil býti toho svědkem. 15

179. Anglický pán.

(Od Jana Ceypa z Peclínovce.)

Hlučno u Askalon
v dlouhopustém lese,
hlahol po mýtinách
lovčích trub se nese:
5 Richard král, jenž potřel
saracenské hordy,
na myslivost vyjel
s anglickými lordy.

Náhle tu před králem
10 lvíce skočí z houští,
Richard s třemi pány
za dravcem se pouští.
Pádným letí tryskem
lovci mužně smělí:
15 ale v tom naběhnou
na pěst nepříteli.

Tlupa Saracenův
z zákeří se řítí,
přisahajíc krutě
Saladina mstítí. 20
V divý boj se vrhnou,
husté sekou rány,
žel! již povalili
dva anglické pány.

Marně krále brání 25
Vilémovo kopí;
v tom s rozvahou smělou
úskoku se chopí.
„Já jsem král!“ vykřikne,
a již v prudkém honě 30
krále domnělého
trhá rota s koně.

Richard zdrav se vrátí
 k loveckému sboru:
 35 zákeřníkům omyl
 zjeví se v táboru.
 Sultán s podivením
 věrnost páně cení,
 v brzce za svých vůdcův
 40 několik jej smění.

Král věrného lorda
 vítaje objímá,
 drahocennou přílbu
 sám si s hlavy snímá,
 za vděk chrániteli 45
 na skráně ji staví,
 před vojskem i pány
 skutek jeho slaví.

S králem radují se
 vojáci i páni, 50
 ctnému Pourcelletu
 činí děkování.
 I dvou zahynulých
 paměť světlí rekův,
 jichž nezhyne sláva 55
 ni za drahně věkův.

180. Mistr a učenník.

(Od Pědky Smržického z Radostic.)

Byl jeden mladík, kterýž připověděl jistému řečníkovi, jestli že ho naučí výmluvnosti, že mu za to zaplatí. A když se jí od něho naučil, nechtěl mu zaplatiti. Pročež mistr jeho obeslal jej před právo. Učenník, spoléhaje na svou obratnost, tázal se ho, na čem 5 záleží výmluvnost? Odpověděl mistr že na tom, kdy by chtěl někoho navěsti a namluviti, aby navedl a namluvil. Dí k němu učenník: „Jestli že tedy já na to soudce navedu, abychť nic nedával, že's mne tomu naučil, nedámť nic, proto že svou při vyhrám. Pakli jich na to nenavedu a nenamluvím, aniť také co 10 dám; nebo sem se jí ještě dobře od tebe naučiti nemusel. Protož udělal bys lépeji, kdy by od předsevzetí svého upustil a mne ze zaplacení nevinil.“ Ale mistr jakožto mistr, obrátě ten důvod na něj zpátkem, dí takto: „Anobřž navedeš-li na to soudce, musíš mi zaplatiti, nebo se's tomu ode mne naučil; nenavedeš-li, předce mi 15 zaplatíš, proto že nevyhráš. A tak, čiň co čiň, předce mi zaplatiti musíš.“ A tak se stalo.

181. Bucefalus.

(Od Sigm. mladšího z Puchova.)

Philonikus Thessalský koupil králi Filippovi koně za osm tisíc korun méně dvou set. Když koně do pole vyvedli, aby ho zkusili, velmi sobě divoce a plaše počínal, tak že žádnému z těch, kteří s králem Filippem ven vyjeli, na se vsésti nedal a na žádné lísnání nedbal, ale každého shodil. Král Filipp se proto ⁵ rozhněval a jako divokého pustiti kázal. Alexander, tu také jsa přítomen, řekl: „Proč toho koně chtějí pustiti, s nímž zacházeti neumějí?“ Král Filipp ponejprv k tomu nic neřekl, ale když Alexander často opakoval, okřikl se na něho, řka: „Proč se tak na starší domlouváš, jako by sám byl nejmoudřejší a k okrocení toho ¹⁰ koně nejsprávnější?“ Alexander odpověděl: „Chtěl bych ho lépe než jiní spraviti.“ Tedy král Filipp: „Jestli toho nedoveđeš, budeš pro takovou způrnost svou potrestán.“ Alexander řekl: „Já sám toho koně zaplatím.“ I zasmávše se mu, jmenovali, co by za něj měl dáti. Tedy Alexander rychle toho koně vzal a proti slunci ¹⁵ ho postavil, neb zrozuměl, že se stínu plaší, a pěkně ho vůkol vodil a po hřívě hladil. A když se kůň předce kabonil, Alexander, pěkně sukni s sebe složiv, čerstvě na něj skočil. Kteréhožto v uzdě drže, viděl, že se mu běhu velmi chce; protož mu uzdu pustil, a vysokým hlasem na něj zkřiknuv, ostruhami ho uhodil a ²⁰ k běhu popudil. Král Filipp mlčel a velmi se staral, ale jakž viděl, že Alexander koně zas obrací a vesele k němu běží, velikou radostí vzplakal. A když s toho koně Alexander dolů sseďal, otec hlavu jeho políbiv, řekl: „Milý synu, jiného sobě rovného království hledej; země macedonská jest tobě těsna.“ ²⁵

A tento kůň byl nazván Bucefalus pro tu divokost a plachost, kteráž na něm tehdy shledána byla, a že velmi hrozně hleděl co nějaký býk zapálený; neb Bucefalus vykládá se: hlava býkova.

182. Hrob v cizině.

(Píseň ukrajinská, přel. Fr. Čelakovský.)

Stojí javor nad potokem,
k vodě nachýlil se;
přišla bída na kozáka,
kozák zarmoutil se.

Nechyl ty se, javorečku,
ještě's zeleňounký;
nermuť srdce, můj kozáčku,
ještě jsi mladounký!

Těžko se mu nechýliti,
 10 voda jej podmývá;
 těžko se mi nermontiti,
 srdce hořem splývá.

Oj odjíždí kozák mladý
 mezi Moskovany;
 15 z javora na koni sedlo,
 sám koníček vraný.

Odjel kozák k Moskovánům,
 tam žalostně zhynul,
 se svou milou Ukrajinou
 na věky se minul. 20

Jak si žádal, na vysoko
 hrob mu naházeli;
 jak přikázal, kalinu mu
 v hlavách nasázeli.

Ptáčkové tam přiletují,
 zobají kalinky;
 kozákovi přinášejí
 zprávy od rodinky. 25

183. Vyplnění.

(Od Jana Beckovského.)

Nový král uherský po korunování pod korunou z města Prešpurku za bránu svatomichalskou vyjížděl, kdež na královském vršku čtyry kříže ke čtyřem dílům světa mečem sv. Štěpána dělal, tím věděti dáváje, že toho království ze všech stran hájiti chce. Když o korunování císaře Leopolda I vrchnosti turecké dle obyčeje skrze jednoho od stavův uherských vyslaného se oznámilo: posel, do města Budína k vezírovi s tou novinou přijev, před něho předstoupil, a své poselství přednášeje, uzřel, an vezír se zavázanou hlavou sedí. Vezír, vyslechnuv před-
 10 nešení poslovo, potupně odpověděl: „Nový král uherský Leopold tak silně na královském vrchu mečem se oháněl a jím sekal, až i já zde, od něho byv raněn, jeho sílu sem zakusil a svou hlavu pro bolest zavázati sem musil.“ A v pravdě ten vezír dobře hádal i předpovídal; neboť jeho slova tehdaž se vyjevila, když
 15 nejenom vezír z Budína ale i z celého království uherského, ze sedmihradské země, z Charvat a z jiných zemí rakouských všickni Turci od téhož Leopolda, vítěze slavného, vyhnáni byli.

184. Co tě nepálí, nehas.

(Od Boleslava Jablonského.)

Přísluví zní velechtvré:	Kde ti zákon dovoluje,	5
„Nehas, co tě nepálí.“	aneb ctnost kde káže ti,	
Co však chytré, ne pak moudré,	tam nejenom smíš, ó synu,	
zpozdilce jen ošálí.	ale máš též hasiti.	

185. Plívník.

(Od Josefa Jungmanna)

III.

Myslibor v řeči své takto pokračoval: Dále duch můj hospodářský předpisuje pilnost. Pilný hospodář hledí k času, nejen co ale kdy a jak konati má. Říkáme: Kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas. Kovati železo, dokud horké, a když se lýka drou, jíti na ně i s dětmi. Střez se zahálky; zahálka se Boha vzývej a ruku přikládej. Žádný bez práce nejl koláče, a pečený holub nikomu do úst nepřiletí. Kdo chce jádro jísti, musí prvé skořepinu rozluštiti. Kdo neseje, ten nevěje. Přijde čas, že se zeptá zima, co si dělal v letě. Praví moje stará knížka: 10 Kdo Martínka často světl, husi, kúry mu zaletí; dům, dvůr, louku i dědinu přivede vše na mizinu.

Bud opatrný; opatrnosti nikdy nezbyvá. Dobře z předu i z zadu oči míti. Kdo nepohlédá očima, prohlédne měšcem. Dobře v čas jiskru uhasiti, ale pozdě zavřítí klec, když ptáci vy- 15 letěli, a dělají závory, když koně vyvedli. Porad se s rozumem, než co učiníš; po účinku zlá rada.

Čeládce dohlídej. Říkávají: Jaký hospodář, taková čeládka; jaký pastýř, takové stádo; jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Oko páně nejlépe koně vyobročí, a kde pán 20 sám do koutův nahlédá, tu hospodářství dobře stojí; kdo však chce ve psí býti, spust se na čeleď.

Nebud marnotratný, ale šetrný. Kdo šetrí, ten má. Říká se: Neutrácej víc, než získáš, sic se na hlavu potřískáš. Jedním 25 zubem chléb jísti, když jest potřeba.

Dluhův varuj se. Dluh s tebou z mísy jidá a bývá čím dál 25 vždy mladší. Dluh, říká moje stará knížka, má nohy, vede tě

do Nuzovic a odtud na koráb; a koho koráb zachvátí, nebrzo se z něho vrátí.

Věc půjčenou opatruj. Za ztracené cizí lýčko řemenem zaplatíš.

5 Nehraj! První vyhrání z kapsy vyhání a poslední prohrání z kabátu.

Nestůj o cizí. Kdo stojí o cizí, přichází o vlastní. Cokoli bývá zle nashromážděno, toho neužije třetí koleno. Jak přijde, tak odejde.

10 Nebud lakomý, ale dobročinný. Lakomec žádnému dobře nečiní, leč, když umře, statek poberou jiní. Práví opět moje stará knížka, že lakomec moudrosti a bázně boží nemá; pravdy mu se nedostává, upřímnost před lidmi zakopal, a spravedlnosti oči vyloupal; víru do pytle zašil, naději udusil a lásku v komíně usušil; kostel mu daleko, Pán Bůh příliš vysoko; modlitba ho mrzí,
15 chudými pohrzí; pakli by kdy před lidmi komu pro hanbu peníz dal, hledí, aby ho prvé ostrouhal. Říkávají: Kdo se bojí nouze, nerad pro Bůh dává, a kdo rád z svého udílí, toho Pán Bůh nadělí. Neodkládej s dobrým skutkem. Za zdravého života dobře
20 činiti třeba; po smrti času nebude. Pomáhej sousedům, pomohou tobě. Když ruka ruku myje, obě bílé budou.

Měj dobrou vůli v domě i se všemi — dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe, — a řídké pivo pí. Nechoď mimo dům svůj po vyražení. Kdo nemá radosti doma, jinde jí darmo hledá;
25 blázen, kdo jinam o to jde, čehož doma nazbyt má. Každý jest svého štěstí strážce. Jak kdo činí, tak odplatu bere. Jak sobě ustele, praví přísloví, tak lehne.

To jsou tedy ty výminky a zákony, milí přátelé, které vyplníte-li ochotně, duch hospodářský, jehož třeba plívánkem
30 nazovte, u vás se uhostí a poklady, rozumějte pozehnání boží, zdařilost obilí i dobytka, a jestli toho není, aspoň spokojenost a veselost myslí, chléb s solí a dobrou volí vám přinese hojně a bez nedostatku. Z těchto pokladův — jiných u mne, sprostého jako vy sedláka, nehledejte, — já Bohu neustále děkuji a vám
35 jich z toho srdce přeji a žádám. A nuže, sousedé! ještě sklenici na zdraví naše společné!

Posluchači jeho, kteří se byli při této řeči mnohokrát v tváři změnili, nemohouce jinak nežli zdvořilost a srdečnou přívětivost Mysliborovu zdvořile přijmouti, vlídně děkovali, pro-

síce, aby jim nic ve zlé pokládáno nebylo, a odešli v tichosti, ačkoli s nestejnou myslí. Někteří smáli se své vlastní lehkověrnosti, že tak hloupým klevetám uvěřili; jiní mrzeli se, že je Myslibor zahanbil, a jakož pravili, rozumy z nich vláčet; soused Naděj téměř litoval, že ta celá věc pouhá bájka byla a 5 tudý jeho pěkná naděje v nic se obrátila. Nejmoudřejší z nich Radislav, rozcházeje se s nimi, oslovil je s usmáním: „Myslibor ukázal nám svého plívnicka; teď jest starati se, abychom i my jemu svého co nejdříve ukázati mohli.“

Druhou neděli správce duchovní měl v kostele kázání o 10 pověrách, kdež zvláště úkaz létajících ohnivých drakův přirozeným a patrným způsobem vysvětlil, i příhodně poučil své posluchače, kterak lepší jest pravé osvětlení rozumu nežli pověrčivá neumělost předešlých časův, kdež častokráte nevinní bohabojní lidé z pouhé pověry a narčení kouzel bývali stiháni, mučeni a páleni. 15 Při tom rodičům, aby dítky do školy pilně posílali, pohnutelně domlouval. Od té doby jméno plívnicka v osadě naší v žert pošlo, a když se na úrodu a zdaření čeho jedni druhých ptali, říkávali: Co dělá plívnick? Máte-li letos u vás plívnicka?

186. Laudon.

(Národní píseň slovinská.)

Aj stojí, stojí Bělehrad,
za hradem krev se červená,
za hradem krev se červená,
tři mlýnská kola by hnala.

5 Tam Laudon vojvoda stojí,
krvavý meč v ruce k boji:
on chce dobytí Bělehrad,
tureckou vojnu dokonat.

Turek nadutý přepychem
10 Laudonu zkáže se smíchem:
„Mne-li's přišel tady častit,
anebo chceš zaj'ce lovit?“

„Nepřišel sem zaj'ců lovit,
ale přišel tebe častit:
brzo kulemi tě skropím
a černým prachem vykadím. 15

Císařské pušky bouchají,
turecké paní vzlykají;
císařské púmy praskají
a Turci z hradu prchají. 20

Hle, jak mohuten Laudon je!
přemohl vše nepřátele!
Dokud stát bude Bělehrad,
Laudona budou jmenovat.

187. Moudrý rozsudek.

(Od Václ. Dobřenského.)

Jeden měšténín bohatý, jda cestou, ztratil tisíc zlatých. I našel je jeden chudý člověk, a přišel s nimi domů, manželce své dal schovati. Manželka jeho je přijala s radostí, řkouc: Co se mně dostane, toho já ven nevyvrhu; poněvadž nám Pán Bůh ráčil dáti, umějmež schovati. Druhý den hned potom na zejtří dal ten měšténín po městech zjevně volati, že by měšec s tisícem zlatých ztracen byl; kdo by jej našel, aby zase vrátil, že má za to sto zlatých míti beze všeho odporu. Jakž to ten chudý zvěděl, oznámil manželce své a řekl jí: Vratíme zase ty ztracené peníze a dá nám za to sto zlatých, kteréž bez hříchu míti a užívati budeme moci; lepší nám budou než ten tisíc, kdy bychom jej se zlým svědomím při sobě zadržeti měli. A ačkoliv žena jeho všelijak proti tomu byla, aby těch peněz zase navracoval, však předce vzal ten dobrý člověk těch tisíc zlatých, ohlásil se před právem, že by je chtěl zase vrátiti tomu, kdož je ztratil, ale aby mu také sto zlatých z nich dáno bylo podle přičení. Měšténín ten pak byl lstivý a příliš chytrý. Chtěl toho chudého člověka i o těch sto zlatých připraviti, řka: Příteli, však si mi těch peněz všech nepřinesl, které's našel; neb mi se ještě nedostává čtyř set zlatých při nich. Ty mi též přines a hned podle přípovědi tobě také sto zlatých odečtu. Chudý se zařikal, což nejvíce mohl, že všeckno to, což našel, vrátil. A když se o to sněsti nemohli, podána byla taková věc na krále a peníze na právě složeny byly až do té pře skonání. Král, povolav jednoho starého rádce svého, kterémuž říkali chudých pomocník, tomu tu při k spravedlivému rozeznání poručil. A když již obojí strana přeslyšána byla, ten muž moudrý, rádce královský, vyrozuměv tomu hned, co se tu šikovalo, zavola k sobě toho chudého a řekl k němu: Pověz mi věrnou pravdu, vrátil-li's mu ty všecky peníze zase, kteréž si našel? Chudý ten vysokou přísahou toho potvrdil, že všecky vrátil. I dí ten soudce ku králi: Pane, ráčíš-li abych já spravedlivý nález v té při vypověděl a vyřekl? Odpověděl král: Ovšem tak učin, anobřž já tobě přikazuji. Vece soudce: Milostivý králi! Tento člověk bohatý i znamenitý jest a mnoho se mu věří. K tomu potvrzuje a vysvědčuje svou věc svědomím mnohých dobrých lidí, kteřížto napomáhají, aby slovům jeho vě-

řeno bylo. Z čeho se porozumívá, že on toho není žádostiv, čeho neztratil, ani toho viniti chce, kdož by mu dlužen nebyl. Z druhé strany tento chudý člověk také dobré pověsti vždycky byl a žádný o něm nic zlopověstného nemluví, a tak jeho víře a do-
brotě se může věřiti, že všecko, což jest našel, zase vrátil. I ⁵
řekl král: Tehdy vypověz nález. Odpověděl soudce: Milostivý
králi! vezmětež vy ten tisíc zlatých sobě k ruce a z něho to-
muto sto zlatých dejte; což pak více zbude, to vy schovejte do
toho času, až by ten člověk přišel, kterýž těch tisíc zlatých
ztratil. Nebo tento člověk bohatý, podle svého přiznání a věrou ¹⁰
potvrzení, ztratil čtrnácte set zlatých. Když by pak přišel ten,
kterýž ty peníze a tak mnoho našel, ty tomu bohatému při-
vlastníte a přisoudíte. Nález ten líbil se králi a všem lidem
přítomným.

188. Prosba o úrodu zemskou.

(Od Jana Holého.)

Přelaskavý nebes Pane!
jenž všecko svou živíš mocí,
milým nakloň se k nám uchem
a hlas pobožných slyš zpěvův.
Přelaskavý nebes Pane!
slyš hlas pobožných, slyš zpěvův!

5

Na vzdělané od nás pole
svaté požehnání vylej!
Časem potřebný dešť uděl,
a žíznivou jím zem napoj.
Přelaskavý nebes Pane!
zem žíznivou deštěm napoj.

10

Nech zdárně zrůst berou zboží,*
nech louky dostatek nesou;
dej zahradám, vinohradům,
dej štěpnicem hojnost plodu.
Přelaskavý nebes Pane!
rač všemu dát hojnost plodu.

15

*) Zboží slov. = obilí.

20 Ochraň zboží, strom, vinohrad
od mrazu, vichřice a hmyzu,
od bouřky, krup a příválův,
od zkáz a hrozných všech pohrom.
Ochraň zboží, strom, vinohrad
od zkáz a hrozných všech pohrom.

25 Přej nám milosti té, Pane!
bychom štědroty tvých darův
bez vin zdraví požívali
a vděčně díky vzdávali.
Přej nám milosti té, Pane!
30 bychom ti díky vzdávali.

189. Anekdoty o císaři Františkovi I.

(Od Karla Storchy.)

Roku 1833 byl František I. v Praze. Veřejné audienci šly před se jako ve Vídni. Jednoho dne hlásil se také starý voják. Chtěl císaři toliko říci, že určený mu na přilepsenou peníz čtyř krejcarův na den sice postačuje, aby se uchránil hladu, a však, 5 není-li to Jeho Cís. Milosti nevhod, že by jej velmi potěšilo, kdy by Jeho Milost jen jednou jej ráčila obdarovati. Žádost příliš byla skromna, by mohla býti oslyšána. Císař vyňal dvacetník a dal jej vysloužilci. Více jsa zaražen nežli nespokojen, ubíral se voják ze sálu. Zatím pak již u prahu zastaví jej hlas mocnářův: 10 Což, starče, stačí-li pak to také?— Chudas, jako já jsem, přestane na čemkoli. — Jestliže tomu tak a poněvadž ti to radost činí, nařídím, abys od té doby každodenně po dvacetníku dostával. — Pomyslemež sobě radost vojákovu!

Jednou k císaři uvedli krasopisce, kterýž zárysy uměle 15 spletenými vyobrazil dvojhavého orla rakouského. Každé péro v křídle obsahovalo průpovědku nějakou, napsanou písmem tak drobníčkým, že ji prostým okem nebylo lze pročísti. Dobrý císař divil se srdečně tomuto arcidílu trpělivosti, chtěl se však též dovědět smyslu všech slov, ježto se v obraze kryly. Byly to 20 chválivé poklony, jimiž se ctnosti mocnářovy příliš pochlebničky vynášely do nebes. Čím dále krasopisec četl, tím patrněji jevil

František nespokojenost svou; v nadutém zajisté psaní způsobu poznával řeč pochlebenství, nikoli řeč lásky a přesvědčení. Posléze, konce nedočkav, krasopisci doručil dar i propustil jej těmito slovy: „Nate, neboť jste hodný umělec; ale byl bych vás hojněji a srdečněji obdařil, kdy byste se nebyl učinil pochlebňíkem.“ 5

Mladík rodu šlechtického u císaře se ucházel o místo, které mu odjinad bylo odepřeno. Uváděje dlouhá studia svá a nabyté vědomosti, oznamoval též, že k úřadům diplomatickým proto nad jiné se cítí schopnějším, jelikož se zná ve psaní i mluvení větší částky nových i starých jazykův. Jakož vykládal, jediné nenávisť 10 a strannost odpůrcův jeho byly na příčině, že úřadu nedochází. František I promluvil k němu latinsky, potom vlasky, posléze francouzsky. Mladík ani slova neodpovídal. „Možná“, pravil mocnář, chvíli posečkov, „že právě této doby dostatečné přítomnosti ducha nemáte, abyste zběhlost svou v jazycích dal na jevo. Uvidíme“, 15 doložil přívětivě; „seberte svou mysl a napište mi žádost svou v kterékoli ze tří oněch řečí“. — Potom obrátil se k jiným osobám a prošel celou dlouhou řadu prosebníkův po své komnatě. Konečně došlo opět na onoho mladého panáčka; ten však i nyní mlčel. „Opovázlivost vaše jest přílišna“, promluvil přísně císař. „Netoliko 20 že ste se chlubil uměním, jehož ste prázděn, ale pomlouval ste lidi, kteří neprovinili nic jiného, nežli že vás spravedlivě posoudili. Jděte a hleďte, ať vás již nespátřím.“

190. Povídky.

(Od Matěje Havelky.)

Přisedni si k nám, dědečku,
invalido belhavý!

Pojď pit s námi ze žbánečku
nám i sobě na zdraví.

5 Pí a při tom ze svých věkův
události vypravuj,
slavné skutky chrabrých rekův
v povídkách nám vymaluj.

Vypravuj nám o Laudonu,
o tom reku železném, 10
jak byl při válečném honu
vždycky v štěstí vítězném.

Vypravuj nám o Karlovi,
o tom jasném knížeti, 15
jak byl vlídný k vojákovi
jako otec k dítěti.

Vypravuj nám o Radeckém,
že Čech a rek bez strachu,
co kmet v ohni mládeneckém
smetal zpouřu do prachu.

Dějepravné tvé povídky
lijí rozkoš do hrudí,
a jak otcovské pobídky
k slavným činům nás budí.

Vypravuj o Jelačići,
co ved' vojska charvatská,
jejž co reka heslo líčí:
„Bog i sreća junačka.“*)

Tím jonácké srdce mladé
naplní rekovná slast,
že si svatě za cíl klade
hájit císaře i vlast.

191. Zimní spánek živočichův.

(Od Vil. D. Lambla.)

Minula jeseň, nastala zima. Širá krajina pokryta sněhem; jen zde onde černají se brázdy zoraného pole. Stromoví listnaté obnažilo ratolesti své; jen mohutné haluze sosen odolávají záhubné moci prosincových mrazů. Kam se poděly miliony tvorův, kteří nám oživovali letní den? Ptactvo viděli sme na podzim, jak se ubírá pod teplejší nebe jižných končin; větší pak část ostatních živočichův, kteří by krutosti zimy nesnesli, pohrouzili se v tuhý sen. Na stromech a v mechu, pod zemí a v bahnech vyhledali si útočiště a pokojný příbytek, všelijak se k tomu opatřivše.

Z hmyzu někteří beze vši záštity vajíčka svá lepí na větve stromův a křovin. Na pupenech ovocných stromův i na pupenech lip, habrův, bukův, jilmův (břestův) a ořechův, nalezáme maličká vajíčka hnědého motýlka, ze kterých se hned po prvním vypučení housenky vyléhnou a do pupenův zalezou. Na konci mladých větví borových spatřujeme kulaté nádory, v kterých, rozřízneme-li je, objevují se malé housenky, coccyx resinacea. Podobné housenice vyskytají se také v šiškách smrkových. Za kůru, jmenovitě do hlubokých rozpuklin a skrytých štěrbin stromův, zalézají síla rozličných broukův.

Popatřte na vosu, která ve spánku zimním na kost ztvrdla, k mrtvině se podobajíc; padne-li na zem, zacínkne jako kus skla; ale proto předce jen dřímá, chovajíc v sobě tajný život, kterýž hned se navrátí při poněáhlém mírném oteplení. Čm el á k ů, v letě společně žijících, na podzim většina se rozlétá a zhyne; jednotlivé samice, v skrytém útulku přečkavše zimu, probouzejí se z jara, a každá se pak stává zakladatelkyní nové obce. V č e l y

*) Bůh i štěstí hrdinské.

společným přezimováním zachovají si tolik tepla, že neztrhnou; když venku temperatura klesne na 4° R, tu v úle mívají 24° i 27°. Mravenci příkladem tvrdých broukův prospávají zimu v podzemních chodbách mravenišť. Ani vy, mouchy domácí, ačkoli v teplé u nás světnici po různu poletujete, neodoláte zimnímu spánku; však je na vás viděti ospalost a línost. Jindy byvše tak bzučivé a neodbytné, nyní skoro ani památky smělosti své nemáte. Jděte jen spat, zalezte do skulin a štěrbin, za obrazy, police a trámy; spěte pokojně, ač chcete-li se dočkati jara.

Plži vesměs připravují se k dlouhému snu přes zimu. Zalézají do děr, vtahují se do skořápek, vápenných domkův svých, a zavírají se tam víkem z tuha přiléhajícím, aby jim ani povětrí ani světlo nepřekáželo ve spánku. Tak přebudou čtyry měsíce, od listopadu až do března, bez potravy, bez pohybu. Pamětihodné jsou přípravy, kterými se chystají k přezimování. Jakmile udeří první mráz v říjnu nebo v listopadu, přestanou se pásti a velikým se počtem slezou na malých pahorcích, kraj příkopův nebo v hustých křovinách. Především vyprázdní střeva a žaludek, pak ukryjí se pod trávu nebo pod opadálé listí a otáčením skořápky, pomocí masité nohy a lepkavé pěny, vydlabou si jamku nebo důlek v zemi. Na pěnu z nohy vypouštěnou přilepuje se hlína, listí a podobné k tomu drtiny, což pak po straně opět stírají. Takovým způsobem se obezdí a střechou přikryjí. Jsouce s brlohem hotovi, vtáhnou nohu na zpět do skořápky a pevně ji zavrou, nabravše napřed vzduchu do průdušnice. Brzo potom vylučuje se z kraje pláště bělavá tekutina, která na povrchu utvrdne a vápennou desku učiní. Když je první deska hotova, utvoří se nedaleko pod ní druhá, třetí i čtvrtá, dle toho totiž, je-li zima tužší či mírnější. V mezerách mezi těmito deskami zůstává něco vzduchu, ze kterého plž, probudě se z jara, tráví. V březnu nebo v dubnu, jak věrně slunko hráti počíná, procítne; tlakem nohy prolamuje přeponu za přeponou, trávě zatím ze vzduchu v mezerách zavřeného, až pak i poslední víko prolomí, a dostav se na bílý den, z dlouhého se postu zotaví.

Ryby v zimě jako v letě zůstávají větším dílem čilé; za dne často bývá viděti kapry houfně zaryté do bahna a k sobě stěsnané; zdá se, že se zahřívají společenstvím takovým. Jen když voda až na dno zamrzne, zkřehnou i ryby, ale bez pohromy. Zmrzlí kapři a štiky mohou se i s ledem vysekati, z místa na

místo přenášeti, aniž při tom hynou. Jak se led po nenáhlu rozpouští, ožívají i ryby. V menších rybnících zamrznutí celé hladiny na delší čas rybám bývá nebezpečné; tu zajisté, úplně jsouce odloučeny od vzduchu, snadno leknou. Proto se do ledu vysekávají díry, okolo kterých se pak ryby rády shromažďují. I také rybí jikry tuhnou přes zimu, aniž schopnosti k životu tím pozbyvají; neboť z jara se z nich vyrojí zástupy rybiček.

Plazi našich krajín vesměs upadají v tuhý 4 i 5 měsícův trvající spánek. Žáby a ropuchy zalezou do děr a bahen, ztuhnou a zkřehnou, po celou zimu dlíce bez potravy, beze vzduchu. Hle, tu ve snu i nepřátelé pokojně vedle sebe odpočívají; žábě netřeba se báti hada, an, v kotouč jsa svinut, nedaleko ní zimuje v dřímotách. Jako hadi, tak sobě i ještěrky hledají co nejhlubších děr, kam neproniká mráz.

Ptáci, majíce teplou krev a velikou čílost, obyčejně nepodléhají zimnímu spánku, nébrž někteří z nich v sousedství bytův našich zimují, většina pak, jak jim hlad a nedostatek zahrozí, záhy v jeseni stěhují se na jih. Někdy i tyto, ku př. vlaštovky překvapí tuhý mráz, načež se ukrývají na půdy, do jeskyň, do věží neb dutých stromův, a v skřehlosti přes zimu trvají; nezřídka nalezají se také břehule v děrách u břehův řek a potokův. Chcete-li ubožátku života zachrániti, neberte jí do teplé světnice; neboť náhlé ohřítí usmrtilo by ji. I když se probudí a zotaví po nenáhlu, vždy oživne bez naděje, aby v novém přirozeném stavu dočkala jara.

Prohledejme nyní ještě skryše, které ssavcům v zimním spaní bývají za přitulek. Ze ssavcův zimu prospávají jezvec, ježek, rýsek, netopýr, křeček, sysel, plch, svišť a medvěd. Brlohem jejich buďto je díra pod zemí mezi kořáním lesních stromův, nebo doupě ve vyhnílém pařeze a v dutinách kmenových, anebo ve zdech, v opuštěných hradbách, v zříceninách a v podobných k tomu místech. V brlohu leží čtvernožec schoulen kotoučem, hlavu ke břichu maje skrčenu, zadní nohy nataženy přes nos; tělo, na podzim obyčejně tlusté, tučné, po celou zimu ztuhlé a chladné, z jara při procítnutí bývá chudé a hubené.

V háji pod kyprou zemí nalezáme zarytého ježka tak bezcítěně zkřehlého, že, dotkne-li se někdo bodlna jeho, jen nepatrně se schulí a zježí. Jak ho vezmeme do teplé světnice, probudí se a bude choditi jako pitomý; ale za nedlouho, jídla hrubě

si nevšímáje, bude hledati nějakého brlohu, bude chtíti prchnouti, a nepustíme-li ho na svobodu, aby přirozenému pudu vyhověl, bez pochyby hladem pojde. Křeček naproti němu pravý je břichopásek a vlastnosti této ani v zimním spánku neodkládá. Celé leto shání na břicho, celý podzimek snáší potravu do zásoby; 5 širší jsa než delší, požívá nahromaděného obilí až do poslední chvíle, kde naň přichází dřímota. Někdy se sám ze sna probudí a tu první jeho starost bývá o potravu, aby se mu nezkazila, aby nikdo mu na ni nepřišel; když naplní žaludek, usne z nova. Je zve c podobně probouzí se někdy v zimě a chodí hasit žízně. 10 Netopýři bytův svých neopouštějí; na věžích a zvonících, pod krovem neb v rozbořených zdech jakož i v jeskyních leží po hromadě, omráčeni jsouce, jako by při posledním nočním kvasu celé družstvo někdo byl zaklel.

192. Zima života.

(Od Roberta Burnse, přel. Fr. Doucha.)

Nedávno háj,	Však hlavu mou	
vesel co ráj,	osněženou	
stál plesem zelený.	rosa nezotaví;	
Deštíkův zdroj	můj starý kmen	15
3 dal květu kraj	nepodepřen	
na pohled mileny.	v čas klesne sychravý.	
Ach, již tu rozkoš nám	Přetravná starci noc	
dech zimy zahladí;	ach, síly podvrací!	
než v krátký čas	Mladostí vděk,	20
10 máj nový zas	ó zlatý věk	
ji nově nahradí.	ach, ten se nevrací.	

193. Llanos.

(Podle Alex. Humboldta.)

Stepi jižní Ameriky, španělským slovem Llanos (ljanos) nazvané, před příchodem osadníků evropských zůstávaly prázdné. Teprv objevením nového světa učiněny sou živnými. Podél stepních řek povstala města, všude pak rozhostilo se chování dobytka. Nyní prohánějí se tam nescíslná stáda zdivo- 5

čelých koní, býkův a mezkův. Valné to rozplemenění zvířat starého světa jest podivu hodné, zvláště uvážíme-li rozmanitá nebezpečí, s kterými jim zápasiti třeba.

Rok se tam dělí na dvě doby, na suchou a vlhkou.

5 Za doby letní se bujný koberec travnatý vypraží na uhel a okoralá půda rozpuká se jako po zemětřesení. Podnebesí naplní se plavým, takofka kalným světlem. Zdá se, jako by se obloha nízila a obzor se svíral. Rozhled se zúžuje a mysl člověka tesklivými city zasmušuje. Horký hlinitý prach jako mlha v parokruhu
10 se vznáší a parné vedro ještě činí dusnějším. Ani východní vítr nepřináší prochladu, anobrž, vana přes rozehrátou půdu, ještě nové žáry přivívá. Setkají-li se dva protivné větry, utvoří se z písku nálevkovité mraky, k vrchu rozšířené, k spodu zúžené, podobné k smrštěm vodním, kterých se na moři zkušený lodník leká. Pod
15 stínem vějířových palem tu i tam udržují se kaluže, ale i palmy uschnou a kaluže vysáknou. Kolem do kola všude smrtonosný suchopar, nad to pak poutníka šálí přelud nedaleké hladiny vodní.

Jako na studeném severu někteří živočichové příchodem zimy zkřehnou, tak zde parnem v ztrnulost upadají krokodil a
20 boa, hluboko se zahrabavše do vysmahlého jílu.

Koně a býci, trápeni hladem a palčivou žízni, přehánějí se v temných oblacích prachových. Býk temně řve, kůň dlouhotáhlým krkem proti větru founí, oba pak pátrají po kaluži, kde by se
25 aspoň trocha vody byla zachovala. Mezek, jsa zchytralejší, jiným způsobem hledí ukrotiti žízeň. Dýňovitý kaktus pod píchlavou kůrou chová vodnatou dužinu. Mezek předním kopytem srazí ostny a pak teprv přiblíží se hubou i jme se chlemtati chladivou mizu. Ale z tohoto živého pramene rostlinného není vždy bez
30 nebezpečí čerpati; často viděti bývá mezky, jižto mají kopyto zabodeno a zchromeno ostny kaktovými.

Ani v noci ubohá zvířata neužijí poklidu. Sotva usnou, přiletují ohromní netopýři, krev jim ssají anebo na záda jim se připínajíce. Od hryzu jejich vznikají vředovité rány, do kterých se usazuje bodlavý hmyz, moskyti a ovadi.

35 Konečně po dlouhé suchotě nastane blahodátná doba dešťů, a rázem promění se obraz stepi. Temný blankyt oblohy počne se jasniti. Na jihu objevují se oblaky, na způsob dálných hor nad obzorem vystupující. Rozhojnělé páry v podobě mlhy se rozestírají a hromovým hukotem z dálky se ohlašuje přival.

Jak mile se poprvé skropí povrch půdy, již se páchnoucí step povléká rozmanitou travou. Koně a skot radostně okřívají a hojnou baží se pastvou.

Na březích bahen ukáže se druhdy podivné divadlo. Rozvhlý jíl počne se hýbati a hrudami zdvíhati, až země, jako při výbuchu bahenné nějaké sopky, s mocným lomozem do hůry se metá. Kdo vědom toho, co se tu strojí, nemešká uteci. Obrovský had vodní nebo obrněný krokodil vstávají z hrobky své, prvním lijavcem byvše vyburcováni z mrtvých, ku kterým potud náležeti se zdáli.

Po nenáhlu rozvodňují se řeky, jež tekou na jižním pomezí Llan, Arauka, Apure a Payara, a tatáž zvířata, která za první polovice roku hynula žízní, nyní nucena sou žítí způsobem oboživelníkův. Step z části promění se v nepřehledné jezero. Klisny s hřibaty uchylují se na vyšší náspy, ježto co ostrovy vynikají z hladiny vodní. Ale suchého místa den po dni ubývá. Zvířata v hustém davu celé hodiny plovou po vodě, hledající pastvy, kteréž jim chatrnou měrou poskytnou leda kvetoucí laty trav. Mnoho hřibat se při tom utopí, mnoho jich polapou krokodilové, kteří je zubatým ohonem rozmrskují a pak pohlcují. Nežřídka viděti koně i skot s jízvami na stehnech od končitých zubův té ještěrovité obludy. Mnoho koní též zahyne ranami elektrických úhořův, kterých tamní bařiny jsou plny.

194. Drvař.

(Od Jana Soukupa.)

<p>Slyš, kterak se v blízkém háji mocné rány rozléhají! Pařez pod sekerou stená, nechtě pustit od kořena.</p> <p>Drvař při své krušné práci smutně k nebi zrak obrací, vzdychá: „Bože na výsosti! Kéž bych jen měl statků dosti! Pak bych nenamáhal sebe, na zemi bych měl již nebe.“ A v tom vážném rozjímání ohlédne se z nenadání: aj! tu krásné pacholátko,</p>	<p>milostné jak Jezulátko, k chudásovi s jasnou tváří kráčí v ponebeské září. „Co tak sklíčen tady sedíš a tak smutně k nebi hledíš? Naplní se žádost tobě, kterou vyřkneš v této době!“ — Drvař jako vyjevený, hrůzou všecek omráčený, pokorně hned klobouk smeká, z poněáhla na zem kleká, „Vítej, rozmilé mi dítě, vidím, že jsi nebes kvítko!“</p>	<p>15</p> <p>20</p> <p>25</p>
---	--	-------------------------------

Hodláš-li mne oblažiti,
musím se ti vyjeviti.
Jedna žádost z duše plyne,
30 krom té nemám žádné jiné:
by, co rukou mou jest jato,
obrátilo se mi v zlato!“
Pacholátko v lesku žlutém
dotklo se ho zlatým prutem,
35 hořce však se pousmálo,
zpozdilou když žádost znalo.
„Kéž bys lepšího cos žádal,
mamoně se nezadával!
Že pak dal sem slovo tobě,
40 staň se, jakož přeješ sobě.“
Pacholík, když takto pravil,
zmizel, září jen zůstavil. —
„Budiž Bohu věčná chvála
za milost, co se mi stala!“
45 plesá drvař v nadšenosti,
zkouší hned své čarovnosti.
Sotva že se lípy dotknul,
jako by ji blesk byl protnul:
ryzé zlato místo dřeva. —
50 „Dobře,“ jása, „není třeba,
abych déle se tu potil,
dost sem se již nalopotil.
Místo chleba, čisté vody,
udělám si notné hody.
55 Naposled teď poobědvám,
zejtra pak již o chléb nedbám.“
Sotva v kůrku zafal zuby,
do zlaté hned kousl hrudy,
čtvero zubů jedním rázem

vysypalo se mu na zem.
Zoufale se žbánu chopí;
po vodě však ani stopy,
žbán i voda tuhé zlato,
čarovnou že rukou vzato.
„Běda mně, ach! třikrát běda!“ 65
co si počnu u oběda?
Kdy vše zlato, nač jen sáhnu,
hladem, žízni věčně zpráhnul!
Nešťastná to žádost byla,
co mne takto omámila! 70
Zlato žízně neuhasí;
co mi platny zlaté kvasy?
Ve zlatě sem štěstí viděl,
za chudobu sem se styděl.
Často sem se rouhal Bohu, 75
že mi nedal toho kovu.
Běda! jak mne řas ten trýzní,
za trest umru hladem, žízni.“ —
V zoufalém tom nařikání
z rána zvoní na klekání; 80
drvař těžce oddychuje,
na lůžku se protahuje,
sobě oči mdlé protírá,
ze sna děsného se sbírá.
„Bohu díky,“ takto plesá, 85
při tom na kolena klesá,
„že jen pouhý sen to bylo,
co mne takto postrašilo.
Nežádám si zlata dosti, 90
chleba jen když do sytosti.
Toho každým dnem Bůh dává,
budiž věčná jemu sláva!“

195. Ostrov Amsterdam.

(Z cestopisu fregatty Novary.)

U prostřed bohopustých vln Oceánu Indického jako dva samotáři vynikají ostrovy Sv. Pavel a Amsterdam. Rakouská

fregatta Novara, ztrávilši několik dní na Sv. Pavlu, v další své pouti zabočila k Amsterdamu. Dne 7. prosince 1857 doplavila se k němu na 5—6 mořských mil i vypravila dva čluny s několika důstojníky a členy vědeckého sboru, aby jej zevrubněji ohledali. Účastníci výpravy té takto vypravují, co viděli a zkusili. 5

Pluli sme k jihovýchodní straně ostrova. Na stráních pobřežných nejprve se nám objevily kužele z trůsek se sopečnými jícný, právě jako na Sv. Pavlu, jen že byly četnější a velikolepější, jakož vůbec celý ostrov Amsterdam daleko jest větší i vyniklejší. Na pobřeží západním zahlédli sme příkré srázy skalné 10 1000 až i 2000 stop zvýší, ježto hlubokými úžlabinami jsou provrány; jen k jihu a k jihovýchodu mají povlnný svah.

Déle než hodinu veslovali sme podél strmého břehu, aniž sme mohli vyslíditi místo, kde by jen poněkud bylo možno přistat a nahoru se dostat. Když sme se připlavili blížeji, zřetelně sme pozorovali několik vodotečí, kteréž se s nejvyššího, v mracích zahaleného vrcholu paprskovitě dolů rozcházejí. Jako stříbrnými nitmi třpytila se v nich voda, až se přes strmé břehy potokem vhrnula do moře. Poklidný tento obraz náhle se změnil, když zimními dešti vody přibude; tu tiché vodoteče promění se 20 v bujně bystriny, ježto divokými spády po skalách burácejí. Vysoko na vrcholu zastkvěly se nám dvě skvrny, bílé jako čerstvě napadlý sníh, aniž sme uhodnouti mohli, co by to bylo. Ostatní povrch ostrova pokryt jest hustou vysokou travou.

Blíže u ostrova ocítili sme se v plovoucím býlí mořském; 25 vesla naše vázla v něm, že sme se jen s těží ku předu pohybovali. Jest to ohromná chaluha, antarktickým krajinám zvláštní, kteráž botanikům slove *Macrocystis pyrifera*. Mezi chaluhou hemžilo se úžasné množství ryb. Kdykoli sme vyhodili udici, vždy na ní uvázla některá 2—3 stopy dlouhá. Jsou z rodu smuh (*sciaen*) i 30 mají chuť nad míru lahodnou.

Na břehu rozeznávali sme zřejmě trávu a kapradí, vyrůstající ze skulin skalních, ale na přistání nebylo pomyslit. Teprv po půldruháhodinném pilném veslování, když sme se bez mála sedm mil vzdálili od fregatty, spatřili sme místo poklidnější mezi 35 dvěma řadama skal, na způsob hrází do moře se táhnoucích; tu spustili sme kotvici. Ale třeba bylo odvážným skokem vyšvihnutí se na některý balvan a odtud dalšími skoky po vlhkých i zkluzkých kamenech dostat se až na vlastní břeh. Šťastně sme nebezpečnou

tu výpravu vykonali a bažili se pomyslením, že stojíme na půdě, na kterou snad nikdy ještě před námi noha lidská nebyla vkročila.

Jaký to obraz nejpustější zpustlosti a nedostupné samoty rozprostřel se tu před námi! Kolem do kola nic než ohromné balvany čedičové lávy. Jedny příbojem na samý kraj moře byly splaveny a vlhkými chaluhami slizce potaženy, tak že krok za krokem bylo se báti pádu; jiné byly hranaty a kostrbaty, jako by je moc nějaká právě násilím byla vyrvala z předešlé polohy. A za těmito obrovskými balvany ční strmá stěna 200 stop zvýší, utvořená z vodorovných vrstev lávy čedičové, jež se střídají s rudými nebo hnědými trůskami a s plavým tufem. Veliké ve skále záděry a výmoly tichým jsou příbytkem vlaštovce mořské, něžnému to zvěřátku s hlavou jako z černého aksamitu, s tělíčkem do stříbrna šedivým a zobákem i nožkami karminové červenosti: nejušlechtlejší to směr barev, jaká na ptáku vůbec vyskytnouti se může. Střelcům vlaštovky ty vítanou byly kořistí, kdežto zemězpytci na neporostlých skalách volně proskoumávati mohli geologický sklad ostrova. Skoupější výtěžek kynul botanikům a zoologům. Tytéž chaluchy, tytéž traviny, tytéž přílipky (patelly) jako na Sv. Pavlu. I berušek nechybělo; kde chomáč trávy, tu se jich na sta hemžilo. Na několika místech prýštila se s hůry čerstvá pramenitá voda.

Několika marnými pokusy přesvědčili sme se, že stěnu skalní na tomto místě přelézti nelze, pročež sme jen plavcům popřáli chvíle k oddechu a pak zase na čluny se vrátili. O dvou hodinách opustili sme své kotviště a veslovali podél břehu na severovýchod. Pořád jeden a týž obraz. Skalám pobřežným výšky poněkud sice ubývalo, ale vždy ještě vynikaly 100 stop nad hladinu. Nejvíce tu pozornost naší budilo nízké stromoví a chrastí. Z počátku, dokud sme vzdáleněji plouli, rozeznávali sme jen tmavá a štávozelená pásma v rostlinném pokrovu ostrova, jež se nám vůbec zračil v barvě olivové; nyní pak, když sme veslovali při samém břehu, jasně viděti bylo malé stromky, podobné k našim sosnám, a kolem nich světlozelené husté chrastí. Marně sme hledali kout nějaký, kde bychom přistáli a na vrch vylézti mohli. Teprv, když sme několik mořských mil urazili, připluli sme k řadě balvanův lávových, které tvoří přirozenou hráz mezi ostrovem a mořem. Opět spustila se kotva a několika odvážnými skoky ocítili sme se na břehu.

Na pobřeží a mezi balvany ležely trosky stroskotaných lodí, kusy stěžňův a rahen co němí svědkové neštěstí lidského. Břeh méně byl příkrý a vylézání bylo snadnější. Několik nás se toho odvážilo. Lezli sme po ohromných balvanech, příbojem ohlučených, pak přes hroudy hlíny s chomáči sítin, konečně přes 5 vrtké trůsky — pravá to práce Sisyphova. Kamení se nám pod nohama sesouvalo, tak že sme za každým krokem na zpět se svázeli; celé hodiny bylo třeba, nežli sme vylezli na výšinu 100 stop. Konečně srdnatí lezci dostoupili malého lysého kužele a mohli přehlédnouti aspoň část ostrova. Hustá sítinovitá tráva 10 člověka zvýší celou pokrývala plochu, tu svadlá, tam zelená, tu deštěm a bouřkou slehlá, onde právě se z novu vzpřímujíc.

Dáleji se dostatí nebylo možno, ani k oné zelené chrastině, kterou sme již z člunu byli zahlédli, ačkoli sotva několik set krokův stála od pobřežných straní. Byli bychom si k ní cestu 15 musili klestiti seschlou sítinou, ježto se za každým krokem bořila, anebo hustou čerstvou okluzkou travou. Ani v jedno ani v druhé sme se pro krátkost času dáti nemohli.

Začalo se smrákati i bylo třeba pomýšleti na návrat, ješto sme k fregattě dobrých osm mil uraziti měli. 20

Pomocí šátků, jež sme, vystupujíce, vázali na sítinu, snadno sme našli místa, kudy sme se na horu byli dostali, i vrátili se rychle k přístaništi, kde se byli zatím přírodozpytci bavili sbíráním přírodnin po břehu a mezi skalami.

Náhle zásnoucím zrakům objevil se netušený obraz. Sirkami 25 nepomyslně pohozenými zžala se suchá sítina, a husté černé chumle dýmu jaly se vystupovati z ostrova. Ve vyprahlé trávě tékavý oheň úprkem strašidelným se šířil a brzy značná část východního pobřeží plápolala v živých plamenech.

Noc ze 7. na 8. prosince byla jasna, obloha bez obláčku, a 30 na podlouhle okrouhlém prostoru, aspoň dvě míle v průměru držícím, do veliké výšky planuly plameny v divém praskotu. Sloup hustého, jako měd rudého kouře z přímá téměř vzhůru vystupoval; ve výšce se vodorovně překlónil a nekonečně dlouhou vrstvou táhl k jihovýchodu až po nejzazší obzor; hořejší polovice 35 ostrova úplně jím byla pokryta.

O dvou hodinách s půlnoci byl pohled ještě velikolepější. Požár tu zachvátil již nesmírné plochy. Obraznost snadno si vylíčiti mohla výbuch sopky nějaké s proudy žhoucí lávy,

s chumlemi mouru a popele, s plápoly širé podnebesí pronikajícími.

Požár pro štěstí ostrovu více prospěl, než uškodil. Zahynulot jen pusté býlí, a rybářům, kteří kolem Amsterdamu po velrybách s slídí, stal se ostrov obytnějším.

Za soumraku o šesti hodinách čluny naše daly se návratem k Novaře. Čerstvý severní větrík dopustil rozepnutí plachty, tak že sme o půl osmé již zase stáli na palubě.

Byla naděje, že na zejtrí ostrov po druhé navštívíme, ale přes noc se vítr přemítl, povětří začalo býti nejistým a toužebné přání naše po důkladném prozpytování ostrova zůstalo nezplněno.

Raního jitra dne 8. prosince se již jen temným mračnem dýmu nad dalekým bezoblačným obzorem označovalo místo, kde leží pohořelý ostrov, my pak sme se rychlým postupem blížili k rovníku.

196. Vnuk a děd.

(Od Václava Štulce.)

Slunce ohněm zemí praží,
žár se žhavě se zdí sráží
na vojína, an na stráží
v Schönbrunně dlí na popraží.

V tom vykročí do zahrady
ven z paláce vážný kmet;
po boku mu na poskoku
pacholátko plné vnady,
svěží jako jarní květ.

Strážce blahou úctou vzplane,
a jak socha, nehna okem,
po vojenském mravu stane.

Což to? Dítě vážne krokem, —
tklivě hledíc na vojína,
za kmetem jít zapomíná.

„He dědoušku, my jdem z hradu
ven do sadu pro ochladu,
a ten chuďas což tu zkusí,
že výsluním chodit musí!
Kéž mám peněz, bych mu za tu
útrapu cos dal v odplatu!“

Stařec pohnut dítě hladí,
žádost jeho hojně hradí:
pacholíček v libém plese
vojínovi peněz nese.

Vojín trna radost cítí,
slza v oku se mu třpytí,
ale dar se zdráhá vzíti:
„Zaplat Pán Bůh, drahé robě,
čin a dobron vůli tobě.“

Dítko stoupne od vousáče,
smutno, až mu srdce pláče,
lftostnými jme se slovy
nezdar žalovat dědovi.

35 „Ovšem,“ odvětl děd vnoučeti,
„málem vypadlo mi z paměti,
co zákony strážím dějí,
darův bráti že nesmějí.
Než sám se hled' pokusiti,
40 dar svůj v torbu mu vložití.“

Zmizlá radost v dětské tváři
novým zábleskem se září.
Opět kvapí k vojínovi,
po torbě mu rukou loví, —
45 leč úsilí všecko plané,
k torbě rukou nedostane.

V novém volá rozklamání,
že nestihlost rukou brání,
by dědovi užil rady:
50 „Ach, dědoušku, zbav mne vadý!

Rač zastoupit mne malého,
vlož vojínu daru mého!“

Kmet blahotou všecken čilý
k miláčkovi se přichýlí
v mladé líce jej celuje, 55
k výši torby pozdvihuje,
ať, po čem ho vůle táhne,
rukou něžnou sám dosáhne!

Vojín po vojenském mravu,
ač vše vidí, slyší, cítí, 60
ač mu pohnutím se chvítí,
nepohnutě drží hlavu;
ač mu srdce v těle výská,
pevně k tělu zbraň přitiská.

Husté z očí jen krůpěje 65
jeví, co se v mysli děje,
když na ruku milovanou
proudem neustálým kanou,
na tu, kteráž dar mu dala,
70 i tu, jenž dáť pomáhala.

197. Štědrý večer v rodině polské.

(Od Karla VI. Zapa.)

Blížily se vánoce, i vzpomněl sem si, že podle slibu, příteli R. daného, mám jej navštívit. V štědrý den odpoledne seděl sem pod těžkým kožichem v saních, a nedbaje na třeskatý mráz i pronikavý vítr, uháněl sem z Monasteřisk po bezkonečné sněžné pláni cestou, k řece Strypě vedoucí. 5

Po několikahodinné jízdě spatřil sem před sebou táhlou výšinu, porostlou lesem, ale brzy sem shledal, že mezi mnou a ní je prohlubeň. Dojel sem na kraj vrchu, a aj před očima mýma rozvinul se milý obraz zimní. Dolinou vine se Strypa, nyní do dna zamrzlá, a po obou březích obšírná se rozkládá osada. Na 10 jedné straně stojí církev ruská, na druhé latinská, skromné to

dřevěné budovy. Na té pak straně, kudy mně bylo sjížděti, vypíná se zámeček, obkolen rozlehlým dvorem, stájemi a stodolami.

Jak sme sjeli do doliny, hned vítr přestal. Z komínů klidně vystupoval kouř i šedivé své chumle barvil v posledních 5 paprscích zapadajícího slunce. Vjedu na veliké nádvoří. Předemnou zámek a na přič od něho nižší stavení, officina zvané, kde kuchyně, zásobárna a příbytky služebnictva. Vnitř živo, venku ticho. Mráz byl předsváteční činnost zapudil do teplých pokojův a čeledníkův.

10 Jak saně stanuly, kvapí služebník z officiny do panských pokojův oznámit hosta, a vykonav to mžikem, pomáhá mi ze saní. Hned tu objeví se přítel můj, srdečně mne vítaje pod krov svůj, a nutí do pokoje. I v skutku, všecken sem byl zkřehlý, že mi teplá komnata milým byla přístaništěm. Dlouho trvalo, nežli sem 15 se rozmrazil a vzpamatoval.

S nemalým podivením spatřil sem dům plný hostí, samé téměř členy vzácné rodiny hospodářovy, kteří se byli sjeli, aby svátky vespolek ztrávili v domácím kole. V krátce mne přítel 20 můj představil všechněm ze spolka, a i já sem se za nedlouho rozpoznal v rodině.

Na lenošce blíže kamen seděl starý otec pana R., kmet 70letý. Ustrojil se dnes k vůli štědrému večeru v svůj dávní staropolský kroj. Bílý hedvábný župan zespod přiléhal k tělu, zlatem bohatě protkaný pás objímal život, hřebíčkový kontuš z vlněné 25 látky, jehož široké, napolo otevřené rukávy od loktův dolů se svěšovaly, po vrchu zahaloval ctihodnou postavu. Vlasy ještě dosti husté, obočí naježené a vous visutý, vše jako mléko bílé, tvář okrouhlá, na čele několik vrásek, oči ještě živé a přísné. Celý zjev ten měl pro mne cos nenadálého, i bezděky na mysli mně 30 tanuly rázné, bujné, volné postavy ze staré Polsky. Mluvil z dlouha a přívětivě mně podal ruku.

Dorostlí seděli u kulatého stolu i bavili se hovorem, a okolo nich skákala a dováděla drobnější mládež.

Nad takové shromáždění rodin pokrevních na světě není 35 milejší společnosti a zábavy srdečnější. Jest to jistě i tklivý pohled, když se příbuzní v jistých stálých dobách vespolek scházejí a okolo otce rodiny anebo jiného vážnějšího člena shromaždují. V takovém kole čas mile uchází poklidnou rozprávkou a v nenuceném vyrazení, kdež panuje obapolná důvěra i upřímnost.

Starší jeden druhému vypravuje příhody, útěchy i naděje své, kdežto zatím mladší o závod se přičiňují, kdo se útulněji přivine k starému otci, k matce, kdo lásku svou nejlépe dá na jevo.

Velká zima překazila mužským vyjítí na honbu, což obyčejný prostředek šlechty polské, upříjemniti sobě přísně šetřený 5 púst štědrého dne. Všickni byli již shromážděni, čekajíce na znamení k večeri.

V ilia, to jest vigilia, jakož Polákům slove štědrý večer, konečně nastala, a hospodyně zaprosila do večerádky ke stolu. Vesli sme všickni do prostranné jistby. 10

Podlaha senem byla vystlána, ve všech čtyrech koutech o stěnu opřeny stály snopy nevymláčené pšenice. V prostřed dlouhá krytá tabule, pod jejímž ubrusem taktéž chrastělo podložené seno. Tak toho žádá národní obyčej.

Tu hospodář i hospodyně každý vezmou svěcený oplatek, 15 na povrchu výtiskem hostie označený a pomazaný trochem medu, i napřed s dětinnou uctivostí přiblíží se ke starému pánovi. Odlovivše vzájemně i snědše po kousku oplatku, pronášejí slova nejtklivějšího přání: „Bohdej bys, otče milovaný, dlouho nám žil i s námi vilii slavil a nás kochal!“ „Rač Vám Bůh dařiti, 20 vždycky buďte dobrými, a nikdy Vás Bůh neopustí!“ třesutým hlasem vážně odpovídá stavec.

Potom hospodář přistupoval nejprvé k hostům mužským a paní k ženským, i nastalo hlučné vzájemné přání a lámání oslazeného oplatku. Někdy i slova přání nemálo jej oslazovala. 25 Každý bez meškání uchopil oplatek a poděloval se jím se všemi z přítomných od prvního k poslednímu. Byl to prostomilý zmatek.

Potom paní jala se obnášeti láhev dobrého domácího páleného a talíř s kalíškem. Většina mužských nepohrdla kalíškem k naostření chuti. Konečně zasedlo se ke stolu. Všickni seděli 30 sme do páru; neboť na štědrý večer v lichém počtu seděti při stole někomu by z přítomných věštilo nehodu. Taková jest pověra národní.

Po mandlové polívce, kterou se v Polště vedle polívky rybné oběd štědrovečerní obyčejně začíná, přišla celá řada rozličně připravovaných ryb, z nichž marinovaná štika náleží k za- 35 líbeným lahůdkám Polákův. Moučných jemnějších jídel bylo málo, neboť u mužských v milosti nebývají. Za to hojně bylo rozličných kompotův, jako jahod doma v cukru smažených a naložených, malin, lupení z růžových květů, višní, angreštův atd.

Zábava byla živa a samoděčna. Při tom panovala vybraná dvornost v chování jednoho ke druhému. Toť obecný mrav Polákův.

Na konec večere zvláštní vánoční jídlo na stůl přišlo, totiž kútě, t. j. pšenice svařená s medem a mákem, jediná to krmě, která od sedláka ruského milost nalezla mezi šlechtou polskou.

Vstalo se od stolu i nastala opět volná zábava. Bylo již pozdě, když se rozešla společnost.

V komnatě své měl sem vůli pohrouziti se v rozjímání. Myslí mou rojily se zpomínky na štědré večery, jež sem v otčině trávil v kruhu rodinném, jak sem o jitřní, v dobu narození Páně, vřelou duší mladistvou sladkým napájel nadšením. V Haliči neznají našich štědrovečerních společenských her, a o půlnoční hodině, v této po celém křesťanstvu slavné chvíli, všecko tu ticho a hluch.

198. Poklady.

(Od Ad. Heyduka.)

Ba velký, velký boháč jsem,
mám stříbra dost, mám zlato,
leč bojím se, by v jeden den
mně obé bylo vzato.

Pod lipou v tiché chaloupce
sou skryty moje statky:
stříbro — toť otce šediny,
a zlato — srdce matky.

199. Vychování v Spartě.

(Od Ant. J. Vrtátka.)

Spartanské dítě, jak mile na svět přišlo, ocítilo se v moci státu. Bylo-li neduživé, kázali je starostové vysaditi na hoře Taygeton. Pachole zdravé do sedmého roku ponecháno v domě rodinném, ale již první ta domácí péče musila se vystříhati všeho rozmazlení.

Sedmým rokem pachole z domu rodinného přišlo pod správu paedonoma, vychovávání mládeže vedoucího, kterýž je při-

dělil do ily čili houfu. Několik houfův činilo zástup, jemuž po spartsku říkali bua. V čele každé ily byl ilarch, v čele každé buy stál buagor, jež nepochybně pacholata sama volila z nejvýtečnějších mladíkův, věku pacholetskému odrostlých. Ilarchové a buagorové řídili práce, hry a cviky mladých svěřencův, v tělocviku sami jim jsouce za vzor; ale vždy se to dalo pod dohledem paedonomův. Byl tu i bičovník k dojmavému pobízení mládeže. Krom toho i dospělí mužové v hojném počtu hrám a tělocviku se dívali, mlád vybízějice k zápasům, poučujice a napomínajice ji.

Tělocvik dle věku byl rozdílný. Zápas na pěstě byl však 10 vyloučen, jakož jen atletům příslušný, a ne budoucím bojovníkům. Obyčejné cviky byly: běhání, skákání, zápasy, házení diskem a oštěpem. I ve zbrani cvičeno. Velice oblíben byl rychlý tanec ve zbroji, k čemuž již dítkám pětiletým dáváno navedení.

Vešken život mladíkův spartanských směřoval k otužení a 15 sesílení těla. Chodili bosí a prostovlasí, v oděvu lehkém a neřasnatém. Od dvanáctého roku v zimě v letě choditi musili v jednoduchém svrchním rouchu bez spodní sukně. Vlasy měli krátce stříženy. Nesměli se ani koupati ani masti natíratí, leda v několika málo dnech do roka. Spali bez prostěradel a 20 pokrývali na seně nebo na slámě, od patnáctého pak roku, kdež věk dospělosti nastal, na holém rákosí.

Strava nad míru byla prosta a tak skrovna, že chlapci, aby hladu netrpěli, museli si pomáhati krádeží. Kdo při tom byl chycen, utřil trest: kdo krádež chytře vyvedl, pochvalu. 25

Aby k bolestem tělesným stali se otrými, k tomu, krom jiných denních prostředkův, užito i výročního bičování před oltářem Artemidy. Kdo sobě vedl nejotrleji a rány bičové nejdéle vydržel, veleben co vítěz oltářní. Potupné bylo bolest na jevo dávatí anebo za ulevení žádati. Stávaloť se pak, že 30 někdy chlapci pod krvavými ranami vypustili ducha.

Čím větší píle obracena bývala k vyvinutí síly tělesné, tím méně hleděno k vzdělání duševnímu. I za pozdějších dob, když všude po Řecku mládež se učila aspoň čísti a psáti, ve Spartě každému soukromí to na vůli zůstaveno. Isokrates 35 Spartanským vytýká, že ani písmen neznají. Hudbě se učiti bylo přikázáno i pro zábavu i pro šlechtění mravův. Hudba byla vážna a prosta. Pacholata a mládenci učili se nejen na flétnu i kitharu, ale i zpěvu. Při slavnostech střídaly se mnohohlasé

sbory rozdílného věku: starcův, mužův mladých a pacholat. Škol nebylo nižádných.

Muži pacholata brávali ke stolům společným, aby slyšeli jich zábavu. Zde rozmlouváno o věcech nejrozmanitějších, 5 o skutečích chvalných i nechvalných za války a míru, jakož i o záležitostech veřejných. Zde střídaly se veselé žerty a dojímové vtipy, ve kterých Spartané velice sobě zakládali. V besedách takových bylo i mladíkovi volno, zdání své pronést i buď pochvalu nebo hanu sobě utržiti. K škádlivým řečem a 10 lapavým otázkám musil odpovídati hbitě, vtipně a trefně, v krátkých slovech mnoho zahrnouti a prázdných řečí se chrániti.

Každý dospělý byl jako představeným a učitelem každého mladíka; mohl jej napomínati, ano i pokárati. Mladík musil každého dospělého považovati a ctíti za otce.

15 Spartanští mládež v osvědčení síly tělesné byla směla a statečna, nicméně krotka a pokorna naproti dospělým, i budila obdiv celého Řecka. Jinoch spartanský v řeči nebyl dotěravý, ale povážný a mlčenlivý. Ruce pod pláštěm drže, odměřeným krokem ubíral se po ulici.

20 Vychování mladých Spartanův trvalo do třicátého roku. Až do toho věku přidržováni byli k nařízeným cvikům. Osmnáctým rokem z tříd chlapeckých vystoupili mezi dorostky. Když došli roku dvacátého, nastoupili službu ve vojště.

200. Pokora.

(Staročeská píseň.)

Pokoro, pokoro,
překrásná ctnosti:
koho ty ozdobiš,
krásný jest dosti.
Nad toho nic nemůž
váženo býti,
nic nemá nad tebe
větší cti míti.

201. Nový Jižní Wales.

(Od Karla Darwina.)

Jednotvárnost rostlinstva je hlavní povahou krajín Nového Jižního Walesu. Všude jen řídký les a hubená pastvina. Stromové bez mála všecko jednoho je rodu, mají listy svíslé, kdežto v Evropě vůbec vodorovně se pnou. Lupení na nich je skrovné, podivně bledozelené i beze všeho lesku. Lesy tudíž postrádají houští i stínu, že poutník nemá, kde by se prochládl. Listí neopadá v jistých občasích, jako u nás.

Tato neproměnnost zdá se býti vlastní veškeré jižní polokouli. Obyvatelé Austrálie, jižní Ameriky, jakož i končin meziobratníkových zbaveni sou tím pohledu přespanilého, jakkoli nám zobyčejnělého, totiž že nevědí, jak se ze stromu bezlistého z jara pučí lupení. Mohou nám sice odvětit, že rozkoš ta nás draze stojí, ješto krajiny naše po mnoho měsícův místo olistěných stromův, nemají než holé kostry. Toť sice pravda, ale za to my nabyti můžeme jemného citu a smyslu pro krásnou zelenost jarní, jenž z cela odňat je těm, kdo oči své po celý rok pasou na skvělých plodinách horoucných zeměpásův.

Většina stromův australských, vyjma některé eukalypty, nedorůstají značné tloušťky, za to se přímým kmenem vznášejí do veliké výšky a daleko od sebe sou rozestaveny. Kůra při některých rok co rok opadá anebo dlouhými odemřelými otřepky dolů visí, ježto se větrem semotam klátí. I to lesům dodává pustoty a nezdoby. Nikdež není svěží zeleni, všude suchopárná neplodnost. Půda sice je dobrá, ale nedostatek deště a tekuté vody takový, že tím úrodnost velice trpí. Žně i v zahradách vždy za tři léta jednou se nezdaří, ba někdy se nezdar i v několika letech po sobě opakuje. Toť jest příčina, proč kolonie novowalesská obilí a zeleniny neposkytá s dostatek. Jen k pastvě se hodí, hlavně ovčím, nikoliv pak většímu dobytku.

Dávnější australské zvířectvo velmi hyne. Ještě před několika léty oplývala tam země živočichy samosvojnými. Nyní emu z drahých končin je vyobcován a klokani stali se vzácnými. Oběma anglický chrt na nejvyš je záhubný.

201. Kráva Jeremí.

(Od Ignacia Holowińskiego.)

Západ byl oděn v večerní ruměnc,
 když z trhu kráčel Jerema mládenec.
 Byltě při chuti, štvála ho svévole
 pohánět krávu, beroucí se z pole.
 A s milou kravou tak dlouho se bavil,
 až byla v lese, a tam ji zůstavil.

Vrací se na trh zejtrejšího rána,
 hle tu jde žena všecka uplakána.
 Útrpně mladík ptá se o příčinu.
 „Ach, vlk mi sežral mou krávu jedinu,
 když dobou noční do lesa zbloudila.
 Mne s pěti dětmi má kráva živila,
 a nyní hladem i s dětmi zahynu!“
 „Jakéže barvy byla tvoje kráva?“
 „S lysinou bílou, sama celá plava.“
 Poznal Jerema, že on to odpudil
 vdovinu krávu, s níž potkal se včera.
 Červ nepokoje se v srdci mu zbudil,
 vzdechl umlkna a dále se bera.

Prošel čas dlouhý; trud časem pomíjí,
 když nesnáz nová dávnější zabíjí.

Jednou zabloudil ve hvozdu strašickém.
 Šel dnem, večerem i noční šel dobou,
 nikde ni stopy po příbytku lidském;
 neměl než nebe a houští před sebou.
 Kdys tehdy smutně stromy zašuměly,
 po chvíli zase pták noční zahukal,
 zetlelé stromy časem zapraštěly,
 a opět ticho, že ni červ nestukal.
 Když tak zemdlený po útulku toužil,
 aj mezi stromy se světlo zablyská,
 s úžasem spatřil, když blíž se připloužil,
 divoké tváře okolo ohniska,

nad kterým v kotle večeři si strojí;
 každý od hlavy až k patě ve zbroji. 55
 Ač si pomyslí, že to loupežníci,
 a v srdci cítí trochu nepokoje,
 přede se hladem a mdlobou nyjící
 Jerema bludný nelekal rozboje.
 Přistoupil k zbojcům v pokorné postavě, 40
 prose, by mohl tu s nimi nocovat.
 Rádi svolili — pozvali k své stravě,
 načez unaven tam usnul na trávě.
 Než náhle ze sna ho začnou burcovat.
 Noční že družstvo rozprchlo se, vidí, 45
 a sebe prostřed ozbrojených lidí.
 Úřady, majíc zprávy sobě dány,
 kde bývá banda Pavluka Vatažky,
 houfy vojáků poslaly v ty strany;
 než ti propasli vychytralé ptáčky, 50
 jenom Jerema jim v ruce upadl.
 Ač se vymlouval, řeč jeho nestačí,
 by podezření, v němž vězel, převládí;
 výmlavy soudcům jen urputnosť značí.

Bolestí mnoho Jerema přezkusil, 55
 až mu rok celý uplynul v nezvoli.
 „Bože! můj Bože! kdy mně se povolí!
 Což sem bez viny tu snéstí již musil!“
 Tak hořekeval, by sobě ulevil.

Jednou se ve snách stavec mu objevil 60
 a lahodnými tak promluvil slovy:
 „Z nespravedlnosti proč nařkáš nebe,
 kdežto ti nelze viniti než sebe?
 Což si zapomněl krávu chudé vdovy? —
 Věz, krví třeba slz cizích odkapat;
 Bůh, ač nenáhle, však přísně soudívá. 65
 Než za svou křivdu dost's musil podnikat,
 již tě propouští vůle milostivá.“
 Tou dobou zbojců více pochyťáno,
 on puštěn na to, co od nich seznáno. 70

I my v neštěstích, ač naši bez viny,
 prv než žalovat na Boha začneme,
 přehlédněm prošlé života hodiny:
 Jeremí krávu též jistě najdeme.

203. Yellowstonský park.*)

(Dle Gustava Doane.)

Dne 22. srpna 1870 vyjeli sme koňmo z tvrze Ellis i brali se na jih k řece Yellowstonu. Nazejtří odpoledne dorazili sme k ní, i spatřili před sebou širé panorama, ohraničené převysokými horami z černé lávy, jichžto stráně přikryty byly spoustami
 5 sněhu. Noclehem zůstali sme před vchodem dlouhé debry, jakovouž Amerikáni slovem španělským nazývají kaňon. Yellowstone tu s divým hukotem vlny své v bouřných peřejích žene mezi vysokými kolmými stěnami. Cesta mezi řekou a stěnou tak je úzká, že sme jen druh za druhem postupovati mohli.

10 Dne 26. přebrodili sme se přes bystřinu Gardiner nad vtokem jejím do Yellowstonu. Dvě míle nížeji ocítili sme se před druhým, neprůchodným kaňonem, kterýž pln jest trosek skalních a metajících se přes ně kaskád. Propast ta není vyhloubena vodami, nébrž povstala silami sopečnými, kteréž násilím na dvě
 15 roztrhly souvislé před tím skalní vrstvy. Hloubka její jest taková, že k uchu člověka, jdoucího po vrcholech, divý lomoz vln doznívá jen jako přidušené kvílení, a vysoké sosny u řeky rostoucí zcvrkují se zraku jeho v nizounké chrastí. Rozpěňená voda jeví se mu co vláčný olej. Tisíc stop pod ním prohání se nad
 20 vodou dravé ptactvo, slídíc po rybách, a něco výšeji v záděrách

*) Yellowstonský park nachází se v Skalných Horách (Rocky Mountains) severoamerických na vrchovišti řek Yellowstone a Missouri. Objeven byl výpravou, která se tam pod generálem Washburnem konec srpna 1870 vybrala. V ní účastnili se Doane a Langford, jižto první o tom zprávu vydali. Vláša americká k důkladnějšímu výskumu vyslala tam geologa Ferd. Heydena. Zprávy, jež skoumatelé ti podali, dal se kongress Unie severoamerické pohnouti, aby k zachování tohoto divu přírodního celé okolí yellowstonské zákonem 1. března 1872 daným jakožto „národní park“ prohlásil za majetek státní.

skalných hnízda svá mají orlové, kteří se odtud loupežně vrhají na rybářské ptáky, aby jim vyrvali nalovené pstruhy.

Odpoledne prošli sme třetím kaňonem. Opět sme nad ústím jednoho přítoku stanuli v údolí, jež obkoleno lávovými vrchy přerozmanitého tvaru. Nad stokem obou vod zdvihá se osamělá hora v podobě stolu se svislými stěnami prapodivného dojmu. Zde naskytl se nám první pramen vřelé vody.

Druhého dne zajel sem do rokle, ze které se přítok řine. Všude klokotala sirnatá zřídla; na půl míle*) čpěl zápach jejich. V rokli samé vápenec parami sirnými zbarven jest do lesknavé žlutosti. Ale nad to podiv můj poutal na se vodopád, Tower-cascade zvaný. U prostřed skalných homolí rozmanité výšky a podoby skrovný potok všecku svou vodu jediným spádem vrhá do hlubiny 115 stop. Nejkrásnější naň je pohled s jedné těch homolí. Spousta vody, jasná jako sklo, řítí se tu do výmolu 200 stop širokého, odtud pak dále valí se v těsném korytě, skákajíc po kamenných balvanech a po spadalých do vody kládách. Stěny rokle po různu protrhány sou doupaty, ve kterých roste mech rozličné barvitosti, neustále zarošovaný mlhami par, ježto vystupují z výmolu.

Dne 29. vystoupili sme na místo, odkud bylo přehlédnouti největší kaňon yellowstonský (the great cañon), jenž 20 mil zdělí prohlouben jest napříč skrze vysoké pásmo horské.

Průlomem kaňonu toho k nemalému úžasu našemu objevilo se nám nenadálé divadlo, totiž sloup páry, jenž několik set stop zvýší vystupoval nad houštinu lesní. Šumot, jenž zároveň dorážel k uchu našemu, přesvědčil nás, že to nikterak není výtvor požáru nějakého. S veselým jásotem pozdravili sme nový objev, a puzení zvědavostí, chutě sme postupovali ku předu, i málo sme dbali na překážky, ježto se nám v labyrintu pralesním zavalovaly při každém téměř kroku. Konečně stanuli sme na hoře, podle měření našeho 9966 stop vysoké, kterou sme po vůdci výpravy naší nazvali Mount Washburn. Rozhled odsud je přeutešený. Průzračný na takové výšce vzduch do podrobností dopouští rozeznávati skupeniny stromův, skály, jezera a bleskotající

*) Míry zde naznačeny obyčejem americkým, kde míle = 1609 metrův, sáh (yard) = 0,9, stopa 0,3 metru. 1 yard má 3 stopy.

v údolích vodu. Předměty 20 mil vzdálené tak se vidí blízkými, že člověk přichází v pokušení, aby po nich rukou chtěl sáhnouti.

Obzor ode všad ověnčen sněžnatými vrchy. Na východ táhl se veliký kaňon, na jih rozkládala se širá hladina vodní: toť jezero yellowstonské. Opodál kaňonu vynikal onen sloup páry, ježž sme ráno byli zahlédli. V propasti poněkud vzdálenější jiných šest menších vřelo, a četné jiné vyvažovaly se po celém ohromném úvalu. Za každým lesíkem vynikal některý.

K večeru přišli sme k množství malých vývařisk a brzo potom k celé soustavě zřidel, z nichž kypěla blativá voda s mlhami par. Největší z nich s vodou barvy břidlicové mělo 25—30 stop zšíří; druhé, 4 stop zšíří, mocně se vlnilo a překypovalo vodou tmavohnědou; třetí čas po čase vyvrhovalo mocný výtrysk páry 100 stop zvýší. Půda mezi zřidly byla vypouchlá a křehká; pod každým krokem se bořila a z každého průlomu valila se žhavá sirná pára.

Zůstavivše tu zavazadla svá, obrátili sme se na zpět i postupovali dolů k velikému kaňonu. Na zejtří uzřeli sme katarakty yellowstonské. Několik nás vybralo se ku kataraktu hornímu. Řeka spouští se tu asi půl míle po skalách lávových, potom pak, stěsnána v koryto 80 stop široké, úžasným žene se úprkem, až se vrhne dolů po kolmé stěně skokem na 115 stop hlubokým. V pádu svém vráží na zákoutí skalní, a od těch se část vody na 60 stop odráží na zpět, tvoříc v odrazu tom ohromný vějíř, jenž vybíhá v mlhavinu. Při spádu má voda bez mála 4 stopy ztlouští, a strašno je otřasání, kterým země okolní bez přítrže duní.

Dolní katarakt má 90 stop zšíří. Bez předchozích peřejí valí se tu spousta vody jako jedna pěna do ohromného kotla, kterýž obstoupen obrovskými náspy. Z hlubaně té vyniká hluchý zukot z cela jiného rázu, nežli je divoký řev kataraktu horního.

Ale jakkoli mysl jímají oba tyto vodopády: divy velikého kaňonu daleko nad ně předčí.

Řeka vlní se tu v nekonečných peřejích; sem a tam vyblukují z ní výtrysky par. Stěny kaňonu čím dále, tím jsou vyšší a pokryty zkorálým vápnem, v jehožto sněžné bělotě světlo se obráží oslepujícími odlesky. Místem je stěna tmavožlutá s prouhy

červenými, zelenými a černými. Nikde jinde na světě neuzříš takovou bohatost kovových barev.

S jedním soudruhem vjel sem asi na čtyry míle do kaňonu. Před námi bez ustání poletoval pták; létal ku předu, dokud sme jeli, a zastavoval se, kdykoli sme stanuli, křídly při tom třepetaje a volaje, jako by nás vyzýval k dalšímu postupu. Stěny postranní dosahovaly 1000 stop zvýší. Pohlédnuvše vzhůru, spatřili sme jen úzký pruh nebe. Ač bylo 3 hodiny s poledne, třpytily se na obloze hvězdy jako za jasné noci; tak velice osláblo světlo, vnikajíc do této bohopusté hloubky.

Dne 1. září jeli sme dále. Řeka náhle tu mění povahu svou i plyne poklidně mezi travnatými břehy. Šest mil nad vodopádem vešli sme do úvalu, který někdy býval dnem jezerním, nyní pak pokryt jest klokočnými vývařisky. Pro žhavou páru, která u každé šlepěje naší vynikala z vybořené kůry zemní, kvapem sme se musili míti k návratu.

Zejtřejšek určen byl k prohlídce končin okolních. Na strmé porostlé stráni našli sme sopku bahennou. Z nálevkovitého jícnu jejího, u vrchu 30, dole 15 stop širokého, vyvalovaly se ohromné spousty par na 300 stop zvýší. Od pěti k pěti minutám se z podzemí ozýval šumný lomoz, země na 200 sáhův kolem trnula, a každý z těchto rázův podzemních provázen byl výbuchem bláta. Po chvílích slyšeti bylo troskot jako z děl, půda na 1000 stop se třásla i nastal výbuch k neporovnání valnější.

Dne 3. září dali sme se k východu, kdež nás přivítal nový, opět neprochůdný kaňon, tak že sme se pracně prodíratí musili hvůzdem na površích. Konečně dorazili sme k jezeru.

Krása, ve kteréž se rozsáhlý vodojem ten jeví, jest velikolepá. Hladina jeho šíří se na 26 mil a různotvárné ostrovy vynikají z ní. Břeh východní je mělčejší a písčný; na západní a jižní straně rozbíhá se do několika menších i větších chobotův. Na pobřeží víří se četné výtrysky párové. Voda při barvitosti tmavomodré vůbec je čista jako křišťál a jistě přehluboka. Na břehu nenalezneš ani lasturky, za to se jezero hemží pstruhy. Labutě, pelikáni, rackové, husy kanadské, rozmanitá havěď kačen a potápek, ano i jeřábi a volavky vedou tu svůj rej. Pelikáni dlouhými řadami probánějí se podél břehu ve spolku ušlechtilých labutí, a za soumraku večerního bělají se od nich ploché ostrovy jezerní.

Skoumáním jezera a okolí jeho probavili sme dvě neděle. Dne 17. září zdvihli sme se na severozápad hustým hvozdem, kvapíce k domovu. Byliť sme uondáni všemi těmi divy a myslili sme, že již nic zvláštnějšího spatřiti nelze. Ale byl to omyl. 5 Všecko zajisté, čemu nám posud bylo se obdivovati, nepatrně jest proti tomu, co nás ještě čekalo.

Prodravše se hvozdem, stanuli sme 18. září u horské bystřiny, 40 stop široké, ana teče v roklině lánové 200 stop zšíří. Minuli sme dvě spanilé kaskády, a hle, již opět ocítili sme se v říši 10 Vulkánově!

Podél obou břehů rozsázena řada horoucích zřidel. V některých voda je čista, v jiných jako inkoust černa. Z usedlin vodních tvoří se pahorky s otvorem na vrcholku, kterýž však novým 15 usazováním hmot, ve vodě rozpuštěných, po nenáhlu se zúžuje a posléze z cela zacpe, tak že zřídlo nový sobě z podzemí musí raziti průchod.

Po dvou mílech jízdy vjeli sme do rozlehlého úvalu, obstoupeného strmými horami z černé lávy, jež pokryty jsou lesem a vynikají až 1500 stop zvýší. Údolina má 2 míle zšíří a 3 zděli. 20 Indiáni okolní v obrazné své mluvě nazvali ji propastí ohňovou (the Firehole). Týmž názvem poznačen i potok, jenž z rokly napříč teče úvalem.

Při samém vchodu přivítal nás sloup vody, 125 stop vzhůru se nesa. Výtrysk po několika minutách ustal, že sme 25 se mohli přiblížiti k jeho jícnu. Byla to trhlina ve vápenné půdě, podle viditelných posud sledův prvotně 60 stop dlouhá; nyní se povlovným působením usedlin zmenšila na průdch 7 stop dlouhý a 3 stopy široký. Vězí v pahorku 40 stop vysokém, též z usedlin po nenáhlu povstalém. Kolem jsou četné misovité 30 prohlubně jako stříbrem vyklejované. Obruby jejich, ač z pevné hmoty, tak ozdobně sou utvořeny, jako nejjemnější krajky. Ze dna prohlubní těch na způsob vodního kvítí vynikají sloupky, korunované malými hlavicemi. Některé naplněny jsou bělostkvoucími oblásky, jiné stalagmity jako šafrán žlutými. Čím dále od jícnu, 35 tím jsou větší, a voda v nich, jsouc vystydlejší, mění barvu jich od běloty do břidlicového šera.

Voda vypryskovaná je bez barvy, bez chuti a bez zápachu. Usedlina její podle osnovy a barvy své při vši pevnostě tak je ušlechtila, jako chmýr na křídlech motýlich. Účinek proměnných

těchto barev, když se na ně hledí skrze mlhy párové a skrze průsky
vřelé vody, věru jest okouzující. Člověk přestává věřit zrak
svému a bezděky chce se přesvědčiti, zdali to není klam: tak
velice vše, co tu viděti jest, převyšuje obraznost lidskou!

Výbuchy vodomety toho opakují se vždy za 50 minut. 5
Pro pravidelnost tuto nazvali sme jej Starým Věrným (the Old
Faithfull). Každý výbuch počíná se vychrlením spoust páry, načež
hned následuje sloup vody, kterýž postoupnými důrazy huán do
dotčené již výšky. Při tom rozléhá se šumotný sykot. Oblaky
par horují až 500 stop nad jícnem, a duhy hrají v jemných 10
bublinkách jejich. Voda s hůry se vrací deštěm diamantův
i stéká po stráních v malých kaskádách, obletovaných lehkým
kouřem. Po pětiminutové činnosti výtrysk po nenáhlu klesá, až
do cela zanikne a jícn jen páru vypouští.

Považme, že výtrysk jde otvorem, 21 stop do čtverce 15
držícím, i nabudeme ponětí o tom, jaká se za tu dobu spousta
vody ven vyprýští.

V dalším postupu mĳjeli sme vřídla rozličných rozměrů,
mající jícný své v pahorkách, 3 až 40 stop vysokých. Většina
jich před časy jistě bývala mohutnými vodomety. 20

Mezi vřídly rozkládaly se močály z hustého bahna, porostlé
drnem nehynoucí zeleností. Tu i tam stála skupení odemřelých
stromů. Holé kmeny, jichž kůra asi do 3 stop zvýší opářením
se osmekla, mámily oko sněžnou bělotou.

V bařině vyskytají se jícný z části zaplavené, jež byt 25
svůj jediné jeví silným klokotem.

Dáleji zeje dlouhá rozpuklina, 6 stop zšíří a neznámé hloubky,
přes kterou vedou přirozené mosty z pokácených skal. V ní
bystrým valem vře horká voda.

Ve vřídlech, ježto jsou v lese, spatřili sme celé stromy do 30
jícnu jejich spadlé, a bílou usedlinou okoralé. Týmž způsobem
zbělely i lupeny, šáchy, haluze a výhonky. V některých vřídlech
vyskytají se útvary z usedliny vápenné v podobě velikých hub.
Klobouk jejich, jenž 15 stop drží v průměru, stojí na hloubku
10 stop vysokém i tolikéž širokém a příšerně vyniká nad hladinu 35
vodní.

Stan svůj rozbili sme několik set sáhův od prvního vodo-
metu, u malého háječku. Opodál od nás k východu objevil se
nám jícn, jež sme pro podobnost k středověkému hradu nazvali

Hradištěm (the Stronghold). Z něho ustavičně se valí chumle páry. Dále na sever nedaleko od sebe ukázaly se tři vodometry, jimž sme dali jména Obr (the Giant), Grotta a Vějír (the Fan). Obr vyblkuje sloup vody 7 stop v průměru do výšky 90—100 stop; Grotta sloup 6 stop šířky do 60 stop výšky; Vějír vypouští dva šikmé výtrysky, ježto se blízko přizemí křížují a tudíž v dalším rozvoji spanilý vějír tvoří.

Druhý břeh řeky složen venkoncem z stalagmitu i posázen po různu pahorky. Největší tam vodomet nazvali sme Obryní (the Giantess). Jen jednou sme jej spatřili soptati. Před výbuchem se jícen povlovně naplnil vřelou vodou, načež z čista jasna země se začala třásti a páry na 500 stop zvýší jaly se vystupovati. Spousta vody 20—25 stop široká povznášela se jediným obrovským sloupem 90 stop zvýší, načež ze středu sloupu, jeden o druhý se opíraje, vyniklo pět velikých výpryskův do nevyrovnané výšky 500 stop. Země se třásla pod potopou vod, ježto za neustálého ostrého sykotu vzhůru burácely. Duhy obstupovaly vrcholky výpryskův a korunovaly je na způsob záře z průsvitných barev. Voda, padajíc na zpěš, rozrývá skály a veliké balvany unáší horoueným proudem do řeky. Vodomet tento velebností a hrůzoploдную ohromností převyšuje všecko, cokoli v tom způsobu známo na veškerém oboru zemském. Po pěti minutách vodomet po nenáhlu se mírnil, až úplný nastal poklid.

Vypsal sem sedm vodometův, ale cítím, jak matný obraz skutečnosti podán vylíčením mým. Proslulé geizery islandské naproti fireholským jsou nepatrnými.

Vývařisk v celém úvalu je asi 1500, a ani dvě nejsou si vespolek podobná.

Poutník, bera se tudy, zůstane jako ohlušen a omráčen divadly jej obklopujícími.

V noci nejednou probudili sme se šumotem par a sykotem vod; pracujit zřídla neunavně i ve tmách nočních. Vzduch pořád naplněn jest horoucí parou a ode všad rozléhá se rachot jako z huti nějaké, když se vším úsilím pracuje.

Raním jitem dne 19. září vyburcovalo nás strašné syčení, promíšené loskotem vod k zemi padajících. Pohlédli sme na druhý břeh, a hle, malý jícen tří stop zvýší, s otvorem asi 26 palců v průměru, jehož sme si včera sotva povšímlí, metal do hůry výtrysk 219 stop, převyšovaný nad to oblaky párovými.

Pod třeskem vody, o zem pleskotající, všecko okolí se tráslo. Veliké trosky skal novým proudem přivlečeny do řeky. Soptání trvalo 10 minut. Vodomet ten pokřtili sme Úlem (the Hive).

Ač sme nepochybovali, že prodlouženým pozorováním objevíme nové a nové divy, avšak pro tentokráte bylo třeba popřestati. Dali sme se po řece k severu. Vřídla a malé vodotrysky dlouho ještě nás provázely. Po nenáhlou se zadumčivá dolina šířila, až se před námi objevila řeka Madison, do níž Firehole vpadá. Dne 24. září slavili sme návrat svůj do tvrze Ellis*).

204. Charon a duše.

(Národní píseň novořecká, přel. Fr. L. Čelakovský.)

Proč ztemněli sou vrchové,	a mládež před ním kleká:	
halíce se ve chmúry?	„Zastav se u vsi, Chárone,	15
Či boj vedou tam vichrové?	u čerstvé té studánky.	
Či dešť šlehá o skály?	My starcové se napijem,	
Boj nevedou to vichrové,	my mladí pohrajem si,	
ni dešť šlehá o skály,	a malé dítky kvítečků	
leč Charon mračně okolo	zde sobě natrhají.“	20
se žene s umrlými.	„Nezastavím se u vsi té,	
Pohání mládce před sebou,	u čerstvé té studánky;	
10 po zadu starce láhne,	chodí tam matky pro vodu,	
a poupata nemluvnata,	své poznaly by dítky,	
rozsázel si po sedle.	* i s muži by se poznaly,	25
Přimlouvají se starcové	nebyl by konec loučení.“	

205. Povaha a obyčeje Keltův.

(Dle Diodora Sikula od J. E. Wocela.)

Keltové byli zrůstu vysokého, těla dužného a pleti bílé. Vlasy své, ač od přírody žluté, ještě všelijakými prostředky barvili

*) Výslov jmen anglických: Yellowstone (žlutý kámen) = jello-stón, Tower-cascade = taur-káskéd, Mount Washburn = maunt uašbörn, the Old-Faithful = dhi óld-féthful, the Stronghold = dhe stronghold, the Fan = dhe fán, the Giant = dhe džajjent, the Giantess = dhe džajjentes, the Hive = dhe hajv, the Firehole = dhe fajr-hól, great = grét.

na žluto a tak zvláštní tu barvu zvyšovali. Zejmena namáčeli je vodou vápennou. S čela na zad k týlu je česali do kotoučův, tak že vypadali jako satyrové a bůžkové lesní. Tím vlasy takovou měrou zhroubly, že se z cela podobaly ku koňským hřívám.

5 Mužové vznešenější s lící si vous holili, ale kníry si nechávali růsti. Hlas měli hluboký a nad míru hrubý. Mluvíce užívali krátkých a tako řka záhadných výrazův. Všeliké věci naznačovali jen neúplně a v obrazích. Rádi vyhrožovali a chvastavě se vychloubali, aby sebe povýšili na ujmu jiným.

10 Byli u nich skladatelé písní, bardové nazvaní. Ti zpěv svůj provázeli nástrojem podobným k lyře.

Nalezali se i mudrci, kteří se ve službách bohům znali a veliké u lidu vážnosti požívali. Ti slouli druidé. O druidech kladou staré pověsti, že s hlavou dubovým listím ověnčenou v září 15 luny slavně se brali do hájův, vrchnímu bohu Hesovi zasvěcených, aby se stromův posvátných sbírali jmelí, kteroužto tajemnou bylinu cizopasnou noži na způsob půlměsíce zakřivenými odlupovali.

Tak též věštcí mezi Keltů byli, kteří budoucnost věštili z letu 20 ptačího a z vnitřností obětních. Konávali i oběti lidské. Člověku na to odsouzenému nůž vráželi do prsou, a když raněný klesl, tu ze svíjení a svírání se údův a z toku krve zpytovali budoucnost.

Mužové ti velikou moc měli i v míru i ve válce. Nejednou 25 způsobili mír, vstoupíce mezi dvě vojska, když již již s meči vytasenými proti sobě se hnala.

Při jídle Keltové sedali na zemi, podestřevše sobě vlčiny anebo psí kožešiny. Při tom na službu jim hleděla pacholata a 30 děvčata, jež letům dětským nedávno odrostla.

Vedle stolu bývalo ohniště, kdež silné plameny ošlehovaly rožeň i kotel, plný velikých kusův masa. Nejpěknějších soust 35 dostávalo se mužům udatným. Cizince, jižto se jim naskytli, k stolu zvali a teprv po hostině se jich vyptávali, kdo jsou a čeho žádají.

35 Mezi jídlem často z malicherných příčin se pohádali, ano i k souboji vyzývali. Vůbec málo dbali života: věřiliť, že duše lidská i po smrti těla žítí nepřestává, anobrž v jiné jen tělo přechází. Když se mrtvoly pářily, tu pohřebníci do ohně házili

listy zemřelým přátelům psané, pevně jsouce přesvědčeni, že je tito čísti budou.

Na cestách a ve válce užívali vozův dvouspřežných. K posluze při tom mívali s sebou svobodníky, kteréž volili z chudého lidu. Ti jim byli za vozky i za zbrojnoše.

Když se měla strhnouti bitva a nepřátelští šikové již proti sobě stáli, vystupovali z řad jednotliví bojovníci, na souboj vyzývající nejsrdnatější z nepřátel. Při tom máchali zbraní, aby odpůrcům napřed již nahnali strachu. Jak mile vyzvání bylo přijato, vojín keltský jal se vynášeti hrdinství předkův svých i¹⁰ pochlobati se důkazy své udatnosti, soupeře pak tupil a týral nadávkami, chtěje jej takovým opovrhováním zbaviti všeliké v sebe důvěry.

Trouby jejich byly obzvláštního, prý, barbarského hlaholu. Dujíce do nich, vyluzovali hrozné zvuky, které se srovnávaly¹⁵ s rykem válečným.

Zvláštní byl oděv Keltův. Nosili dlouhé spodky, braccæe nazvané, a strakaté sukně, protkané různobarevnými květinami. Přes tento spodní šat zahalovali se v pláště z látky pruhované a rozličně kostkované, jako je tartan, jež potomci jejich, horalé²⁰ skotští, podnes nosí. Sukně někteří měli opásány pásy pozlacenými a postříbřenými.

Do bitvy nosili krunýře, z kovového drátu pletené, ale mnozí přestávali na krunýři, jak jim jej příroda dala, bojujíce nazí.

Průlbice keltské byly z kovu i měly vysoko čnějící nástavky,²⁵ čímž se postava mužův na oko značně zvyšovala. Byly k nim totiž přikovány buď rohy zvířecí anebo hlavy ptačí nebo čtvernožčí.

Štítův měli zvýší muže a podivně pomalované. Na některých přidělány byly vypouklé a úpravně z kovu zhotovené podoby³⁰ zvířat, ježto jim byly nejen k okrase, ale i k obraně. Místo mečův měli dlouhé tesáky, kteréž jim na železných nebo měděných řetězích visely po pravém boku. Oštěpy, jež s vozův metávali na nepřitele, opatřeny byly hrotem lokte zdělí a dvou dlaní zšíří. Hrot takový z části byl na plocho kován, z části³⁵ zubatý a zádrhlitý, aby se netoliko do těla zafal, nýbrž i maso ztrhal a ránu rozvíral.

Nepřátelům padlým utínali hlavy i koňům svým je vázali na šíje. Brnění jejich dávali služebníkům, aby, jásajíce a vítězně

prozpěvující, na odív je nosili. Doma tyto známky rekovství svého přibíjeli na stěnu. Lebky velmožův nepřátelských natírali mastmi a v skříních pečlivě chovali, aby cizincům bylo chlubně co ukazovati.

- 5 Pohřeby Gallův nad míru byly stkvostny. Vše, cokoli nebožtík za živa miloval, do ohně házeno a spolu s mrtvolou upalováno. Druhdy i otroci a sluhové, kterým nebožtík zvláště býval nakloněn, spolu se upalovali.

206. Přísloví.

(Ze sbírek J. Blahoslava a J. A. Komenského.)

Nechval dne na vzhodu slunce.

Nechval hodů, až z nich pojeděš.

Neříkej huj, až přeskočíš.

Lepší holub v ruce, než jeřábek na střeše.

- 5 Po bouři bývá jasno, a po jasnu mračno.

Co velmi v slámu roste, neplíné bývá.

Stojatá voda ráda se zesmradí.

Kdo dobře počne, jako by v prostředku byl.

Mnoho té země, z níž hrncové býti mohou, ale málo té,

- 10 z níž zlato berou.

Dobrá vůle koláče jídá.

Špatná shoda s ohněm voda.

Dvou břehů se držel, a oba se s ním utrhly.

Podobného peří ptáci k sobě táhnou.

- 15 Velbloud, chtěje rohů, i uši ztratil.

Síla bez rozumu sama se kazí.

Žeň bývá jednou za rok.

I mistr tesař se utne.

Kdo chceš pokoji, nečiň zmínky o boji.

- 20 Meče za ostří bráti nelze.

Zpívej, co umíš; dělej, co můžeš; jez, co máš; nesahej výše sebe: ostojíš, poznáš.

Boha vzývej a ruky přičiň.

207. Noc svatojanská na Slovensku.

(Od Frant. V. Sasínka.)

Dvě neděle před sv. Janem Křtitelem vycházejí dívky každého večera za dědinu na kopec anebo na stráň. Tam posedají si na zem do řady anebo do půlkola a pozdě do noci zpívají svatojanské písně. Pozdalečí často sem je slýchal, ale přiblížiti sem se nemohl; nebo před svědkem „po pansky“ oděným děvčata s hned by umkla. Písně ty jen v tento čas zpívány bývají; nápěvy jejich jsou táhlé, hlasnozvučné a poněkud zádumčivé, ale vždy se v nich jeví slavnostný duch nadšení.

Na podvečer sv. Jana (23. června) mladí i staří scházejí se na volném prostranství za dědinou, nejraději na návrších. Tu zapalují oheň co nejvýše plápolající. Dívky zpívají, šuhajci žertují a přeskakují plamen, staří pak s oblibou a veselím na to vše se dívají. Mezitím šuhajci zažihají pochodně ze starých březových pometel, hořlavou látkou napuštěných. Těmi hořícími okolo sebe zmítají i točí do kruhu i do oblouku, a semo tamo s nimi pobíhají. Slavnosti této lid slovenský říká Vajano.

Když zpěvy umlknou a oheň i pochodně dohoří, anebo ještě při posledním jich poblesku, jmou se dívky po poli trhati všelijaké byliny. Už za dne vyhlédnou si místa, kde by po tmě vypátrati mohly mateří doušku, bobovník, řepík, čistec, lebedu, krutou mátu, bez, vrbinu a jiné. Byliny ty chovají do zimy, kdež je s řezankou dávají dobytku.

O půlnoci, bájí lid, kvete prý kapradí či paproč. Kdo tou dobou květ takový sobě opatří a při sobě jej nosí, sám prý se stane neviditelným a všechny poklady budou jemu viditelnými.

Hned po půlnoci vstávají staré ženy i jdou sbírat bylin, jako jsou podstřel, krvavník, lopuch či podběl, mateří douška, sléz a jiné; bylinám těm, ježto rosou svatojanskou pokřtěny sou, přikládá se léčivá moc pro lidi a dobytek. Rovněž vídati je bývá na úsvitě, any tahají čisté plachty po lukách a po žitném poli, sbírajíce rosou svatojanskou. Rosu tu doma vyždímávají do čisté nádoby, a kdo se jí umyje, ten prý se okrásní.

208. Jaro.

(Staročeská píseň.)

Leto zimě provod dává,
slunéčko lépe ohřívá,
libý větříček provívá,
rosa nebeská ztropívá.
5 Země se z novu otvírá,
tráva se kvítím odívá,
všecko stvoření obživá,
svého pokrmu požívá.
Nebesa svítí jasněji,
10 měsíc a hvězdy světleji,

tekou potoci vlašněji,
osení vzhodí snažněji.
Lesové se zelenají,
štěpové již zakvítají,
vinice vůně dávají,
15 ptáci utěšení mají.
Velmi sladce prozpěvují,
lidem leto oznamují,
svému Pánu se radují
a jemu chválu vzdávají. 20

209. Veta za vetu.

(Od Mik. Konáče z Hodítkova.)

Byl jeden chudý kupec, kterýž měl tisíc liber železa. Jednou, když chtěl odejítí přes pole, železo k věrné ruce složil u jednoho svého známého. Když se po čase navrátil, žádal přítele, aby mu vrátil železo. Ale ten byl je zatím prodal, peníze 5 projedl i utratil, žádajícímu pak odpověděl: „Položil sem železo tvé v jednom koutě domu, a snědly je myši.“ I řekl kupec: „Nikdá sme neslyšeli, aby na světě bylo zvíře, kteréž by lámalo železo, a nyní pak snědly je myši! Ale však nic nedbám, když jen Bůh tebe od nich uchoval a neučinily tobě nic zlého.“ 10 Nevěrný přítel, radosten jsa tou řečí, prosil jej, aby s ním jedl ten den, a položil mu čas, kdy by k obědu měl přijítí.

Když odcházel od něho kupec, vymyslíl leš. Vzal pachole jeho a ukryl je v domě u jiného svého známého. Když pak 15 přišel k obědu, vypravoval mu přítel, jaká se mu ztráta stala, i ptal se ho: „Viděl-li's syna mého?“ Jemuž on odpověděl: „Dnes před tvým domem viděl sem ptáka havrana, kterýž uchvátil pachole; nevím však, byl-li to syn tvůj.“ Otec, uslyše to, zvolal a mluvil k lidem tu přítomným: „Slyšeli-li ste kdy to, že havrani uchvacují děti?“ I vece mu kupec: „Takt jest. Země, jejíž myši 20 snědí tisíc liber železa, hodnat jest, aby její ptáci brali děti.“

Tu již ten, jenž jest vzal železo, porozuměl tomu a řekl: „Vrať mi syna mého, a já vrátím tobě železo tvé!“ A tak se i stalo.

210. Sen Narcissův.

(Od Jana Veleby.)

Větve s listím nešťastily,
 ptáci všickni mlčeli,
 tiše vody se valily,
 bedlivěj' by slyšely.
 5 Tehdy začal vypravovat
 v tom zatichlém mlčení,
 jak se mohl pamatovat
 na své Narciss vidění,
 řka: „Nedávno záhy ráno
 10 zhlíd' sem ptáka krásného,
 u potoka sedícího
 a co orla velkého.
 Šarlatové prsa byly,
 křídla barvy zmodřené,
 15 nohy krásně ušlechtily,
 líčko žlutě zelené.
 Kromě jiných peří divných
 korunka mu seděla
 s vrchu hlavy kadeřavé,
 20 co hvězda se blyštěla.
 Vnitřním hnutím rozhorlený
 když páv krásu rozvine,
 dubu barev a jich změny
 plouť po peří vidíme:
 25 tak, i více, z jeho líce
 třpytila se šlechetnost,
 a ozdoby každé doby
 měnila se nádhernost.
 Jak sem jeho slychal jméno,
 30 Fenix bylo řečeno,
 vždy od plectva velebeno
 a všech nešvar zproštěno.
 Ten jediný pták nevinný,
 anť pochází z Indie,

vil si hnízdo z rozmariny 35
 a z větviček kassie.
 Z mraveniště vyhrabával
 nejčistější kadidlo
 a arabské k němu dával
 libé vůně kouřidlo. 40
 Pak se na svůj hrob posadil,
 z příští slunci děkoval
 a svůj osud zpěvem slavil,
 hrdě smrti vzdoroval.
 Již polední cestu slunce 45
 během svým vyměřilo,
 papršky velmi prudce
 zem vyprahlou mořilo:
 ejhle hnízdo zanícené
 nejprv doutnat počalo, 50
 pak prudkostí rozpálené
 ode všad již pálalo.
 Fenix zpíval, slunce vzýval
 a křídloma fofroval;
 čím se plamen mocněj' zdvíhal, 55
 tím se více radoval.
 Však po malém prodlévání
 pták i hnízdo shořelo,
 aniž vím v tomto mém zdání,
 kam se vše to podělo. 60
 Ztruchlivěl sem útrpností,
 naplnil se žalostí:
 tu vyprýštil se z úzkosti
 pramen hojně radosti.
 65 Nebť se začal popel hýbat
 a množil se patrně,
 v malé chvíli Fenix živý
 z mrtvých povstal úplně.

Třikrát slunci díky vzdával,
 70 třikrát vzhůru vyletěl. —
 Co ten sen vyznamenával,
 podnes sem to nevěděl.

Však vím nyní, co sen míní,
 a to noční vidění!
 Což, než brzké mé skončení
 a zas z mrtvých vzkříšení?"

75

211. Maloruský lyrník.

(Od Vincenta Pola.)

Těžko porozuměti stepi, nevidouc postav lidských, kteréž jí jsou vlastní. Starec lyrník na úpatí mohyly, hle, toť opravdivá osobnost okolí tamních!

Za mladosti své znal sem takového lyrníka. Chodil ode
 5 vsi ke vsi, i všechněm byl znám a oblíben. Zpíval písně pobožné
 i světské, hlas měl velmi zpěvný a mistrně ke zpěvu na lyře
 hrál. Hluboká citelnost a drahná zásoba písní, jež dovedl při-
 působiti ku každé chvíli dne i noci, shromáždila okolo něho
 10 lyry jeho. Divně si uměl vybíratí místa odpočinku a dobu, ve
 které do dvora nebo do vesnice zavítal. Tu usadil se na násep
 hřbitova, tam u brány církve ruské nebo kostela polského, pod
 kříž dráhy vesnické, anebo na mohyly.

Jak se lyra jeho ozvala v krátkých smutných přehrávkách, hned
 15 se ode všad k němu hrnuly ženy a děti, i z dvora sběhla se celá
 čeládka, chtěje slyšeti lyru a písně starého Paňka. Všickni ho
 znali a vítali jako starého známého. Lidem letitým připomínal
 jich dětství, neboť několikero za paměti jeho vystřídalo se poko-
 lení; mládež těšila se z nových jí zpěvův.

20 Paňko nikdy nežebral, nikdy do chalup a dvorkův nechodil
 po almužně. Stačilo, aby lyru jeho zaslechli, a již všickni pospí-
 chali s dárkem, nakrmili i ošatili starce, i zadrželi ho ve vsi,
 dokud se neodebral dále, žehnaje staré přátele.

Paměť měl zvláštní. Ačkoli od mnoha let oslepl, předce
 25 v každé vsi po hlase poznával lidi, anobř i děti, kterým vždy
 v torbě nosil jablka. Ženským přinášel růžence, o které rok
 co rok chodil do klášterův v Počajově a v Podkameni.

Přes zimu zůstával v okolí Komárna. Jak mile nastalo
 jaro, již byl na cestě do Pokutí a Podolí navštívit míst poutnic-
 30 kých, a teprv na podzim po žních vracel se do zimního bytu.

Přebýval tu v malé vesničce u mladé hospodyně Pазie. Pazia se o lyrníka starala, jako by blízkým jí byl pokrevným a srdci nejbližším. Matka, ukládajíc jí péči o Paňka, předpovídala, že za to požeňnání neodstoupí od domu jejího. Tu tedy Paňko měl zimní světničku a přívětivé opatrování. Ač by ho každý rád u sebe byl přezimoval, vždy se na podzim stěhoval k Pazii, dárky přinášeje dětem i všechném domácím. Nejednou stalo se, že ho dobří lidé k Pazii přivezli na voze, jestli že se dráhy podzimní nepohodou staly neschůdnými.

Po vesnicích vypravovali si lidé, že Paňko velké má poklady a že je schraňuje u Pазie. A v skutku, v domě jejím vždy byl dostatek, a Paňko vždy podle doby roční chudobně sice, ale čistotně byl oděn. Pazia zajisté věrně dbala o něho. Když zvěděla, kde bude na pouti, vždy ho vyhledala, jdouc po lyře, i přinesla mu oblek i prádlo, domácí pečivo a ovoce.

Podrobnosti tyto velmi dobře jsou mi povědomy; neboť my všickni, kteří sme za mladých let mezi lidem sbírali písně, z blízka sme ho znali. Písně, které Paňko, sám jsa pamětníkem starých časův, zpíval, byly nám starožitným skladem básnictví národního.

Paňko před časy byl teorbanistou u starosty Štěžeckého. Když oslepl, převěsil si lyru a chodil po světě. Ale v chatě Paziině nad ložem jeho visel teorban, a když se na podzim vrátil, bylo z úst jeho při teorbaně slychati dávno doznělé písně.

Paňko byl nevidomý. Průvodčím na cestách byla mu koza. Jednou rukou drže se houžve, kterou koza nosila na krku, putoval ode vsi ke vsi; cestu znal tak dobře, že mimo pomoc kozy nepotřeboval jiného průvodce. Byla to moudrá koza. Kdykoli Paňko usedl, lehla si mu k boku. Nejednou zdřímnuv, opíraje se o její hlavu. Když šel, šla povlovně při noze jeho. Jakkoli se věrně podávala jeho ruce, nicméně mu o všem dávala návěští, zastavujíc se před každou lávkou, před každým plotem a každým zábradlím. Nikdy nedopustila, aby sešel s pravé stezky anebo smekl se do příkopu nebo do vody. Když se ozval psí štěkot, opatroval se Paňko tím, že za sebou pustil dřevěnou kouli po šňůře, a koza psům tak se postavila odvážně, že po chvíli, z dále poštekujíc na starce, na zpět se táhli. Tu Paňko krátkou přehrávkou na lyře oznámil, že přichází do vsi; k hlasu tomu z chat nejprvé vybíhaly děti a usadily jej na bezpečném místě.

Co se lidé okolní pamatovali, třetí již koza provázela Paňka. Časem míval i chlapečka sirotka; ale když hoch poodrostl, vždy ho do služby dával k Pazii anebo k jiným dobrým lidem. Nikdy ho déle nedržel u sebe, než pokud on sám chlapci byl potřebným.

5 Paňko hlavně živil se mlékem své kozy a koza živila se sama, když lidé písním jeho naslouchali.

Před několika léty opět sem se dostal do těch končin, i potazoval sem se po slepém lyrníkovi. Ale nikdo mi nevěděl zevrubné zprávy dáti. Nezbylo mi než vyhledati vesničku Paziinu,
10 abych se dověděl něco o našem homerickém zpěvci.

Pazia, jenž za první mé návštěvy byla mladá a hezká, stářím již se pochýlila. Dochovavši se vnoučat, přebývala v téže světničce, ve které před léty zimovával Paňko. Nad ložem jejím visel zaprášený teorban bez strun, visela tam i lyra, a prostřed mezi
15 oběma dlouhý růženec lyrníkův, na něm pak svěcené peníze a malý mosazný skládací oltářík.

Paňko zemřel před dvaceti a několika léty. Poslední tři léta nechodil po světě, sedával jen na náspu hřbitovním, přehrával na lyře a zpíval, prose Boha o blaženou smrt. Ale za to se o
20 pouti shromažďovalo k němu množství lidí, obnovující s ním starou přízeň a vodíce k němu děti své, aby je poblahoslivil. Zesnul v Pánu, když zvonili klekání, sedě na náspu hřbitovním, hlavu skloniv na kozu, jenž po boku jeho ležela. Vystrojili mu čestný pohřeb.

25 Večír před smrtí odkázal Pazii sebraný po celé své žití groš, zakopaný pod starou hruškou na zahradní mezi, a dostatek i boží požehnání drží se domu toho; třetí již dorůstá pokolení, oplývají chlebem i dobyt看em.

Usedavě plakala Pazia, když sem se jí vyptával po osudech
30 a posledních dobách starého lyrníka.

Co stalo se s kozou? Nechtěla se již vrátiti do zahrady, ale v letě pásala se na hřbitově a v zimě chodila od chaty do chaty, a každý jí dával buď sousto chleba se solí, buď přehrsť sena, a děti bavily se s kozou Paňkovou, jak to činívaly, dokud
35 Paňko živ byl.

„Asi tři léta po smrti Paňkově,“ vypravovala Pazia, „jel jakýs mladý pán okolo našeho hřbitova a poznal pasoucí se tam kozu. Navštívil nás a vlídně se ptal, co se s Paňkem stalo. Když se dověděl, že již nežije, kázal se dověsti k jeho hrobu,

hluboce se nad ním zamyslíl i zamodlíl. My sme Paňkovi postavili kříž, ale pán ten pravil, že kříž spadne, až nás nebude, a Paňkovi ať se zachová věčná paměť. I kázal na hrob postavití kámen.“

Šel sem s Pazií na hrob Paňkův i nalezl sem na něm ⁵ velikou desku kamennou, ana postavena byla tak, jako se staví náhrobky. Na desce neúpravnou rukou jakéhos vesnického kameníka u hůry vyryt kříž rovnoramenný, pod ním vyobrazení lyry, poněkud nížeji hrubým písmem nápis: „Paňko lyrník spočívá tu v Bohu“ a ještě nížeji ležící koza s houžví na šíji. Všecko ¹⁰ do hloubi kamena spíše bylo poznačeno, než vyryto, a s slzami v očích vykládala mi to Pazia.

Jak život tak se mi i konec lyrníka a náhrobek jeho jevil v pravdě romantickým. Písně jeho rozešly se do světa, ale mně o něm jediné svědčily slzy Paziiny a ten kámen hrobní, jenž na ¹⁵ hřbitově vesním mezi dřevěnými kříži stál samojediný.

Posledně sem Paňka viděl, jeda podolskou cestou, an seděl na mohyle u dráhy v okolí Zborova. Z daleka již znělo mně hraní jeho lyry; i kázal sem zastavití koně, a sleza s vozu, z ticha sem se k němu přikradl. Seděl na mohyle u prostřed lesa ²⁰ z bodláčí, i bavil se s stepními sysly. Když se zblížením mým poplašili syslové, zazpíval mi píseň o Kamenci Podolském, kterou sem si zapsal, netuše tehdá, že bych ho více spatřiti neměl.

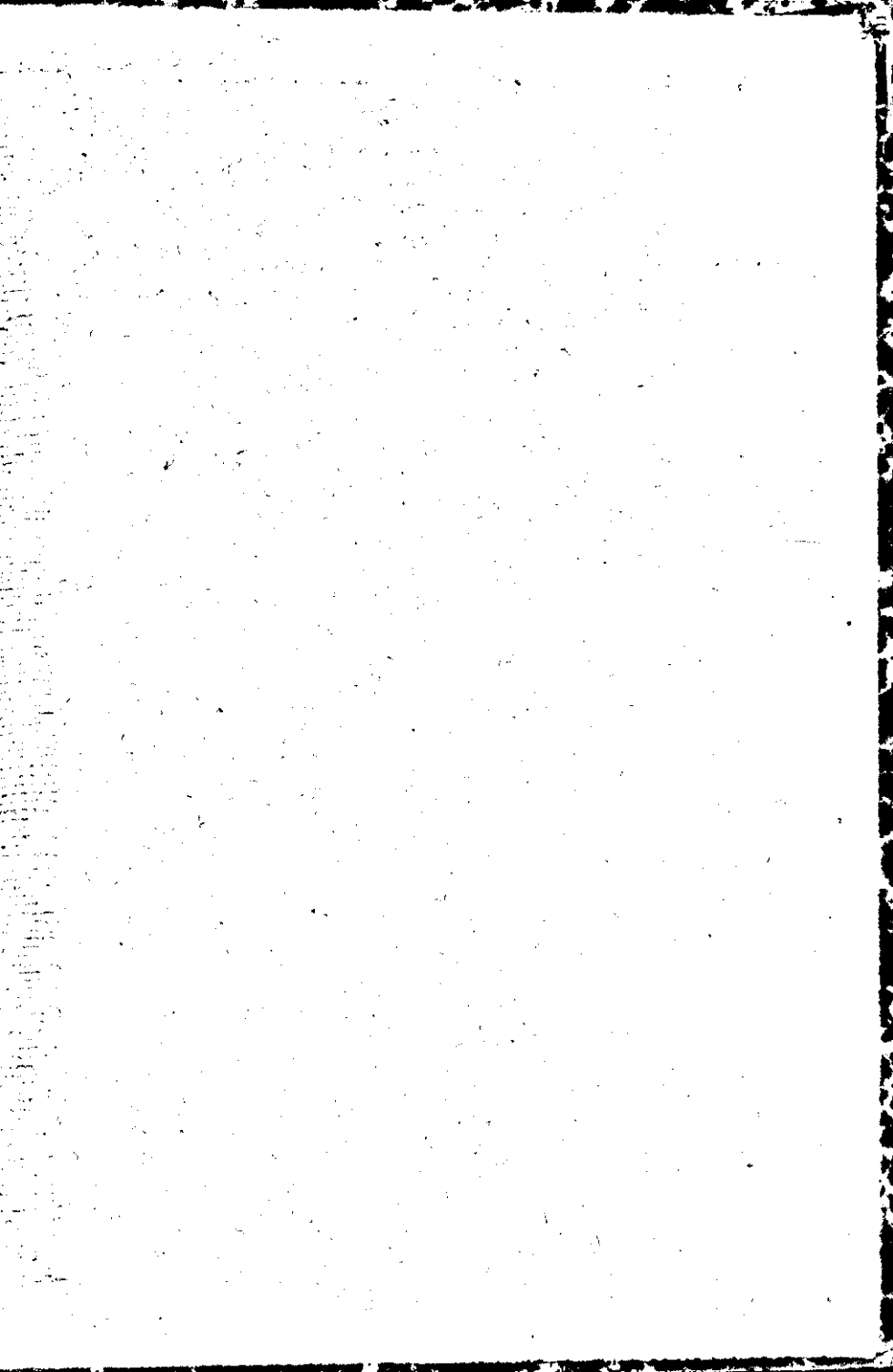
212. Moc boží.

(Od Jiřího Slotty.)

Víš-li, kolik hvězd na nebi?
 odkud jasný jejich blesk?
 co tvorův Boha velebí?
 odkud vzhází hromův třesk?
 kolik slunce světla dá?
 kolik moře kapek má?
 Nevíš, nevíš — Bůh jediný
 všude vše zná, nikdo jiný!
 Onť hrom, blesky, vody tvoří,
 člověk se jen diví, koří.

Viš-li, kolik mušek lítá
v letním parnu sluněčka?
kde je která rybka skrytá
v proudu řeky, járečka?
15 kdo vše všude ptactvo sčít' ?
kdo dostihl jejich let?
Nevíš, nevíš, jen Pán Bůh ví,
jenž vše v světě tvoří, živí,
muškám, ptáčkům křídla dává,
20 jehož mocí rybka plává.

Viš-li, kolik velkých, malých
zbudil ze sna Pán Bůh dnes?
kolik dětí osiřalých
kdo které má město, ves?
25 kolik se dnes zrodí lidí?
kolik jich zas smrt odkládí?
Nevíš, nevíš, jen Pán Bůh ví,
jenž uspává a zas budí;
od něho my život máme,
30 jeho mocí v hrob padáme.

Ch $\frac{29}{80}$

